

Tarih-i Üngürüş

Üngürüş igék üzenete az emelkedő nemzethez egy új kor hajnalán

A műről

Minden új kor kialakulásának esélye az abban a korban élők tudásában és belső lelki kultúráltságuk mélyreható, minőségi megváltozása lehetőségében rejlik. Minden ilyen új kor alapkövéül az az ismeretanyag szolgál, amely egy adott társadalom ösztönös életigényére alapozva, annak mindenkor jelenlévő tehetségei révén képes létrehozni az újabb korok szellemi, lelki és anyagi természetű értékeinek minőségi szintjében különböző megjelenési formáit: az irodalomban, építészetben, művészetekben, gazdasági életben, államszervezésben, igazságszolgáltatásban, seb. Mindezt tehát az alapok megalkotásával kezdődően.

Egyáltalában véve elmondható, hogy csakis azon társadalmak alkalmasak a belülről, önmagukból kiinduló, minőségileg jellemezhető átalakulásra, melyek hajlandók, érettek arra, hogy szellemi és lelki örökségük mélységes ismertetésében mindezt képesek legyenek újjáteremteni. Olyan kifejezési, megjelenési formákban, hogy a társadalom széles rétegei számára, annak minőségi átalakítását célzón, közérthetően, harmóniát biztosító közegként és erkölcsi mértékegységként szolgáljanak. Egyúttal közvetítsék és magukba foglalják azokat a legmélyebb, legősibb és legbecsesebb értékeket, melyek az adott környezetet, népet, nemzetet, fajtát/fajt jellemzik.

Egy társadalom csakis saját gyökerein át újulhat meg. Hasonlóképpen, mint-egy növény, melyet letarolt idejének vihara. Az a társadalom, amely belső viszályoktól korlátozva működésképtelenné vált, rendszerint és bizonyíthatóan, idegen befolyás és hamis igék tisztelete következtében pusztul. Nemhogy maga a nép, de az iskolázott réteg számottevő hányada is, mégpedig az iskolarendszerbe beszűrődő értéktelen, idegen ideológiák átvétele miatt. Az ilyen egyén rendszerint csak nyelvében marad (magyarnak), sokszor szégyellvén azt is, mint "alsórendűt". Ilyen idegen irányzat pl. az ún. "urbánus", melynek két, esetleg három dimenziós ideológiai rendszere van, s mely közvetlen jelenben és mennyiségi kategóriákban gondolkodik. Számára a nép tömeg csupán, melyben a minőség az osztályharc révén pusztítható el, s ahol minden múltba nyúló gyökér elvágatik, kiirtatik. Az egyetlen, a nyelv a "közvetlen érintkezés" szükségszerű technikai eszközévé alacsonyodik. Igaz, magyar viszonylatban ez az osztályharc kiirtotta a "labanc-idők" idegen osztályát, mely az ősi népet nyúzta. Viszont kiirtotta a még megmaradt nemzeti arisztokráciát, mely együtt élt-halt a nemzettel. S most szellemi arisztokráciánkat irtja ez a racionalizmus. Azt a kultúrahordozó réteget, amely ősi hagyományunk felkutatója, feltárója és helyrehozója. Ennek a kialakuló szellemi elitnek, csoportnak az a feladata, hogy egy olyan sokdimenziós nemzettudatot dolgoz-

zon ki, mely tükrözi szellemiségünket, lelkiességünket. Felismerje, értse történelmi ismereteink alapján küldetésünket a múlt és jövő között.

Mindez megindult, elsősorban népismeretünkből kiindulóan, majd történelmi értékeink felkutatása irányában. A baj az, hogy mindez főleg ösztönös és nem tudatos tevékenység, hiszen a tudatosság ezen folyamat értését és alkalmazását teszi lehetővé, ezzel egyidejűleg a minőségi fejlődés lehetőségének kialakítását biztosítva a nép számára. Tehát egy keretre van szükség, melyben mindez érthetővé és elérhetővé tehető. Ezért fontos jelenség, esemény egy olyan mű felbukkanása, mint a TÁRIH-I ÜNGÜRÜSZ, melyről meg legnagyobb (racionalista) ellenzői is elismerik, hogy "van benne rendszer".

Tanulmányozva történelmünket, sokszor kimutatható, hogy hazafias, de szellemiségünket nem kielégítően ismerő vezetőink, legyenek bár arisztokrata, vagy köznépből származóak, súlyos hibákat követtek el. Bizony nincs veszedelmesebb, mint a tudatlanságban, műveletlenségben, elidegenedetségben, kozmopolitizmusban fogamzott cselekvőképesség.

Ezt felismerve nem véletlen, hogy annyi kérdés merül fel bennünk. "Kik vagyunk", "honnét jöttünk", "merre tartunk"? Mi a nép, nemzet, haza, őshaza, faj (fajta) értelme, jelentése, fogalma? A kérdés a nép szintjén kerül elő, érthetően. Hiszen a nép a minőségi átalakulás közege. A nép önmagában már egy csoport különbözősége a környezetben. Van egy gondolat hordozó, szellemi, lelki rétege, mely ennek a különbözőségnek az elmélyítésén dolgozik annak minőségi jellemzői kifejlesztése, elmélyítése, általánosítása érdekében. Ez a gondolat nemzetté változtatja a csoportot, kultúrát alakít, mely magaskultúrába fejlődhet. Kultúrszellemének kiteljesedése az életfolyamat hosszában virágzik fel. Tehát a nemzet ezen kultúra méhében alakul. A kultúra viszont hitből és misztikából születik, melynek gondolkodási rendszere és hatósugara van. Mindez rendszerint valamely dinasztiaival összefüggésben, hiszen a dinasztia által a rendszert képező résztörténetek közti időbeli szakadékok áthidalhatók. Ugyanakkor a dinasztia gondoskodik arról, hogy a mindezt jellemző lelkiességet, érzéseket szenvedélyes jelképrendszerré fejlessze. A dinasztia egyúttal a folytonosság jelképe, mely elősegíti a társadalom számára életfontosságú ösztönrendszer kialakítását, amelyre különösen akkor van szükség, amikor a dinasztia kihalásával kialakuló politikai, ideológiai szakadékot a társadalom fennmaradása érdekében át kell hidalni. Vagyis problémáink megoldását a helyes hagyományrendszer fel- és megismerése nagymértékben elősegíti. Ugyanakkor a faji kérdés helyes megítélése mindezt geopolitikai értelemben tárja fel. A faj (fajta) ugyanis azon népcsoportok, népek áramlatainak összessége, közege, melyeknek azonos, vagy rokon, szellemi, történelmi, politikai öröksége van. Mi magyarok azért találunk rokon népeket szerte Euráziában, mert a kultúra, mely mindannyiunk irányába kisugárzott, azonos vezető gondolat örökségét őrzi. S mindez a TÁRIH-I ÜNGÜRÜSZBEN (TÜ) nyomon követhető.

1971 nyarán dr. Zakar András bizalmasan közölte velem, hogy tudomására jutott egy feldolgozatlan, ősi irat holléte. Csak azt nem tudta, hogy az Akadémiánál, illetve az Isztambulban őrzött kézirat azonos-e. Ezért számtalan kísérletet tettünk, hogy a kézirat másolatát Isztambulból beszerezzük. Ez azonban nehéz feladatnak bizonyult. Az Akadémia bennfentesei ugyanis Isztambulban elintézték, hogy ottani barátaik zárolják az anyagot. A Pozsonyi Egyetemi Könyvtárban azonban ismertem valakit (korábban ott dolgoztam). Ők megkérték az anyagot Törökországból, de a filmeket így sem engedték továbbítani. Azonban dr. Zakarnak volt egy barátja az UNESCO római irodájában, aki repülőre ült, és amikor ez az angliai úr belépett Isztambulban a levéltárba (Tárih-i Üngürüs, Nur-i Osmaniye Kütüphanesi No 3386, 63-101 yapraklari), az elképedt levéltáros az UNESCO képviselőjének elmondta, hogy "itt hever a filmmásolat már régóta, és nem értik, mi ez a felfordulás!" Bezzeg mi tudtuk!

Az Akadémia eme fura gyülekezete ugyanis nem tudta eldönteni, hogy a pesti kézirat és az isztambuli egyezik-e. És ez a legjobb bizonyíték arra nézve is, hogy nem az zavarta őket, hogy a pesti kéziratot lefordítjuk - elolvasni persze ők sem tudták hanem az, hogy meg voltak rémülve annak pusztá gondolatától is, hogy egy ilyen ősi irat tartalma a magyar nép kezébe kerül, annak mindennapi olvasmányos Bibliájává válik, írók, művészek gyönyörködjenek benne, kutassák, stb. Ráadásul Budenz József, az ő Nagy Haynauista Szentjük eredetileg zárolta az anyagot.

Mivel dr. Zakar András nem akarta, hogy neve előforduljon az Akadémián, barátját, a visszavonultan élő dr. Sárkány Kálmánt kérte meg (mindezt megelőzően), hogy filmmásolatot kérjen ki az Akadémia Keleti Gyűjteményében lévő TŰ kéziratáról. Mivel senki sem értett az anyaghoz, a nemtörődöm alkalmazottak rendes könyvtári kölcsönzés keretében kiadták a filmet a kézitról. Azonban mi sem tudtuk lefordítani; és ekkor dr. Lakat megkérdezte, vajon ismerék-e olyan turkológust, aki kitűnően beszél magyarul és törökül is. Nos, készen voltam a válasszal, mivel a prágai Ady Endre Diákkör révén volt tudomásom dr. Blaskovics József-ről, aki értékes pályafutása révén a Károly Egyetemen és a magyarok között nagy tiszteletnek örvendett.

A diákok csak Józsi bácsinak szólították, mert szerénysége nem engedte a vég nélküli címisméltést. (Hosszú lenne még a lista is, felsorolni az egyetemek, intézmények nevét, amelyek taggá, díszdoktorrá választották.) Tehát rendes felvidéki magyar kezébe került a TŰ ügye, ami nagy szerencse. Más aligha vállalta volna, hogy ezt a rendkívül nehéz szöveget lefordítsa, gyönyörű magyar nyelvezetbe illessze, mely párosulva a rokon török nép színes; keleties kifejező világával, eredeti környezetben szólaltatja meg a TŰ ősi igéit; történetét. Ebből tanítsuk gyermekeinket a magyar nyelv, kultúra szeretetére!

Amikor Pesten kiderült, hogy kezünkben a szöveg, a Magyar Nemzet cikke nyomán, (Józsi bácsi Lévára küldte a fordított részeket szüleim házához, onnan hordtuk át egyenkint a részeket Pestre), kitört az idegesség az Akadémián. Azonban Illyés Gyula mellénk állott, s

vele az Írószövetség tekintélye, és az írók javarésze is. Hiába fenyegette az Akadémia levélben dr. Blaskovicsot, dr. Sárkányt, a filmet nem adtuk vissza, ellenben másolatokat készítettünk róla, és amikor dr. Sárkánynak vissza kellett adnom a filmet, már minden biztonságba volt helyezve. Dr. Sárkány perektől, letartóztatásoktól félt.

Ekkor történt, hogy Kolozsvári Grandpierre Endrével meg látogattuk az Akadémia elnökét, Ligeti Alajost, aki kifogásolta, hogy Józsi bácsi egyszer a Mátyás pincében elmulasztott 100 forintot, és ez "nem helyes". Mikor ennek ellenére kijelentettem, hogy az sem helyes, hogy Józsi bácsi eddig 34 kéziratát nem tudta kiadni ebben a környezetben, elgondolkozott, és azt mondta: "hát az baj". Majd felajánlotta, ha a Tű kiadásától elállunk, ő megígéri, hogy a Felvidékre vonatkozó török adóösszeírások anyagát, egy hatalmas munkát, segít kiadni. Erre közöltem, hogy a Tű ügyében nincs alku, az meg fog jelenni. Erre dühösen kiabálni kezdett: "Akkor véres fejjel fognak visszavonulni!" Közben kihátráltunk az ajtó felé.

Ligeti kifogásolta Endre jelenlétét, hiszen őt eredetileg nem jelentettem be. Nyilván zavarta, hogy van tanú. Viszont Illyés támogatása révén az első nagy tanulmány, K. G. Endréé megjelent az írószövetség lapjában, a Kortársban. Azonban a második rész már nem jelenhetett meg, mert Aczél György megtiltotta. Viszont egyre szélesebb körben tárgyalták az ügyet, s a nyilvánosság segít.

Ez idő tájt a Magvető részéről Szalay Károly kezdett foglalkozni a kiadással. Korábban számos kiadót letiltottak. A Helikont, Gondolatot, sőt a pozsonyi Madách kiadót is, ami külön szemtelenség volt.

Józsi bácsi a támadások következtében időnként el volt keseredve, de szerencsére elkészült a kézirat teljes magyar fordítása. U.i. Prága messze van, és egy idő után neki csak a jó híreket engedtem elmondani. Közben kikerkeztem Clevelandba, és a Szittyakürtben egy rövid közleményt adtam közre, hogy a teljes kézirat nálam van. Ez sokat segített, mert a Magvető nagyon korlátozott példányszámban, de megjelentette az anyagot. 1982 tavaszán, a könyvnapon az is órák leforgása alatt kelt el. Ezekre az állapotokra jellemző, hogy alig fél év elteltével az eredetileg 35 forintos könyvet 800 forintért árulták. Ezzel kitűnt az is, hogy a Tű értéke, tartalma valóban rendkívüli az értő, érző, emelkedő nemzet szemében. Nyugaton rendkívül fontos a megjelentetése, hiszen otthon is azt remélik, hogy majd külföldön kiadják, s akkor haza fog szívárogni. Igen fontos az is, hogy a világszerte csapatokban élő magyarság megismerje és elterjessze a könyvet. Mi igyekszünk olcsón kaphatóvá tenni.

Fontos esemény volt Az ősi Chorezm kiadása is, hiszen ébren tartotta a Tű iránti lelkesedést. Ráadásul egy hasonlóan elszabotált ügy rendezése volt.

Józsi bácsi lelkesedése leírhatatlan volt a könyv kiadása alkalmával, mert tudta, hogy ez a Tű kiadásának előkészítése. Jóllehet, időközben újabb csatát veszített, ezúttal Hazai Györggyel szemben, aki időközben hangadó turkológus és fő cenzor lett. Hazai korábban Berlinben volt vendégtanár, és akkor még azt üzent Pestre, hogy ha hazajön, "vér fog foly-

ni". Ezzel el is érthette a "legnagyobb elismerést", mert az Akadémiai Kiadó igazgatójává tették meg. Első tette az volt, hogy dr. Blaskovics József Nagy Defterjének, az említett török adóösszeírás kéziratának kiadását megakadályozta. Dr. Blaskovics válaszát az Akadémiai Kiadó elutasító levelére a Függelékben közlöm, vele együtt Szeidovitz Éva, írói álnevéen Apor Éva levelét is, melyet az Akadémia nevében írt. Meg kell jegyezni, hogy ez utóbbi levél számos törvénytelenséget tartalmaz. Sérti a könyvtárak alakításával és használatával kapcsolatos rendelkezéseket. Elfelejt, hogy minden fordítás önálló alkotói terméknek számít, s kizárólag akkor támadható, ha a fordítás minősége kifogásolható. Erről azonban szó sincs. Egy filmmásolatot nem érdemes kéziratként forgalmazni külföldön. A fordítónak tehát a fordítás szövegére szerzői joga van.

Mahmud tolmács szerzői joga is lejárt 50 évvel halála után. Utódairól sem tudunk. Könyvtárban más számára is szabad kölcsönözni a törvény szerint, sőt, másolatot is szabad készíteni. Dr. Sárkány a másolás (tetemes) költségeit pedig kifizette. A levél úgy tünteti fel a két nevezett akadémiát, mintha azok egy nemzetközi rendőrszervezet részei, vagy hálózat lennének.

Kattar szerint a testvérpár édesanyja ANKISZA volt. Sok keresgélés után bukkantam Hugo Radau könyvére, amely végre elvezetett a TŰ legzseniálisabb adatainak megértéséhez. Az AN-KI-SZA ugyanis az a kiindulópont, mely felé a Nimród hagyományt követve eljuthatunk, és ami a "kezdete kezdete" az emberiség történetében. AN-Isten a sumérok első és legrégebbi istene, aki magában foglalja a két nemet, aki önmagát teremtette és képes önmagából nemzeni és szülni önmaga képét, fiát, vagyis önnönmagát.

Ő az, aki a fény forrása, a napsugarak kibocsátója a gondolkodó és a gondolat, az alany és a tárgy, a teremtő és a teremtett, az ősi és annak mása, az élet forrása, és az élet maga. Vagyis AN az alkotója mindkettőnek (mindennek - sa Kis- sat AN-KI) és ő maga a minden (An - same). A sumérok történelem előtti időkben egy hármasságban hittek: az Atya - AN, a Fiú ENLIL és az anya, fiatalasszony, vagy menyasszony - AN, vagy KI. Később Enlil kezdte birtokolni atyja szerepét, átvéve az AN nevet. Ezáltal azonban a hármasság, háromszög szentháromsággá vált. Minden hármasság és szentháromság Erekből származik, így AN - Atya, ég, vagy a menny; Enlil - Fiú és a természet erői; és AN/ KI - Anya és a Föld. Tehát az utód fokozatosan a földön kezdte alkalmazni azt, amit az égen látott. Hét isten örökölte tulajdonságait. Anu, Bel, Ea, Sin, Samas, Ramman és Istár, mégpedig Enlilen keresztül. Az első város és templom Erech lett, vagyis É-An-na, amelyet így is neveztek Gi-pr-z. Innen származik tehát Hunor és Magyar, Kattar főpap és népét vezető bölcs szerint. Az istenek nevei pedig követnek bennünket, amerre népünk jár. PI. Ister a Duna neve, Bal neve megtalálható Decebal nevében, aki egyik legnagyobb hősünk, stb. Nem hiszem, hogy Pannónia római neve a kenyértermelésre utal. Az AN szót lehet a szóban felismerni, vagyis legalábbis Anu istenét. A rómaiaknak újdonság lehetett a kenyér és a fejlett mezőgazdasággal való ta-

lálkozásuk. Tudjuk, hogy az emberiség első mezőgazdasági forradalmát a szumeroidák indították. Így Kína ősi földrajzi neveiben mindenhol megtalálható az AN- fennsíkot, és a KI, az éggel szembenálló földet jelölő szótag.

Érdekes az is, hogy Mahmud tolmács különbséget tesz a Madzsar népnév, illetve Hunor és Magor neve között. Nos, a Maga, Mada, Méd a napot imádót jelöli. Az egymással vadászó testvérpár a Gilgamesz mondakör két égi eredetű, majd földi hőisére emlékeztet. Gilgamesz is építkezik, templomot épít, stb. A Tű testvérpárja is monostorba vonul tanulni.

A monostort Adzsem határán építik, és ez Lurisztánnak felel meg, hiszen Mahmud tolmács szerencsénkre kora elnevezéseit alkalmazta a földrajzi nevekre.

A monostor építését azonban a "csodálatos színekben pompázott"-ként jellemzett vad feltűnése ösztönözte. A vadat Nimród környezetében "szaglászta" a testvérpár, tehát a hagyományt követve. A csodálatos színek a Napot jellemzik, és a tudomány, melyet el kellett sajátítaniuk, öt évet vett igénybe. Akkor sem "helyeselhető" még a "világi élet iránti vágy".

Ezután azonban a Szkítia felé való vonulás kezdődik. Az ősi hagyomány kifelé mutat Mahmud Perzsiájából, amely Mezopotámia. Ugyanis uralmi változás következtében mások kerülnek ott a trónra. Valószínűleg Eurázsia füves, sztyeppés világa a magas fejlettségű mezőgazdasági kultúrára épült, míg a bonyolultabb állattenyésztés térhódítása is készítő erő. És ilyenkor égi jelként számba vehető az ősi hagyomány. Kolozsvári Grandpierre Endre említett tanulmánya, mely a Pannonijja felé mutató ősi jeleket elemzi, ezért figyelemre méltó kísérlet, hiszen a vízözön előtti és Gilgameszsel jellemzett hagyomány misztériumon túlmutató anyagát ismeri fel a Tű ezen ősi rétegében. Azon ne csodálkozzunk, hogy gyűlölködő és vad támadások érték, hiszen azok támadják, akik el akarják pusztítani a Tű és a magyar nép ősi emlékezését. A magyar szellemi réteg, az írók kötelessége a számontartás, mentés. Vagy nem magyar írók. Endre javaslata Hunor népét illetően 12- 8 ezer évvel ezelőtt a Kárpát-medencében tehát nem túlzott. Az Üngürüsz népet a meghatározatlan ősidőbe datálni, mint ősi közeget, ugyancsak jogos. Borisz Perlov szumerológus joggal hívta fel a figyelmet Tatárlakával kapcsolatban a szumeroidák 7 ezer évvel ezelőtti jelenlétére a Kárpát-medencében, mégpedig fejlettebb írásbeliséggel, mint a két folyó vidékéé. A tatárlaki ugyanis ezer évvel korábbi annál. A Tű tehát a honvisszafoglalások különböző eseteit kíséri figyelemmel, és érdekes; amint Attila megjelenésekor (110. fólia) ezt írja: "Jobb és bal oldalán arany, ezüst és acél karosszékeken Üngürüsz fejedelmei, hősei és főurai ültek, s némelyikük karba tett kézzel szolgálatára készen állt."

Vagyis nemhogy Árpádéket, de Attilát és már Hunort is így várták Üngürüsz urai. Ez magyarázat arra nézve is, miért változik meg a hurok és Hunor neve Hüngürüszre. Attila a közös ős fia volt. Nem csoda, ha várták, és mikor megérkezett, tisztelték. Tehát a Hunor névvel, illetve az Üngürüsz névvel a népet jellemezték, Magor neve a vallás, ismeretek, magyar vallást jelenthette. Ennek a függőlegesen ható kultúrának van egy vízszintes iránya is,

amelyet Chen Moon Geum asszony, a Pekingi Egyetem professzora jellemzett a dnyeperi bronz kultúra terjedésével. Ez Dzsiddija, vagy Szkítia kultúrája, mely behatol egészen Kínába. (Levelét a Függelékben közlöm.)

Sok a vita arról, hogy vajon Trója története miért került az anyagba, Nagy Sándor terjedelmes történetéről nem is beszélve. Nos, Kattar azért mondja el ezeknek a hettita korban, főleg észak-Mezópotámiából kiáramló rokonnépeknek a történetét, mert erre alapozza a jogot, hogy a Chorezm birtokában lévő Hunor népe Panonijjából "a tőle keletre és nyugatra fekvő országokat" elfoglalja. A hettita problémát már Tolsztof is ismerteti, de napjainkban I. M. Diakonoff professzor, azonkívül az Altyn-depe feltárása révén híressé vált V. M. Marson tárgyalja részletesen. Különösen Diakonoff végzett alapos munkát, és ebben a trójaiakat a hittita-hurri birodalmi együttes részeként ismerteti. Nem véletlen, hogy a trójaiak Üngürüsz felé menekültek. A régi brit iratok viszont ismertetik Merlin mágus és médiái pap tevékenységét, sőt kapcsolatteremtésüket Párizs népével, tekintve hogy azok is valamennyien trójai eredetűek voltak. Nagy Sándorról viszont Körösi Csorna Sándor írja a következőket: "A parthusok négy évszázadon át Róma hatalmának vetélytársai voltak... a parthusok barátai voltak a görögöknek... ők ugyanazon híres nép, amely a "GÉTA" név alatt szerepelt. Mithriades pl. a Parthus dinasztiából származott. Macedoniának Róma által történő meghódítása után valószínű, hogy a parthus vezérek a Duna felé vonultak vissza rokonaikhoz; és régi gyűlöletük folytán meg nem szűntek a római birodalmat portyázó hadaikkal zaklatni... Nagy Sándor maga a parthus nemzetből származott, könnyen megérthetjük sikeres hadjáratait Ázsiában, és azt is, hogy a görög birodalom oly soká fenntartotta magát Bactriában!!!" (I. 373. o.)

Csorna az, aki figyelmeztet (Shakya), Buda szkíta eredetére, mely tanítást és a Shambhala mondakört a tibetiek őrizték meg. Ez tiszta szumeroid hagyomány és Csorna ezt felismerte a magyar nyelv révén a szanszkrit ősi rétegében. (Pl. Attila temetése és a Csorna által leírt Buddháé teljesen egyezik.) Kattar vezér tehát nagyon jó és hiteles történész, azaz mágus pap lehetett, hogy mindezt ilyen zseniális logikai sorrendben tartotta és mondta el.

Az említett Geta népnév tehát az Üngürüsz népre vonatkozik. Ugyanúgy, mint a Daha, vagy dák. Decebalus, rómaiiasított név. A "c"-t cs- nek ejtik. Ezenkívül a "lus" végződés latin, vagyis Dekabal-lal van dolgunk, aki eredeti értelemben földi "bálvány", fiatal hős volt, aki a rómaiak ellen harcolt (Daca- saka- szkíta). Országát sohasem foglalták el, hiszen a rómaiak 400 év véres harcai révén csak a Dunántúlt és Erdély egyes részeit hódították meg. Ezért "Dahabálnak" mint Gilgameshez hasonló hősnek emléket kell állítanunk !!!

Szinte kétévenként indítottak a rómaiak hadjáratot. Amikor ők nyugton voltak, az Üngürüszök támadtak. A TŰ ennek is emléket állít. Róma azért érte el ekkor legnagyobb kiterjedését, mert beleütközött a parthus-hun-szkíta falba. Bebizonyította azt is ez a római kultúra, hogy lényegesen alacsonyabbrendű. Attila Róma megtörésével a rabszolgatartó

rendszer (a beszélő szerszám) rendszerét szüntette meg Európában, ezzel új korszaknak nyitva utat. Ezért nevezik Attilát annyi nép hagyományában hősnek, míg a rómaiak átkozzák, amin nincs mit csodálkozni. De egyúttal ezért is bosszantó, hogy Rómából hozzák nekünk azt a hitet, amelyet a sumír Gilgames mágus papjai terjesztettek el Egyiptomig és onnan Rómába. Komolyabb írók megírják, hogy a Melkizedek papi rend Ábrám sumér vezér korában a termékeny félholddal jellemzett terület nyugati ágának központjában, Sumér bukását követően vált vallási központtá. Ezt dr. Zakar kutatta, Jézus ugyanis Melkizedek- rend szerinti pap volt. Szumeroid mágus pap.

Az élet és a nemzeti távlat kiteljesedése a Blaskovics Józsefeket igazolja. Az örökösen jelenlévő tehetséget a hagyomány önti új formába, mely megvalósítja az eredeti gondolatot az új körülmények között. A hagyomány és génusz, mely örökletes, minőségi jellemző; teremti meg egy szerves környezet életösztönét, és biztosítja az életfolyamat örök tisztaságát. A kultúra szelleme mindig ez a szerves életfolyamat, mely kultúrája és történelmi jellegét tekintve sajátosai egyedi tünemény. A történelem folyamata nem áll meg, és új, minőségileg jellemezhető hagyományt teremt. Így válik az egyén névtelenül a történelem részévé, és a gondolat hordozójává. A történelem nem hoz létre tökéletes rendszereket, de lehetővé teszi a történelmi küldetés teljesítését és ez meghatározza a kimagasló egyéniségek feladatait. Ezek a nagyszerű egyének hidalják át a történelmi szakadékokat egy nemzet életében, a hagyomány megalapozásával és átmentésével a jövő nemzedékei számára. Vagyis a történelem saját tulajdonunkká kell váljon, és a magyar szellemi életnek tárgyilagos képet kell adnia a magyarságról: Szellemóriásaink ezt megértették. Nimród, Hunor, Mao-tun, Decebal, Attila, Baján, Árpád, Róbert Károly, Mátyás király, a Zrínyiek, Széchenyi, Németh László, Illyés Gyula, stb. Csurka István például az önépítés lehetőségeit kutatja. A megmaradt szellemi mag stratégiáját, igazolva a fenti szabályok helyességét. Vele legfrissebb szellemi embereink gyülekeznek olyan kérdések meghatározása érdekében, mint a politikától független ember életstratégiája, a sikert igénylő, nemzeti jellegű önépítés magyar programjának szempontjai, majd mindennek közös megvalósítása, a közösségi szellem kialakulása által.

Szellemi életünk egyik súlyos hibája, hogy történelmi ítélőképességünket gátolja "európaiságunk" üres ismételtetése, melynek bizonygatásában egy többre hivatott szellemiség bénul meg. Ez a szellemi "önmagunk rövidre zárása" méreteiben a középkortól megfigyelhetően a racionalista irányzatok elterjedésével egyenes arányban erősödött, és fő oka jelen állapotainknak. Ennek szigorúan véget kell vetni, és ezeket az elemeket ki kell gyomlálni a magyar szellemi, lelki életből. Reformokat kell bevezetni minden téren: vallásban, művészetben, irodalomban, politikai gondolkodásban. Európa különben is két racionalista, vagy félracionalista hatalom között van megosztva, és mint kultúra, éppen ezért megszűnt hatni. Új időket élünk, fel kell zárkózni. Megengedhetetlen, hogy egy halott földrész összes civilizációs betegségét végigszenvedjük, mindezt önostorozóan.

A TŰ ugyanis mindvégig a szellemi mag küzdelmének története is egyben. A II. fólán így erről ezt olvashatjuk: "Hunor népéből tízezer ember gyűlt össze, és a nem rendkívüli teremtményekből is kétszáznyolcvanezer férfi gyülekezett össze..." Vagyis ezen a "csodálatos hadseregen" belül volt egy szumeroid mag. A vezető, kultúrahordozó réteg, melynek volt egy meghatározó ideológiája, szelleme, programja.

A hagyomány jelenléte olyan erő volt, hogy az maga a vezetésre is alkalmatlan, de vezető szerepbe kerülő egyén teljesítményeit is sikerrel koronázta, mivel a környezet hagyomány értéke révén helyreigazította, amit a véletlenszerűség elrontott volna. A szumeroidák és utódaik egy központi mag hagyományművelése segítségével egy új, minőségiekben jelentkező fejlettségi szintet voltak képesek létrehozni. A középkori magyar királyság különösen a nemzetalkotó dinasztia ezen örökség ismerete birtokában volt képes a társadalom érdekeit megvédeni, illetve azt fejleszteni. Ezen dinasztia és a hagyomány racionalista szellemű összezavarása vezetett mai romlott állapotukhoz, és a kiút ebből a zsákutcából mindennek felismerése - széles körben, valamint szellemi életünk átszervezése és a minőségi jellemzők kifejlesztésében egy mély hagyomány alapján kultúrálisan, politikailag, sőt geopolitikai értelemben.

Nagy, és nehéz munka volt a TÁRIH-I ÜNGÜRÜSZ ügyét idáig fejleszteni. S ezzel az előszószerű vázlattal kívántam bevezetni azt a harcot, ami mindannyiunkra vár. Nem hiszem, hogy vannak törpe idők és törpe generációk. Csak szűkített dimenziók vannak, és azokból a szellem embereinek kell először kitörni. Utána mind. Hunor, Magor, és az Üngürüszök "csodálatos népe.

Geönczeöl Gyula

Tárh-i Üngürüsz

Határtalan köszönet és megszámlálhatatlan dicsőség a feltétlenül létező Padisahnak!1 Annak, aki az "elemek világát" vidékekkel és városokkal töltötte meg, s mindegyik élére olyan teremtményt állított, "melyhez hasonló nincs a világban". Megszámlálhatatlan ima annak az "Uralkodónak", aki, minden nagy várost egy padisah parancsa alá rendeli, s ezen "szent mondás" kegyes értelmébe: foglalta: "mindegyikünk pásztor, és mindegyikünk felelős a nyájáért."

Vers:

Nézd a világot, [melyet) a nagy Teremtő,
a Nagyság és Szépség
ajándékozott [nekünk],
egyeseket igazhivókké tett az Isten,
másokat hitetlenséggel büntetett.

A teremtett [világ]-a és a teremtett [lények) dicsőségének dicséretére a szellő jázminszóró üdvözlete töméntelen és a rózsailatú imádságok parfümjének illatozása töméntelen. A próféták pecsétjének, Allah próféta ragyogó virágoskertjének legyen adományozva és ajándékozva [az ima és hála], aki prófétaságának eljövételével a megvetendő hitetlenség műveit és a pogányságot elűzvén eltávolította. Továbbá: népe, fiai és társai számára legyen [adományozva a dicsőség], amiért az iszlám vallást a serc-reh (11) tették [olyan] világossá, mint a nappal. "Adja áldását rájuk Allah, és az ő összes segítők társaira! (12)

*** Ezen első, javított kiadásban a Magvető Kiadó anyagától eltérő helyeken a szöveget áthúztuk, megjelöltük és lábjegyzetben a helyesbített szöveget közöltük. Kérjük a szöveget ennek alapján követni.

De folytassuk: a boldogság naphoz hasonló trónjának fejedelmes (13) és a kalifátus trónjának korona viselője, korszakunk Szülejmán szultánja (14) korunkban a világ ura.

Vers:

A föld felszínén levő területek lovagja,
a világ-országnak és (igaz] vallásnak padisahja,
aki igazsága fényével beragyogja a világot,
aki a hitetlenség sötétje elleni (harcban] nem kíméli a fáradságot,
aki a hitetleneknek szűkké teszi a világot,
aki az ellenség földjét felperzseli,
aki éjjel-nappal győzedelmeskedik az ellenségen,
s fejükre különféle büntetést szab.
Ki ez a sah, ha kérdezed, fordulj hozzám,
hallgasd meg szavamat, ó, tiszteletreméltó [olvasó]
a világ hét sávjának (15) uralkodója, őexcellenciája,
korszakunk Szülejmán szultánja.
Ó, Istenem, adj hosszú életet a mi sahunknak,
és szépítsd meg minden napját!

Próza: Abban az időben, amikor Ő (16) kardjának csapásával elfoglalta Üngürüs tartományának várait, néhány vár népe [még] Pícs királyának hódolt. Mivel ezek [a várak] nem hódoltak meg, és nem vetették alá magukat a padisah parancsának, tengernyi hadat vont össze ellenük, megtámadta őket, és a [Korán] harminc fejezetének (17) a jegyében legyőzte.

Usztozni Belgirád nevű várban egy latin nyelvű könyv került a kezembe. Midőn megtekintettem, [láttam, hagy) Üngürüs tartományának a régi időktől fogva való történelmét tar-

talmazza. Hogyan virágzott fel, miért és mi módon lett a neve Üngürüsz, Budin nevű fővárosát miért nevezték Budinnak, s régi fővárosuknak mi volt a neve, kik voltak a királyaik egymás után, mikor és kik ellen harcoltak és háborúskodtak, mennyi ideig uralkodtak, és hogyan töltötték életüket.

Mindezt nyilvánosságra igyekezvén hozni, [én] a szegény és nyomorult szolga, (18) Terdzsüman lelkesen elhatároztam, hogy [ezt] a könyvet lefordítom. Bárcsak eljönne az ideje annak, hogy korunk padisahja és jelen korszakunkban a világ ura (nekem], ennek a szegénynek és hitványnak az ajándékát nemes tekintetere méltatná, és [engem), szolgáját kegyeiben méltóztatna részesíteni.

Az évszázadok hírnökei és a hírek elmondói ilyenképpen adták elő. A régi időkben e Madzsar törzs nemzetsége Nemród gyermekeitől származott. Nemródnak volt egy Ankisza nevű felesége, s ettől a feleségétől két fia született. Az egyiket Magornak, a másikat Hunornak hívták. Ők voltak Nemród első fiai, és állandóan atyjuk palotájában tartózkodtak. Egy nap Nemród vadászatra ment, és magával vitte a fiait is. Vadászat közben Nemród egy elejtendő vadra bukkant. Azonnal nyomába eredt, és üldözni kezdte. Fiai is mindenfelé vadat kémleltek, s egyszer csak egy csodálatos vad tűnt fel előttük, amely csodálatos színekben pompázott. Önkéntelenül is a vad után fordultak lovaikkal vágójában. A vad azonban elmene-kült, és Adzsem [tartomány] (21) határán a hegyek közé érve eltűnt.

A két királyfi, bármily soká kereste a vadat, nem találta meg. Sem a nevét, sem a fajtáját nem ismerték. A két királyfi gyorsan elfáradt, a szomorúság és a bánat tengerébe merült. Azután azon tanácskoztak, hogy mitevők legyenek. Majd visszatértek atyjukhoz, és arra kérték, hogy Adzsem határán, azon a hegyes vidéken egy monostort építtessen számukra, amelyben lemondva a világról lakhatnak, és a világ népétől visszavonulva saját gondjukkal foglalkozhatnak. Nemród kérésüket meghallgatta, és parancsot adott, hogy azon a helyen egy monostort építsenek. Miután a monostor felépült és elkészült, a két királyfi beleköltözött, hogy saját hitvallásuk szerinti imádságokkal foglalkozva jó ideig ott töltsék életüket. Ők azután azon a helyen sok hónapon és éven keresztül laktak. A világi néppel nem érintkeztek, imádsággal és alázatossággal, [elmélkedéssel] foglalkoztak, s a világi örömeiről lemondtak,

Ily módon öt évig laktak a monostorban, és ott nyugodtan éltek. A hatodik év kezdetén azonban a két legény elméjét megragadta a világ [örömeinek az] íze. Szívük rejtekében felébredt a hatalom utáni vágy.

Mikor ezek ilyen [lelki]állapotban voltak, egy nap egy titokzatos személy érkezett hozzájuk. Elmagyarázta nekik a világi hatalom [lényegét] és az uralkodás utáni vágyat, s [ezzel] őket megrendítette. A két legény ennek a személynek megtévesztő [elbeszélése következtében] elhatározta, hogy a monostort elhagyja, mert [elméjük] a hatalom utáni vágygal volt elfoglalva.

Abban az időben Adzsem országának közelében egy bégnek két csodaszép lánya volt. Magor és Hunor ezt e két lányt feleségül vette.

Miután ez így történt, a hírmondó szavai azt bizonyítják, hogy Üngürüsz népe Hunor nemzetségéből származott. Mivel Hunor neve később Hüngürüszre változott. Nemród halála után Hunor egész népével apósához, a tatár kánhoz(22) folyamodott, és őnála telepedett le. A kán is megtisztelte őt, és Adzsem szomszédságában egy egész ország fejedelemségét adományozta neki.

Midőn Nemród meghalt, Adzsem trónjára egy másik fejedelem került. Azt a vidéket pedig, [melynek Hunor volt a fejedelme], Dzsiddija tartománynak nevezték. Tatár tartomány volt, mely Szamarkandtól a Fekete-tengerig terjed.

Egy nap Adzsem országának padisahja Konsztantinije fejedelme ellen hadjáratot indított, és emiatt Dzsiddija országának uralkodójától segítséget kért. Dzsiddija fejedelme segítségül Hunor népéből, akik tatárok voltak, húszezer katonát gyűjtött össze, és Adzsem padisahjához küldte [ezt a sereget]. Amikor Adzsem padisahja is Kosztantinije ellen ment, az említett Hunor népét támadás érte, mely aztán ily módon elvált Adzsem padisahjától, és Pannonija tartományába költözött.

Amikor abba e tartományba érkeztek, látták, hogy csodálatosan bőséges folyamai vannak nagy számban, sok gyümölcs és bő termése van annak az országnak, és az ő nyelvükön [azaz Hunor népének a nyelvén] beszélnek [az ottani népek]. "Mikor kerül a kezünkbe ennél jobb ország?" - mondták [Hunorék]. Ennél az oknál fogva Hunor népe [békés] megegyezéssel annak az országnak a királyához ment, alattvalójává vált; és az ország különféle helyein letelepedett. Pannonija királya pedig örült, hogy az ő keze alatt telepedtek le, s [ebből] megértette, hogy az ő alattvalóivá váltak. De mihelyt Hunor népe itt letelepedett, Dzsiddija tartományába [az ott maradt] Hunor népéhez és bégjeihez ügyes kémeket küldtek, azzal [a megbízással], hogy az ottani Hunor-bégek gyűjtsenek katonákat, és jöjjenek be [ide), ebbe a gazdag országba. Eközben a kán meghalt. Az egész ország Hunornak, Nemród fiának alattvalója lett.

Néhány bég [azonban] nem akart [Hunor] alattvalója lenni, más (független] bégségeket alakítottak. De abban az időben megérkezett Dzsiddijába, Hunor népének bégjeihez az említett kém, és hírül hozta Pannonija tartományának tulajdonságait. Azok pedig megértették, hogy nincs több olyan bővelkedő tartomány, mint Pannonija. Ez oknál fogva Dzsiddija és Hunor népének bégjei nagy hadsereget gyűjtöttek, és ez volt az oka annak is, hogy Hunor népe Pannonija ellen jött.

Egy másik elbeszélés szerint így szól a történet: Egy napon Hunor összegyűjtötte törzsének tekintélyes előkelőit, és vadászatra indult. Vadászat közben egy hegyhát mögül váratlanul egy vad tűnt fel előttük, mely csodálatos színekben pompázott, de egy másik törzs [tartománya] felé elmenekült. Mikor [Hunor a vadat] megpillantotta, azonnal megragadta a

szívét ez a szerencsés jel. Így szólt: "Ha ezt a vadat elejtem, ebben az országban sikerül elérnünk a nyugalmat, de ha nem sikerül elejtenem, sorsszerűen el kell foglalnunk Pannonija tartományát, melyről [kedvező] híreket kaptunk!" Így határozott, s ezzel a gondolattal azonnal a vad után vágatott.

A vad pedig menekült, s amint egy másik törzs [tartományának) határához értek, Hunor már-már megközelítette, de azon a helyen, ahol zsákmányul kellett volna esnie, a vad eltűnt a szeme elől. Hogy hívják és mi fajta, nem tudta.

Mikor Hunor ezt a helyzetet látta, így szólt a mellette levő előkelőségekhez: "Ez nem a véletlen dolga. Ez jel és utalás nekem és népemnek, hogy végül is ebben az országban nem élhetünk. Ennek az az orvossága és gyógyszere, hogy más országban kell letelepednünk" - mondta. De azután még sok idő telt el.

A másik ok, [amiért Hunor más országban akart letelepedni] az volt, hogy Hunor Dzsiddija népével nem volt igazi [békés] kapcsolatban, nem élt velük barátságban. A szomszédos országokat is megtámadta, sok országot harccal és erőszakkal leigázott, melyek megértették, hogy [Hunornak] ellenállni nem képesek. Ők [Hunorék] pedig azon gondolkodtak, hogy saját hatalmuk alá hajtják Pannonija tartományát és a nyugati országokat.

Az itt kifejtett okoknál fogva Nemród fia, Hunor katonaságot kezdett gyűjteni. Mikor Hunor népe összegyűlt, megszámlálták és összeírták. Látták, hogy Hunor népéből tízezer ember gyűlt össze, és a nem rendkívüli teremtményekből (23) is kétszáznyolcvanezer férfi gyülekezett össze. Mikor Hunor ezt a csodálatos óriási hadsereget összegyűjtötte, élete nem lett hozzá hű, és közben eltávozott ebből a világból.

De Hunor rokonai között volt egy hatalmas bégfi, nevét Kattarnak mondták. Hunor utódául őt választották meg a hadsereg fővezérévé. Kattar fővezér tanácsülésére összejöttek az összes bégek, és tanácsot tartottak, melyik vidékre fognak vonulni.

A hadsereg bégjei közül mindegyik szót emelt és beszédet mondott. Kattar kán azonban nagyon értelmes és okos ember volt, sokat tapasztalt személyiség, aki mélyen tudott gondolkodni. A bégek javaslatait egyáltalában nem találta elfogadhatóknak, egy kis idő múlva azonban felemelte a fejét, tekintetét a bégekre és a katonanépre vetette, és így szólt: "Ha akarjátok, hogy menjünk és székhelyünkkel tegyük az elfoglalandó [általatos javasolt] országot, akkor a tőle keletre és nyugatra fekvő országokat is el kell foglalnunk, meghódítanunk, és sok tartományt kell legyőznünk és alattvalóinkká tennünk. Most azonban az a szükséges, hogy Pannonija tartománya ellen menjünk!"

Valamennyi bég helyeselte Kattar szavait, és felesküdt [neki].

Azután Kattar fővezér Hunor népe bégjeinek nagy ékesszólással elmondta Pannonija tartományának tulajdonságait. "Az említett tartomány elleni elhatározásunknak az oka a következő - mondta. - Amikor a hét világsáv és [minden) idők örökké győzedelmes padisahja [Iszkender] elhatározta, hogy először a keleti tartományok alapos leigázása után a nyugati

tartományok ellen vonul, legelőször Panonijja tartományának elfoglalását rajzolta meg szívében. Budinnak és azoknak a vidékeknek elfoglalását és székhelyévé tevését tartotta szerencsésnek. Ezért Iszkender elindult, elfoglalta [Pannoniját], és ezt a székhelyet szerencsésnek tartotta. Azután Pécs székhelye ellen indult, [és azt is] elfoglalta. Ennek a két székhelynek az elfoglalása következtében a Nimcse, Leh, Cseh, Firenk és sok más tartomány bégjeit sebesítette meg, harccal és erővel parancsának engedelmességére és meghódulásra kényszerítette."

Amikor Hunor bégjei Kattar fővezérnek ezt az elbeszélését hallották, mindnyájan megcsodálták Kattar szavait, és helyeselték tervét. "Milyen csodálatos - mondták -, hogy nekünk ezt a történetet elbeszélted. Vajon Iszkender hol született, kitől származott, ki volt az apja és anyja? Mely tartományok ellen indult először, melyik padisahot győzte le és tette le trónjáról? Kegyeskedjél nekünk elmondani, mi volt az oka annak, hogy Pannonija ellen indult? Ennek a titkát magyarázd el nekünk alaposan

Mivel Kattar fővezér Hunor népének bégjeitől ilyen unszolást látott, belekezdett Iszkender történetének elbeszélésébe, és a [következőket] mondta:

Iszkender Róm padisahjainak tizenegyedik [ős-] atyjától származott. Róm székhelye a régi időkben Macsje-Donja tartományában volt. A Filibétől Kavaláig elterülő tartományt Macsedonjának hívják. Kezdetben innét származtak Róm padisahjai. Mivelhogy annak előtte Róm tartományának várai mind különálló bégségek voltak. Atina és Szelenik és az azon a vidéken levő nagy városok bégjei, hasonlóan Venedik bégjeihez, egy-egy darab vidéken uralkodtak. Királyaik nem voltak. De az egész Arnavud és Mora tartománynak voltak királyaik.

Azokban az időkben Atina és Szelenik bégjei nagyon gazdagok voltak. Sok katonájuk és a tenger színén hajóhaduk volt. Úgyhogy amikor két ízben Adzsem padisahjai Róm tartományának elfoglalására hadjáratot indítottak, Atina bégjei sok katonával szembefordultak velük, és a harcban Adzsem padisahjainak sok katonáját leverték. Végül is az adzsem katonaság kudarcot vallott, és a Róm tartományokból ismét országukba futott.

Abban az időben Filibe és Kavala között három- négy királyság is volt. De azokban az időkben Mora tartományában volt egy nagyon kiváló bégfi, Karalunak hívták. Egy nap álmot látott, mely csodálkozásba és ámulatba ejtette. Összehívatta tehát a város csillagjósait, és álmának értelmét kérdezte tőlük. Azok pedig, noha mindegyikük okos és bölcs férfiú volt, a gondolkodás tengerébe merültek. Végül is közös véleményre jutottak, és ezt mondták:

"Hatalmas királyfi, álmának a jelentése a következő: Ön az okozója annak, hogy Adissza tartomány, melyet Törökországban [--]-nak (24) hívnak, és a Mora tartományban fekvő Korint nevű székesváros, melyet Törökországban (---)-nak hívnak, ezek is az összes Róm tartományoknak székes váraivá lettek. De hogy a Róm tartományok padisahsága Öntől jöjjön létre, [ahhoz) először az kellene, hogy Róm padisahsága Filibétől egészen Kavaláig és

Arnavud tartományig terjedjen, [és fennálljon] egészen a tizedik atyáig (25) [leszármazottig], s tőle származzon egy padisah, aki foglalja el ezeket a többi tartományokat, és az is szükséges, hogy az Ön után jövő padisahok sírjai Adissza várában legyenek [elhelyezve]. Mert ha egy padisah ezt az elrendezést megbontaná, azoknak a tartományoknak a trónja attól a padisahtól átszállana egy más világtáj uralkodójára. De akármelyik vár ellen indul, hogy azt ostrom alá vegye, esős napon induljon el, úgyszólván ez az alkalom az Öné legyen." Ennyit mondtak; s aztán elhallgattak.

Amikor a királyfi a csillagjósoktól ezt a jóslatot hallotta, nagyon megörült. Azután Moréban összegyűjtött egy csomó hozzá hű bégfit és katonaságot, (--) tartományába ment, és harccal elfoglalta Szerezt és Diramát. Azoknak a vidékeknek a királyait is legyőzte.

Aztán [----] vára ellen indult, és ostrom alá vette. Mivel esős napon indult hadba; győzött. Aztán Filibét és Gömildzsint foglalta el. Ádám próféta (26) időszámítása szerinti négyezer-háromszázkilencvenegyedik évben (27) abban a városban nagy ünnepi összejövetelt tartott, és trónra lépett.

Háromféle koronát csináltatott: egyet vasból, egyet búzaszalmából és egyet aranyból.

Több napot időzött a várban, aztán visszament Mora tartományába, Korint trónjára, és katonaságot gyűjtött.

Azután az Avluna környéki királyokat tette le trónjukról, és tartományaikat elfoglalta. De Atina és Szelanik és az azon a vidéken levő néhány nagy város bégjeivel barátságot tartott fenn, mert azok abban az időben katonailag erősebbek voltak nála. Isztambul és Edrene bégjeivel is barátságot és jó szomszédsgot tartott fenn. Ilyen módon huszonhét évig uralkodott, azután egy nap a végzet vánkosára tette le a fejét, és azt a végrendeletet hagyta, hogy az utána következő padisahokat [is] abban a várban temessék el. Azután a testének fészekéből kirepülő Lélek-madár (28) elrepült a Kaf Adenre. Alattvalói meggyászolták és eltemették át az anyaföldbe.

Így szokott lenni ezen a világon
Az ünneplés gyásszal végződik,
[Ezért] ne légy büszke a világ dicsőségére,
Ne hódolj a világ örömeinek, csalódní fogsz
Oh ember, ez a világ- lakóhely egy madár [fészek],
Sok madár repült ki [már] ebből az ódon fészekből.

Így szól a krónikás szava, mivelhogy az a padisah a világ mulandósága elől lezárta szemét.

Volt azonban egy fia, Pertikának hívták. Mihelyt a padisah meghalt, fia, Pertika került a trónra Ádám próféta időszámítása szerint négyezer-négyszázötvenhatban.(29) Végül is

beleesett a végzet kútjába, és lemondott az élet vizéről.(30) Neki is volt egy fia, akit []-nak hívtak. Mihelyt apja meghalt, és a törvények szerint eltemették abban a várban, Ádám próféta időszámítása szerint négyezernégyszázötvenháromban ő került a trónra. Ötvenöt évig uralkodott, és sok fia volt. De valamennyi meghalt, csak egy fia maradt, akit Filiposznak hívtak. De ez egy másik asszonytól volt. Apja azonban ezt a fiát nem szerette. Több ízben is elhatározta, hogy megöleti. De nem talált a megöletésére semmi okot.

Sok idő telt el közben, végül erre az uralkodóra is rászzegezte sebező szemét a halál, s a végzet vihara elsüllyesztvén testének hajóját, átadta a halálnak, szemét pedig lezárta a világ előtt...

Oh, félek, hallgasd meg, milyen a világi helyzet:

Állandóan fúj a Végzet szele,

Szüntelenül fúj a Végzet szele a világon,

Sok-sok sahnak elvágja az életét.

Tele vágyakozással bárhogya is cselekszünk,

Felforgatja azt a Végzet katonája,

Sahokat taszít le trónjukról,

Könnyeivel a földet tulipánszínűvé teszi.

Ez az a sah, [akinek) igazságossága tüzes vashoz hasonló;

A Ser egén ő a Hold, mennyei [fényességű)

Ezüst testű szépség ez, (mely) nem tűr ellenmondást,

A szava cukor, ajkai gyöngyök.

Nem mondja: Hadd éljen a világ ölén!

Nem mondja: Életed folyása hadd menjen, hadd teljen

Sah, koldus és dervis, mindenki, aki él

A végén mindenkit elnyel ez a föld.

Oh, halál, keserves halál, diadalmas halál.

Akárhova futok, egyszer hozzája ér utam,

Végül is a sors köve eltalálja korodat (életedet],

De ha kegyét adja, élj akár ezer évig!

Így szólnak az elbeszélő szavai. Végül is a padisah meghalt.

Fia, Filiposz az Ádám próféta időszámítása szerinti négyezer-ötszáznyolcadik évben lett padisah, és lépett apja trónjára. Ő is hosszú ideig volt sah, negyvenkét évi uralkodás után egy fia született, akit []-nak hívtak.

Egy nap azonban Filiposz is megbetegedett, és meghalt. Utána Ádám próféta időszámítása szerint a négyezer-ötszázötvenedik évben a fia került a trónra, és padisah lett. Tizenhárom évig padisahoskodott, azután kiitta a halál borát, és lehunyta szemét a világ elől.

Neki is volt egy fia, akit [Amintasz]-nak hívtak. Mikor az apja meghalt, fia [Amintasz] lépett a trónra, és padisah lett Ádám próféta időszámítása szerint négyezer-ötszázhatvanháromban. Ez az Amintasz pedig a világ evés-ivásától, csókjaitól és ölelésétől elcsábítva tizenkilenc évig könnyelműen padisahoskodott. Végül is az idő pohárnoka átnyújtotta neki a végzet poharát, és testét semmivé tette.

Egy felnőtt fia maradt, akit Iszkendernek hívtak. Iszkender, mielőtt apja elköltözött a világból, helyette padisah lett, Adám próféta időszámítása szerint a négyezer-ötszázhetvenkettedik évben.

Harmincnyolc évig igazságosan uralkodott, végül ő is a túlvilágra költözött, Mivel nem maradt utódul fia, egy morai herceg, aki Kirobo padisah dinasztiájából származott és []nak hívták, lett a padisah, és Adám próféta időszámítása szerint a négyezer-hatszázötödik évben lépett a trónra. Ennek a padisahnak nem volt fia, de volt egy lánya. Ennek a királyi lánynak volt egy fia, s ez lépett a szultáni trónra. Harmincnyolc évig padisahoskodott, és Arnavud tartomány királyának a lányát vette feleségül, akitől három fia született. Az egyiket Iszkendernek, a másikat Pertikasznak, a legkisebbet pedig Filiposznak hívták, aki Iszkender-i Rúminak (32) volt az apja.

Ő is egy ideig időzött az ország trónján, de egy nap őt is leterítette az Idők Aggastyánja a sors pisztolylovásával, és a föld mélyét jelölte ki [neki] lakóhelyéül. Amikor Amintam meghalt, legnagyobbik fia, Iszkender lett a padisah, és Ádám próféta időszámítása szerint négyezerhatszázhuszonnyolcban a trónra lépett. Apja még életében őt, Iszkendert, a legnagyobbik fiát jelölte ki utódjának, kisebbik fiát, Filiposzt pedig Tebe város biztosává és parancsnokává nevezte ki. Apjuk halála után [tehát] Iszkender lett a padisah, aki aztán testvérét Tebe város helytartóságában megerősítette.

Ő maga Korint városába ment, ott tanácsülést tartott, és nagyszámú katonaságot gyűjtött tört össze. Azután bégjei ellen hadjáratot indított. Annak a tartománynak a bégjei azonban értesültek jöveteléről, ők is hadsereget gyűjtöttek és készenlétben várták.

Egy nap, amikor Iszkender seregével behatolt tartományaikba, a két fél előcsapatai összecsaptak. Mindkét oldalon sok ember esett el, azután a seregek szétváltak. Éjjelre a két sereg egymással szemben ütött tábor. Mindkét oldalon erős őrséget állítottak fel. Mindkét sereg kikiáltói kihirdették, hogy a szultáni harc másnap lesz. A kikiáltás reggelig folyt.

Mikor reggel lett, megperdültek a kis és nagy dobok, felugráltak lovaikra, és a csataterre vágattak, úgyhogy a lovak lába alól felszálló por mindkét sereget porfelhőbe burkolta. A nagy porból nem lehetett megkülönböztetni a fehér lovat a feketétől.

Egy idő múlva hirtelen heves szél kerekedett s mindkét seregről elfújta a port. Mihelyt a két fél katonái meg tudták egymást különböztetni, azonnal egymásra támadtak. Ki a kardját rántotta elő ki a pajzsát kapta kézbe, és rárontottak az ellenfélre. A lódobogástól, a haldoklók ordításától a csatatérnek ítéletnapi képe volt. Így [borzalmasan] folyt a csata, hogy azt leírni sem lehet. Végül is az Isten alkalmat adott Iszkendernek, hogy az ellenséget letörje. Sok bég hányatott kardélre, sokan pedig elmenekültek.

Iszkender a legyőzött bégeknek és hadseregüknek vagyonát zsákmányul ejtette, az országot adófizetésre kötelezte, s azután visszatért trónjára.

Közben a padisahnak volt egy kedves vezíre aki egy atinai bég családjából származott. Ez a vezír a padisah anyjával szeretkezett. Az asszony a vezírral egyetértésben elhatározta, hogy fiát megöli, ezt a bégfit, aki most a padisahnak vezíre, teszi meg helyette padisahá, és a trónra ülteti. Már többször elhatározta, hogy [fiát] megmérgezi, ezt sohasem tudta végrehajtani, mert a padisah nagyon óvatos volt.

Erről a vezírről azonban senki sem tételezte ezt az alávalóságot. De a csillagjósok közül néhányan többször figyelmeztették a padisahot, hogy ettől az Ajesztesz nevű egyéntől óvakodjon, mivel, hogy annak a vezírnek Ajesztesz volt a neve. Mikor azonban [Ajesztesz] meghallotta, hogy a jósok mit mondtak a padisahnak, a padisahhoz jött és sírva fakadt. "Hatalmas padisah - mondta neki. - Irigylik, hogy kegyeidben vagyok, azért beszélnek így Hatalmas padisahom, ha tőlem valami alávalóságot tapasztalt, íme, itt a nyakam, íme, itt a kardja! De ha az igaz, [amit mondanak], az általuk említett Ajesztesz nem én vagyok, hanem [] tartományban, melyet hatalmas padisahom elfoglalt, a saját helyébe kinevezett Ajesztesz nevű helytartó. Olyan hír is érkezett onnan, hogy árulási szándéka van. Annak az oka, hogy ezt eddig nem terjesztettem fel hatalmas padisahomnak, pedig az, hogy ennek [a dolognak] a kifürkészésére embereket küldtem, akik mihelyt megérkeznek, azonnal tudni fogjuk, hogy áll a helyzet."

Szívében pedig az volt a szándéka, hogy azt a fiatalembert veszélybe keverje és elveszejtse, mert nagyon félt tőle. Közben eltelt néhány nap, a vezír ismét a padisah elé járult, és jelentette, hogy az () [nevű] bég [tényleg] lázadó lett.

A padisah rögtön parancsot adott: "Azonnal vezessétek elém!"

Küldöttek mentek a fiatalemberhez, és tudtára adták a helyzetet. Az az ártatlan pedig a padisah parancsa szerint elindult, hogy [a padisah] küszöbéhez jöjjön. Mivel a vezír tudta, hogy a bég el fog járni, félt, hogy kiderül az igazság, mihelyt a bég találkozik a padisahhal. Ezért elhatározta, hogy a padisah elé járul. Így szólt: "hatalmas padisah, nem méltó hozzánk, hogy az ilyen árulót a színe előtt fogadja. Mihelyt megjön, anélkül hogy találkozna a padisahhal, az ügyet szükséges befejezni."

A padisah a vezír szavának hitelt adott, s mihelyt az a szerencsétlen megérkezett, maga elé sem bocsátotta azt az ártatlant, hanem kivégeztette.

Azután a vezír saját csatlósai közül őrpáncsnokokat nevezett ki a padisah kapujához [testőrségül], hogy szükség esetén támogatói legyenek.

Annak a vezírnek volt egy nagyon szép kertje. A padisah is volt néhányszor abban a kertben. A vezír és a padisah anyja ismét (összebeszéltek, és] elhatározták, hogy a padisahot meghívják abba a kertbe, és ott majd alkalmat találnak [a meggyilkolására]. Ekkor hét éve volt annak, hogy a padisah a trónra lépett. Egy nap a vezír a padisah anyjának a segítségével kertjében nagy vendégséget rendezett a padisah számára, ott alkalmat talált, és a padisahot megölte. Másrészt a padisah anyja is alkalmat talált azon az éjjelen, és Pertika nevű fiát megölette. Miután ez a világ boszorkánya a saját szenvedélyének lett a rabja, szeretője szerelméért a saját szemefényeit [szeretteit] elpusztította. Azután a vezír került a trónra, és ő lett a padisah. Csatlós páncsnokai és több bég segítettek neki.

Azután ez a boszorkány lakodalmat rendezett, és s vezír felesége lett. De Filiposzt nem tudták megnyerni. Ennek az volt az oka, hogy Tebe város biztos volt, nem mutatott [komoly] hajlandóságot a padisahság támogatására, mivelhogy a vezír került a trónra; aki alávalóan elárulta saját jötevőjét, hogy a világi szultánságot elnyerhesse.

[Filiposz] Atina bégjeivel egyetértésben elhatározta, hogy azt az országot és a trónörökséget megszegi Atina bégjeinek. Mikor ezt a tervét az ország bégjei és előkelői meghallották; Atina bégjeinek ellenségeivé váltak. Egy titkos helyen összejöttek, ahova meghívták az akkori előkelőségeket és a csillagjósokat, és [arra kérték őket], hogy ennek a dolognak a végét kutassák ki, és ennek a kalandnak milyen véget vessenek. Azok pedig, mivel az elmélkedés tengerébe el voltak merülve, és sok tudomány gyöngyeinek a birtokában voltak, ezt mondták:

"Ennek az országnak a trónöröklődési jogát Amintam padisah nemzetsége biztosíthatja. Ami azt jelenti, hogy Amintam padisahnak a saját fia lép a trónra, hogy az alkalom és Isten segítségével az ő kezében legyen, mert ha ezek nem lesznek [a birtokában], akkor a trónörökség biztosan kicsúszik a kezünkből."

Mikor az ország bégjei a csillagjósoktól ezt a hírt hallották, tudták, hogy nincs más megoldás, Filiposzt [kell trónra juttatni], aki [valódi] királyfi, aki most Tebe városának a biztos. Sok bég pedig Filiposz okosságát és hősiességét dicsérte. Azonnal meg is esküdtek a bégek mindnyájan, hogy a trónra került bégfít megölik, és azután visszatértek a királyi palotába. Néhány napon belül alkalmat találtak, és a három év óta uralkodó padisahot megölték.

Ami jót-rosszat tett az ember, azt megtalálja,
Ez az én szavam hozzád, oh, tiszteletreméltó (olvasó),
Amit tettél, magadhoz csatolva melletted marad;
Akármilyen történik, ismét eléri lelkedet,

Ha rosszat teszel, a végét figyelni kell,
Mint az árnyék, egy nap az utadba kerül,
Ha rosszat akartál tenni, oh, ember,
Hagyd abba a dolgot, igyekezz jót tenni.

Próza:

Azután Filiposzt Ádám próféta időszámítása szerint négyezer-hatszáznegyvenben trónra léptették és padisahhá választották. Filiposz azért lett padisah, mert az ország szeretete őt. A szomszédos ellenségekkel szemben barátságot színtelt, és mindnyájukkal kibékült.

Azután., hogy bosszút álljon Atina bégjein, hadjáratot indított ellenük. De azok hírül vették, hogy Filiposz padisah ellenük jön, készenlétbe helyezték hadseregüket, és szembeszálltak vele. De a padisah nagyon okos és tette kész ember volt, s ebben a csatában megverte és megsebesítette Atina bégjeit. A harc folyamán sok sebesült béget ejtett fogságba, de a végén szabadon bocsátotta őket.

Azután ----- tartománya ellen indul. Annak a bégjei is hadsereget gyűjtöttek, és szembeszálltak vele. Hatalmas csata- keletkezett, de a végén azokat is legyőzte, és sok ezer kiváló katonát hányatott kardélre.

Azután annak a tartománynak a fővárosa ellen indult, melyet Larisszának hívnak, és ostrom alá fogta. Néhány napon belül azt is elfoglalta. Azután () vára ellen indult, azt is bevette. Azután az azon a környéken fekvő várakat és tartományokat foglalta el. Azután az ottani tartományok népéből nagy hadsereget gyűjtött. Atina, Szelanik és más legyőzött béggek vagyonát zsákmányul ejtve visszatért Koront trónjára.

Mivel a legmagasztosabb Isten ennyi segítséget és alkalmat adott neki, elhatározta, hogy egy hatalmas várost fog alapítani, Ezzel a gondolattal összehívta korának csillagjósait, és így szólt hozzájuk: "Egy várat akarok építtetni, de most az [a kérdés], hol építsük és mikor kezdjük el az építkezést?" - kérdezte tőlük.

A csillagjósok pedig a tudomány tengerébe merültek, [és azt mondták, hogy] azon a helyen egy hegy tetejére, ahol ma Filibe városa terül el. Azon a helyen találták alkalmasnak a vár építését, amely majd székhely lesz. Ezt ajánlották a padisahnak. A padisah is alkalmasnak és megfelelőnek találta azt a helyet, mert onnan minden irányban könnyű lesz hadjáratot indítani. Összehívta [ismét] a csillagjósokat, hogy állapítsák meg az építkezés megkezdésére alkalmas időpontot.

A csillagjósok pedig az Ádám próféta időszámítása szerinti négyezer-hatszázötvenharmadik évben egy napot szerencsés időpontnak találtak a vár építésének a megkezdésére. Azon a napon elkezdték ásni az alapokat. Amikor az alapokat ásták, egy lófejet találtak [a földben]. A padisah azonnal megparancsolta, hogy azon a helyen az ő

számára építsenek egy palotát. A vezérek és az ország bégjei a padisah tervén nagyon csodálkoztak, és így szóltak a padisahhoz "Hatalmas padisah, mit jelentsen ez a lófej?"

A padisah így válaszolt nekik "Ez a lófej azt jelenti, hogy az [itt építendő] vár miatt az embert [azaz: engem] az ítélet napjáig meg fogják emlegetni, és ez a város a hét világöv padisahjainak a kezében lesz még akkor is, ha az építendő vár leomlik, mert helyén virágzó város fog épülni."

Jóslata után, rövid időn belül, azon a helyen egy város [épült fel], melyet Burdzsubárnak neveztek, és a várat, mely körülvette, Filipre változtatták, mivelhogy az ő neve Filiposz volt. Ma ennek Törökországban Filibe a neve.

Azután ----- padisahjának egy követtel gazdag ajándékokat küldött, és feleségül kérte annak a padisahnak a lányát. Annak a padisahnak azonban két csodaszép lánya volt. Az egyiknek Türüadesz, a másikkal Olimpia volt a neve. Mivel Türüadesz nevű lányát már Epiro tartománya padisahjának adták feleségül, ezért Filiposz padisah ----- padisahjától a [másik] lányát kérte. Az pedig, látván Filiposz padisah hatalmát és tekintélyét, kérését teljesítette, és Olimpia [nevű] lányát feleségül adta hozzá. Iszkender-i Rúmi ettől [az aszszonytól] született.

Azután valami oknál fogva ellenséges viszonyba került Erija padisahjával, aki felesége testvérének volt a férje, és sereggel indult ellene. Az pedig Filiposz padisah elől elmenekült.

Azután Filiposz Epiro tartományának székhelye ellen indult, és ostrom alá fogta. Miközben néhány nap óta folyt az ostrom, egy nap váratlanul egy kilőtt nyíl a várból Filiposz padisah jobb szemébe fúródott, és kivájtja. Néhány napon belül azonban a várórség kimerült, és kegyelmet kért. Filipo padisah azonban nem állt bosszút jobb szemének megvakításáért, és mind valamennyiüknek kegyelmet adott.

Azután ----- tartományába ment, az azon vidéken levő bégeket is leigázta. Azután ----- vidékére ment, az ottani bégeket is legyőzte. És annak a vidéknek a székhelyvárát földig lerombolt. Azután

----- bégek kezéből ----- elvette, nagyon gazdag zsákmányt ejtett.

Azután ----- vidékére ment, az ottani tartomány bégjeivel is nagy csatározásokat folytatott, végül is mindnyájukat kardélre hányva tartományaikat elfoglalta.

Azután a tatár tartomány ellen indult, azt is meghódította. És az azon a vidéken levő többi országot is kardjával és eszének erejével meghódításra kényszerítette. Azután ----- városa ellen indult, melyet ma Isztambulnak neveznek. [-] padisahja volt. Ádám próféta időszámítása szerint a négyezer-ötszáznegyvenkettedik esztendőben alapították. De abban az időben nem olyan volt, mint most. Őfényességének, a világotalmazó (35) padisahnak, szultán Szülejmán sah palotájának a székhelye volt. Vártornyai és erődítményei roppant erősek voltak. Valami miatt a vár népe fellázadt [saját] padisahja ellen. Ő pedig hét évig ostro-

molta a várat. Időközben, anélkül hogy bevette volna, eltávozott a világból, A várnak mostani erődítményeit sok évszázaddal később Konsztantin nevű padisah építtette.

Mivel Filiposz ennek a padisahnak a nemzetvégéből származott, ezért bosszúból a vár ellen indult, és ostrom alá fogta. Néhány napi ostromlás után (ostromzárként) őrségül egy csomó kiváló katonát hagyott ott, míg maga pedig Ker[] tartományába ment, és sok várat elfoglalt.

Közben Kosztantiniye városa belefáradt az ostromba, meghódolt Filiposz padisahnak, és nagyon magas hadisarcot fizetett. Ebből a hadisarcból Ádám próféta időszámítása szerinti négyezer-hatszázötvenötödik évben (36) Filiposz építtette fel a Kavala melletti Dirama kerületben fekvő Filibét, úgyhogy Kosztantiniye városának elfoglalása ezzel egyidejűleg van megemlítve.

Innen szerencsésen felkerekedett, és átkelt az Eszter folyón, mely a Madzsar tartományból Erdel határán a Tunába folyik, és Szidijja tartományába érkezett. Annak az országnak a bégjei összevonták katonáikat, és szembeszálltak Filiposz padsahhal. Hatalmas csata kezdődött, végül azonban Filiposz padisah legyőzte őket. Abból az országból húszezer asszony- és fiúfoglyot ejtett, és állatokból is hatalmas zsákmányt szerzett. Ezüst és arany azonban semmi sem került a kezére.

Miután Filiposz azt az országot felperzselte é: lerombolta, vágyakozva indult vissza trónjára. Amikor azonban el akarta hagyni azt a----- annak a tartománynak a bégjei Filiposz zsákmányából részesedést kértek. "Mivel még folyton nem adtál nekünk részesedést - így szóltak -, vagy adsz nekünk részt [a zsákmányból], vagy nem eresztünk útra!"

Mikor ezt mondták, a padisah haragra lobbant, és harcra határozta el magát. Annak a tartománynak a népe azonban sereget gyűjtött, és szembeszállt a padsahhal. Roppanthéves küzdelem kezdődött. Mivel Filiposz padisah saját magában elbizakodva lebecsülte ellenfeleit, katonáinak nagy részét az ellenség lekaszabolta, az alatta levő lovat is megölte, őt magát pedig megsebesítette, és Szidijja tartományában szerzett zsákmányának nagy részét is elvette.

Filiposz padisah azonban saját sebesülését eltitkolta, vidáman és frissen tért vissza székhelyére. De [elterjedt] az a rossz hír, hogy a padisah Szidijja tartományában megsebesült, és Róm tartományában meghalt.

Eközben Adzsem padsahjának támogatásában bízva Atina bégjei Szelanik bégjeivel együtt fellázadtak. A padisah a trónján ülve hallgatta ezeket a híreket, azonnal összevonta seregeit, és ellenük indult. Mihelyt azok hírül vették, hogy a padisah ellenük jön, azonnal öszszegyűjtötték seregeiket, és szembeszálltak vele. Ebben a csatában Filiposz nagyon kimerült, és kénytelen volt velük kibékülni. Atina bégjei ennek roppant megörültek. Szerfölött örültek annak, hogy Filiposz padisah most nekik barátjuk lett, mert attól féltek, hogy ismét hads-

reggel jön majd ellenük. Ezért pompás ajándékokat készítettek elő, kiváló követekkel Filiposzhoz küldték, és kapcsolataikat megerősítették.

Azután Filiposz Koront nevű székvarába ment. Onnan Róm bégjeinek leveleket küldött, [és felszólította őket, hogy] a várak és államok bégjei követeket küldjenek hozzá [Korontba], és mindnyájan küldjenek a padisahnak bizonyos számú katonát [is], hogy aztán Adzsem padisahja, Dáráb ellen hadjáratra indulhassanak.

Miközben így intézkedtek, egy nap, amikor a legfelső tanács ülésezett, híre jött, hogy a követek már mind összejöttek. Filiposz mindegyiküket illő módon megtisztelte, aztán visszaküldte a saját országukba azzal a paranccsal, hogy gyűjtsenek katonaságot.

A követek visszatértek országukba, és bégjeiknek előterjesztették a padisah parancsát. Azok pedig a padisah parancsa szerint összegyűjtötték katonáikat, összeírták és [Koromba] küldték. Ekkor látták, hogy kétszázezer gyalogos és tizenötezer lovas gyűlt össze. A padisah [további] parancsát várták, mert időközben Filiposz már elhatározta, hogy Adzsem padisahja ellen hadjáratra indul.

Közben [Filiposz] vadászaton volt, és egy másik padisahnak a lányát vette el feleségül, és csak azután [a lakodalom után] szándékozott elindulni Adzsem padisahja ellen. Ugyanis [Filiposz] Iszkender anyját elhagyta, mert azt hitte, hogy [Iszkender] nem az ő fia. Isikender pedig abban az időben jött a világra. Filiposz azonban egyáltalában nem szerette Isikendert, és mindig intette bégjeit, hogy: "Vigyázzatok, nehogy az én helyembe őt tegyétek a trónra, ha meghalok! Mert ha másik fiam nem lesz, akkor saját magatok közül válasszatok egy alkalmas bégfit a szultánságra, nehogy Isikender lépjen az én trónomra, és helyemen padisah legyen!" "De gyere és lásd (kedves olvasó), hogy mi lett Allah végzése, mert a tervet a sors rendelése megváltoztatja."

Lásd te tehát Isten rendelését,

Hány embernek a tervét megváltoztatta.

Akárki is az az ember, aki tervez,

Az [isteni] rendelés a tervét megghiúsítja.

Amit Allah elrendelt, az ellen tervet szőni nagy bűn.

Nem hajolt meg Isten rendelésének Filiposz,

[mert] Így szólt bégjeihez: "Ej, nemzetem összessége!

Utánam Iszkendert [nem szabad] sahná tenni,

a szultanátust féltetni [kell] tőle,

(mert) ő nem az én fiam, tudjátok meg, s eszerint cselekedjete!"

Végül is, oh, lélek; lásd Isten rendelését:

Kétségtelen, hogy Iszkender került a trónra sahnak:

----- Mi gyerünk tovább: (Ezt) Iszkender anyja

(is elismerte], mert az összes bégek előtt ezt mondta: "A fiam, Iszkender, nem a padisahól van, mert egy éjjel, amikor aludtam, egy súlyos valami nehezedett rám. Mikor álmomból felriadtam, agyon voltam izzadva, és teljesen össze voltam törődve. Teljes világosan tudom, hogy attól kezdve voltam teherben, és fiam, Iszkender akkor fogantatott. Mivel apja nagyon indulatos ember volt, mindenféle gondolatai támadtak, végül is indulatában elhatározta, hogy Iszkendert megöli. De a vezírek ettől eltanácsolták: Lássuk meg, mit hoz majd az idő!"

Ez volt az oka annak, hogy Filiposz elhagyta Olimpia asszonyt.

Időközben Iszkender a tizenhetedik életévébe lépett. Mikor látta, hogy apjával mi a helyzet, anyjával tanácsot tartott fejük (- életük] sorsa felett. Egy nap anyja váratlanul felke-rekedett, fiát, Iszkendert is magával vitte Epi-Kajir tartományába melyet török nyelven Arnavud tartományának [neveznek]. Arnavud tartományában a mai Iszkenderijje [városát] ez az Iszkender alapította.

Anyjának volt egy testvére, azt is Iszkendernek hívták. (Ő volt annak az egész vidék-nek a padisahja. Ehhez mentek. [Ő volt az, aki] később Iszkender parancsára hadseregével a nyugati országok ellen viselt hadjáratot. Meghódította egész Leh-, Cseh-, és Alamanországot, s végül Firenk tartományában a Firencsi király cselvetése következtében seregestül elpusztult.

Mikor Iszkender és anyja megérkeztek [az asszony] testvéréhez, az anyja állandóan arra bujtogatta testvérét, hogy indítsa hadjáratot férje, Filiposz ellen. Közben ezek ezt tervezték, Filiposz padisah egy másik padisah lányát vette el [feleségül], és éppen készülődtek a lakodalomra. Filiposz leveleket és vőfélyeket küldött széjjel, és [kihirdette, hogy] "Ezen és ezen a napon lesz Róm padisahjának a lakodalma".

A lakodalom előkészületei éppen befejeződtek, mikor Iszkender és anyja meghallot-ták ezt a hírt.

A gondolkodás tengerébe merültek, és azt mondták, hogy valamit tenni kell, hogy Filiposz padisah ne érje el a célját. Abban az időben a padisah szolgálatában volt egy bégfí, Vizinutun nevű, aki valami miatt nem kedvelte, hanem szívből gyűlölte a padisahot. Ezt Iszkender anyja tudta. Azonnal az a gondolata támadt, hogy annak a bégfínek hatalmas va-gyont fizet, hogy ölje meg a padisahot. Mikor ezt a tervet megszötte, az említett bégfínek Iszkender anyja titokban óriási [értékű] kincseket küldött, hogy találjon alkalmat a lakodalmi ünnepség alatt a padisah meggyilkolására.

Iszkender anyja ennek a bégfínek olyan [hatalmas] összeget küldött, hogy az e világi kincsektől elkápráztatva jötevének életére tört, és éjjel-nappal azzal a gondolattal foglalko-zott, hogy a padisahot megöli. Eközben érkezett a padisah lakodalmának a napja is. Azon a napon a padisah tiszteletére különféle ünnepségeket rendeztek. A padisah is lelkesedni kezdett a lakodalmi ünnepségek és az elveendő lány utáni vágyakozás következtében, s

hogy a lakodalmi estén az összes népet és az ünnepséget feszélyezetlenül szemlélhesse, áruhába öltözött.

Aközben a bégfi észrevette, hogy a padisah áruhába öltözött. "Ennél jobb alkalmam nem lesz", mondta [magában]. Ő is azonnal átöltözött, leste a megfelelő pillanatot, és a padisah után lopódzott.

Mivel éjszaka van, nem lehet az embereket megismerni, gondolta a bégfi. A nép közé vegyült, és ki használva az alkalmat, a padisahhal megitta a halál borát, elveszejtven őt, anélkül, hogy elérte volna célját [a lakodalmat]. ----- Mivel Iszkender apja, Filiposz huszonöt éven keresztül viselte az uralkodói koronát és töltötte uralkodásának időszakát, éppen negyvenhét évet élt, végül is a sors kancsója teletöltötte élete poharát, és Ő is kiitta a halál borát.

Az Idők Korszaka elfordította arcát Filiposz padisahtól. Halála után a padisahnak Iszkenderen kívül más fia is maradt, az pedig egy másik ország padisahja mellett tartózkodott, s Róm trónja iránt sem viselkedett nagy szeretettel. Időközben a szomszédos bégek, az ország bégjei és a vezírek mind egymásnak estek, mindegyikük Róm trónját akarta (megkaparintani). Mivel az ország népe nem volt egységes, és a körülöttük levő szomszédok is ellenségek voltak, lesték az alkalmat, és hadsereget kezdtek gyűjteni.

Mikor ezt a padisahtól maradt öreg vezírek és bégek látták, tudták, hogy ennek nem lesz jó vége.

Ezért tanácskozásra jöttek össze, és megtárgyalták, kit tegyenek a trónra. A végén látták, hogyha nem tudnak megegyezni abban, kit válasszanak padisahul, az ország [feletti hatalom] kicsúszik a kezükből. Azonnal elhatározták, hogy Iszkendert ültetik a trónra, s padisahnak teszik meg, mert igazságossága, hősiessége, okossága és bőkezűsége mindenféle ismeretes volt. Emiatt határozták el Iszkendernek trónra ültetését. A bégek mind valamenynyien, mivel az ellenségtől való félelem is gyötörte őket, ezt a határozatot ésszerűnek találták, és elfogadták.

Azután az előkelő bégek hírvivőt küldtek Iszkenderhez, hogy jöjjön a trónra. Mihelyt Iszkender a Róm tartományok eseményeit meghallotta édesanyja testvérétől segítségül egy csomó katonát vett maga mellé, és Róm tartományába ment. Abban az időben Iszkender éppen betöltötte a huszonötödik életévét, és Ádám próféta időszámítása szerint a négyezer-nyolcszázhatvanharmadik évben " szerencsésen a trónra lépett és padisah lett.

Abban az időben azonban Adzsem országában volt egy padisah, akit Dárjusznak neveztek, Törökországban Dáráb sah néven emlegetnek. A harcban nagy hős volt, úgyhogy kardjával és bátorságával az arab, adzsem és az anatóliai tartományokat, egészen Burszáig, padisahsága alá hajtata. Az azokon a területeken levő összes bégek alávetették magukat parancsainak.

Másrészt pedig, amikor Isikender trónra lépett sok vár és ország bégje, akiket apja legyőzött engedelmessegre szorított; mivel Filiposz padisah meghalt, Iszkender lépett a trónra, annyian elhatározták, hogy saját akaratuk szerint [fognak uralkodni], és függetlenítik magukat. Ez oknál fogva sok bég fellázadt, és nem ismerték el Iszkendert [padsahnak].

Ez oknál fogva Iszkender Korint nevű várba, mely Mora legfőbb vára, és Törökországban ----- várának hívják, lement, és magas dívánt tartott. Ebben a dívánban sok fellázadt Róm bég főnemesei és követei tiszteletüket tették Iszkendernek, és elfogadták őt a padsahságra, és meghódoltak neki.

Ezután Ádám próféta időszámítása szerint ----- évben trónját és kapuját feldíszítve katonaságot gyűjtött, hogy apja ellenségén, Dáráb sahon bosszút álljon, mert Adzsem padsahjainak bujtogatásai következtében állandó volt a háborúskodás és veszekedés Róm tartományában.

Ez oknál fogva Iszkender idejében is a távolabb fekvő országrészek bégjei abban reménykedtek hogy Adzsem padsahjának serege siet majd segítségére, fellázadtak Iszkender ellen. Iszkender pedig vezíreivel úgy határozott, hogy egy ellenségből ne legyen kettő, de ha kettő lesz, akkor amíg az egyiket eltávolítja, a másikkal színlelt barátságot kell kötni.

Mivel Iszkender tudomást szerzett a körülötte levő ellenség mozdulatairól, lemondott az Adisem padsahja elleni hadba indulásról, és sok béggel színlelt barátságot kötött. Először Atina bégjeire sújtott le, mivel Isikender trónra lépése után Atina, Szelanik és az azon a vidéken levő nevezetes várak bégjei elfordították arcukat Iszkendertől, és lázadók lettek. Ezek szövetkeztek, hogy Iszkendert eltávolítsák, s e célból Dáráb sahhoz titokban Dornosztesz nevű előkelő béget küldték követségbe, hogy segítségét kérjék.

És ilyen reménnyel abban a segítségben bízva Iszkender elől váraik tornyait és erődjeit elhagyták. Iszkender azonban tudomást szerzett intézkedéseikről, s ez oknál fogva Atina bégjei ellen támadt, bevette kapuikat, azután a környékbeli lázadó ellenséget is leverte, sokuknak a várát is elvette, és vétőkkel vörös színűre festette a földet.

Sokan közülük mikor látták Iszkender rettenthetetlenségét, halotti leplet öltöttek magukra, eljöttek hozzá, és meghódoltak neki. De közben sok kiváló atinai bég [minden] vagyonával hajóra szállt, s Dáráb sahhoz folyamodva elmenekült.

A hírmondók úgy beszélnek, hogy Iszkender és Dáráb sahh között főleg azért tört ki az ellenségeskedés és háború, mert a menekülő atinai bégek vagyonukat magukkal vitték Dáráb sahhhoz. Iszkender azonnal levelet írt Dáráb sahnak; és egy előkelő emberrel elküldte neki.

Mihelyt Iszkender követe megérkezett Dáráb sahhhoz, Iszkender levelét megcsókolta, a [saját] fejére tette, és [csak] azután nyújtotta át a sahnak. Amint Dáráb sahh Iszkender levelét átvette, és megtekintette, mit tartalmaz a levél, látta, hogy először Isten neve van odaírva,

és azután így szól [a levél] "Én Iszkender vagyok, Isten kegyelméből Róm padisahja, korszakunk legyőzhetetlen hőse lettem. Te az Arab és Adzsem [országainak] uralkodója vagy. Mihelyt hozzád érkezik levelem, szolgáljon tudomásul, hogy atinai szolgálaim közül néhányan lázadók lettek, vagyonukat magukkal vitték, és hozzád menekültek. Valamennyiüket verd bilincsekbe, add át őket a hozzád küldött szolgálomnak, aki jelen parancsomat vitte, és küldd el őket az én küszöbömhez. Se egy pillanatot, se egy órát ne késlekedj. És egyúttal mondj le a legyőzhetetlenség eszméjéről, ismerj el engem korunk legyőzhetetlen hősének és a hét földöv padisahjának, mert ahogy egy hüvelyben nem fér el két kard, egy korszakban [egyidejűleg] nem fér el két legyőzhetetlen hős." Fejezte be levelét [Iszkender].

Mihelyt Dáráb sah figyelmesen végighallgatta, mit tartalmaz a levél, rendkívül szeget ütött a fejébe, és elhatározta, hogy Iszkender követét megalázza, de vezírei ettől visszatartották.

Hatalmas padisah! Ősi szokás szerint a követnek bántódása nem lehet, mert ő élőszóval semmiféle sértő feleletet Önnek nem adott. Ami történt, az csak egy levélbéli hír, ő pedig csak szolgál, aki nem tehet semmiről."

A padisahnak megtetszett a vezírek jó tanácsa és éleselméjűsége; megírta a válaszlevelet, átadta a követnek, és engedélyt adott [a távozásra], hogy azt átadja Iszkendernek.

Mihelyt Dáráb sah levele megérkezett Iszkenderhez, megnézte, mit tartalmaz a levél, tudta, hogy Adzsem uralkodóját ellenséges kéz még nem sebesítette meg. Az öklét vasból képzele, karjának ereje kifogyhatatlan, azt hiszi és abban ringatja magát, hogy rajta kívül nincs más legyőzhetetlen hős. Egyúttal a levele őt [Iszkendert] szidalmazó szót tartalmazott.

Iszkender pedig a lázasan összegyűjtött katonaságot összeíratta, látta, hogy harminckétezer gyalogos és ötezer-ötszáz lovas gyűlt egybe, de egytől egyig kiváló legények.

Közben ennek a katonaságnak körülbelül száznyolcvan hajót készíttetett, a katonákat behajózta, és az volt a terve, hogy áthajóz az anatóliai partokhoz. Ekkor azt az asszonyt, akit az apja vett el, és a hozzá tartozó rokonságot megölette, és saját rokonai közül is azokat, akiknek az elméjében uralkodási vágy volt. Mindnyájukat kardélre hányatta. Azokat pedig, akik engedelmesek maradtak neki, mindnyájukat arra a hadjáratra magával vitte, és országuk elfoglalása céljából a maga helyére helytartónak kinevezte egyik kiváló rokonát, akit Anti Petirnek hívtak. Sok más helyre pedig embereket nevezett ki, hogy őrizzék az országot.

Ő maga pedig katonaságával egy áldott napon és egy boldog órában hajóra szállt. Azután az ellenség földjének határait kémlelve Anadoli irányában elindult. A többi hajó parancsnokainak azonban megparancsolta, hogy ha a hajók szárazföldet érnek, senkit se engedjenek partra szállni. A parancsnokok a padisah parancsa szerint a tilalomra ügyelve horgonyt vetettek.

Azután Iszkender megparancsolta, hogy a saját hajóját vontassák közel a szárazföldhöz. Abban a pillanatban, amikor a hajót kikötötték, Iszkender azonnal magára vette páncél-

zatát, felövezte kardját, kezébe vette pajzsát, és boldogságos lábával elsőnek lépett ki a szárazföldre:

Mivel Isikender Anadoli partján Dáráb sah tartományának a határára lépett boldogságos lábával, arcát az ég felé fordította, és az Istenhez, aki legyen felmagasztalva, fohászzkodott, hogy a napkeleti tartományok elfoglalását könnyítse meg neki.

Azután a szárazföldre engedte népét, és megtiltotta nekik, hogy az alattvalókat bántsák és országukat pusztítsák. Ezeket mondta:

55 "Nem az a szándékom; hogy ezeket az országokat pusztulásba döntsük, [hanem az, hogy] elfoglaljuk. Alattvalók nélküli ország semmit sem ér, másrészt nekik semmi bűnük sincs. Az én további szándékom az, hogy Dáráb sahhal találkozzam, vele megküzdjek, hadd lássuk, az Isten, aki legyen felmagasztalva, kinek rendeli sorsául a győzhetetlenséget és a hét földöv padisahságát."

Iszkender szívében [őszintén vallotta] az ima állandó szükségességét. Az összes katonanépség is szívből elrepeste az imát és győzelmet kértek [Istentől]. És mindegyikük [megfogadta], hogy a harc napjain becsületesen fog dolgozni, Iszkenderért lelküket és fejüket adják.

És az összes katonanép csodálkozással gondolt az Adzsem padisahjától zsákmányolandó kincsekre. "Bárcsak már meghozná a sors Dáráb sahhal a csatát!"

Ilyen gondolatokkal és elképzeléssel hatoltak be azokba az országokba, mint ahogy éhes farkasok törnek a juhokra. De az azon a vidéken levő határszéli bégek Dáráb sahnak, Adzsem padisahjának jelentették, hogy: "Iszkender a te elpusztításodra katonaságot vont össze, és hajói készen állnak, hogy Anadoli partjain kikössenek."

Dáráb sah pedig üzenetet küldött a határszéli bégeknek, hogy nagy figyelemmel kísérik Iszkender [hadmozdulatait]. Egy nap a határszéli bégek Iszkender felé kémeket küldtek, hogy Iszkender intézkedéseiről hírt szerezzenek és Dáráb sahnak jelentsék. Amikor a kémek Iszkender közelébe érkeztek, látták, hogy a hajók készen állnak, csupán egy szerencsés napra és boldog órára várnak, hogy hajóikkal Anadoli tartományában partra szálljanak..

Amikor a kémek ezt látták, és Iszkender minden intézkedéséről hírt szereztek, sebtében visszasiettek a határ menti bégekhez, és hírül adták nekik a történeteket. A bégek pedig azokat a kémeket Dáráb sahhoz küldték, hogy őt a helyzetről tudósítsák, és ha valami parancsot küldene az ellenségre vonatkozólag, katonaságot vonhassanak össze, és feltartóztathassák az ellenfelet..

Mikor a kémek Dáráb sahhoz érkeztek, és elmondták az Iszkenderről szerzett híreket, meghallgatta őket, majd vezíreivel tanácskozott, véleményüket és tanácsaikat kérte. A vezírek pedig ezt mondták: "Hatalmas padisah, tanácsunk a következő: küldjünk parancsot a határszéli bégeknek, hogy vonják össze seregeiket, szállják meg azokat a partokat, ahol Iszkender hajóinak kell kikötniük, és ne engedjék őket kihajózni."

De Dáráb sah mérhetetlen vagyonában és kincseiben, valamint megszámlálhatatlan katonaságában bízva más véleményen volt. "Ilyen maroknyi katonasággal semmit sem tehet" - mondogatta. De a vezírek így szóltak "Hatalmas padisah, ha csak hangya nagyságú lenne is az ellenség, akkor sem szabad semmibe venni !" De Dáráb sah egyáltalában nem akarta elfogadni vezírei tanácsát, és [saját] magán kívül senkit sem akart elismerni padisahul ezen a világon. Így szólt vezéreihez "Úgy látszik, Iszkender a saját vérére szomjazik. A férfiasság az, hogy amíg az ellenségünk nem lép az országunkba, semmit sem kell tennünk, de mihelyt katonaságát kihajózza és a szárazföldre lép, körülvesszük, és mindnyájukat lekasaboljuk, Iszkender nevét kitöröljük a világból, és elpusztítjuk!"

Ezzel az elhatározással azonnal parancsot küldött az ország összes bégjeinek: "Katonáitokkal gyorsan jöjjetek kapumhoz! És valamennyi határszéli béghez: "Összes hadi felszerelésekkel és a parancsnokságtok alatt álló katonasággal készenlétben legyetek, s amikor az ellenség behatol országba, ne álljatok ellen, [szabad] utat adjatok neki !"

Amikor ez a parancs megérkezett a határszéli bégekhez, azok ennek a padisahi parancsnak nem tulajdonítottak fontosságot.

Ezenközben Iszkender is hajóival megérkezett arra a vidékre, és katonaságával kiszállt a szárazföldre, kibontotta zászlait és lobogóit. "Ki az, a rajtam kívül győzhetetlen, és milyen ember a hét világsáv padisahja?" - mondván, elindult.

Útközben néhány várhoz érkezett, ostrom alá fogta, némelyiküket bevette, másokat ostrom alá fogott. Közben Dáráb sah is összegyűjtötte katonaságát. Ekkor a következő hír érkezett: "Hatalmas padisah, mire várakozol? Íme, Iszkender egy csomó várat ostromol, némelyiküket már be is vett. Méltó dolog-e ez, hogy te ép egészséges lévén, az ország alattvalóit az ellenség lábbal tapossa ?"

Akkor a sah azonnal haragra gerjedt, rövid időn belül hatszor százezer arab, adzsem és tatár katonát gyűjtött össze. Ezzel a hatalmas sereggel Edresztesz síkságára vonult, és letáborozott.

Ezekben a napokban Iszkendernek Dáráb e udvarában volt egy előkelő kémje. Ez a kém pedig Dáráb sahkal Edresztesz síkságára érkezett, és amikor a katonaság letáborozott, minden intézkedéséről tudomást szerzett. Tovább [aztán már ott] nem időzött, útra kelt, s rövidesen Iszkenderhez érkezett, és így szólt: "Oh, Iszkender, a várostromot hagyd abba most pedig készülj fel, hogy csatamezőn ütközz meg Dáráb sahkal, aki tengernyi sereggel közeledik megsemmisítésedre." így szólt, és minden dolgáról hírt adott.

Iszkender pedig a gondolkozás tengerébe merült, vezíreire vetette tekintetét, hogy az ellenség [elleni] teendőket tanácskozzák meg. Ebben a pillanatban hirtelen [a semmiből] egy személy jelent meg előttük, és így szólt: "Oh, Iszkender, a tennivaló a következő: a vár ostromot és az ország elfoglalását halaszd el. Menj és szállj szembe Dáráb sahkal, harcolj meg vele és ejtsd fogságba, azután az összes vár a tied lesz, mert ha elmegy a fej, a láb állva

nem marad Azután, oh, Iszkender, amíg ilyen nagy ellenség létezik, nem okos dolog, hogy katonanépedet a várakon hagyod pusztulni. De, oh, Iszkender, ne késlekedj, mert az Isten, aki legyen felmagasztalva sok ilyen nagy ellenség legyőzésében megsegít téged."

Amikor Iszkender végighallgatta ennek a személynek a híradását, minden gondjától és a fájdalmától megszabadult, jókedvre derült. Abban a pillanatban az a személy eltűnt. Iszkender arccal a földre borult, és imát mondott.

Azután lóra pattant, csapatait hullámozó menetoszlopaival Dáráb sah ellen indította. Egy nap Iszkender szerencsésen Dáráb sah seregéhez érkezett, és vele szemben letáborozott.

Másnap reggel, [amikor] a nap beragyogta fényével a világot, megperdültek a kis és nagy dobok, megszólaltak a sípok és harci kürtök, és elharsogtak a végzet dalát, mindkét fél katonái lovaikra pattantak, aztán kibontották zászlaikat, és megálltak egymással szemben. Ebben a pillanatban az adzsem katonaság Iszkender katonáira tekintett. Látták, hogy milyen kevesen vannak, de kitűnő katonák, és hogyha összetömörülnek, vasból való várhoz hasonlítanak. De ezer adzsem katonára csak egy Iszkender-katona esik.

Másrészt Iszkender katonái is Dáráb sah katonáira néztek, látták, hogy hatalmas sereg. Mindegyikük állig aranyban és ezüstben szállt lóra oldalvást, [mintha azzal] dicsekednének, hogy "[látod, ki] vagyok én!" Olyan [öntudatosan feszítettek], hogy ha a hét világsáv katonaságával [is] állnának szemben, [akkor sem] hátrálnának meg, hanem kardot rántanának.

Eközben Iszkender is lovára ült, katonái között járva biztatta őket: "Ej, katonanépem! Ne nézz az adzsem nép cicomájára, az emberhez férfiasság illik! Akik ezen a világon jó nevet hagyva eltávoznak, azok élők lesznek, amilyenek ezen a földön nincsenek!"

[-----] "Azután, oh, katonanépem, úgy dolgozzál, hogy ebből a vendég-házból (37) hősiességgel távozzál, hogy neved hősiességét még a világtörténelemben is olvashassák!"

Mikor Iszkender ilyen (buzdító) szavakkal volt elfoglalva, azon az oldalon az adzsem katonaság Iszkender katonáira rabló módon rárontott lovaikkal. Iszkender serege is hirtelen támadásba lendült, szembeszállt, óriási kaszabolás kezdődött. Mindaddig, míg fent volt a nap, folyt a böszült csata, és [másnap] reggeltől egész délig harcoltak.

Végül is az Igazság, (38) aki legyen megdicsőítve és felmagasztalva, Iszkender katonáinak kapuját megnyitotta, az adzsem sereg megveretett és megfutamodott.

Iszkender okos irányítása és katonáinak hősiessége következtében az adzsem hadseregnek sok kiváló embere fogyott el és esett le a földre. Iszkender seregéből pedig az összes gyalogságból nyolc ember és a lovasságból [csak] százhusz személy pusztult el.

Közben zsákmányul esett Adzsem padisahjának a kincse, [amiért] hálát adtak az Istennek. Azután néhány jelentős várat ostromoltak és foglaltak el. Ezekbe a várakba kiváló

embereket rakott [várórségül], maga pedig végezetül a Gürdzsi tartományba vonult. Mikor azt is elfoglalta, Dáráb sah megsebesülve Bagdadba menekült.

Onnan leveleket írt vissza a szomszéd bégeknek, és rövid időn belül háromszázezer gyalogost és százezer lovast gyűjtött össze. Iszkender ezalatt újból ostrom alá fogta azokat a várakat, melyeket (közben] elvettek tőle, sokukat visszafoglalt, és a bennük találtakat kardélre hányatta.

Ezenkívül Róm vilájetébe, Annába és az azon a környéken fekvő sok város bégjeinek híradást küldött: tudják meg igazán, hogy Iszkender összes katonáival elpusztult, neve és hírneve (emlékezete] semmivé vált. Ennek a megtévesztő híresztelésnek alapján sok rúmi vár bégje [gondolván], hogy most jött meg az alkalmas pillanat, Iszkender ellen fellázadtak, és meghódoltak Dáráb sahnak.

Mikor azonban menekültek érkeztek Iszkenderhez, és ezt mondták: Ah, Iszkender! A várakat, melyeket elfoglaltál Adzsem padisahjától, Dáráb sah [egymás után] foglalja vissza, sokat már vissza is foglalt és a bennük levő kiváló embereidet kardélre hányatta. Kiváló Róm váraid is Dáráb sah hamis híradása következtében számodra elvesztek, árulók lettek, Dáráb sah parancsainak engedelmeskednek."

Ekkor így szóltak Iszkender vezírei: "Hatalmas padisah! Az lesz hozzád méltó, ha lemondasz ezeknek az országoknak az óhajtásáról, és amíg Dáráb sahot félre nem állítod, ne nyúlj a többi tartományok után."

Iszkender ezt a tanácsot jónak találta, és azonnal visszavonult azokból a tartományokból, és katonaságával Dáráb sah ellen tört. A két sereg rövidesen találkozott, és nagy csatát vívott.. Ebben a csatában az Igazság, aki legyen felmagasztalva, kegyeivel és pártfogásával Iszkender kerekedett felül, s alkalma nyílt Dáráb sah [közelébe férköznie], s Dáráb sah zászlait felgyújtotta és hadseregét széjjelszórta.

Ebben a csatában Dáráb sah hadseregéből hatvanegyezer gyalogos és tízezer lovas esett el, és tizennégyezer kiváló embere és rokona esett fogságba. A foglyok között volt Dáráb sah anyja, felesége, egy nővére és két lánya. Rajtuk kívül mérhetetlen vagyon és kincs esett zsákmányul. Ezeket a foglyokat átadták Iszkendernek.

Ekkor Iszkender megparancsolta, hogy ezek számára a saját fejedelmi sátrai közül egyet üssenek fel. Azután ezt az öt foglyot ebben a sátorban helyezte el, kiváló őrköt rendelt szolgálatukra; nehogy valaki őket bánthassa. Azután Iszkender jókedvűen elindult, hogy megvigasztalja őket, és elment lábaikhoz a sátorba. Mihelyt azok Iszkendert meglátták, nagyon féltek, Iszkender lábai elé borultak, és sírva fakadtak. Mikor Iszkerder látta, hogy sírnak, vigasztalni akarta őket, és ezt mondta: "Ne féljeteK, uratok épségben van. Ha, Isten is úgy akarja, még egyszer találkozunk." És sok kegyben részesítette őket.

Azután ellenőrizte saját hadseregét, s megszámlálták az elesetteket. Látták, hogy a Róm seregből százharminc gyalogos és százötven lovas esett el: Iszkender imát mondott

értük, majd összegyűjtötték Dáráb sah kincseit, és megszámlálták. Száztizenegyezer kantar arany és ötvenháromezer kantar ezüst lett átvéve. Amikor Iszkender ezt a vagyont látta, tetszettek neki Dáráb sah kincsei, és arccal a földre borult, és hálás köszönetet mondott az alkalmat és győzelmet adó Istennek.

Azután fejedelmi lakomát rendezett, a mellette levő vezéreire és bégjeire díszköpenyt öltetett, és számos kegyben részesítette őket. Azután a zsákmányolt kincseket katonanépének küldte. "Nem az arany és az ezüst a kincs - így szólott hozzájuk -, hanem a katona!"

Továbbá, mivel Dáráb sah felesége nagyon szép volt, azon az ünnepségen Iszkender őt magáévá tett. Az [asszony] Iszkendertől teherbe esett, fia született, (akinek) Iszkender a Herkulosz nevet adta.

Azután Iszkender nagy pompával felkerekedett, és a következő napokban a napkeleti furcsa és különös tartományokat hódította meg. Azután a Miszir környéki tartományokat egészen Hind tartományáig elfoglalta. Végezetül is az azon a vidéken levő tartományok bégjei, mihelyt meghallották Iszkender félelmetes nagyságát, megtelt a szívük félelemmel és rettegéssel, mivel tudták, hogy Iszkender kardjával nem mérhetik össze erejüket. Ennél az oknál fogva sokan elhagyták trónjukat és koronájukat, s elmenekültek országukból. Sokan pedig zsinórt akasztva nyakukba Iszkendernek meghódoltak, és alávetették magukat parancsainak.

Az ezekhez hasonlókat Iszkender különféle megtisztelésben részesítette, mindegyiküknek díszköpenyt ajándékozott, kegyes jóakaratot tanúsított [irántuk], meghagyta őket a maguk helyén (és méltóságában), azzal a feltétellel, ha őt mind a hét világsáv padisahjának elismerik. Ezenkívül mindegyikük kiváló fiait és rokonait saját szolgálatába fogadta és magával vitte.

A napkeleti és Hind tartományok bégjei, egészen Mekkáig, mindnyájan alattvalói lettek. Ezek fölé egy alantas szolgáját nevezte ki szultánul, aki Rúmban egy kertész fia volt, és Abartanosznak hívták, azzal [a paranccsal], hogy az összes ottani tartományok bégjei az ő keze alatt legyenek, és parancsainak engedelmeskedjenek. Hogy az egész világ [teremtményei] Iszkender kegyességét, emberiségét, bőkezűségét, hősiességét és igazságosságát mondhassák el.

Ezután Iszkender Rodosz szigetét foglalta el. Azután arra a vidékre ment, melyet Iszkenderijának neveznek. Abban az időben azon a helyen egy hatalmas dzsámi állt. Ebben a dzsámiban tartózkodtak az akkori idők főpapjai és aggastyánjai [bölcsei], és szentjeik is itt szoktak lenni. Iszkender szerfölött vágyakozott arra a vidékre menni, hogy bemenjen abba [a dzsámiba], meglátogassa azokat a szenteket, és sok rejtett titkot kérdezzen meg tőlük, és hogy megtudja, kitől származik a valóság [azaz ő saját maga].

Ezzel a céllal indult el Iszkender abba az irányba. Mikor oda megérkezett, és találkozott a főpapokkal, [elmondta, hogy] sok kétsége van, s emiatt nyugtalanság van a szívében.

Mikor azokat [a főpapokat] megkérdezte, [azok] eloszlatták kétségeit, s nyugtalansága is elmúlt.

Azután Iszkender bölcsen megkérdezte a szenteket, így szólván hozzájuk: -Atyám gyilkosát nekem kell- e meggyilkolnom ?"

A főpapok így feleltek neki "Ah, Iszkender, atyádat senki sem ölte meg, mert őt senki sem képes megölni!" - mondták. Ez Iszkendernek kinyilatkoztatás volt, hogy Filiposz padisah nem volt az ő atyja, hanem Isten hatalmából lett fogantatva. Ez Iszkendert nagyon meg örvendeztette. Ez a főpap ott Iszkenderért imádkozott, és aztán Iszkendernek egy pecsétgyűrűt adott át. "Ah, Iszkender! - így szólt. - 'I'ávolítsd el szívedből a nyugtalanságot és zavart, hisz a legyőzhetetlenség és a hét világsáv padisahsága a tied.

Mivel Iszkendernek ezen a helyen ilyen rejtett titkok lettek felfedve, ő is azon a helyen a vallásfő tiszteletére parancsot adott, hogy ott tornyos erődtímenes várat építsenek. Ez oknál fogva padisah parancsa szerint felépült Iszkenderijje vára Ádám próféta időszámításának négyezer-nyolcszázhetvenegyedik évében. Tizenhét nap alatt készült el, és a várfalának kerülete hatezer lépésnyi volt.

Mialatt Iszkender azokon a vidékeken tartózkodott, a sebesült Dáráb sah Bagdadba jött. Szégyen és gyalázat, hogy annyi katonája leveretett és annyi kincse-vagyona elvétellett. Azután a környék szomszédos bégeinek leveleket küldött segítségért könyörögve, hogy küldjenek megsegítésére katonaságot. Némelyikük katonákat adott, némelyikük pedig katonáival maga jött Dáráb sahhoz. Némelyikük azonban gondolkozott, és azt mondta, hogy ha mostanáig semmi sikerünk sem volt Iszkender ellen, s miután annyi kiváló katonanépünk letörtetett, most volna sikerünk? És Iszkendertől való félelmükben nem küldtek segítségére katonaságot.

Ebben a katonai gyülekezetben azt mondták a bégek és vezírek a sahnak: "Hatalmas padisah, elsősorban az szükséges, hogy nem szabad az ellenséget lekicsinyelni. Mostanáig az ellenség annyi alkalmat és győzelmet talált ellenünk, hogy a mi katonanépünk szíve teljesen elkeseredett. Az lesz most a helyes, ha megvárjuk azt az időt, amikor majd felénk közeledik, és szükséges lesz az ellenséggel színlelni a barátságot."

A sah ezt a tanácsot helyesnek találta, és egy alkalmas követet küldött Iszkenderhez, aki így szólt: "Ah, Iszkender, bocsásd szabadon foglyaidat, bármennyi kincset akarsz értük, megadom." Iszkender válaszolt a követnek, és így szólt: "Nekem nincs szükségem kincsekre. Az én kincsem az én kiváló katonanépem. Amíg ők velem lesznek, kincsekre nincs szükségem. Ellenben mondjon le a legyőzhetetlenség [után] szerelemről, ismerjen el engem az egész világ padisahjának, ismerje el, hogy alábbvaló nálam, és ha a hibáját bevallja, foglyait visszaadom, de ha [ajánlatomat] nem fogadja el, idejére készüljön fel!"

Ezt a választ adta a követnek, azután engedélyt adott neki [a távozásra], és elküldte.

Azután a követ ezzel az üzenettel Dáráb sahhoz érkezett, és előadta mindazt, amit Iszkender mondott neki. Dáráb sah most már tudta, hogy a dolognak nem lesz jó vége, végső elkeseredéssel négyszázötvenezer gyalogos és százezer lovas katonát gyűjtött össze. Eközben elérkezett Dáráb sahhoz az a hír, hogy felesége Iszkendertől teherbe esett, és egy fiúgyermeket hozott a világra, akinek a Herkulosz nevet adta.

Amikor Dáráb sah ezeket a híreket hallotta, egész testében remegni kezdete, és a bánat tengerébe merülve azt kérte, hogy mérgezzék meg. De vezérei ezt a tanácsot adták neki: "Hatalmas padisah, ne tedd magad nevetségessé az ellenség előtt! Most az lesz a legjobb, ha követet küldesz Iszkenderhez, hogy béküljünk ki. Majd ha megjön annak az ideje, és alkalmunk tesz rá; akkor bosszút állhatunk."

Szegény Dáráb sahnak ezek a hírek egészen megzavarták az elméjét, Követet küldött tehát Iszkenderhez, és ezt üzent: "Oh, Iszkender! Ezért a maholnapai életért, mulandó padisahságért és szultánságért sokat harcoltunk és küzdöttünk, [sok] embert áldoztunk! Ennek a világnak a szultánsága majdnem [csak] egy keszkenőhöz hasonlít. Mivel ezt az országot óhajjtátok, szépszerével nektek adom a félig elfoglalt országaimat, és a nálatok fogságban levő lányomat is neked adom feleségül, és ezenkívül a nálatok levő foglyaimért harmincezer kantai aranyat adok, csupán csak azért, hogy fogadj engem barátságodba, és bocsásd szabadon a foglyokat."

Iszkender pedig válaszolt a követnek, és ezt mondta "Én Dáráb sahnak összes kívánságát teljesítem azzal a feltétellel, ha meghódol nekem, elismeri, hogy alábbvaló, mint én, alattvalóm lesz, elismer engem az összesek legyőzhetetlenjének és padisahjának, (49) azután [halotti] leplet borítva vállára eljön, és tőlem bűnének bocsánatát kéri. Hajtson fejet előttem, én pedig az elfoglalt országokat visszaadom neki, mert aminthogy két helyen nem kel fel a nap, a világon két legyőzhetetlen [hős] és padisah sem fér el. Ezt ma gondolja meg, és kérjen tőlem bűnbocsánatot, vagy pedig holnap készüljön fel a csatára."

Amikor a követ Iszkender válaszával visszaérkezett Dáráb sahhoz, és Iszkender üzenetét teljességgel elmondta, Dáráb sah már bizonyosan tudta, hogy kardon kívül nincs más orvosság. A barátságról és a kegyelem reményéről lemondott, és felkészítette katonaságát a másnapi csatára.

Mihelyt reggel lett, és a nap Kaf várából felemelte a fejét, isteni fényével beragyogta a világot, a két sereg mozgolódni kezdett, egymással szemben elrendelték soraikat és csapataikat, s harckészen állottak.

De azon a napon Iszkendert nagy gondjai miatt elnyomta az álom, és elaludt. Volt azonban Iszkendernek egy nagyvezíre, akit [-----]nak hívtak.

Ez látta, hogy mindkét fél katonasága harcra készen áll, Iszkender pedig a fejedelmi sátorban alszik.

A vezír azonnal a padisah sátrába ment, s amint belépett, Iszkender is felocsúdott. A vezír leborulva így szólt: "Padisahom, mindmostanáig szembeszállt az ellenséggel, és még egyszer sem aludt el. Most pedig a mai csata előtt elaludt. Mi ennek az oka?" "Túlságos gondokkal [terhelve] és fölzaklatva mentem aludni, de álmomban láttam, hogy az adzsem hadsereg vereséget szenvedett, felbomlott, és kardom csapásától két darabra hullott. Ez nagyon megörvendeztetett!"

Azonnal felöltötte harci fegyverzetét, imát mondott az Istennek, arcát a földre hajtotta; aztán felugrott a lovára, körüllovagolta seregét, buzdította népét és csatára szólította.

Dáráb sah is seregének minden részén dübörgést és lelkesedést keltett. Azután ez a két tengernyi sereg kardot rántva egymás életére tört. Hatalmas öldöklés kezdődött, s a harcmezőn emberi vér borította el teljesen.

Azon a napon reggeltől délutánig verekedtek, végül is Dáráb serege Iszkender katonái kardjának nem tudott ellenállni, vereséget szenvedett és megfutamodott, s arcuknak "a vizét a földre szórták.(41) Dáráb sah is azt kívánta, hogy öljék meg őt ebben a csatában, de a kíséretében levő több kiváló rokona azt mondta neki "Hatalmas sah, ami történt, megtörtént, még egyszer sereget gyűjtünk, országodat visszafoglaljuk." Aztán megszőktették őt, noha tudták, hogy végül is saját maguknak sem maradt annyi erejük, hogy szembeszálljanak [Iszkenderrel] egy [újabb] hadsereggel. Ez oknál fogva az volt a gondolatuk, hogy a sahot magukkal viszik egy helyre, levágják a fejét, és elküldik Iszkendernek, hogy ezáltal Iszkender előtt megbecsülést szerezzenek. Azután Dáráb sahot néhány menzilyi (42) távolságra megszőktették, levágták a fejét, és elhozták Iszkendernek, hogy elismerést nyerjenek nála.

[-----]

Minthogy Iszkender uralkodásának ötödik évében annyi hatalmas csatát vívott, és az Isten - aki legyen felmagasztalva - alkalmat nyújtott neki a győzelemre, ezen csaták következtében elnyerte a legyőzhetetlenséget, és az Arab, Adzsem és a többi napkeleti országok padisahja lett. Azután pedig a Hind tartományban a napkelete területeken lévő bégek, akik egy-egy szultánság birtokosai voltak, felismerték, hogy Iszkender kardjával össze nem mérhetik erejüket. Mivel mindegyikük félt Iszkender vitézségétől, leplet borítottak magukra, és eljöttek, hogy kegyelmet kérjenek és hódoljanak.

Aztán Iszkender [-----] várába vonult, melyben megtalálta Dáráb sahnak kilencven-ezer kantar aranyát. Ezenközben Iszkender színe elé hozták Dáráb sah fejét. Iszkender azonnal nagy haragra lobbant azok ellen, akik hozták, maga elé sem engedte őket, hanem parancsot adott, hogy bőrtönözzék be valamennyiüket. "Mi jót tehetnek nekem, vagy [akárki] másnak az ilyen személyek, akik saját jötevőjükkel ilyen gyalázatosan bántak?" - mondta.

Azután Iszkender seregével elindult Adzsem tartomány fővárosa [-----] ellen, és azt harccal elfoglalta. Abban a várban is negyvenezer kantar aranyat és ezüstöt, háromezer-háromszáz kantar ezüstöt talált, ami mind Adzsem padisahjának a kincse volt.

Ebben a várban nyolcszáz derék Róm foglyot is talált. De még mielőtt Iszkender ebbe a várba jött volna, útközben egy tóban megtalálta Dáráb sah holttestét. Látta, hogy rokonai a testet összevissza metélték. Iszkender pedig elmélkedett a világ mulandósága felett, elmondta ezt [az alábbi] verset, és sokat sírt, [mert] tudta, hogy mihelyt az Idő [sors] elfordítja arcát az embertől, [még] rokonai és ismerősei [is] ellenségeivé válnak.

[-----]

[----- --]

Azután Iszkender parancsára Dáráb sahot fejedelmi szertartás szerint [ünnepélyesen] eltemették. Ő maga [Iszkender] nagy pompával Bagdadba ment, örömmel és vidáman ült trónjára.

Közben váratlanul napnyugati irányból egy csomó menekült jött, és elmondták, hogy Iszkender anyjának a testvére, akit szintén Iszkendernek hívtak, Firenk tartományában egész seregével elpusztult. Mikor Iszkender ezt a hírt meghallotta, nagyon elszomorodott, három egész napon át gyászt tartott. [Ekkor eszébe jutott, hogy] amikor ő először sebesítette meg Dáráb sahot és a Kürd és Gürdzsi tartományok ellen vonult, anyjának testvérét, Iszkendert negyvenezer katonájával a napnyugaton levő szultánsággal rendelkező bégek legyőzésére küldte. Mikor Iszkender a menekült panaszkodóktól ezt a hírt hallotta, megkérdezte tőlük "Hát ti milyen módon menekültetek meg?" így feleltek: "Hatalmas padisah, amikor Ön parancsot küldött Iszkendernek, hogy induljon el azok ellen a padisahok ellen, Iszkender pedig az Ön [uralkodásának] boldog napjaiban felkerekedett seregével, először a Tatar, Leh, Cseh és Alaman [tartományokat] foglalta el. Mikor azonban a Firenk tartomány ellen vonultunk, több Firenk bég és fejedelem jött hozzánk, és meghódoltak. Onnan tovább haladva Polját hódítottuk meg. De annak a Firenk tartománynak a királya, melyet most Firendzsi tartománynak hívnak, Iszkendernek meghódolt, vele testvériséget kötött, és nagy barátságot mutatott. De titokban azután szövetséget kötött Firenk és Nimcse bégjeivel, akikhez embert küldött [ezzel az üzenettel]: Én Iszkenderrel egy lettem, testvér lettem, mindezt higgyétek el nekem, és legyetek készen, mert én őt törbe csalom, s alkalmat találva teljes seregével megsemmisítjük." Erre a szövetségre [támaszkodva] egy nap alkalmat talált, és Iszkendert összes katonáival megsemmisítették. Iszkender vezérei mindig azt tanácsolták és mondogatták neki:

Hatalmas padisah, [-----] az ellenség cselvetésétől ne érezd magad biztonságban. Ha nem vigyázol, váratlanul meglep." Sokszor így szóltak hozzá, de nem használt semmit, mindaddig míg ez [a cselvetés] el nem érte, s végezetül befestette a vére a földet."

[-----]

Amikor Iszkender ezeket a híreket meghallotta, nagyon elszomorodott, és egy embert küldött Firenk tartományába Iszkender testéért. Firenk bégjei pedig Iszkendertől való félelmükben [a holttestet] kiadták. Azután Iszkender a holttestet fejedelmi módon megmosatta, és Tireben eltemettette.

Azután Iszkender megesküdött, hogy Iszkender vérét nem bocsátja meg Firenk bégjeinek. Azonnal parancsot adott, hogy az összes katonanép a szükséges módon készüljön fel a napnyugati tartományok elleni hadjáratra. És ezzel a buzgó [elhatározással] az Adzsem padisahjától elvett kincseket katonanépének küldötte [ajándékkul]. Azután a katonák levetették a rúmi ruházatot, és Adzsem öltözetet vettek fel, úgyhogy oldalpáncéljaik és vértjeik csupa aranyból és ezüsből voltak. Lovaikat és magukat [valósággal] aranyba fullasztották, úgyhogy a legalacsonyabb [rangú] szpáhi is szemkápráztatóan ragyogott az aranytól és ezüstitől, mivel hogy az összes katonaság ebből készítette el fegyverzetét. Ezenközben Iszkender egy nap magas divánt tartott, és a teljes padisahi szertartás szerint trónját feldíszítette, fejére tette az uralkodói koronát, és, trónjára ült. Bal és jobb oldalán arany és ezüst karosszékeken ültek a vezírek és az ilyen megtiszteltetésre méltó királyfiak, és részesültek a sah kegyeiben. Lakmározta, majd köszönetet mondtak. (43)

Azután Iszkender felállt, a jobb és bal oldalán levő vezíreire tekintett, és így szólt: "Ha volna egy székhelynek megfelelő városunk, " azt székesfővárosunkká tennénk, azután rátennénk a kezünket a körülötte levő országokra, s hogy Iszkendert megbosszuljuk, [mi a véleményetek]: könnyű lenne-e [onnan] leigázni a Leh, Cseh, " Nemicse és a Firenk tartományokat?"

Mikor ezt kérdezte, az ország összes fő emírei lehajtották fejüket, a csodálkozás tengerébe merültek, és senki sem adott feleletet.

Azután Iszkenderre nagyon ránehezedtek a gondok, és teljesen belefáradt a hosszú gondolkozásba. Ekkor látták, hogy váratlanul és észrevétlenül megjelent egy személy, Iszkender színe elé jött, és így szólt "Oh, uralkodó, szolgáljon tudomásul, hogy Panonija országának van egy fővárosa, számotokra nagyon alkalmas és megfelelő. Ha szükségetek lesz rá, [onnan] az összes tartományok leigázására kinyújthatjátok kezeteiket. Ennél jobb hely és székhely nincs. Oh, uralkodó, most már távolítsd el elmédből a gondot és szívedből a kétséget, mert azt az országot [a sors] neked rendelte, azután a hét világsáv is a te parancsodnak lesz alárendelve" - mondván, ezt a hírt közölte.

Azután Iszkendernek a szíve a dolgok ilyen állapota következtében vidám és örvendező lett, minden gond eltávozott szíve talajából, és szerette volna megkérdezni ettől a hírt és kinyilatkoztatást hozott személytől a világi dolgok néhány rejtett titkot és több más állapotát. De az a személy azonnal eltűnt - fejezte be elbeszélését Kattar kán.

Mikor Hunor népe Kattar kántól megtudta Iszkender dicső történetét és Iszkender legyőzhetetlenségét és hősiességét, mindnyájan tetszésüket nyilvánították. Ekkor Hunor népe és katonái megértették, hogy Üngürüz tartományánál jobb tartomány nincs. Az egész nép örvendezett, és felkészülődött a hadjáratra, abba [a Pannonija felé vezető] irányba.

Azután Kattar kán Hunor bégjeinek nagyaival összeült egy nap, és lakomáztak. Közben Szikamberijja székhely helyzetéről kezdtek el beszélgetni. Némelyik bég felkelvén ezt

mondta "Ej, Kattar, vajon Szikamberija székhelyet eredetileg melyik nemzet és melyik fejedelem építtette, hogy olyan nagy székhelynek mondják?"

Amikor ezt kérdezték, Kattar fővezér végignézett bégjein, és belekezdett annak a történetnek az elbeszélésébe, hogy Szikamberiját története elején milyen nemzetségből származó és miféle egyén építtette. Így szólt:

A régi időkben a tenger partján egy Trója nevű híres és hatalmas vár volt. Azután egy Elejna nevű asszony miatt egy hatalmas ellenség támadta meg, s a várat rontás döntötte és elpusztította. Ezen háború folyamán keletkezett a Tug, melyet a mai hadjáratok alkalmával is hordoznak.

Azután annak a várnak egy padisahja volt, akit Paradisznak hívtak. Ennek a Paradisznak volt egy fia, akinek Firanko volt a neve. Amikor atyja, Paradisz elfoglalta a trónt, Firanko egy csomó katonájával elindult Panonijja tartományába. Ezt a tartományt kellemesnek találták. Széltében-hosszában bejárták azt a vidéket, ettek, ittak, sétálva tették meg az utat.

Egy nap a Duna folyó partján egy hegy tetejére értek, mely Szikara néven volt ismeretes. Mikor erre a pompás helyre néztek, látták, hogy szerfölött kellemes, füves, madárdalos, úgyhogy mindenfelé virággal van díszítve és körös-körül virágdísszel ékeskedik, madarai kellemes dalolással énekelnek.

A kanyargó patakok egyik kerten át a másikba folydogálnak az élet örömeire teremtett virágok rózsáskertben

(felütött) fejedelmi sátorokhoz (hasonlítanak).

Minden tája különféle gyümölcsökkel tele, minden oldalon színes gyümölcsökben bővelkedik, levegője kellemes, minden tája jól bejárható, áldása [terményei] és kenyere bőséges, úgyhogy minden tekintetben bővelkedő tartomány.

Ezt a paradicsomi vidéket ő azonnal megkedvelte, és megparancsolta, hogy a Szikan hegy tetejére egy hatalmas várat építsenek. Azután egy szerencsés órában felhúzták a várfalakat és tornyokat. Jó ideig dolgoztak, végül is [a vár] készen lett.

Mivel szerfölött gazdag és terményekben bővelkedő tartomány volt, ez oknál fogva nevezték el Pannonijának, ami latin nyelven "kenyeret" jelent. Azután, mivel Firanko azt a várost a Szikara hegy tetején építtette fel, mert annak hegynek Szikara volt a neve, azt találta megfelelőnek, hogy a városnak Szikamberijja nevet adja.

Amikor Szikamberijja városa régi alakjában teljesen felépült, Firanko a trónra lépett, a tartomány népe is meghódolt neki, és ott uralkodott.

Egy idő múlva Iszkender is, azon oknál fogva, hogy anyjának testvére, Iszkender elpusztult, megrajzolta szívében, hogy [Szikamberijja] ellen megy, és elfoglalja. Azután egy nap Iszkender kiadta a parancsot, hogy a katonaság gyűljön össze.

Rövid időn belül megszámlálhatatlan katonaság gyűlt össze, és egy áldott pillanatban elindultak Pannonija tartománya elleni hadjáratra. De ott, Szikamberijja székhelyen még Firanko ült, éppen lakmározásban lévén, amikor napkelet felől egy személy érkezett. "Gyorsan vezessetek a padisah elé, elmondani való hírem van!" Mikor ezt mondta, Firanko színe elé vezették, és az a személy így szólt: "Hatalmas király, szolgáljon tudomásul, hogy napkelet irányában Iszkender legyőzte Adzsem padisahját, és az abban az irányban fekvő összes országokat elfoglalta és a maga hatalma alá hajtotta. S mivel meghallotta, hogy anyjának testvére, Iszkender, Firenk tartományában megöletett, Arab, Adzsem és a legyőzött [országok] népéből [szervezett] megszámlálhatatlan és mérhetetlen seregével ellened jön. Ne légy figyelmetlen!"

Mikor ezt a hírt elmondta, Firanko nagy rémületbe esett, mert abban az időben, amikor Iszkender a napkeleti tartományokat elfoglalta a Róm határon [túli] szomszédok is állandóan figyelemmel kísérték, "vajon eljön-e mihozzánk is?" kérdezték.

Amikor ilyen hírek érkeztek a királyhoz, a hírhozók szavának nem adott hitelt, azonnal kémeket küldött arra a vidékre, hogy fűrkésszék ki [az igazságot]. Azok a kémek pedig odalopakodva Iszkender seregéhez csatlakoztak, és megtudták annak az utazását és történetét.

Azonnal visszatértek, és Firanko színe elé járultak, Leírták neki Iszkender roppant retenthetetlenségét és hatalmasságát. Firankónak inába szállt a bátorsága, mert tudta, hogy olyan világ [hódító] hőssel, mint Iszkender, nem mérheti össze az erejét, ahogy Dáráb sah tette. Ha magához hasonló ellenfél lenne. (akkor) merne ellenállni.

Azonnal előkészítette fegyvereit, összehordatta minden kincsét, Szikamberijja székhely és Panonijja tartománya iránti szerelmét kidobta elméjéből, és azon gondolkozott, [hol talál] egy másik árnyékot [=védelmet] nyújtó tartományt.

Várta a szerencsés pillanatot és a boldog órát, s elhagyta székhelyét. Nagnyugat irányában egy másik országba ment. Vándorolva-megpihelve egy nap Firancsijja tartományába érkezett. Ezt a tartományt lakatlanul találta és elfoglalta.

Azonnal parancsot adott, hogy egy alkalmasnak való és kellemes helyen egy nagy várost építsenek. Találtak is a városnak egy alkalmas helyet. Egy szívet örvendeztető jó levegőjű helyen [a várost] életre keltve befejezték. Mivel apjának Paradisz volt a neve, ennek a névnek a tiszteletére, és hogy a világon a hírét-nevét megemlegessék, a felépített 88. városnak a Pariz nevet adta. Attól a kortól a mostani időkig Pariz városa Firandzsijja tartományának székesfővárosa, és mivel a saját neve Firanko volt, annak az országnak a Firandzsijja nevet adta.

Itten a mi történetünk Iszkenderhez érkezett. A hírmondók a következőképpen mondják el: Egy nap Iszkender azzal a céllal, hogy anyja test vééréért bosszút álljon, és a napnyugati tartományokat magának szerezze meg, azzal a hatalmas seregével menetelve Panonijja tartományának a határára érkezett. Innen vándorolva-megpihelve, evéssel- ivással, egyik

pihenőtől a másikig menetelve betették lábukat Szikamberijába, [ahol] nagy vidámság és öröm közepette (Iszkender] a trónra ült.

A körülöttük levő szomszédos bégek féltvén fejüket, mindnyájan eljöttek, és Iszkender előtt leborultak.

Azon a télen Iszkender ott mulatozott. Egy nap azonban parancsot adott, hogy a hadjáratra fegyvereiket készítsék elő.

Parancsa szerint az összes katonai alakzatok felkészültek, vértjeiket és a sodronyingerket, összes fegyverzetüket előkészítették, s fulladásig (öltöztek] aranyba és ezüstbe.

Mivel közben megérkezett a tavaszi időszak, a világot sokszínű díszbe öltöztette. Iszkender azonnal, ismét túláradó lelkesedéssel, [mint] abban a boldog időben, amikor Szikambrija székhely felé elindult, egy szerencsés és boldog órában kibontotta zászlait, megszámlálhatatlan és töméntelen vassal felövezett katonájával Pícs irányába indulva elmenetelt. Mikor azt elfoglalta, [mivel] az összes Leh, Cseh és Alaman gyengék voltak, [engedték], hadd menjen a Firenk tartományok ellen.

Innen most visszaérkeztünk Kattar kán történetéhez. A krónikás szerint ekkor Kattar fővezér a következőket mondta bégjeinek "Ha a hét világöv padisahja, mint amilyen Iszkender [volt], [először] Szikambrija székhelyet foglalta el, [és csak azután] folytatta tovább útját, akkor mihozzánk is az az illő és méltó, hogy gyerünk, És [először] hódítsuk meg ezt az országot, onnan aztán mi is sok ország után kinyújthatjuk kezünket, és elfoglalhatjuk azokat!"

Amikor Kattar fővezérnek ezeket a szavait a bégek hallották, Kattar tervét és szép bölcsességét roppantul megcsodálták, és megéltjenezték őt. És abban a pillanatban megesküdtek, hogy annak a tartománynak az elfoglalására azonnal elindulnak.

"Hol vagy, Pannonija tartománya!" kiáltással kibontották zászlajaikat, megszólaltatták a kis és nagy dobokat, és Iszá próféta (Jézus Krisztus], aki legyen megdicsőítve és felmagasztalva, háromszáz hetvenharmadik évében csapataik egymás után elindultak.

Meneteltek, megpihentek, ettek, ittak, és egy nap a Tatár tartomány határára érkeztek. Ezt a tartományt megtámadták, És sok kárt és rosszat tettek benne. A Tatár tartomány népe a [sok] szenvedés miatt a kánhoz fordult segítségért, és igazságtételt kért. A tatár kán pedig felfigyelt arra a vidékre, és látta, hogy teljesen fel van dűlva, és Tatárország teljesen fel van forgatva. A kán azonnal összegyűjtötte a tatár sereget, és ellenük ment (a támadóknak]. A két fél felsorakoztatta katonaságát egymással szemben, és felkészültek a harcra. Azon a napon hajnaltól estig bőszült csatát vívtak. Végül Kattar fővezér népe felülkerekedett, és legyőzte a tatár kán seregét. A tatár sereg sok katonája kardélre hányva elesett.

A kán maradék seregével megfutamodott és elmenekült. Miután a tatár kánt legyőzték, egy ideig nyugodtan maradtak, és ott megpihentek. De azután onnan is felkerekedtek, és elfoglalták Kara Bugdan és Iflah tartományokat.

Ilyen módon sokszor átkelven [a Tiszán] Pannonijja tartományát megtámadták, és annak az országnak sok kárt és veszteséget okoztak. Végül is a Tiszán átkelő Hunor népe egyesült Hunornak azzal a népével, amelyik Adzsem padisahjával erre a tájra költözött és itt telepedett le.

De ebben az időben Pannonijának volt egy királya, a neve Metrinusz volt. Ennek a katonanépe különféle nemzetek keverékéből állt. A Nemese tartomány fővárosának, Pecsnek is volt egy királya, akit Tetrikosznak hívtak. Ezek a királyok barátságban és jó viszonyban éltek. Mivel Hunor népe Erdelből gyakran betört Pannonijába, károkat okozott és zsákmányolt, Metrinusz király szíve megtelt nyugtalansággal és panasszal. "Végül is ellenem jönnek - mondván, rettentő félelem szállta meg -, és mi lesz ennek a vége?" Súlyos gondok tengerébe merült. A végén az a gondolat telepedett meg az elméjében, hogy levelet küld Pedzs királynak segítségért.

Ezt a gondolatot szükségesnek és fontosnak találta. Pídzs királynak egy levelet fogalmazott, és kiváló embereivel elküldte neki. Amikor a levél Tetrikosz királyhoz érkezett, az megtekintette, mit tartalmaz. "Legyen tudomásul - így szólt a [levél] -, hogy a Dzsidijja országbeli Hunor népe, akik szintén tatárok, elhagyták országukat, aztán Erdel tartományához érkeztek. A tartományokat, melyeken átvonultak, kirabolták és kizsákmányolták. Azután elözönlöttek Erdeit, s azt is elfoglalták, és néhányszor az én országomba is küldtek katonákat. Tartományomban töméntelen kárt okoztak, engem pedig rendkívül megsértettek. A jelen pillanatban a fegyverük ellenem van irányítva. Most szolgáljon tudomásodra [az a mondás, hogy] ha ma nekem, holnap neked! Mivel ez így van, barátságra vidéken megszakítás nélkül háromhónapnyi ideig pihentek. Mikor letelt a három hónap, egy napon Hunor népe hirtelen lóra termett, s mint egy tengeráramlat rázúdult Erdel tartományára. Erdel népének lehetőséget sem adtak [a védekezésre], karjuk erejével Erdelt is bevették és elfoglalták.

Mikor [ezt az] említett tartományt szélében hosszában bejárták, láttán, hogy minden zuga a paradicsomkerteknek és az édenkert rózsásberkeinek egy-egy mutatványpéldánya, minden oldalról folyóvizek csobogva folydogálnak, minden táján magas ciprusok tűnnek elő, körös-körül tele virágokkal, és a síkság tele gyümölcscsel, úgyhogy a minden oldalról árnyékot vető fák a kaméleon színeiben mutatkoztak.

Vers:

Lengeti ágait a ciprus és puszpáng,
A gerlice és fülemüle keserves dalt búgnak,
A színes nárcisznak fekete szeme,
A rózsáskertnek bódító esküvőjét tartja.

Egy síkság ez, mely paradicsomkerthez hasonló, s melynek leírására a nyelv nem képes. Azon a vidéken annyi arany- és ezüstbánya van, amennyi a többi tartományokban összesen sincs, sehol sem lehet annyit látni és annyiról hallani.

Önkéntelenül megkedvelték Erdelt, (hogy) parancsukat és kormányzásukat rá kiterjesszék, de azt is meggondolták, hogy az arany- és ezüstbányák révén [itt] kincseket lehet szerezni.

Hunor népe a Tisza neve híres folyóvíz partján azonnal hazát alapított, és kincsek gyűjtésével foglalkozott, mivelhogy Hunor népe az erdéli tartományban, de a Tisza partján telepedett le és uralkodott. A Tisza folyót azonban állandóan átlépték, és támadásokat intéztek Panonijja tartományába, ahol mindenféle kárt és veszteséget okoz és jó viszonyra most van szükségünk. Légy szíves, sürgősen gyere segítségemre, vagy saját magad, vagy pedig küldj katonaságot" - mondván, [a levél] szavait befejezte.

Mikor Tetrikosz ezt a hírt tudomásul vette, kérését elfogadta, és azonnal parancsot adott.

Vers:

Kezükhöz vették a [levél]írók a tollat,
[S] a bégeknek sok levelet írtak.

Azután a környékbeli [jelentős] embereknek leveleket küldött szét. Nemcse és Firancsija népből rövid időn belül megszámlálhatatlan katonaságot toborzott össze, teljes fegyverzetüket és felszerelésüket előkészítette.

Itt most a mi történetünk Kattar kánnak a királlyal való csatájáról szól. De a krónikások úgy adják elő, hogy Kattar fővezér Dzsidiija tartományából azzal a szándékkal indult el, hogy Pannonijja tartományába menjen. Amikor elindult, akkor Erdelben telepedett le, hogy onnan Pannonijja tartományát alaposan kikémleltesse, és annak minden állapotáról tudomást szerezzen. Sokszor átkelt a Tisza folyón, betört [Pannonijjába], sok kárt és rosszat tett.

Egy nap Kattar fővezér [hadi]tanácsot tartott, és parancsot adott a Szikamberija székhely elleni támadásra. Roppant katonaságot gyűjtött össze, és "Hol vagy, Szikamberija?" kiáltással útnak indult.

Ezenközben Pedzs királya is [Szikamberija királyának] megsegítésére számtalan katonaságot gyűjtött össze, és Pedzsből elindult. Amikor menetelve megpihelve Szikamberijához közeli helyre értek, és Metrinusz király ezt hírül vitte, nagyon megörült, és előkelő bégjeivel eléjük ment fogadásukra. Ő is összegyűjtötte Panonijja tartományának hatalmas seregét.

Onnan felkerekedtek, és Szikamberijja alatt letáboroztak. Metrinusz király pedig három nap, három éjjel tartó hatalmas lakomát rendezett. Azután összejöttek, és tanácsot tartottak.

De ezenközben Kattar fővezér Hunor népével behatolt Panonijjába, rátört néhány helyre, és kifosztotta. A terve az volt, hogy a Tuna [túlsó] partján fekvő Tolna néven ismert városnál az említett folyón átkel. Ezzel a tervvel indult el Tolna felé.

Az Üngürüsz nép panasztevői [menekültjei] pedig a királyhoz mentek, és a helyzet miatt panaszkodtak.

A király pedig gyorsan kémeket küldött Hunor népéhez, hogy [a helyzetet] kémleljék ki azonnal.

A kémek elmentek, és mihelyt megtudták, mi a helyzet Kattar fővezérrel, és merre szándékozik menni, azonnal visszafordultak. A király szolgálatába siettek, s miután az ellenség minden tervéről értesültek, az egész helyzetről beszámoltak (a királynak], s arról (is, hogy] Tolna közelében fog átvonulni [átkelni].

Azok pedig tanácsot tartottak, s úgy döntöttek, hogy Tolna elé vonulnak, ott letáboroznak, ott szállnak majd szembe Hunor népével, s ott legyen a csatater.

De Kattar kán is kémeket küldött a hitetlenek seregéhez. De a királyok is azzal a hatalmas nagy hitvány sereggel (44) megérkeztek a [bővelkedő] Tolnába, és a Tuna partján egy kellemes füves-mezőn síkság megtetszett nekik, melyet csataternek alkalmasnak találtak, és táborot vertek. Gondtalanul és az ellenségtől való félelem nélkül időztek ott, s evés-ivással foglalkoztak.

Ezenközben megérkeztek Kattar kémjei is, és hírül adták; hogy (az ellenfél] a bővelkedő Tolnában gondtalanul időzik. Közben Kattar fővezér is nap mint nap előrenyomult. Egy nap a Tisza vidékéről érkezett a Tuna folyó mellé arra a helyre, és a hitetlenek seregével szemben a Tuna innenső oldalán táborot ütött. [Ekkor] mind a két tengernyi seregben kihírdették a készülséget, mivelhogy nem tudták, mikor fogja Kattar a Tuna folyót átlépni. Közben azonban beesteledett, és a [sötétség] elfedte őket a többi [földi] teremtmények elől, de Kattar fővezér nem pihent le, hanem Hunor népének bégjeit színe elé hívatta, és parancsot adott nekik, hogy nyergeljenek fel. Hunor népe egyszeriben lóra termett, de mozdulataikat nem vette észre a [többi] világ. A tengernyi tatár átkelt a Tuna folyón, de az ellenség nem vette őket észre. [Kattar] seregét két részre osztotta, az ellenség ellen felsorakoztatta, csapatait [csata]sorba állította, és kiválasztott egy alakulatot, s megparancsolta nekik, hogy éjjeli rajtaütéssel rohanják meg annak a [két] királynak a seregét.

[Ezek azonnal] minden oldalról rátámadtak a [két] király seregére, alkalmat sem nyújtva [nekik a védekezésre], és sokukat kardélre hányták. Az a nyomorult katonaság az éjjeli rohamtól megrémült, talpra ugráltak, s mivel az ellenséget [a sötétségben] nem tudták megkülönböztetni, a két király serege egymásnak rohant, s mivel nem is értették egymás

[nyelvét], estétől egészen reggelig szörnyű kaszabolást műveltek [egymás soraiban], úgy-hogy helyzetük nagyon súlyosra fordult.

E miatt az öldöklés miatt a két király nagyon megrémült, s vajon mitevők legyenek, aggodalommal a tépelődés tengerébe merültek. Ilyen állapotban egészen reggelig tartott a harc.

Amikor reggel lett, és a szem láthatta a szemet, nézték és látták, hogy az ellenséges sereg éjjeli támadása következtében sok katonájuk lett a földdel egyenlővé. és most ez a nyomorult sereg egymást felismerte, és látta, hogy ott nincs ellenség. Egymásra annyira megharagudtak, hogy azt elszámlálni és elbeszélni nem lehet.

Miután reggel lett, egymást meg tudták különböztetni, rátámadtak arra a katonaságra, amelyik az Éjjeli rajtaütést végezte. Mikor a királyok ezt a váratlan szerencsétlenséget látták, még jobban elkeseredtek és elszomorodtak. Amint azonban körülnéztek, látták, hogy Kattar fővezér szép rendben felsorakoztatta csapatait, még jobban elszomorodtak és elkeseredtek. Igyekeztek harci rendbe sorakoztatni csapataikat, mert a nap felsiklott az ég boltozatára, s ellenség az ellenséget megkülönböztethette.

A királyok pedig haragra gyúltak: "[Ezeket] ne hagyjátok! (46) - és a rajtaütő seregre mutattak. És Hunor népe estétől nyeregben lévén, erejük a harcban fogyni [kezdett], és elgyengültek, mivelhogy [közben] az átkozott sereg (47) támadást intézett.

Kattar serege kissé hátrálva hatalmasan küzdött, de a hitetlenek serege kerekedett felül, Kattar seregét visszaszorította, rájuk zúdult, és azon a helyen sok kiváló emberük esett el vagy sebesült meg.

Amikor Kattar ezt az állapotot látta, azonnal jelt adott, s Kattar seregéből Hunor népe is hatalmasan felvonult, és hősie támadásba lendült. Azután megindult a harc, s nekilendülve a két fél egymásnak rontott. A két tengernyi sereg összekeveredett;: [úgyhogy] nem lehetett őket egymástól megkülönböztetni, és olyan hatalmas csata kezdődött, hogy azt leírni nem lehet.

Vers

A két sereg összekeveredve csatázott,
A kiváló hősök ordítottak, mint a tigris,
A lovak lába alól az égig verődött fel a por,
Azon a helyen hatalmas harcot és jajgatást okoztak;
Ilyen képét alakították ki a csatának:
A vértől tulipánszínűre vált a hegy és síkság.

Próza: Azon a napon így folyt a harc estig. Miután beesteledett, mindkét félen megperdítették a pihenés nagydobját, egymástól [a felek] elváltak és letelepedtek. Mind a két sereg nagyon elfáradt és kimerült.

Azon az éjjelen mindkét sereg parancsot kapott, hogy a sebesülteket kötözzék be, az elesetteket sirassák meg. Mindkét fél megszámlálta és össze írta az elesetteket. A panonijjai és a Nemicse seregből kétszázötvenezer személy, Kattar népéből pedig százhuszonezer személy hányatott kardélre.

Azon az éjjelen mindkét fél nyugalomban volt Reggel azonban, mihelyt a világot beragyogó nap fényével bevilágította és fényessé tette az egész természetet, a két sereg kis és nagy dobjainak hangja az Égbolt csúcspontjáig felhangzott. A két sereg lóhátra ugrott, és egymással szemben fel állították csapataikat és elrendezték soraikat, és csatateret harcra feldíszítették. Amikor a csatateren minden elrendeződött, megindultak a csapatok egymás után, és csodálatosan csatáztak, és az egész térséget vörösre festették. Az öldöklés egészen addig tartott, amíg a nap nyugovóra le nem hanyatlott

Mint ahogy ily módon folyt a harc, Kattar fővezér jelt adott azonnal, és elindult. Amikor ezt a királyok látták, két oldalról egyszerre támadásba kezdtek. A két sereg összekavarodott, hogy egymástól nem lehetett őket megkülönböztetni. Közben leszállt az éj is, de Hunor népe még akkor is oly hevesen rontott az ellenségre és csatázott, hogy azt elmondani nem lehet. Végezetül az Igazság aki legyen felmagasztalva, alkalmat adott [Hunor népének], hogy elérjék a királyok seregének középpontját, zászlóikat és lobogóikat elragadták s ebben a harcban Szikambrija királyát, Metrinuszt keresték. Alkalmat találván, késedelem nélkül megölték. Azon a helyen olyan hatalmas csata kezdődött, melyben a hitetlenek seregének túlnyomó részét lekaszabolták. Amikor ezt a hitetlenek serege látta, fejvesztetten elmenekült.

Az éj is leszállt, Pícs király, Tetricusz az alkalmat megragadva egy csomó emberével az Éj sötétjében megfutamodván elmenekült.

Vers

Megnyargalt Tetricusz egy kiváló paripát
menekült és nem nézett sem előre sem hátra
az ellenség kezétől megmentette életét
átnyargalva hegyen-völgyön s pusztaságon.

Próza: Ezek után Kattar kán pedig köszönetet mondott az Istennek. A hadizsákmány és a királyi sátor is a kezére került, s ez megörvendeztette.

(Kattar) a sebesülteket kezelésben részesítette, az elesetteket megszámláltatta, és látta, hogy Hunor népéből negyvenhét ezren estek el.

Erről a helyről azonnal Szikambrija ellen indult, és egy nap megérkezett. Szikambrija trónjára ült, s nagy öröm és vidámsággal lakomázott. Az ellenség bosszúságára evéssel-ivással kellemesen töltötte idejét.

Jó idő múltán a kor [szellem] elfordította arcát Kattartól, és egy nap lehajtotta fejét a végzet párnájára. Mikor rosszra fordult az állapota, és tudta, hogy meg fog halni, parancsot adott, hogy nyissák ki a kincstárát. Összes kincsét szétosztotta népének, és így jó nevet hagyott hátra. Azután még néhány nap betegeskedett, végül is lehunyta a világ elől szemét, és meghalt.

Vers:

Ha ad is boldogságot néhány napra valakinek ez az alsó [földi] sors
A végén eltaszítja őt a Végzet poharától.
Az az (igaz) férfi, akit a világi szerencse nem tesz dölyfössé
S nem örvendezik [csupán] e múlandó
Rózsáskertben való mulatozásnak.

Próza: Mikor Kattar fővezér meghalt, alattvalói és bégjei mindnyájan meggyászolták, feketébe öltöztek, drága testét rózsavízben megmosták, és letették a föld mélyébe.

Ezek után Szikambrija trónja megürült, Kattar bégjei és előkelő emberei összegyűltek, és így szóltak: "Ennek a tartománynak a megszerzéséért annyi időn keresztül olyan sok fáradságot és nehézséget viseltünk el, míg Allah kegyéből alkalmat találtunk [elfoglalására], és most, amikor elfoglaltuk, döntő pillanathoz érkeztünk. Ebben a pillanatban tehát nekünk az volna a jó, ha egy előkelő neves egyént szívvel-lélekkel megválasztanánk, a trónra ültetnénk, s nem kellene félnünk, hogy az országot elveszítjük - mondván, tanácskoztak. - És hogy miféle egyént válasszunk" - mondván, a gondok tengerébe merültek és elmélkedtek.

ATILUSZ KIRÁLY PADISAHSÁGÁRÓL SZÓLÓ ELBESZÉLÉS

A hírmondók így beszélnek: Hunor nemzetségéből két testvér volt közöttük az egyiket Atilusznak, a másikat Budának hívták. Atilusz jó természetű, bátor, éles eszű és okos ember volt, s szerfölött alkalmasnak látták őt a királyságra, és igyekezettel arra törekedtek, hogy Atiluszt a trónra juttassák. Végül is az összes bégek és a többi előkelőségek összejöttek és tanácsot tartottak,

Atiluszt méltónak látták a királyságra, mindnyájan meghódoltak, és engedelmességet fogadtak [neki]. A trónra és a koronára érdemesnek találták, és Nazret-i Iszá (48) időszámítása szerint a háromszáznolcvanhetedik évben Atiluszt megkoronázták, a szultáni trónra ültették, és királlyá választották. Így tehát Atilusz lett a király, okosan és igazságosan kezdett uralkodni.

Egy nap lóra ült, és elindult, hogy körülnézzen [a környéken]. A Tuna mellett felülvélve, az említett folyó partján egy magas helyre ért, ahonnan az egész környéket megszemlélhette. Ezt a helyet nagyon kellemesnek találta és megszerette. Látta, hogy onnan nagyon szép kilátás nyílik [a vidékre], és körös-körül kellemes, üdítő és gyönyörű részei vannak.

Azonnal megragadta szívét, [s elhatározta], hogy azon a helyen székhelynek alkalmas hatalmas palotát épít.

Mikor azonban király lett, testvérét, Budát erdéli bánná nevezte ki, és a 'Tiszát jelölte ki [a bánóság] határául.

Arra a helyre [vonatkozólag pedig], mely megragadta a szívét, parancsot adott, hogy az összes építészek legyenek készülségben, és az építéshez szükséges dolgokat készítsék elő, és várják meg a szerencsés órát [az építés megkezdésére]. Egy nap, Nazret-i Iszá születése után a háromszázkilencvenkilencedik évben egy szerencsés óra tiszteletére azt a helyet felépítették. Hosszú ideig fáradoztak, amíg befejezték, és a régi székhelyet átköltöztették erre a helyre, és ezt a helyet jelölték ki székvárosnak. 'Mivel az ő neve Atilusz volt, a felépített [szék]helynek Atil nevet adta, és ez a mostani Budin [nevű] székváros.

Mivel Atilusz király ennyi dicsőséget és nagyságot szerzett, az volt a kívánsága, hogy hadjáratot indítson a nimcse és a firancsija országok ellen. Állandóan ezzel a gondolattal foglalkozott.

Fentebb említettük, hogy Panonijja és Pécs országainak királyai Kattar fővezérrel csatát vívtak Tolna városában, és abban a harcban Panonijja királya elesett. Pidzs királya azonban egy csapat emberével elmenekült, és visszatért székhelyére. Egy bizonyos idő múlva meg nem értés keletkezett közte és bégjei között. Panaszkodott rájuk, hogy megsértették. De egyúttal azt is meghallotta, hogy Atilusz már elhatározta a hadjáratot. Ezért Pecs királya most Atiluszhoz jött, barátságot kötöttek, és az volt a szándéka, hogy bosszút áll a lázadó bégjein.

Ez volt a [titkos] gondolata, de nem akarta, hogy elterjedjen ennek a híre, hogy ezt ő maga tervezte el, mivelhogy Atilusz már felkészült a hadjáratra. Ezért amikor Pedzs királya [Atilusszal] tanácskozott, így szólt hozzá: "Felséges király, az lesz a szükséges, ha először Szolvin ellen indulsz, és elfoglalod azt a vidéket. [Onnan] könnyű lesz megtámadni némely Nimcse országbeli barátomat." Ezt a tanácsot adta. Atilusz király a tanácsot nem utasította vissza, hanem elfogadta, és a hadjáratot elhatározta.

Az volt a kívánsága, hogy testvérét, Budát, aki Erdel tartományának a bánja, a saját helyére helytartónak kinevezi, amíg a hadjáratról vissza nem tér. Azonnal levelet irt neki: "Nagy hadjáratra megyek, minél gyorsabban gyere ide!" S egy előkelő emberével elküldte.

Amikor a levél (Budához) érkezett, tudomásul vette a helyzetet, előkészítette fegyverzetét, és útra kelt.

A környékbeli alattvaló bégekhez is embert küldött, hogy fontos hadjárata van, [teljes] fegyverzetükkel jöjjenek szolgálatára. Ennek a parancsnak az értelmében töméntelen alázatos katona (49) érkezett csapatosan Szikamberijába. Amikor az eltévelyedett katonaságot (50) összeírták, látták, hogy háromszáztizenegyezer a vértezett lovas és száztízezer gyalogos, összesen négyszáznegyvenezer katona gyűlt össze,

Azután Atilusz király azon a helyen Budát a helyére helytartónak nevezte ki, és Hazret-i Iszának négyszázkettedik évében Szolvin vidéke ellen indult, melyet elfoglalt és hatalma alá hajtott. De a király ott nem időzött, hanem visszatért, és a Nimcse országok ellen indult.

A hírmondók és a történetek elbeszélői úgy adják elő [tovább], hogy amikor Atilusz király a Nimcse tartomány ellen indult, az egyik táborhelyen tanácsot tartott, és fejedelmi sátorában díszes trónusát felékesítette, fejére tette a szultanátus koronáját, trónjára lépett és leült. Jobb és bal oldalán arany, ezüst és acél karosszékeken Üngürusz fejedelmei, hősei és főurai ültek, s némelyikük karba tett kézzel szolgálatára készen állt. Tetrikisz, a régi nimcse király Atilusz jobb oldalára ment, és helyet foglalt. Akkor aztán megkezdték a tanácskozást.

Atilusz király megkérdezte Tetrikusz királytól: "Íme, most a Nimcse tartomány ellen akarunk indulni. De nekünk most azt kellene [tudnunk], mivelhogy velük ellenségek lettünk és országuk ellen támadtunk, vajon először melyik város vagy tartomány ellen induljunk és foglaljuk el, hogy az nekünk hasznos legyen, hogy nevünk és hírnevünk azokban a tartományokban elterjedjen, s rettegjenek az összes bégek, és ezenkívül az az előny is származzék ebből, hogy a többi országok elfoglalása és legyőzése ez oknál fogva könnyű legyen."

Amikor ezt mondta, Tetrikusz király így válaszolt: "Hatalmas király, ha azt akarod, hogy hírneved és hatalmad a nyugati és keleti (országokban) elterjedjen, félelmetességed és rettenthetetlenséged betöltse az összes tartományokat, szükséges, hogy először Pídzs vára ellen indulj. Vedd ostrom alá, és foglald el, mivel ez az összes tartományok népeinek a székesfővárosa és egyúttal a kulcsa is. Ha ezt beveszed és elfoglalod, a többi tartomány feltétlenül kezedre kerül, és megadják magukat. Éppen úgy, mint a régi időkben, amikor Iszkender padisah Szikamberija fővárosából elindult, hogy seregével elfoglalja az egész világot. Ebből a célból dicsőségesen először Budin székvárosából indult el Pídzs ellen, és azt foglalta el. Volt egy vezíre, akit Perszevüznak hívtak, aki később Szakíz szigetét tette virágzóvá és ott egy várat építtetett. Ez tapasztalt és okos ember volt, és ezért Pídzs várában hagyta őt hátra [mint helytartóját], és katonaságából az idősebbeket és öregeket melléje rendelte. Azután ő a többi derék és bátor [embereivel] nyugati irányba indult el, hogy a firenk bégeken és a firanci királyon megbosszulja [nagybátyját] Iszkendert.

Amikor Iszkender bevette Pídzset, és győzelme híre tartományról tartományra elterjedt az e világon, s miután az összes ország királyainak és bégjeinek a füléhez jutott, s ez oknál fogva gondba, aggodalomba és kétségbe estek, s mindegyikük valami mentő ötlettel

volt elfoglalva. Némely halotti leplet borított a fejére, kardját fogai közé véve (51) Iszkender elé ment, és meghódolt neki. Némelyikük koronáját és székhelyét elhagyta, [s elmenekült], némelyek pedig összefogtak, összegyűjtötték hősi seregüket, s közös erővel Iszkender ellen vonultak, nagy öldöklést és kaszabolást végeztek. De az ezekhez hasonlók nem menekültek meg, elvesztvén fejüket és vagyonukat, vérükkel festették be a földet.

Vers:

Abban az időben bevette Iszkender Pícsot,
irgalom nélkül letörte az összes ellenséget,
elterjedt a világon ennek a híre,
a bégek közt elterjedtek a rémhírek,
mindegyikük rettegett és szomorkodott,
félelmükben mindnyájan jajveszéltek,
a gond tengerébe merült mindegyik király,
s azt mondták: Mikor lesz vége ennek a helyzetnek
Akkor mindegyikük egy tervet gondolt ki,
ki jót, ki rosszat gondolt ki,
némelyikük összegyűjtötte összes kincseit
és Iszkender sah elé szórta.
Némelyikük halotti leplet öltött a fejére,
némelyikük kardját fogai közé vette,
mindenhonnan összejöttek a bég, .k, oh, lélek,
kegyelmet kértek Iszkender sahtól.
Némelyikük összegyűjtötte seregét, oh, barátom,
kegyelmet kértek Iszkender sahtól.
de ezek nem értek el győzelmet,
némelyiküknek a pokolban lett a helye,
Iszkender sah pedig örvendezett a győzelemnek
Ezer köszönetet mondott Neked, a szolgák
urának: "Aki nekem Pícs (elfoglalását) sikeressé tette
S a világ főbánjává tettél."
Meghallgattad ezt a történetet, mely világos,
ez volt az én céloom rögtön.
Az állam, a hit és vallás napja:

korunk felséges szultán Szülejmánja, *** az összes templomok mind mecsetekké legyenek [átalakítva], fáilátün fáilátün fáilát (52) mondj imát az igaz útra térés kertjére.

Próza: Így tehát a hatalmas király, Iszkender először azt a székvárost foglalta el, ezért rettenthetetlenségének a híre bejárta az egész világot, s híre és dicsősége a napnál világosabb lett, és nyilvánvalóvá vált az egész Föld színén. Emiatt a világ összes bégjeinek a lelkébe szállt a félelem, és testüket elfogta a remegés. Ez oknál fogva [Iszkender] könnyűszerrel elfoglalta az összes tartományokat.

Hozzá is, mint sahhoz, az volna méltó,
ha elindulna és Pídzs felett győzelmet aratna,
a hitetlen néptől azt a vidéket megtisztítaná.
templomaikat lerombolná, s a földdel tenné egyenlővé,
hogy féljenek hitetlen imát mondani

(Most) tehát, felséges király, nektek is az lesz a szükséges, hogy azonnal Pídzs ellen induljatok, és foglaljátok el, mert akkor az összes hitetlen tartományokban nevetek híressé lesz, és az összes városok fejedelmei félni fognak tőletek, és így a többi tartományok [elfoglalására] könnyen alkalmat találtok."

Amikor ezt a tanácsot adták, Atilusz nagyon megörült szavaiknak. Azonnal kiadta a parancsot, hogy Tetrikusz királyra ölték fel a fejedelmi palástot. Felnyitatta kincstárát, egy csomó rubint és drágakövet adott neki és egy arany szerszámú lovat. Azon az éjjelen fejedelmi lakomát rendeztek, ettek, ittak, s egész világos reggelig mulatoztak.

Amikor reggel lett és a nap felbukkant a Kaf hegy csúcsán, és isteni fényével bevilágította a világot, Atilusz megkérdezte Tetrikuszt, s így szólt hozzá: "Vajon Pícs várát hajdanta ki és miért alapította, és ki lehetett az, aki létrehozta?" Amikor ezt kérdezte, Tetrikusz király így válaszolt: "A régi időkben összegyűltek a Nimcse, Firenk, Róm, Cseh és több más tartományok királyai, előkelő bégjei és hősei, s elhatározták, hogy közösen találnak egy helyet, s ott egy hatalmas várost építenek, amelyik majd az összes tartományok kulcsa lesz, és az legyen majd az összes Nimcse tartományok székesfővárosa. Miután ezt megtárgyalták, elméjük bűvárját a gondolkozás tengerébe vetették. Vajon hol építsék fel azt a várost?"

Volt azonban abban a társaságban egy öreg, világlátott és tapasztalt rími bég, akit Vij-Annusznak hívtak. Nagyon híres és tiszteletre méltó személy volt, akit az [említett] országok szultánjai sokra becsültek. Szólásra emelkedett, és így szólt: Hatalmas királyok és bégek! Ha elfogadjátok tanácsomat, egy ajánlatom van számotokra, előterjesztem. "Parancsolj!" szóltak mindnyájan, és [csupa] fül és szem lettek. "A Nimcse, Cseh és Panonijja területeinek határvidékén, a Duna folyó partján van egy hely. Nincs a föld színén annál kellemesebb és alkalmasabb hely. Ha azt a hatalmas várost ott építik fel, szerfölött szép lesz, és szerfölött ésszerű dolog lesz, ha az összes tartományok kulcsául fog szolgálni. A régi időkben a Nimcse tartomány fejedelmei itt gyűjtötték össze számtalan katonaságukat Panonijja királya

elleni támadásra. Abban az időben Panonijja urai a rómaiak voltak. Amikor ennek ők [a rómaiak] hírért vették, sereget gyűjtöttek, azon a helyen szembeszálltak velük, és hatalmas csatát vívtak. És azon az áldott helyen a nimcse katonaság alkalmat talált a rómaiak legyőzésére. Onnan aztán felkerekedtek, és Panonijja székhely tartománya ellen indultak, és azt elfoglalták. Hosszú ideig, több korszakon keresztül hatalmukban tartották. Így tehát hozzátok az lesz a méltó és célotokhoz illő, ha a szerencsés jóslat alapján azon a helyen egy hatalmas várat építetek, és azt a várost székhellyé teszitek, hogy hatalmatok szilárd és trónotok tartós legyen."

Miután ezt [a történetet] elmondta, a gyülekezet nagyjai és bégjei nagyon csodálkoztak, és mindnyájan helyeselték [az öreg] szavait. Elfogadták ajánlatát, és javaslatát megéljenezték.

Azután elküldték a tapasztalt nagy bégeket, némely római béget és Vij-Annuszt, aki azt a helyet ismertette, hogy menjenek oda, és tegyék virágzóvá azt a helyet. Amikor odaértek, megtekintették és bejárták azt a helyet, [látták, hogy] nagyon kellemes és kívánatos hely. Azonnal előkészítették a várépítéshez szükséges dolgokat, összehívták az építészeket, és egy szerencsés pillanatban megkezdték az építkezést.

Sok napon keresztül fáradoztak, végül az idő múlásával elkészült a vár. Mivel az építető bégnek Vij-Annusz volt a neve, az erődöt utána Vij-Janának nevezték, [amelyet ma] Pícs vára [néven ismerünk]."

Amikor Atilusz király Tetricustól ezt a feleletet hallotta, azonnal Pídsz ellen indult, ostrom alá fogta, és rövid időn belül bevette. Azon a környéken nagy kaszabolást végzett, sok országot legyőzött és parancsa alá hajtott. Így lettek tehát elfoglalva a Nimcse tartományok.

Azután Firandzsijja tartománya ellen indult. Abban az időben azonban Firandzsijja tartományának volt egy királya, akit [----]nak hívtak. Amikor Atilusz király ellene indult, elhagyta országát és elmenekült. Azután Atilusz kardjának csapásaival elfoglalta azokat az országokat, hogy elfoglalásuk után a Firenk tartományok elleni hadjáratra indulhasson. Ekkor Pídsz királya, Tetricus ezt mondta neki "Hatalmas király, ha elhatároztad, hogy a Firenk tartomány ellen indulsz először Marcsijja városa ellen menj. Azt kell elfoglalnod, mielőtt a többi tartomány felé kinyújtod a kezedet, mivel ez a Firenk tartomány legfőbb vára.

Mikor ezt mondta, Marcsijja városának tulajdonságait oly mértékben magyarázta el, hogy Atilusz király csodálkozásba esett, és így szólt: "Vajon ezt a tartományt kik alapították, és ki volt az indítványozója az építésének? Mondd el (az eseményeket] úgy, ahogy tudjátok, hadd halljuk!" - mondta.

MARCSILJA VÁROS TÖRTÉNETÉNEK ELBESZÉLÉSE

Tetrikusz király pedig állva ezeket mondotta: "A régi időkben a Róm vidékek fejedelmei együttesen elhatározták, hogy a királytól egy vár építésére alkalmas helyet kérnek a Firandzsijja ország határán, hogy ott egy várat építsenek, oly módon, hogy a város a tenger partján legyen, hogy a Rómból tengeri úton jövő kereskedők abban megpihenjenek. De titokban az volt a szándékuk, hogy ha majd elérkezik az alkalmas pillanat, innen Firandzsijja tartományát elfoglalhatják. Mivelhogy ezzel a tervvel foglalkoztak, elhatározták, hogy kiküldenek arra a tájra néhány alkalmas személyt, hogy jó nevű építészeket szerezzenek nekik, járják be a vidéket, találjanak egy alkalmas helyet, azután térjenek vissza, és mondják el értesüléseiket. Azután majd Firandzsijja királyának kérő levelet küldenek.

Abban az időben két becsületes, ügyes és kiváló bégfi élt Róm vidékén. Az egyiket Perjánusznak, a másikat Furijusznak hívták. Ez a két bégfi az építészet tudományában tökéletesen jártas embereket küldött Firandzsijja tartományába. Azok el is mentek, és az említett tartományt alaposan bejárták. Utazásuk végén a Rodan nevű híres folyóhoz értek. A tenger partjához közel egy helyt találtak, ahol megpihentek, vizét és levegőjét is megízlelték, s látták, hogy roppant kellemes hely. Azt a helyet rendkívül megszerették, majd visszatértek Róm tartományába.

Róm bégjeinek teljes részletességgel elmagyarázták annak a helynek a tulajdonságait, kellemes levegőjét, (és elmondták, hogy) az semmihez sem hasonlítható hely [kellemesség tekintetében].

Abban az időben Firandzsijja tartományának volt egy királya, akit Szananusznak hívtak. Mivel azok a [kiküldött] bégek a Firandzsijja tartományban [kiküldetésük] parancsát szabályosan végrehajtották, Róm fejedelmei gazdag ajándékok kíséretében Szananusznak egy kérő levelet írtak. Útra készítettek [az ajándékot] vivő bégeket és az összes építészeket, hájóra ültették [mindnyájukat], és a tengeren Firandzsijja királyához küldték őket.

Egy nap Róm követe Firandzsijja királyának a színe elé járult, s előadta kívánságukat. Véletlenül éppen akkor volt Firandzsijja királyánál lakodalom [A király] összehívta udvarába a szomszédos bégeket és a tartomány népét, [mert] a saját lányát akarta férjhez adni.

Abban az időben az egyik legérdekesebb szokás az volt, hogy ha férjhez akarták adni a tartomány királyának lányát, hatalmas lakodalmat rendeztek, de a vőlegényt nem jelölték ki. Amikor a lakodalom elő volt készítve, egy nagy tér közepén felállítottak egy aranyos-drágaköves [karos]-széket. A szomszédos előkelő bégek azon a téren gyülekeztek úgyhogy mindegyikük szerencsét próbálhatott.

Amikor a széket a téren elhelyezték, a férjhez adandó lányt, olyan nagyszerű tisztelettel, mint amikor a menyasszonyi szobába vezetik, arra székre ültették. Azután a király [a lány] kezébe vízzel telt poharat adott. A lány a kezében lévő vízzel telt poharat annak adta, akinek akarta, és ahhoz adták feleségül.

Éppen a lakodalom napjaiban hozta a királynak az ajándékokat a római követ. [A király] tisztelettel fogadta, megvendégelte és azután szokásaik szerint meghívta a lakodalomba a követet. Az eljött, és helyet foglalt a pompás gyülekezetben, ahol étel, ital és különféle ünnepek voltak, mint egy a lakodalomban.

Régi hagyományaik szerint a lányt elhalmozták ezernyi tisztelettel és kedvességgel, s mint egy paradicsomkerti pávát ciprushoz hasonló hajlongó természetével bevezették, és a székre ültették. A (lány) a gyönyörűséges karosszékekben napként ragyogott a világra, vagy ahogy a Hold tizenegyedik (53) tündöklék a hegyek csúcsa felett, oly szépséggel ragyogott.

Karosszékekben ülve úgy [ragyogott], mint a Nap
homloka fénye bevilágította a világot,
szemöldökét irigyelve a Hold sarlóvá változott
szegény és gazdag látni akarta az arcát,
elbűvölő báj ragyogott a szemében.
Szavai a halottakba is lelket öntöttek,
ahányszor az a hold-arcú meglibben
[olyan] mintha a paradicsomi Tuba lengetné [ágát] üdvözlésre;
mert most ez az ezüst tisztaságú, cukor ajakú [lány]
a karosszékekben ülve elhatározta már magát.

A krónikás szavai szerint aztán egy vízzel teli arany poharat adtak a kezébe, hogy adja annak akit férjül kiválaszt. A követ is ebben a társa: ült és szórakozott. A lány pedig, amikor a gyülekezetben levő bégfiakat szemének mérlegére tette és értékelte, a szemé hirtelen megakadt a [római] követen. Méltónak találta őt magához, s nem akarta az alkalmat elszalasztani, a kezében levő arany poharat ezernyi kedvességgel és bájjal a római Pirjanusznak adta. Mivel Pirjanusznak adta a poharat, tisztelettel és bájjal, hallgasd [a történetet,] oh, te nemeslelkű [olvasó]

Ezernyi udvariassággal vette át azonnal a poharat, túláradó öröm töltötte el Pirjanuszt, hallgasd meg most milyen hír terjedt el: Abban a nagy gyülekezetben azonban sok királyfi várta szerencsáját, mindegyikük szeretett volna kedvesével találkozni. Miután ezt a helyzetet látták, elszomorodtak, mert eszeveszetten beleszerettek abba a lányba. Akiknek a vak sors nem juttatta ezt a boldogságot, az emiatt sok rossz fájdalmat érzett. Ha a vak sorsod a sötétség [világában] is van, végül megtalál téged, ej, testvér.

A krónikás szavai szerint : mivel a szerencse Pirjanusznak nyújtotta a kezét, régi szokás szerint azonnal megkötötték a lánnyal a házasságot. Azután [a király] teljesítette a követek kérését, és azt a várost a tenger partjához közel, a Tuna (55) [folyó] mellett Marcsilja városa [néven] felépítették.

Azután, felséges király, az lenne a jó, ha Marcsilja városához vonulnál, azt elfoglalnád, és onnan aztán a többi tartományokra is kiterjeszthetnéd a hatalmadat. Mivel a római bégek építették fel azt a várost, sok hasznot húztak belőle és hatalomra tettek szert" - fejezte be szavait.

Mikor Atilusz ezt a feleletet hallotta, azonnal összetoborozta seregét, Marcsilja ellen indult és elfoglalta. Atilusz aztán úgy határozott, hogy átkel a (-----) folyón, és előnyomul egészen Firenk tartományáig.

Abban az időben élt ott egy nagy hegységben egy tapasztalt vallási nagyság (56), aki hosszú idő óta élt abban a hegységben, ahova emberfia nem jutott el, ott imádkozott, és megalázkodva az Igazság előtt könnyörgéssel töltötte idejét.

Ennek a szentnek a hírért elhozták a királyhoz. A király azonnal elhatározta, hogy felkeresi és beszél vele. Néhány belső előkelő emberével felkerekedett, annak a remetének a színe elé mentek, és engedelmével betértek hozzá. Atilusz ránézett, és látta, hogy nagy kort ért meg az öreg, s az élet folyásával nagyon elaggott, és közel jutott az elmúláshoz. Tisztelettel üdvözölték, az aggastyán fogadta az üdvözlést, helyet mutatott nekik, és leültek. Azután a király előadta a régi kívánságát:

Vajon ha én bejárom s világot, mint Iszkender, sikerül-e nekem is megtalálnom a hírnevet?" - töprengett. [Azután] burkoltan kérdezte attól a ragyogószívű aggastyántól. Az jó tanácsként így felelt:

Vers:

Azt mondta neki az aggastyán: "Ej, Atilusz,
Ha a nemzet sahja akarsz lenni, (gondolkozz el azon,
hogy) az a magas Tengri, (57) aki az egész világot
a semmiből teremtette meg, s annyi embert,
vadállatot, madarat és a dzsinneket. Az emberiség
és minden, ami van, az ő parancsa alapján létezik.
Ez az a padisah, az örökké való,
akinek keresve sem találod párját,
tartsd be az ő parancsát, és mindig aszerint cselekedj,
hogy a nép között az arcod mindig becsületben maradjon."

Próza: A krónikás szavai szerint az aggastyán ezeket mondta: "Ej, Atilusz, ez az örökké való padisah a mostani pillanatban a te kezébe helyezte a győzelem kardját. De ne gondold, hogy azoknak a tartományoknak az elfoglalása katonaságod sokaságának [köszönhető]. Talán az Igazság, aki legyen felmagasztalva, a te vitézségeddel a saját nagyságát és felségét akarja a világ népének tudomására adni, s hogy az egész világ népei tudják

meg, hogy egy marék porból teremtett egyénnek milyen hatalmat és tökéletességet adott. Most pedig, oh, Atilusz, ne bizakodj el hatalmadban. Teremtőd ellen ne lázadj fel, ismerd el, hogy minden hatalom és bölcsesség az Övé. Az Ő akarata nélkül még egy porszemecske sem mozdulhat. Így tehát, óh, Atilusz, [jól] gondold meg, hogy a végén mivé leszel, ne bizakodj el ennek a mulandó szultánságnak a kedvéért, ne légy öntelt és lázadó, mert ez kegy, amit neked pillanatnyilag az Igazság, aki legyen felmagasztalva, ajándékozott. Sohase távolítsd el szívedből a köszönetet, hogy Isten, a tökéletesség, minél több alkalmat és győzelmet juttasson neked, és bármi után kinyújtod a kezed, azt elérjed, és amíg élsz, senkinek se maradj adósa." Ezt mondta, és sok más tanácsot [is] adott neki.

Amikor Atilusz király a remetétől ezeket a tanácsokat hallotta, sok köszönetet mondott annak a küszöbnek [azaz Isten trónusának]. Azt az aggastyánt pedig kegyeivel és jótéményeivel elhalmozta, de az aggastyán nem fogadott el semmit, és így szólt: "Oh, padisah, azt kívánom tőled, hogy hagyj engem békében, és ne zavarj. Semmi más kívánságom nincs."

Vers:

Ekkor így szólt az aggastyán: oh, világ sahja,
ezen kívül semmi óhajom nincs,
hagyj engem a helyemen [békében],
menj és végezd a dolgodat,
nincs szükségem vagyonra és kegyre,
ez az én szavam először is hozzád,
a vagyon [nekem csak] annyit ér, mint mellettem ezek a kövek.
Adjon neked, oh, sah, az Igazság hosszú életet,
ez az én tanácsom neked, de oh, sah,
hallgasd meg szavamat, légy figyelmes,
légy mindig teljesen igazságos,
úgyhogy a világban célotat elérjed,
egy pillanatra se űzd ki szívedből a köszönetet az Igazságnak,
miután a testedet a lélek-madár kalitkává tette,
óvakodj az ellenség cselszövésétől,
minden erődöt feszítsd meg, hogy attól megmenekülj

Próza: A krónikás szavai szerint Atilusz király látta, hogy a megvénhedt aggastyán elméjéből kiveszett a világ örömei iránti vágy, és szívének rejtekében felébredt a túlvilág óhajta. Ekkor elvált a vallás szolgájától, és a saját állapotával kezdett foglalkozni, nagyon vidám és örvendező lett.

Ezenközben Firandzsijja királya elmenekült, de miután [Atilusz] Marcsilját elfoglalta, kénytelen-kelletlen ő is eljött, Atilusz lába elé borult, bűneinek bocsánatát kérte, és így szólt: "Hatalmas király! Mivel annyi országot sikerült legyőznöd, megértettem, hogy villámkorbácsú vagy!" És meghódolt neki. Ez a szó aztán a katonák fülébe jutott, akik elhíresztelték Atilusznak [ezt] a villámkorbácsú [mellék]nevét. Az összes tartományok népének nyelvében [ezután] ismeretessé vált a villámkorbácsú név.

De a krónikások úgy beszélnek, hogy Atilusz király Firandzsijja királyának vétkét megbocsátotta, és azt kívánta, hogy foglalja el [méltó] helyét országában. Ily módon Atilusz király őt maga mellé fogadta, és közeli [emberévé] tette.

Végül azonban Szananusz király cselszövéshez folyamodott. Az összes Firenk tartományok fejedelmeinek és a római pápának titokban hírt küldött, melyben a következőket izente: "Én, Atilusz királlyal állandóan színlelt barátságban vagyok. Ha tehát győzelem lesz, az most lesz. Ha akarjátok az alkalmat [megragadni], én tovább színlelem a vele való barátságot. Gyűjtsetek gyorsan katonaságot, és támadjatok ellene, hogy át innen eltávolítsuk, és gonoszságától a világot megszabadítsuk. De ha nem sikerül alkalmat találnotok, akkor vele kell egyesülnöm."

Ezekkel a szavakkal zavarba ejtette őket, végül is összegyűjtötték Firenk és Rim katonaságát, és Atilusz ellen indultak. De amikor a Firenk bégek a római pápával összefogva hatalmas hadsereget gyűjtöttek, arról Atilusz is értesült. [Tervük] meghiúsítására [Atilusz] Firandzsijja (58) királyával tanácskozott, hogy milyen intézkedéseket tegyen, mivel a Firenk tartományok helyzetét ő jobban ismerte. De Tetrikusz király óva intette Atilusz királyt, és ezt mondta neki: "Hatalmas király! Jó nem származhat az olyan ellenségtől, aki a kardtól való félelmében hódolt meg és baráttá vált. Állandóan lesi az alkalmat, s hozzád az lesz a méltó, ha az ehhez hasonló barátoktól óvakodni fogsz."

Vers:

Óvakodj mindig az ellenségtől,
nehogy aztán életeddel fizess,
ne hidd, hogy az ellenségből barát lesz,
az ellenség [szavára] hallgatva rosszat ne tegyél,
utólag megbánod [s bánatodban] ne harapd meg a kezedet. (59)

Próza: A krónikás szavai szerint Atilusz bölcs és okos ember volt, s Tetrikusz tanácsára mindig a gondolkodás tengerébe merült, és Firandzsi királyától óvakodott.

Miközben a Firenk sereg szemben állt Atilusszal, Firandzsijja királya azt mondta, hogy törbe kellene Atilusz királyt ejteni, de mivel a király minden tekintetben óvatos volt, látta, hogy nem talál rá módot. Megtudná, gondolta, s ezért inkább cselszövéshez folyamodott.

"Hatalmas király!" - így szólt Atilusz királyhoz - "Adjon nekem engedélyt, hogy a parancsom alatti katonanéppel felkerekedjek és ellenség hátába támadjak. Ezzel akarom [önnek] értésére adni, hogy az [ön] szolgája [vagyis én] őszinteségével milyen módon dolgozik az (ön sike-reinek az] útján."

Ezzel a cselvetéssel Firandzsijja tartományának neves és előkelő bégjei közül sok személyt és nagyon sok más országbeli béget maga alá rendelve megszöktek, és a Firenk sereghez csatlakoztak, Atilusz királlyal szembeállva harcba bocsátkoztak. Atilusz király azonban e miatt nem szomorkodott, mert bátor ember volt, és oly rettenthetetlenül harcolt, amilyent még szem nem látott.

Vers

A két sereg akkor összekeveredett, egymás életére törtek, az igaz hősök böszülten [harcoltak], mint a hímoroszlánok, mindegyikük megmutatta ügyességét és erényét.

Kiabáltak, ordítottak: húj-haj, a sebesültek jajgattak: jaj, jaj.

Három nap, három éjjel így folyt a csata, a föld színe a vértől piros lett.

Próza: A krónikás szavai szerint három nap három éjjel tartott a harc és öldöklés, végül is Atilusz király alkalmat talált [a győzelemre] A firenk és rím sereget kardélre hányta. A két oldalon száznyolcvanezer katona esett el. Mivel Firandzsijja királya ismét ellenséggé vált, Atilusz haragra gyúlt. Végül is Firandzsijja országa ellen indult, kardjának csapásával legyőzte, elfoglalta, [ezáltal] katonanépének hatalmas zsákmányt szerzett.

A csatában leverte Firenk és Rím bégék ismét katonaságot akartak gyűjteni, hogy Atilusz király ellen indulnak, és vele megütköznek. Azonnal el is kezdték toborozni a katonaságot, de Atilusz király értesült erről a kalandjukról. Hadseregét azonnal teljesen felkészítette, a Nimcse és Firandzsijja tartományokat és számtalan sok országot a hatalma alá hajtott, sok kiváló és neves béget legyőzött. Azoknak a tartományoknak a legyőzésével hosszú ideig bibelődött, sok hónapot és évszakot töltött el.

Ahogy Firenk és Rím bégjei ismét sereget kezdtek gyűjteni, Atilusz király [villám] gyorsan betört Firandzsijja országába, és feldúlta. Onnan azonnal visszatért székhelyére.

Vers

Amikor Atilusz király újból visszatért és megérkezett a trónjára, oh, lélek, mivel legyőzte a Firandzsi tartományt, újból útra kelt és megint visszatért, miután azokat [az ellenségeket] elűzte. Hallgasd meg, hogyan alakult a helyzet, elmondom neked sorjában.

A krónikások és hírmondók úgy adják elő, hogy amikor Atilusz király testvérét, Budát a helyére helytartónak kinevezte, és hadjáratra ment, az az esztelen a sok mulatozás miatt azt gondolta, hogy immár elmúlt az ideje annak, hogy Atilusz király visszatérjen ezekbe [a

hazai] tartományokba. Ha vissza akart volna jönni, annyi idő óta már visszajött volna, gondolta [magában]. Szívét megragadta az uralom utáni vágy, és az országot magának akarta megkaparintani. Szikamberija székhelynek a nevét, [ami most] Ó-Budin, megváltoztatta. Mivel az ő neve Buda volt, mindkét székhelynek a Buda nevet adta, s ezek a mai napig is Ó-Buda [Eszkil Buda] és Új-Buda [Jeni-Buda] néven ismertek.

Vers

A világ állapota furcsa volt mindig,
lelkesen hallgasd meg szavamat, oh, széparcú,
egy-két napig tart csak egy ember élete,
de sok ezer éve gondolkodik [az emberiség], mi ennek az értelme?
Van, aki a világi vagyona törekszik,
van, aki az uralkodás után vágyódik,
aki pedig a hatalmat elnyeri és gyakorolja,
nincs tekintettel a testvér a testvérré,
a fiút az apja ellenségévé teszi.
Ha valakit valamire kényszerítenek, az fellázad,
ilyen a szerencse kerekének a forgása,
mindig lefordul, de újonnan visszatér.
A figyelmetlenséget tedd félre,
nyisd ki egy pillanatra a szemed és láss,
hogyan fényes [-becsületes] legyen az arcod, bárhol is leszel.

Próza: Röviden, úgy beszélnek, hogy azokban az időkben Kosztantinijének volt egy padisahja, akit Szekiz-Muduznak hívtak. Buda barátságban volt vele, és ezt az alávalóságot is annak a bujtogatására tette.

Innen térjünk vissza: Ezenközben Atilusz király hazatért, és saját országa földjére lépett. Atilusz hívei közül néhányan titokban a király elé terjesztették, és tudtára adták neki Buda cselekedetét. A király megérkezését Buda is hírül vette, [áruló] cselekedetét megbánta. A király pedig a híradókat elkergette és elűzte. Másrészt Buda tanácstalan volt, és elhatározta, hogy katonaságot gyűjt, és testvérével szembeszáll. De látta, hogy az ország népéből senki sem jön segítségére. Sőt az egész ország népe a királytól való félelmében vért vizelt. Ezért, [úgy gondolta], hiába is menne a király elé, hogy fogadja, egy táborhelyen találkozzanak és beszéljen vele.

[Atilusz] ezalatt vándorolva, táborozva egy nap megérkezett a városba, és trónjára ült. Mivel testvére, Buda, trónja és élete ellen tört, nagyon elszomorodott. Az is nagyon ne-

hezére esett, hogy mind a két székhelynek a nevét a saját nevére, [vagyis Budára] változtatta.

Ez oknál fogva Budát egy nap a színe elé hívatta. Mihelyt megjött, abban az órában késedelem nélkül parancsot adott, hogy üssék le a fejét, és testét vessék a Dunába. Azután megtiltotta az országban [az új városnevek használatát, és elrendelte], hogy ezentúl a két székhelyet ismét a régi nevükön nevezzék. De bármennyire is tiltotta a király, az ország népe nem tartotta meg a parancsát, mert a mai napig mind a régi, mind az új székhelyet Budának hívják.

Emiatt azonban Kosztantiniije padisahja, Szekizmunduz, Firenk és Rím bégjei újból hadsereget gyűjtöttek, és elhatározták, hogy ellene támadnak. Emiatt Atilusz gyűlölte őket. De miután a Nimcse tartományt és Firandzsát elfoglalta, a következő teljes öt éven keresztül trónján békében ült és uralkodott.

Azután elhatározta, hogy Kosztantiniije fejedelme, Szekizmunduz ellen hadjáratot indít. Azonnal leveleket küldött szét a környező országokba, és megszámlálhatatlan katonaságot gyűjtött össze. Egy tavasszal "hol vagy, Kosztantiniije!" kiáltással elindult.

Sok napon keresztül meneteltek, és nagy távolságokat gyűrték le. Végül egy nap seregének előcsapatai Csorlu környékére érkeztek. Szekizmunduz azonban sokat hallott Atilusz király kilétéről és hősiességéről, s amint hírért vette, hogy közelre érkezett, óvatos lett. Nem volt nagy kedve szembeszállni és harcba bocsátkozni, végül is Szekizmunduz király aggodalma folytonosan szaporodott. Azonnal összehívta a dívánt, és vezéreivel tanácskozást tartott. Azok pedig ezt mondták: "A tennivaló a következő: vagy ellenállunk, és az országot elveszítjük, vagy meghódolunk neki, s parancsainak alávetjük magunkat. E két eshetőségen kívül más orvosság nincs."

Szekizmunduz király pedig a gond tengerébe merült, és [valami] megoldáson gondolkodott, majd így szólt: "Most számunkra egyetlen megoldás a-képmutatás

Azonnal parancsot adott, hogy nyissák ki a kincstárát. Különböző díszes- drágaköves kincseiből ajándékot állított össze, és két kiváló, tiszteletre méltó vezérével Atilusz királynak küldte. Azok pedig elindultak, és Csorlu néven ismeretes helyen Atilusz királlyal találkoztak, Kosztantiniije padisahjának, Szekizmunduznak embereit és ajándékait [Atilusznak] felajánlották.

Ez alkalommal Atilusz király határozott választ nem adott, nehézségeiket nem oldotta meg. Amikor ismételten a színe elé járultak, Atilusz a következő választ adta: "Mindaddig, míg Szekizmunduz nekem meg nem hódol és parancsomnak nem engedelmeskedik, nem vonulok vissza!"

Mikor ezt kijelentette, Szekizmunduz emberei ezt az ügyet részletesen megírták és Szekizmunduz tudomására hozták. Szekizmunduz most már tudta, hogy egyszerűen, barátságosínleléssel ez a dolog nem ér véget. Nem volt más hátra, önként beleegyezett a hadi-

sarcba, és vállalta az engedelmességet. Így aztán ott megbékéltek, és örök barátságot kötöttek.

Szekizmunduz királynak volt egy szépséges lánya, holdsarló-szemöldökfa, pézsmailatú, ciprus termetű, tökéletes arányú, cukorajkú, ezüstszerű tokájú, gyönyörűsége szépség.

Vers:

Az Igazság adta neki ezt a gyönyörű szépséget,
az arca [olyan] volt, mint a telihold,
szemöldöke újhoid, termete ciprussal versenyez,
nárcisz színű szeme mattot adott,
tokája úgy tűnt fel, mint a délibáb,
ajkai mint az olvasztott rubin,
ha Szidre termetét látod, teljesen tökéletes,
mintha a paradicsomkertben állna és imádkozna.

Próza: Ezt a lányát Atilusz királynak adta feleségül. Közben megkötötték a teljes békét. Atilusz királynak Szekizmunduz lányától egy Kaba nevű fia született. Szóval barátságot kötöttek, s azután [Atilusz] Szekizmunduztól elbúcsúzott és visszatért.

Mivel azonban Firenk és Rím bégjeivel régóta ellenséges viszonyban volt, ahogy fentebb említettem, azonnal elhatározta, hogy Firenk tartománya ellen indul. A régi Nimcse királlyal, Tetrikusz királlyal Atilusz tanácskozást tartott. "Hatalmas király - így szólt Tetrikusz -, mivel elhatározad a Firenkország elleni hadjáratot, az lesz a szükséges, hogy először Rím ellen menj, mert a hét égővnek az a székhelye. Ha azt sikerül elfoglalnod, senki sem lesz képes neked ellenállni." Miután ezt a feleletet adta, Atilusz király így szólt: "Mivelhogy megemlégted Rímet, mondd el, hadd halljuk, vajon kezdetben ki építette fel, és mi módon lett virágzóvá?"

RÍM TÖRTÉNELMÉNEK ELBESZÉLÉSE ÉS [TOVÁBBI] TÖRTÉNETEI

A krónikások elbeszélése szerint, amikor Atilusz megkérdezte Tetrikusztól Rím történetét, [Tetrikusz] beszélni kezdett, és ezeket mondta: "Jusztin részletesen megírta könyvében, hiánytalanul és nem túlozva, a hét világvőnek, a régmúlt idők padisahjainak, királyainak és nagy városaik alapításának történetét. Abban [a könyvben] a következőképpen van [mindez] elmondva:

Egy időben Firenk földjén volt, egy nagy padisah. Két fia volt neki, Az egyiket Nomitornak, a másikat Emulusznak hívták. Amikor atyjuk elköltözött a világból, helyére Emulusz lépett, és padisah lett. Azután mérget adott testvérének, és eltette láb alól.

Nomitornak azonban volt egy lánya, akit Reának hívtak. Elfogatta őt, és egy rejtett [helyen] fogházba zárta, mert attól félt, hogy ha ennek lánynak fia születne, nagyapja vérért megbosszulná rajta. De mit [tett] az isteni bölcsesség? Annak a lánynak, amikor a börtönben volt, iker fiúi gyermekei születtek, de ezt az isteni titkot senki tudta meg.

Amikor ezt Emulusz király [mégis megtudta] [égi] figyelmeztetésnek vette, nagyon megijedt és így szólt: "Ez nem jó jel [számomra]!" A lánynak mérget adott, és eltette láb alól. Aztán parancsot adott, hogy a csöppségeket vigyék el, és dobják ki a pusztaságba, hogy ott pusztuljanak el.

De az emberi történelem krónikásai és a világ eseményeinek hírmondói úgy beszélik, hogy amikor a csöppnyi fiúcskákat a vad vidékre kivitték azon a vad tájon bódultan egy anyafarkas kóborolt, mely elvesztette kölykeit. Egy nap rábukkant csöppnyi fiúcskákra, felébredt benne az [anyai] szeretet, s az isteni hatalom és végtelen bölcsesség [úgy rendelte], hogy azokat táplálni kezdte.

Egy [kis] idő telt el. Azon vidék tulajdonosának volt egy pásztora, akit Fausztulusznak hívtak. Ez a pásztor azon a környéken szokta juhait legeltetni. Egy nap váratlanul egy tölgyes ligetben, az anyafarkas odújában rábukkant a fiúcskákra. Amikor megpillantotta őket, eszébe jutott a kalandjuk mivel a történetükről hallott valamit, kivette őket az odúból, és táplálta, amíg fel nem nőttek.

A pásztor az egyiknek a Rómusz, a másiknak Remulusz nevet adta. Tövéből hegyéig elmondtak nekik történetüket, és így tudomást szereztek erről a titokról. Aztán megszokták a pásztorok népét.

A király állandóan vadászatra szokott járni. Mindig a pásztorokhoz ment, és vadászterület után kérdezősködött. Azután egy nap a két legény összeszövetkezett a pásztornéppel, hogy ragadják meg az alkalmat a vadászaton, és öljék meg a királyt.

Ennek a szövetségnek [az alapján] aztán, amikor egy nap hozzájuk jött a király, és vad után kérdezősködött, mivel azon a helyen nagyon sűrű tölgyfacserjés volt, azt mondták, hogy ebben a tölgyfacserjésben tökéletesen megfelelő hely van a vadászatra.

A pásztornépség azután a királyt a sűrű tölgyes felé kalauzolta és odavezette. Amikor [a legény a királyt abban [a tölgyesben] egyedül látták azonnal rátámadtak, s alkalmat sem adva [a védekezésre], meggyilkolták. Amikor a világ népe előtt elterjedt a legények átélt kalandjainak a híre, ország népe egyiküket, akit Rómusznak hívtak trónra ültette.

Rómusz tehát trónra lépett, és egy ideig csak evéssel- ivással töltötte idejét. Egy nap a gondolkodás tengerébe merült, és elhatározta, hogy egy hatalmas virágzó [várost] fog építeni, hogy e miatt őt az ítélet napjáig megemlegessék. Egy nap, amint a tenger partján sétált, egy hely nagyon megtett- szett neki. Bégjeivel azon tanácskozott, hogy ott egy hatalmas várost épít. Ezt a tervét mindnyájan jónak találták.

Azután Ádám próféta őfényességének korától [számított] négyezer-négyszáznegyvenharmadik évben(60) megvetették Rímnek az alapjait, és felépítették [a várost]. Rímet aztán a Firenk országok székhelyévé tették, ahonnan kiterjeszthették hatalmukat a környező világ[sávokra], s legtöbbször innen ejtették hatalmukba [mind] a hét világövet. Ezért aztán a világ népei meghajoltak Rím előtt, és az összes tartományok népe engedelmeskedett neki."

Amikor Tetrikusz király ezt a történetet így előadta, Atilusz király azonnal parancsot adott, hogy Firenk és Rím ellen hadjáratra induljanak. Arról a táborhelyről [a mai] Herszek tartománya felé vették útjukat, és megindultak Firenk ellen.

De Firenk bégjei is összejöttek, és tanácsot tartottak, mert tudták, hogy Atilusz ellenük fog jönni. Végül is a helyzetet megírták és a Rím pápának tudomására juttatták: "Atilusz Kosztantinije uralkodója ellen viselt hadjáratot, behódoltatta őt, majd egyesült vele, és most hatalmas hadsereget vont össze, hogy ellenünk jöjjön. Maholnap ideér, ránk támad, hisz "villámkorbácsúnak" nevezik. Egyszer már találkoztunk vele, mint erről tudomása van, s mi hasznát láttuk? Most kegyeskedjék, mert bajunkra írt és orvosságot csak öntől remélhetünk." S ezt a levelet elküldték.

Amikor a levél a Rím pápa színe elé jutott, beletekintett, és tudomásul vette a titkos üzenetet, majd hosszú időre a gondolkodás tengerébe merült. Végül is azt tartotta helyesnek, ha ő maga megy Atilusz király elé, találkozik vele, és kieszközli tőle a békét és biztonságot.

Azonnal útra kelt Rímből, találkozott Atilusszal, és kénytelen volt beleegyezni hadisarc fizetésébe. Ily módon a Firenk bégek Atilusz királlyal megkötötték a békét azzal [a feltétellel], hogy az összes Firenk országok bégjei Atilusznak meghódolnak.

Ezenközben Atilusz király felesége, aki Kosztantinijje uralkodójának a lánya volt, eltávozott [ebből] a világból. Volt azonban a Nimcse bégek között egy hatalmas bég, akit Szivatapoludnak hívtak. Volt neki egy szép lánya. Atilusz király ezt a lányt vette el, s tőle egy Aladorinusz nevű fia született.

A krónikás elbeszélése szerint azonban amikor (Atilusz) a Rím és Firenk országokat meghódította, létezett egy hatalmas várszékhely, mely Akbalija néven volt ismeretes, s ennek más fejedelme volt. Ez sohasem akart Atilusz királlyal kibékülni. Emiatt Atilusz király, mihelyt lakodalmat ült és elvette azt a lányt, a lakodalmi (ünnepségen] részt vevő katonaságot azonnal összegyűjtötte, kibontotta zászlait, befestette lobogóit, megszólaltatta a kis és nagy dobokat, elindította seregének csapatait, és az ellen a vár ellen indult.

Egy nap megérkeztek, és ostrom alá fogta a várat. A vár fejedelmei azonban alaposan megerősítették várukat, harci eszközökkel tökéletesen ellátták és felszerelték. Atilusz király azonban olyan hősieen és orozlán módra harcolt, hogy az említett vár fejedelmeinek

[ellenállását] megtörte. Oly hevesen folyt a harc, hogy kő kövön nem maradt, fejükre omlott, s romhalmazzá vált. Végül is a várat [Atilusz serege] bevette.

Eközben a végzet szele újból fújni kezdett, Tetrikusz király egészsége megrendült, néhány napig betegeskedett, végül is egész lényével megízlelvén a halált, elhunyt és a más-világra költözött.

Mikor Atilusz ezt látta, nagyon elszomorodott. Parancsot adott, hogy Tetrikuszt fejedelmi szertartás szerint mossák meg, fekete atlasz halotti lepelbe burkolják be, és gyászzenével temessék el a föld mélyébe.

VENEDIK TÖRTÉNETÉRŐL SZÓLÓ ELBESZÉLÉSEK

A krónikások és a titkok tudósai a következőképpen beszélnek:

Abban az időben Venedik városa a tengertől nagy távolságban feküdt. Abban a korszakban a Firenk országok többnyire a Venedik bégek fennhatósága alatt állottak.

Amikor Atilusz király Akóalja várát elfoglalta, úgy határozott, hogy onnan Venedik ellen megy. Ennek pedig az volt az oka, hogy amikor Atilusz király ennek előtte behatolt a Firenk tartományba, Venedik bégjei nagy barátsággal viselkedtek vele szemben, és mindenünnen híreket küldözgettek neki, de a szívük tele volt lenézéssel és gyűlölettel, s titokban a királynak sok katonáját tették el láb alól. Atilusz király ezekről a dolgaikról egyszer-kétszer tudomást is szerzett, és kérdést intézett hozzájuk. "Azok a bujtogatók - így válaszoltak -, akik a ti seregekben vannak, nem a mi [embereink] közül valók, csak a mi nevünkkel takaróznak. A név a mienk, de Isten ments, hogy mi olyan gyalázatosságot követnénk el ellened, amiből károtok származna."

Amikor ezek történtek, Venedik bégjei elfogták Atilusz királynak egyik előkelő bégjét, és bőséges kincseit elzsákmányolták. De annak a bégnek az emberei őket [a venedikieket] megfutamították, és Atilusz királynak [a történeteket] hírül adták. A király pedig egy embert küldött hozzájuk, és a fogoly kiadatását kérte. Megtagadták. Ebből Atilusz kétségbevonhatatlanul meggyőződött alávalóságukról, és elhatározta, hogy meglepi őket, és ostrom alá fogja [a várost].

De a venediki bégek kémei állandóan kémkedtek Atilusz környezetében, és a történetek miatt rendkívül éberren figyelték, vajon ellenük, jön-e Atilusz. Egyszer csak megjöttek a kémek, és jelentették, hogy: "Atilusz kardjának csapásával az egész környéket elfoglalta. Néhány várost felgyújtott, lerombolt, néhányat meghódított, sőt mostanában Akbalija várát is elpusztította. Most az a célja, hogy ellenetek jön, mert roppantul fel van bőszülvé." Ezt a hírt hozták.

A kémek ecsetelése következtében Venedik bégjeinek inukba szállt a bátorságuk, és nagy aggodalomba estek. Azonnal összehívták a környezetükben található csillagjósokat, elpanaszolták nekik szerencsétlen helyzetüket, s megkérdezték tőlük, hogy a baj elhárításá-

ra mi az orvosság. A csillagjósok pedig az asztrológiába tekintettek, és ezt a feleletet adták: "Sorsotok rendkívül szerencsétlen, de hogy megmeneküljete az ellenség gonoszságától, egy várra van szükségetek, melynek a kapuja és falai deszkából vannak építve. Ha ti abban leszte, semmi más gyógyszerre szükségetek nem lesz." Ezt a feleletet adták.

Amikor Venedik bégjei ezt a választ hallották, a deszkavár gondolatán ámulatba és csodálkozásba estek. Azután így szóltak a csillagjósokhoz: "Az a deszkavár, amit jóstok, előttünk teljesen érthetetlen. Mondjátok meg nekünk, hogy tulajdonképpen mi az?"

Ekkor azonban a csillagjósok jöttek zavarba, háromnapig gondolkodási időt kértek, és a gondok tengerébe merültek. Végül kitalálták, hogy a deszkavár [nem más], mint a hajó. "A deszkavárnak a jelentése hajó - így szóltak a bégekhez. - Ezen kívül más orvosság nincs. Azonnal szálljunk hajókra, és tengerszínén találjunk magunknak hazát."

Innen [térjünk vissza Atilushoz]

Ezenközben Atilusz király is felkerekedett Akbalijából, és Venedik ellen indult. Mihelyt [ennek híre] Venedik bégjeinek a fülébe jutott, azonnal összeszedték vagyonukat, fiaikat, lányaikat, s rögtön hajóra szálltak, kifeszítették vitorláikat, és a tengerre menekültek. Venedik városát aztán felépítették a tengeren. Mind a mai napig ott vannak letelepedve.

Közben Atilusz király is hírért vette annak, hogy Venedik népe a tengerre menekült, így aztán visszafordult, és táborozva-menetelve visszatért székhelyére. A krónikás énekek szerint abban az időben azonban meghalt a felesége, aki a Szivatapolu nevű nímcese bégnek volt a lánya.

Atilusz király azután egy jó ideig székhelyén tartózkodott. Egy nap azonban elhatározta, hogy a tengerre kel. A célja az volt, hogy a tengert széltében-hosszában bejárja, és kézre keríti a tengerparti tartományokat. De a végső és legfontosabb célja az volt, hogy bosszút álljon a venedikieken. Ezenkívül az volt a szándéka, hogy a Duna folyón hajóhadat építtet, lehajózik a Fekete-tengerre, majd a Földközi-tengerre.

Amikor ez az elhatározás megérett a szívében, parancsot adott, hogy hajóhadat építsenek a Duna folyón.

Mivel a felesége meghalt, elhatározta, hogy újból megnősül. Tetrikusz királynak, Pedzs régi királyának, akivel Atilusz király a Firenk országok ellen viselt hadjáratot és aki a hadjárat folyamán elhalálozott, volt egy gyönyörű szépséges lánya.

Atilusz király ezt a lányt vette el. A lakodalmi ünnepségre meghívták a környező tartományok bégjeit, és hatalmas lakodalmat rendeztek. A lakodalmi gyülekezetben jelen volt Kosztantinije fejedelmének lányától származó fia, Kaba, és bégnek, Szivatapolónak lányától származó Aladorinusz is.

Azután Atilusz királyhoz vezették Tetrikusz király lányát, ivásba és mulatozásba kezdtek. De abban az időben Atilusz király már túlhaladt életének a százhuszonnegyedik évét, nagyon megöregedett és elvénült. A lakodalom egyik napján a lány után való vágyódástól

annyira elbódult, hogy részegre itta le magát. Ekkor huszonnégy éve ült a királyi méltóságban.

Mivel azon az éjjelen a mámortól teljesen el volt bódulva, és a nászéjszakán magánkívüli részegségben feküdt eszméletlen állapotban magára maradva megindult az orra vére, és annyira folyt, hogy lelke elvált a testétől, és életének deftere befejeződött.

A menyasszonynak erről a váratlan szerencsétlenségről nem volt tudomása. Egy idő múlva álom függönye ellebbent szeméről, és felocsúdott.

Látta, hogy a király meg sem mozdul. Figyelmesen megnézte, és látta, hogy a patakzó vértől király megfulladt.

Mikor melléje lépett, meggyőződött, hogy a sors elfordította tőle az arcát, és testének fészkeből a lélek-madár kirepült. Rémületében elkezdett jajveszéklni. Sírására és jajgatására összefutott a palota népe. Amikor meglátták, mi történt, mindnyájan elcsodálóztak és sírva fakadtak.

Látták azonban, hogy a sírás semmit se használ, királyi szertartás szerint rózsavízben a megmosták testét, fekete atlasz halotti lepelbe csavarták és Budin székvárosában eltemették.

Gazel (81)

Bosszúálló katonáját a sors szultánja leküldte a világra
az alsó világban újra divánt tartott a végzet.

Lóra szállt bőszültén a halál lovasa,

kezében a sors dárdája, s a fejeket célba vette

A trónra ült uralkodni, mivel szultán volt,

Nézd Atiluszt, hogy [általa] mily sok áldozata lett a sorsnak.

Barátaim, ez a világ egy vendégfogadó hán,

mindenki meghalt, aki ennek az épületébe jött s a véget vendége lett

Ez az öt-tíz napnyi élet, amit ezen a világon tölt az ember

tudd meg, hogy csak ennyi a kegyes sors ajándéka

bármily beteg, gyengélkedő és jelentéktelen vagy

minden bajodra a sors írja: a halál serbetje,

életünket, mely csak utazás, egy rossz áradat elpusztítja, oh,

állandóan esik a világra a sors esője,

nincs egy szív se, melyet meg nem perzselt a vágy tüze,

és van-e oly kebel, melyet a sors meg nem égetett

Ha a tanulság szemével nézel erre a mulandó rózsáskertre, nincs olyan szem, melyet meg nem ríkatna a sors.

A krónikások és hírek tudói a következőképpen beszélnek

Amikor Atilusz király a Nimcse tartományt elfoglalta, Nimcse tartomány nagy bégjeinek és előkelő híres embereinek legnagyobb része Atilusz királynak lett az alattvalója, akinek a környezetében szerfölött sok nimcse nép volt. Amikor a király eltávozott ebből a világból, Kaba és Aladorinusz nevű fiai a szultánátus [megszerzése] miatt azonnal ellenségekké és ellenfelekké váltak.

Végül is Üngürüsz népe pártokra szakadt, és [az üngürüszök] Kabát ismerték el uruknak, mivel Kaba a kosztantinijei fejedelem lányától származott. Aladorinuszhoz pedig, mivel nimcse nemzetségből származott, az összes nimcse bég és nép hozzája pártolt. Trónviszály alakult ki köztük, és egymás ellen fordultak. A nimcse-pártiak szövetkeztek, és egy helyen összegyűltek. "A világon többet ilyen alkalmunk nem lesz mondják. - Nem szalajtjuk el ezt az alkalmat, csatába szállunk!"

Aztán mind a két fél lóra pattant, és a szultánság elnyeréséért tizenöt nap csatáztak, melynek híre szájról szájra járt.

A krónikás elbeszélése szerint a nimcse pártiakat Kaba annyira megtörte, hogy csaknem [teljesen] legyőzettek. De mivel Atilusz király a Nimcse királynak, Tetrikusznak a lányát vette el, ámbár nem érte el vágyát, mert a nászéjszakán elöntötte arcát a vér és meghalt, a lánynak az volt az óhaja, hogy az ország a nimese-pártiak kezére kerüljön. Volt ugyanis annak [az asszonynak] a Nimcse tartományban egy Vincse Laos nevű testvére, ennek levelet írt, és tudtára adta az eseményeket. Vincse Laos pedig testvére kedvéért sereget gyűjtött, és Aladorinusz segítségére sietett.

Innen [térjünk vissza] : Amikor Kaba és Aladorinusz egy nap ismét nyeregbe szálltak és a két párt ismét összecsapott, mindkét oldalon töméntelen ember pusztult el. A nimcse-pártiak kifáradtak és elgyengültek, nem sok híja, Hunor népétől vereséget szenvedtek, és kezdtek megfutamodni.

Ekkor azon a helyen azt látták, hogy az ég csúcspontja felé oszlopokban száll a por. Mindkét hadseregből [embereket] küldtek abba az irányba, hogy megtudják, mi ennek az oka. A nimcse seregben azonnal megperdült a hírdob. Ekkor már Kaba teljesen ki volt merülve.

Amikor Vincse Laos odaérkezett és szemügyre vette a csatát, látta, hogy a nimcse-pártiak egymásba vannak keveredve, kevés híja, hogy futásnak eredjenek, másrészt látta, hogy Kaba seregének a közepébe intéznek támadást. A két sereg egész napnyugtáig olyan szörnyű öldöklést művelt, hogy a vér patakokban folyt, s gőzével az ég arcát ködbe burkolta. Végül a nimcse sereg győzött, és Kaba serege legyőzve futásnak eredt.

A krónikások és hírmondók úgy adják elő tovább, hogy mivel Kaba Kosztantin fejedelemének, Szekizmunduznak a lányától származott, maradék hőseivel útra kelt Kosztantinijé felé, és éjjel-nappal megállás nélkül folytatta útját.

Innen [térjünk vissza] : Mivelhogy Kaba vereséget szenvedett és elmenekült, Pannonia tartománya a nimcse pártiaké lett. Vincse Laos megérkezése okozta Kaba vereségét, ezért őt találták méltónak a trónra, és a trónra ültették. De a trón és a korona Aladorinuszt illette volna, ezért őt [kárpótlásul] Erdel tartománya bánjává nevezték ki. Abban időben az ő népét Szikulinak hívták.

De innen gyérünk vissza Kabához. Amikor Kaba elmenekült és elindult Kosztanonijébe, Konstantin császár éberrel figyelte [sorsát], mert tudta, hogy Kaba mint legyőzött jön hozzá. Emiatt szerfölött bánkódott, és a szíve megtört. Figyelte érkezését, és amikor Kaba már közelre jött, Kosztantinijé császáranak bölcs előkelői és bégjei fogadására eléje mentek, és nagy megbecsüléssel a [császár elé] kísérték.

Kosztantin fejedelem a Róm tartományokban egy jó helyet [területet] ajándékozott nekik, és ajándékokkal halmozta el őket. A Róm tartományban tizenhárom évig éltek nyugodtan, [védve] a világi viszályoktól. De Kaba rokonsága Kabának állandóan emlegette, hogy Dzsidiija tartományában volt atyjainak azelőtt hazája, és az ott levő rokonság után vágyódott.

Ez oknál fogva Kabában is felébredt a vágy és szeretet az után a tartomány után. Szóval azt kívánta, hogy költözzenek vissza Szidiija tartományába. Végül is egy nap Kosztantinijé uralkodójának színe elé járult, hogy engedélyt kérjen a távozásra. Panaszkodott neki, és elmondta a szükséges teendőket. Ezt mondta:

Vers:

Ah, nagyapó, szívem trónján szultánom vagy
s lelkem mélyéből szeretlek téged, ah,
lábadnak pora szálljon a fejemre,
[mint] királyi korona,
de akinek a kapujára [oltalmára] rászorulnak még a sahok is,
azt kívánom tőled, ej, világ sahja,
nyújts most nekem, szolgáltnak, segítséget,
legyen az arany-, vagy ezüstkincs és állatok,
ajándékozd nekem, szolgáltnak, ej, kedves,
hogy eljussak egészen Szidiija tartományába
és abban a tartományban járhassak szemlélődve.

Próza: A krónikások a következőképpen adják elő: amikor Kosztantin császár ezt a hírt megtudta, azonnal engedélyt adott, töméntelen aranyat, ezüstöt, rubint és drágakövet adott neki, és sok segítségben részesítette.

Azután (Kaba) felkészült az útra. Kosztantin császártól elbúcsúzott, és egy nap útra kelt.

Hajóra szálltak, és "Merre vagy, Szidijja tartománya?" kiáltással a tengeren elhajóztak. A krónikás azt mondja, hogy Kaba az útba (esőtartományok) fejedelmeivel lakmározott és barátságot kötött. Ily módon éjjel-nappal vándorolva táborozva nagy távolságot győzött le [népével]. Közben egy év múlt el felettük. Végül is Szidijja tartományához közel eső helyre érve megtelepedtek. A krónikás elbeszélése szerint abban az időben Szidijja tartományának volt egy uralkodója, aki

Hunor fiainak a nemzetségéből származott. Atilusz király nővérének a fia volt, Bendekusznak hívták, s így Kabának rokona volt. Amikor Kaba Szidijja tartományának a határára érkezett, a határ menti bégek Kaba érkezését és kalandos történetét Dzsidiija uralkodójának, Bendekusznak részletesen elbeszélték. Bendekusz jól tudta, hogy Kaba rokona neki, hisz Kaba kalandos életét és végső célját Bendekusznak levélben már tudomására hozta. Bendekusz pedig megparancsolta bégjeinek, hogy menjenek Kaba elé, fogadják őt, és tisztelettel kísérjék el őt hozzája. [Aztán Kaba] Bendekusz királlyal találkozott, egymás hogyléte felől tudakozódtak, hol nevettek, hol pedig sírtak örömben. Azután Bendekusz királyi lakomákat rendezett, majd Kabának és előkelő kíséretének [letelepedésre kitűnő] helyet ajándékozott, és ezzel romba dönt szíveiket virágzóvá tette. Azok pedig ott családtagjaikkal letelepedtek, és hosszú időn keresztül ott laktak. Egy nap Kaba letette fejét a végzet párnájára, és [lelke] a mulandó világból az örökké tartó világba röppent. Kaba gyermekei és hozzátartozói azon a vidéken megsokasodtak, és jó hírnevet szereztek maguknak. Emiatt aztán Szidijja népe nem jó szemmel nézte őket, és így beszéltek: "Ezeknek az atyjaik és öregatyjaik Üngürüsz országában hősiiesen éltek, de ők gyávaságuk következtében a mi tartományunkon kívül nem találtak más helyet, ahol maradhattak." Állandóan ilyen rágalmozásokra panaszkodtak, végül is a rágalmozás nyila a szívükbe fúródott, és az irigység tüze hamuvá égette őket.

Kaba nemzetségéből abban a tartományban volt hét bégzáde, akiket abban az időben kapudánoknak neveztek. Ezeknek volt egy vezérük, aki Kabának egyenes leszármazottja volt, Árpádnak hívták. Amikor a tartomány népének ezeket a célzatos beszédeit hallotta, az irigység tüze és a rágalmozás baja megtették rá a hatásukat.

Egy nap a hét kapudán közül hatan önként, bánatosan és megtörtén Árpád kapudán színe elé jöttek, és panaszkodva elmondták a nép célzatos beszédét. "Kell-e nekünk ezt a népet és lekicsinylő szavait hallgatnunk?" Így szóltak. "Az egész terem lett világon őseink és nemzetségünk hősiességgel szerepeltek a történelem alakításán, [úgyhogy még] ma is szól erről széles e világon a hősi ének. Hova lett szemérmünk és lelkesedésünk, ha egy ilyen félreeső helyen levő népnek az ostoba szavai szívünket elkeserítik?" Mondták hangosan siránkozva, bánkódva.

Amikor Árpád kapudán ezt a beszédet hallotta elszomorodott. Emiatt titokban a szíve mélyén el volt keseredve, és forróság öntötte el, amikor a hat kapudén ily módon panaszkodott. A krónikások elbeszélését és a hírmondók beszédét úgy lehet magyarázni, hogy akkor azon a helyen szövetséget kötöttek, hogy onnan felkerekednek, és visszafoglalják azt az országot, melyet őseik karddal megszereztek, azután [azt] tőlük (az ellenségeik) elvették, vagy pedig azon az úton mindnyájan pusztulnak. Az így [megalakult] szövetség értelmében aztán felkerekedtek, Szidijja országának uralkodójától kérték, hogy bocsássa el őket, és egyúttal segítségét is kérték.

Amikor Szidijja uralkodója tudomást szerzett helyzetükről, kérésüket nem utasította vissza, elengedte őket, és segítséget is nyújtott nekik. Ők pedig összegyűjtötték a hozzájuk tartozó összes népet számba vették, és látták, hogy éppen kétszáztizentháromezer ember gyűlt össze.

Azután Szidijja uralkodója dívánt tartott, s ez a dívánon Árpádot tették meg az összegyűlt hat kapudán és a vitéz hadsereg fővezérének.

Azután Szidijja uralkodójától engedélyt kaptak, és egy nap boldog órájában, Atilusz király halála után háromszáz év elmúltával, Iszá őkegyességének hétszáznegyvenötödik esztendejében Szidijja padisahjától elbúcsúztak, s onnan a tatár kán országa felé csapatonként elindultak.

Mivel régen, abban az időben, amikor Kattar fővezér elindult, ő is arrafelé vette a menetirányt, harcba bocsátkozott a (tatár) kánnal, s kardjának csapásával azt [az országot] elfoglalta. Árpád ; vezér is ezen az útvonalon indult útnak.

Vándoroltak, táboroztak, ettek, ittak, s egy nap a tatár tartomány határára érkeztek. Ott néhány napra megálltak, és tanácskoztak. Levelet írtak a kánnak, és egy vitéz emberrel elküldték neki. Az pedig a levelet a kán színe elé vitte. A kán átvette a levelet, beletekintett, és látta, hogy ez állt a levélben: "Te, aki a tatár kán vagy, tudd meg, hogy ősapánk, Kattar fővezér [hajdan] Üngürüsz országának elfoglalására indult. [Először] ezt a [te] országodat győzte le kardjával, és csak azután foglalta el Kara Bugdan tartományát, Erdelt és [végül] Üngürüsz vidékeit. Mivel nagyon régen eltávoztak ők ebből a világból, az országot elvesztettük. Azokra a tartományokra nekünk van jogunk, most elindultunk, hogy azokat az országokat vissza követeljük. Így tehát azt kívánjuk tőled, hogy szépszerével mutass [nekünk] utat ezen [a te] tartományodon keresztül, és ha lehetséges, adj nekünk élelmet. Rossz szándékunk a te tartományod ellen nincs, légy benne boldog, de ha makacskodsz, és azt mondd, hogy nem, akkor azonnal készülj fel, mert aztán ne mondd, hogy nem tudtad."

Amikor a tatár kán tudomásul vette a levél tartalmát, megértette, és tudta, hogy ha szépszerével nem enged, rossz vége lesz a dolognak. Végül is a kán-jó akarattal utat engedélyezett a tatár tartományon keresztül, és az ország határára annyi ennivalót küldött, amennyit csak tudott, és nyugodtan áteresztette őket tartományán.

A krónikások elbeszélése szerint azzal a feltétellel vonultak az országon keresztül, hogy egyetlen embernek sem okoznak kárt vagy veszteséget. Ezzel az ígérettel Árpád fővezér egy nap onnan [a halálról] elvonult, és épségben, rendben átvonult a kán tartományán.

[Ekkor] az erdéli vidékek ellen indult, azokat foglalta el. Ott hosszabb ideig megpihent. Közben Árpád fővezér ott egy várat építtetett, melynek Zibin nevet adta, s tökéletesen felszerelte. A többi hat kapudán is választott magának egy-egy vidéket, és kívánságuk szerinti helyen egy-egy várat építtettek, úgyhogy Erdel tartományában hét erőd készült el. Emiatt azt a vidéket Zibin Burugnak hívták, ami annyit jelent: "Hét vár."

Azután mindegyik kapudán a saját maga épített várba költözött, ahol lakmározással töltötték ez időt.

De abban az időben Üngürüsz országának volt egy királya, akit [---]nak hívták. Amikor Árpád szerdár és a többi kapudán Erdelt elfoglalták, ott hosszú ideig éltek és uralkodtak. Közben Üngürüsz tartományát alaposan szemmel tartották, minden állapotát és tulajdonságát kifürkészték. Állandóan azt hallották, hogy Üngürüsz minden tekintetben bővelkedő tartomány, minden szeglete kert és' szőlőskert, mező, rét, és minden tekintetben virágzó. Tulajdonságainak elbeszélését [a hírszerzők] olyan fokban és mértékben adták elő, hogy dicséretükön nem győztek csodálkozni. Vágy és kívánság fogta el őket az után a tartomány után, vajon olyan-e, mint amilyenek ezek elbeszélték.

Végül is a kapudánok összejöttek, és Üngürüsz tartományának tulajdonságairól kezdtek beszélni. "Mivel ez a vidék ennyire híres és ismeretes mondták -, olyan embert kell találnunk, aki azt a vidéket ismeri, aztán elküldjük őt abba a tartományba; járja be minden szegletét keresztül-kasul, széltében-hosszában, és hozzon nekünk igaz híreket annak a vidéknek a tulajdonságairól."

Ebben megegyeztek, és ezzel a szándékkal azonnal találtak egy személyt, akit rögtön elküldtek arra a vidékre. Megparancsolták neki, hogy azt az országot járja be széltében-hosszában, és hozzon kielégítő választ. Az a személy pedig engedelmeskedett a parancsoknak, felkészült az útra, és elindult.

Ezenközben a kapudámok így szóltak: "Mivel őseink és mi is annak a vidéknek az elnyeréséért a világ haragját vállaltuk magunkra, és ezért a vidékért jöttünk ide, most az lenne a jó, ha ezt az óhajtásunkat kielégíthetnénk, amennyire csak tőlünk telik. De hogyan indokoljuk meg a tartomány elnyerésére [irányuló] óhajtásunkat?"

A gondolkodás tengerébe merültek, végül is a következő ürügyet találták az ellenségeskedés és viszály [megkezdésére] "Küldjünk egy követet, aki vigyen ajándékul egy fehér lovat, ezüstnyerget, drágakövekkel díszített kantárt és más ajándékokat." De ők azon a véleményen voltak, hogy ez az ajándék annak a vidéknek a vételára legyen és az ellenségeskedés megkezdésére ürügyül szolgáljon. Az volt a csalfa gondolatuk, hogy a fehér ló az [or-

szág] területének az ára, az ezüstnyereg a folyóvizékért legyen, és a drágaköves kantár a különféle gyümölcsökért és a fűért legyen. Ezt a csalfa tervet szőtték.

Ezért küldték ki azt az illetőt annak a vidéknek a kikémlésére. Az a személy pedig a parancs szerint elment, városról városra, faluról falura bejárta és megszemlélte azt az országot. Láta, hogy minden vidéke olyan, mint egy tulipános kert, minden tája tündérkerthez hasonló díszes dalosmadár-liget, minden szeglete a paradicsomkerthez hasonló képet mutat, minden helyén hatalmas szálfák, mint valami fejedelmi ültetvények.

Virágokkal díszesek a sziklák és földek,
Sokféle madár hancúrozik rajtuk,
Zöld mezőre vetik árnyukat a szálfák,
Ágaikon feslenek a virágok.
Zöld ruhában nevető rózsák nyílnak,
Rózsákkal a tövisek barátkoznak.
Nyugalmasan hajlong a ciprus és puszpáng,
Az ősz félelmétől mentesek.
A mezőkön csurdogál a csobogó víz,
Azt csobogja, hogy Allahon kívül nincs más isten.
Felüdülni mindenki a rózsáskertbe megy
S kezében fél narancsot tart mindenki,
Csendben örvendezők lettek a mezők,
Bimbóikat ég felé nyújtják a jázminok,
A paradicsomkertre hasonlított minden kert,
A Kegyszerhez (62) a hasonló patak folyik bennük.
A tulipán kebelén pecsét (63) volt,
Mely éjjel-nappal mécseshez hasonlóan [virított],
Az éghajlat is vidám ította ezt a képet,
Akik ezt látták, mindnyájan megadták magukat. (64)

Próza: A krónikások és hírmondók így beszélnek tovább

Az a személy aztán ezzel a megbízatással széltében-hosszában, véges-végig bejárta és megszemlélte azt az országot. Csodálatos és pompás zöldellő vidékeket, szép és kellemes rózsás-berkeket, kellemes kerteket látott [mindenütt]. A táj, melyen végigsétált, tökéletes volt. Üdítő és szívét megragadó helyei és vidékei nagy számban voltak, úgyhogy azokhoz hasonlót korszakunk szemtanúja nem látott.

Végigjárta tehát azt a tartományt, és a vers [szerint] "szívébe véste annak képét". Egy idő múlva azt a vidéket elhagyta, és saját hazájába tért vissza.

Amikor hazaért, Árpád szerdár színe elé járult, és a kapudámok jelenlétében töviről hegyire részletesen elbeszélte, hogyan járta végig azt a tartományt. Amikor a kapudámok ezt az elbeszélést hallották, szívvel-lélekkel vágyódni kezdtek az után a vidék után, és rájuk nehezedett [megszerzésének] a gondja.

Azután azonnal elhatározták, hogy Csopolug királyhoz követet küldenek. Rögtön ezüstnyereggel felnyergeltek és drágaköves kantárral felkantároztak egy fehér lovat, és Csopolug királyhoz küldték.

Abban az időpontban, [amikor a követ az ajándékokkal megérkezett], a király a trónján ült, és a hatalma alatt álló országok felett kiterjesztette árnyékát (65), vagyis uralkodott, azon a napon bégjei jelentették neki, hogy Erdelből követ érkezett. A király engedélyt adott, hogy a követet színe elé bocsássák és ültessék le.

Illően megvendégelték, és mivel aznap tanácsülés volt, a követ kérését előadták a királynak, aki megparancsolta, hogy lépjen a színe elé, csókoljon kezet, adja át az ajándékokat és a levelet. Azután a levélbe tekintettek, melyben ez állt:

"Hatalmas király! Szolgáljon tudomásodra, hogy az a ló, melyet kiválóságodnak ajándékba küldtünk, az [az országod] földjéért legyen, az a nyereg a folyóvizekért legyen, és az a drágakövekkel díszített kantár pedig országod különféle növényeiért legyen. Vedd át és fogadd el!" Így szólt [a levél].

Amikor a király a levél szövegét hallgatta, a gondolkozás világába merült. Végül a levél tartalmából azt értette ki, hogy azok [a kapudámok] tőle (letelepülésre) hazát akarnak, és az ő oltalma alatt az ő alattvalói akarnak lenni.

A király aztán értékes köpennyel ajándékozta meg a követet, és ezt a választ adta: "Mivel ők [a kapudánok] hazát óhajtanak, íme, királyságom bármelyik szögletét akarják, legyen [kívánságuk szerint]!"

Azután az [elbocsátási] engedély palástját átadta a követnek, aki elindult Erdelbe. Egy nap Árpád szerdár színe elé érkezett, és előadta neki a dolgok állását. Ugyanis Árpád szerdár és a kapudámok már váraoztak rá, s mihelyt a követ válaszát megtudták, azonnal közösen leveleket küldtek a környező tartományokba, és összegyűjtötték katonáikat.

Rövid időn belül közel háromezrezer katona gyűlt össze. Árpád szerdár és a hat kapudán elhagyva a síkságot Csopolug király ellen indultak. Tovább haladva átkeltek a Tisza folyón, és a Szegedin néven ismert helyhez érkeztek, [ahol] letáboroztak. Az abban a tartományban lakó nép közül azonban senkinek sem okoztak kárt és senkit sem bántottak.

Mihelyt Szegedin városába értek, híret vette ennek Csopolug király is. Ennek a hírnek [a hallatára] azonban nagyon megharagudott és elkomorodott. Azonnal elhatározta, hogy a mellette készenlétben levő katonasággal átkel a Dunán, és szembeszáll a kapudámokkal, de vezírei és bégjei ettől eltanácsolták. Azonnal kémekeket küldtek az ellenség irányába. A környező bégekhez és a többi helyekre leveleket küldött, hogy teljes hadi felszerelésükkel minél

gyorsabban jöjjenek kapujához. A katonaság toborzását tovább folytatta. Ezalatt a kémek is eljutottak arra a vidékre, [ahol az ellenség tartózkodott]. Bejárták és megszemlélték azt, s látták, hogy a kapudámok töméntelen katonaságot vontak össze, [mellyel ellenük mennek. Kifürkészvén a [sereg] helyzetét-állapotát, biztos hírért vették annak, hogy céljuk a király ellen [irányul], és az országot akarják [elfoglalni]

Ekkor azonnal visszafordultak, és gyorsan a király színe elé járultak. Tudomására hozták annak a tévelygő katonaságnak a helyzetét és valódi történetét. A király is rövid időn belül töméntelen katonaságot gyűjtött össze.

Úgy beszélnek [a krónikások], hogy ezalatt Árpád fővezér a kapudámokkal és a többi előkelőségekkel tanácskozást tartott, s azon a helyen egy levelet írnak a királynak, és elküldték neki.

Mihelyt a levél megérkezett a királyhoz, elolvasta. A levél így szólt "Te, aki Üngürüsz királya, Csopolug vagy, vedd tudomásul, hogy azt a vidéket a régi időkben a mi ősünk, Kattar karddal elfoglalta, sok ideig uralkodott, aztán meghalt, és eltávozott a világból. Így csúszott ki kezünkből az a tartomány, de az ország a mi örökségünk. Ezenkívül mi azért tartományért ellenérték gyanánt egy [lovat], nyeretget, drágaköves kantárt és egy csomó rubin-drágaságot adtunk neked, és te ezeket köszönettel elfogadtad. Most tehát az a kívánságunk, hogy, minden vagyonodat és kincsedet tartsd meg magadnak, ebbe nem avatkozunk, de a tartományt add át nekünk. Ha azt mondod, hogy nem, tudd meg, hogy mi most azért a vidékért kardot öltöttünk és lóra szálltunk. Add át nekünk szépszerével és beleegyezéssel. Ha nem adod, időre kész. légy!"

Amikor a király a levelet elolvasta, hirtelen haragra gyúlt, darabokra tépte, és parancsot adott hogy a sereg azonnal induljon el. Nagy haragban a követet is különféle sérelmekkel illette, azt maga is átkelt a Tuna folyón, és megindult Árpád fővezér ellen.

De Árpád kémei is megjöttek, és hírt hoztak a királynak [és seregének] a mozdulatairól. Árpád azonnal előkészítette összes harci felszerelését [még ott] Szegedin térségében, kibontotta zászlait, felkerekedett, és elindult arról a helyről. Néhány napi menet-távolságnyra egy helyen szembekerült a királlyal, [ahol] a király a Duna partján táborozott. Árpád vele szemben szállt meg [seregével]. Mindkét fél kiküldte előőrseit, és várakozott. Azon éjjelen nem feküdtek le és nem aludtak, amíg reggel nem lett és ki nem világosodott.

Akkor a két megszámlálhatatlan sereg tetőtől talpig felfegyverkezve lóhátra ugrott, rendezett sorokba felsorakozva egymásra rohant. Mindkét fél böszült nagy kaszabolást végzett. A csata folytonosan hevessé vált, végül is a királynak egyik vezére, aki a balján szokott ülni, a csatatérre rontott karddal kaszabolta a csatatéren az [ellenséges] katonákat, és Árpád seregét egy pihenőhelynyi(66) távolságra visszavetette.

Amikor ezt Árpád hat kapudámja látta, kettejük rárontott [az ellenségre], a két sereg összekeveredett, és hatalmas harcot vívtak. Annyira áttörték egymás sorait, hogy csata köz-

ben [az ellenség] a két kapudám közelébe rontott, leteperték őket, és vérükkel vörösre festették a földet.

Amikor ezt Árpád fővezér látta, azt parancsolta, hogy egy böszült általános támadást indítsanak. A megmaradt kapudámok tehát támadásba lendültek, a két sereget [még jobban] összebonyolították, és a húj-haj ordítások az égbolt csúcspontjáig felhallatszottak.

Végül is az történt, hogy harc közben a király vezérével szemtől szembe kerültek, egy alkalmas pillanatban azonnal leterítették, és vérét a földre folyatták.

Amikor ezt a király serege látta, hátat fordított a királynak, és megfutamodott. Mihelyt a király ezt a helyzetet látta, azonnal haragra lobbant, kirántotta kardját hüvelyéből, és támadásra indult. Ekkor azonban Árpád fővezér is támadásba lendült, a két sereg összekeveredett, és oly hevesen kezdtek harcolni, hogy a csatatér tele lett holttestekkel, és a Tuna folyó vize a vértől zavarossá vált.

Azonnal egymásba keveredett a két sereg,
Fejek hullottak le és vér folyt a földre,
Hújt-hajt ordítottak és kiabáltak,
Az ellenség összevonta szemöldökét, mint az íjat,
Szárnyra keltek, s repkedtek a nyilak mindenhova,
Mindegyiket a végzet madarának képzelheted,
Nyelvüket kiöltötték a lándzsák hegyei,
Az ellenség szívét átütötték a kis vasak,
A lovak lába alól az égis szállt a por,
Meghaltak minden, akár fiatalok, akár idősebbek voltak.

A krónikások szavai szerint az a két sereg hatalmas csatát vívott, és mindkét oldalon rengeteg ember pusztult el. Végre a király seregét megbontották és legyőzték, s bégjeinek előkelő neves embereinek nagy része kardélre hányva elpusztult.

Amikor a király ezt látta, azt hitte, hogy mindennek vége. Ezzel a gondolattal elmene-kült, és Peste felett át akart kelni a Tuna folyón, hogy majd Budin várát harci eszközökkel megerősíti és felszereli. De Árpád fővezér katonái a környéket elfoglalták, minden oldalról körülvették, és elzárták az utakat.

Amikor a király ezt a szerencsétlen helyzetet látta, azonnal az a gondolata támadt, hogy lovastul a Tuna folyóba veti magát, átúsztat és megmenekül, s a várban menedékhe-lyet talál. Ezzel a csalóka gondolattal, akarva, nem akarva, lova fejét visszafordította, és az említett folyóba vetette magát. De azon a helyen életének folyását [a sors] összetiporta, éle-tének defterét megállította, a kor végzetének a nyila eltalálta őt és megölte, ámbár annyira igyekezett és törekedett, hogy a folyóból kiszabaduljon, de ez sehogy sem sikerült neki, és

nem találván menekvést, azon a helyen Csopolug király ruhástul-lovastul, mint a fáraó, megfulladt, s híre-neve feledésbe merült.

Gyere, ah, az igazság értelmének beváltója, hallgasd meg, hogy történt ez, milyen ez a történet,

Egyeseknek trónon a helye e korszakban,
Megfulladt a vízben, s lett a földdel egyenlővé,
Vagy koldussá tesz a világ szultánja [Allah].
Minden ember az ő parancsának van alávetve,
Sokat szultánná tesz, másokat dervissé,
A végzet tövise megsebzí a lelket,
Csodálatos a világ állapota, csodálatos,
A fájdalom [után] örvendezésre ismét talál okot.

A krónikások szavai szerint [így szól tovább a történet]: Miután Csopolug király a Duna folyóban megfulladt, Árpád fővezér a hadizsákmánnyal felkerekedett, [majd] Peste mellett letáborozott, és azt elfoglalta. Azután átkelt a Duna folyón, a király trónjára ült, és átvette az említett ország feletti uralmat.

Csakhogyan abban az időben még nem volt királyi korona. Az ő nyelvükön "koronának" hívták azt a királyi jelvényt, melyet a bégek közreműködésével tettek a királyok fejére, s amíg meg nem koronázták, nem nyerhette el a királyi rangot. Mivel abban az időben ilyen királyi (címet biztosító) korona nem volt, Árpád fővezér fejedelmi címmel lépett a trónra, és [megkezdte] az uralkodást. Annak ellenére hosszú ideig élt, evéssel, ivással kellemesen töltötte idejét, ellenségei közül senki sem bántotta, senki sem támadt ellene, sok hónapot és évet élt át a szív nyugalmával, végül is el kellett fogynia élete magjának. [Eljött] a napja, megöregedett, elgyengült, megbetegedett, a szíve megtört, a korszak elfordította tőle arcát, és szemét betakarta földjével, vagyis elhalálozott. Helyére egyik fiát ültették, de egy idő múlva az is elköltözött a világból, és a fejedelmi trón üres maradt.

Összejöttek tehát a többi bégek és országnagyok, tanácskoztak és a (helyzet) megoldásán tanakodtak. Végül is tanácskozás közben az a vélemény alakult ki, hogy ez a trón nagy királyokhoz (méltó) trón és uralkodói szék, alap és támaszpont. Szükséges, hogy napról napra fennálljon, lehanyaglását nem lehet (megengedni). Néhányan így szóltak: "íme, ez a korona és trón, ez az uralkodói szék megüresedett, tehát most az a szükséges, hogy ebből a nemzetségből [Árpádéból] Isztefánt ültessük a trónra, mert őt látjuk erre alkalmasnak, tegyük fejére a hatalom koronáját, és ezáltal a királyi méltóság feltételét is teljesítjük, s ennek következtében a mi tekintélyünk is napról napra emelkedni fog." így tehát a bégeknek megtetszett

ez a javaslat. Rendkívül jónak találták, és megtették az előkészületeket a királyság (megalapozására).

A krónikások következőképp adják ezt elő: Amikor a bégek összejöttek és tanácskoztak, úgy határoztak, hogy Isztefánt ültetik a trónra és teszik meg királlyá. Közben az egész tartomány beleegyezésével a főpapok és a többi előkelőségek együttesen jóváhagyták a koronás állam létrehozását. A bégek és kiválóságok titokban összejöttek, Isztefán színe elé járultak, engedelmességet fogadtak, és hódolatuk jeléül fejet hajtottak neki. Aztán tisztelettel felemelték helyéről, a királyi székhez vezették és a trónra ültették. Iszá őfényességének ----- évében Isztefán fejére tették a hatalom koronáját, eseményt [és ezzel] a királyi méltóság feltételeit teljesítették és az ezzel az üggyel [kapcsolatos] szokásnak eleget tettek. Aztán mindnyájan nagy örömmel mulatoztak.

Azután tehát Isztefán lett a király. Három éven keresztül igazságosan uralkodott és igazságot szolgáltatott. Amikor eltelt a három év, a Bulgár tartomány királyával, Keán vojvodával ellenségeskedés keletkezett, mert megsértette őt. Elhatározta, hogy hadjáratot indít Bulgária ellen. Azonnal leveleket küldött szét a környékbeli bégeknek és a többieknek, s hadsereget kezdett gyűjteni. De eközben ennek a híre eljutott a Bulgár tartomány uralkodójának, Keánnak a fülébe, aki túlságosan makacs hitetlen volt, és nem félt a királytól. Azonnal leveleket küldött az összes bolgár katonaságnak, és hadsereget kezdett gyűjteni. Isztefán király pedig összehívta a végtelen Üngürüsz valamennyi bégjét, kibontotta zászlait, kitűzte a harci jelvényeket, megpergette a kis és nagy dobokat, s megszámlálhatatlan fegyveres seregével elindult Keán ellen.

Miután sok útszakaszt és állomáshelyet hagytak hátra, Keán is hírüket vette, összevonta a bolgárok bátrait, és elindult a király ellen. Hatalmas [mennységű] harci eszközről gondoskodott, és készenlétbe helyezte.

Keán és bolgár népe Isztefán királlyal a [saját] tartományuk területén kerültek szembe. Lovaik hátára vetették magukat, hogy szerencsét próbáljanak, s hatalmas rohammal megkezdődött az öldöklés. Végül is a király kerekedett felül, és leverte a bolgár sereget. A bolgár fejedelem, Keán is súlyosan megsebesült, és abban a csatában kézre került, de súlyos sebei miatt nem sikerült felépülnie, és meghalt.

[Keán] rendkívül bőkezű és dúsgazdag ember volt, de mivel a király kezétől elpusztult, műve semmivé vált. A király az egész bolgár tartományt kifosztotta. Megtalálta Keán kincseit is, és [azokat is] zsákmányul ejtette. Azután elfoglalta a [bolgár] tartomány többi részét is.

A krónikában azonban úgy áll, hogy amikor a király összegyűjtötte seregét és a bolgár nép ellen indult, abban az időben Ilirija tartományának, mely Uzslovín országhoz tartozik, volt egy fejedelme, akit Marcsijánusnak hívtak. Amikor ez meghallotta, hogy Isztefán király sereget gyűjt, megijedt. "Hátha rám fog támadni!" - gondolta. Összegyűjtötte tehát az iszlavin

katonaságot, s tökéletes készenlétbe helyezte. A király mozdulatait figyelmesen kísérte, és kiküldte kémeit.

Közben Isztefán király Keánt megölte és a bolgár tartományt elfoglalta. Azután szemmel kísérte a tartomány környékét, és hírért vette, hogy Iszlavin fejedelme, Marcsijánus hadsereget gyűjtött össze. Ez a hír haragra lobbantotta és azonnal parancsot adott, hogy [serege] Marcsijánus ellen induljon.

Mihelyt a kémek ezt megtudták, azonnal Marcsijánus színe elé járultak, és hírül adták neki ezt az eseményt. Marcsijánus megrémült, a katonaságot eltávolította onnan, és elmenekült. Volt egy megbízható kiváló bégzáde alattvalója, annak volt egy erős vára, abba a várba ment, és azt választotta menedékhelyül. "Ebben [megvárhatom], mit hoz az idő és mi fog történni" - gondolta, s keblét sáncul neki feszítette a sors nyilának. - Közben Isztefán király haladva-megpihenve egy nap Marcsijánus székesvárához érkezett és megtalálta benne annak hátrahagyott kincseit is melyeket zsákmányul] ejtett. A várba embereket rakott és ki-nevezte a várparancsnokot is.

Aztán hírért vette Marcsijánus [tartózkodási helyének] és elindult megbüntetésére.

A krónikás úgy adja elő tovább, hogy az a bégzáde, aki a vár tulajdonosa volt, mihelyt meghallotta, hogy a király ellene fordult és jön; hogy az igazságot kikutassa, annyira megijedt ettől a hírtől, hogy ezt meg sem említette Marcsijánusnak. "Mi legyen az ír ennek [a bajnak] az elhárítására?" - gondolta, és az aggodalom tengerébe merülve a gond iszapjába süllyedt. Végül az az elképzelés ötlött az eszébe, hogy amikor majd Marcsijánus elalszik, megragadva az alkalmat levágja a fejét, és elküldi a királynak, s ezáltal elnyeri a király kegyét.

Azután ezzel a galád gondolattal Marcsijánushoz jött, és leste az alkalmat. Egy nap egyedül találta őt álomba merülve. Kihasználva az alkalmat, irgalom nélkül elválasztotta a fejét a törzsétől, és néhány bennfentes alávaló emberével nyeregbe ült, mintha sétára menne. Marcsijánus fejét magával vitte, és a király színe elé ment vele.

Mikor azonban a király elejétől végéig megtudta, miért vágta le a fejét és hozta el, így szólt: "Ha valaki a saját jótévéjének az életére tör s ilyen cselekedetet művel, mi hasznot tudna az nekem hajtani?" Haragra gyúlt a bégzáde iránt és megparancsolta, hogy büntessék meg. Azután a politika sakkábláján mattot adtak neki; fejét vették, és a földre ontották véréit.

A király mindkettejük várát elfoglalta, és (saját) embereit tette beléjük. Összes kincseiket elvette; s aztán Isztefán király felkerekedett arról a helyről és nagy örömmel visszatért székhelyére. Megelégedett első hadjáratának győzelmeivel, melyek őt nagy örömmel töltötték el, és mulatozást rendezett.

Azon tűnődött, hogy a sors által kezére került kincsekkel milyen művet alkosson, hogy neve emlékezetessé váljék a világon, s megemlegessék ennek

a hadjáratnak a történetét. Mikor ezekbe a gondolatokba merülve üldögélt, egy hang érkezett a fülébe: "A zsákmányul ejtett kincseken építtess egy nagy várat, mely az utánad következő királyoknak legyen a székhelye és az eltávozottaknak temetési helyül szolgáljon!"

Amikor ezt a hangot hallotta, azonnal megkezdte a vár építtetését. Az építkezéseket folytatta, és idők múlásával felépült egy hatalmas vár és egy nagy templom. Isztołni Belgirád nevet adta neki. Ez lett a székesfővárosa és temetkezőhelye mindazoknak a királyoknak, akik attól az időtől kezdve a mai napig [itt] uralkodtak.

Miután Isztefán király ennek az ünnepélyes városnak az építését befejezte, Iszá őfényességének ezernyolcvanadik évében Isztefán király is elhalálozott, és abba a templomba temették él, melyet ő maga építtetett Isztołni Belgirádban.

ARRŐL SZÓL, HOGY PETRUSZ LETT A KIRÁLY

Az ő defterét is megállította az ég,
Isztefán tetteit [is megállította] a pokol.
Fészkeből ismét kirepült a paradicsomi madár.
Elhagyta e mulandó világot, megtalálta az örökkévalót.
Meggzakítás nélkül embereket szül ez a világ,
De senkinek sem, egy léleknek sem kegyelmez.
Hová lett Iszkender, hova lett Dára és Dzsem,
Mindegyikük semmivé tette a korszakuk,
A hőst is gyávává tette,
Annak is a halál angyala (67) szabta meg az útját.
Hol van Dzsemsíd és hol van a lovag Szám?
Azokat is megette a föld, oh, barátom!
Senkihez sem marad hű ez az alanti sors (68)
[Családj]fészket és keblet lisztte őrol.

A MÁSODIK KIRÁLYRÓL SZÓL /A KRÓNKA

A krónkások és hírmndók a következőképpen beszélik tovább: Tehát a király eltávozott a világból. Volt neki egy fia, Petrusznak hívták. Közös megegyezéssel Petruszt királlyá választották, és a trónra ültették.

De Isztefán királynak volt egy nővére, annak is volt egy fia, akit Abának hívtak. Ebben az időben Aba Erdel tartományának volt a bánja. Amikor Petrusz király lett, az ország népe felett annyira zsarnokoskodott, hogy az ország összes bégjei és a többi alattvalók is nagyon panaszkodtak rá, és sokan közülük elmenekültek. Mivel mindnyájan megunták zsarnokoskodását, egy helyen összejöttek, és elmondták Petrusz király elleni panaszait. Így szóltak: "Mi mostantól kezdve meggzakítjuk a vele való (kapcsolatainkat)."

Úgy beszéltek meg, hogy Isztefán király nővérének a fiát, Abát, aki Erdel tartományának a bánja, meghívják és királlyá választják. Végül is titokban Abához mentek, értesítették őt [határozatukról], és hódolatukat nyilvánították neki. Mivel Aba jól ismerte a helyzetet, elfogadta [ajánlatukat], s mivel az uralkodás vágya felé hajlott, [elhatározta, hogy) Petrusz király élete ellen tör, amiért annyira zsarnok és igazságtalan, ami miatt az ország apraja-nagyja elfordította tőle az arcát, s mindnyájan ellenségeivé váltak és az alkalmat várták. Mindnyájan, a tartomány apraja-nagyja, őszintén Aba alattvalóivá váltak. Azért jöttek össze, hogy Petrusz király ellen sírva-ríva panaszt emeljenek, és így szóltak: "A mai naptól kezdve nem hajtunk fejet [neki] !" S ott ezt esküvel megfogadták. Azután Abát fővezérnek választották, és Petrusz király ellen összevonták a katonaságot, hogy élete fáját kivágyják.

Azután ezeknek a szavaknak [az értelmében] szívvel-lélekkel alávetették magukat Abának, és hatalmas hadsereget gyűjtven össze, Petrusz király ellen indultak.

Eközben Petrusz király is hírt szerzett a dolgokról, és megrémült. Azt akarta, hogy gyűljön össze a katonaság, és menjenek Aba ellen. Leveleket írt [és küldött szíjjel] az egész országba, de amikor a levelek megérkeztek a bégekhez, senki sem vette azokat figyelembe, és nem engedelmeskedett parancsának. Ebből Petrusz is megértette, hogy mindnyájan utálják őt és elfordították tőle arcukat. Méregbe jött és tépelődött.

Ezenközben Aba is elindult, hogy számtalan seregével a király életére törjön. Előrehaladtak, megpihentek, ettek, ittak, és egy nap 'Üngürusz tartományába érkeztek. Amikor ezt a királyhoz hí bégek megtudták, elmenekültek és szétfutottak. Mihelyt ezt Petrusz király látta, néhány hí emberével a Nimcse tartományba menekült.

Abban az időben a Nimcseország császára Kolonijja városában tartózkodott, ami nem más, [mint] Kizil Elma. (69) így tehát Petrusz király koronáját és trónját elhagyva, arról a helyről elúzetve és megcsalva elmenekült, összetört szívvel és síró szemmel Kizil Elma városa felé vette útját.

Ezenközben Aba zavartalanul megérkezett Üngürusz székesvárosába.

Közben azonban Petrusz király is megérkezett bánatos szívvel, szemében keserű könnyekkel, megaláztatva és megalázkodva Kizil Elma városába, és a császár színe elé járult. Arcát a földhöz súrolta, (70) és részletesen elbeszélte s bőségesen elpanaszolta sorsa kegyetlenségét. Előadta annak a történetét, hogyan zaklatták őt, hogyan törtek életére Üngürusz bégjei, [miközben] zokogó sírásban [tört ki]. Mikor a császár meghallgatta Petrusz király történetét és látta szerencsétlenségét, nagyon elszomorodott, és vigasztalta őt.

ARRÓL SZÓL, HOGY ABA LETT A KIRÁLY ÉS AZ Ő TÖRTÉNETÉRŐL

Sírt ott akkor Petrusz,
Szeméből véres könny folyt.

A vágy körmével megtépte arcát,
Kezével a térdét verte.
Amikor a császár látta az állapotát,
Rászórta szavainak drágaköveit.
Kellemes szavával sokat beszélt neki
S a szívét egy kissé megvigasztalta.

A HARMADIK KIRÁLY TÖRTÉNETÉRŐL SZÓL

A krónikások úgy adják elő, hogy amikor Üngürüs bégjei Abát a trónra ültették, és megtették Petrusz helyére királynak, [Aba] megkérdezte, mi történt Petrusz királlyal, és hova ment el. Tudatták vele, hogy Kizil Elma császárnak szolgálatába állott.

[Aba] a jelen levő sereget azonnal kétfelé osztotta, az egyik felével átkelt a Dunán, a másik felének parancsot adott, hogy törjön be a Nimcse tartományba. [Ott] sok vidéket feldúltak, zsákmányoltak és károkat okoztak. Sok családot foglyul ejtettek, kiváló bégeket fogtak el és láncra vertek. Némelyeket kardélre hánytak, vagyonukat elzsákmányolták, és olyan nagy károkat tettek a Nimcse tartományban, hogy azt elmondani sem lehet. Aztán visszatértek saját országukba.

A Nimcseország népe pedig sok helyen rémületbe esett. A menekültek egy nap a császárhoz érkeztek. Elpanaszolták országuk, családjaik s a foglyul ejtett bégek sorsát, és segítségét kérték. Tudomására hozták neki a tartományban történt fosztogatást és zsákmányolást.

Amikor a császár ezeket a baljóslatú híreket hallotta, haragra gyulladt, és így szólt "Amíg én ezen a világon leszek, bosszút állok rajtuk !"

Abban az időben a cseh tartomány is a császár uralma alatt állott, s ezért a cseh tartomány fejedelmeinek minden irányba leveleket küldött, melyekben ez állt: "Ti, Csehország főurai és hősei! Mihelyt hozzátok érkezik parancsom, se egy pillanatot, se egy órát ne késsetek, gyűjtsétek össze gyorsan seregeiteket, készítsétek elő az összes harci felszereléseket, és gyertek Üngürüs fejedelme, Aba ellen. Én már elindultam."

Ezen hír vétele után a cseh bégek azonnal összegyűjtötték katonáikat, kibontották zászlajaikat, és csapatonként elindultak Üngürüs irányába. A császár is hatalmas nimcse sereget gyűjtött össze. A nimcse parancsnokok is összegyűjtve katonáikat, a cseh hadsereg után elindultak Üngürüs ellen.

Üngürüs királya közben összekülönbözött néhány emberével, [s emiatt] titokban gyűlöletet táplált ellenük. Végül is egy nap néhány előkelő béget gonosz szándékkal megrágalmazott, néhányat ok nélkül elfogatott, megkötözve és megalázva a politika (sakk)táblájára térdepeltette, s fejüket leüttetve elpusztította őket. Emiatt Üngürüs bégjei nagyon elkeseredtek.

De mihamar tudomására jutott, hogy a nimcse császár hatalmas sereget vont össze és elindult ellene, megrémült és a képmutatáshoz folyamodott. Barátságot színlelve könyörgő levelet írt a császárnak, [mely így hangzik] "Hatalmas császár! Anélkül hogy tudatában lettem volna, elkövettem ezt a dolgot. Légy most, kegyes, szüntesd meg az ellenségeskedést, nehogy életed elpusztulásának légy az okozója. Ha kár származott vagyonban vagy másban, egy helyett tizedet adok, és a foglyokat is sértetlenül szolgálatodra bocsátom. Barátodnak barátja, ellenségednek ellensége leszek." Ezt a levelet elküldte gyorsan a császárnak.

Mihamar a levél megérkezett a császárhoz, tartalma őt megvigasztalta, haragja is lecsendesedett visszafordult onnan, és Kizil Elmába ment.

De a madzsar bégek az [Aba által] meggyilkolt bégek miatt nagy aggodalomban voltak, s a titokban a császárnak levelet küldtek. "Hatalmas császár!" Így szólt a levél. "Mi is alávetjük magunkat parancsodnak, mert meguntuk ennek az Aba királynak a haszontalan cselekedeteit, és mostantól kezdve nem fogunk neki engedelmessé válni. [Neked], a hatalmas császár parancsainak vetjük alá magunkat."

Amikor ez a levél megérkezett a császár mivel annak a haragja már lecsillapodott, így szólt "Lám, néhány napig legyünk türelemmel, látjuk, mi fog történni!"

De Aba is hírül vette azoknak a bégeknek a cselekedetét, elgondolkozott, és így szólt [magában]: "Végül is ezektől. a bégektől nem származik számomra semmi jó. Ezeket azonnal valami cselvetéssel el kell távolítani!"

A gondolkodás tengerébe merült, végül is egy nap a tartomány összes bégjeit és bégzádéit meghívta lakomára. A hatalmas lakmározás néhány napig tartott, [mint valami] győzelmi lakoma. A vendégeskedés végén azonban azokat a bégeket akik titokban a császárnak levelet küldtek, hamis ürüggyel mind az ötven béget és bégzádét lefejeztette, s a pusztulás szakadékába taszította. Ema cselekedete miatt azok is, akik őszinte alattvalói és barátai voltak, Aba királyt megutálták.

Azután, amikor ezeket a bégeket legyilkolta birtokaikat és vagyonukat eladományozta olyan idegen [országbeli] földtelen és szegény rája osztálybeli egyéneknek, akik hozzá húztak, és [ráadásul] a bégek fölé feljebbvalókul nevezte ki őket.

Amikor a megmaradt bégek és bégzádék ezt a helyzetet látták, néhány neves előkelőségük összejött, tanácskozott a helyzet felett, s találgatta, mi lesz ennek a vége. "Vajon mi lehetett a célja azzal - így szóltak- hogy annyi ártatlan béget gyilkoltatott le és tett láb alól? Mi volt ennek az oka, és végeredményben mi volt a szándéka? Ha az ilyenféle aljasságnak semmi oka sem lenne, hanem valami más romlott gondolat született a szívében, akkor ez rossz jel (számunkra) és gonosz előjel!! Mert azokat a bégzádékat ártatlanul ölette meg, vagyonukat idegen földteléneknek adományozta. Ennek következtében a mi számunkra nem lesz jó reménység és nyugalom. Az üdvös dolog számunkra az lesz, ha azzal törődünk, hogy

megmentsük fejünket, mert ma nekik, holnap nekünk, késő bánat eb gondolat, s a levágott fej nem nő ki újonnan!"

A megmaradt bégek egy nap aztán felkerekedtek, pénzüket-vagyonukat hátrahagyva a császárhoz menekültek.

Amikor Aba király hírére vette, hogy bégjei elmenekültek, gondolkozóba esett. Tudta, hogy a végén ezek miatt ellenségeskedés származik számára, és a fejére elháríthatatlan nagy veszedelem szakad. Emiatt nagyon el volt keseredve, sajnálta a lakmározást és amit utána elkövetett. Megundorodva a gond és aggodalom tengerébe merült.

A krónikás úgy beszéli tovább, hogy a bégek, miután közösen elmenekültek, egy nap a császár palotája elé érkeztek. A színe elé járultak, trónja előtt illendően hódoltak, siránkozva panaszkodtak Aba királyra, és előadták helyzetüket. "A hatalmas császárnak tudomása van arról - így szóltak -, hogy nemrég betört a nimcse tartományba, rabolt és pusztított. Sok rabot s köztük néhány béget is foglyul ejtett, akik mostanáig a kezében vannak bebörtönözve, szenvedések és siralmak közepette. Ezenkívül ezelőtt, amikor a hatalmas császárnak megérkezett a parancsa, esküt tett arra, hogy a nimcse tartományban (okozott) kárt [megtérít], a foglyul ejtett rabokat a császár trónusához küldi és a létrejött károsodás váltságdíját megfizeti. De mindenáron igyekezett ezt elodáztatni. Ezenkívül Üngürüsz tartományának előke-lőségeit ártatlanul legyilkoltatta, vagyonukat idegenből jött hazátlan [vagyontalan] egyéneknek osztotta szét, és a hatalmas császár ellen is állandóan lesi az alkalmat, úgyhogy a legkisebb reményt sem fűzhetjük hozzá." Így adták elő a történeteket, szenvedéseiket és a rájuk nehezedeő bajokat. Mélységes fájdalmukban jajveszékelték és könnyeiket hullatták.

Amikor a császár ezeknek a történetét és panaszát hallgatta, [eszébe jutott, hogy Aba] Petrusz királyt is kikergette hazájából, gonoszul viselkedett saját tartományában, és ezeket a bégeket is üldözte, megesett a szíve rajtuk. Már azelőtt is kereste az okot [ennek az áldatlan állapotnak] a befejezésére, mert Petrusz királyt is kiűzte az országból, az ő [Nimcse] tartományába is betört, s emiatt állandó gond, aggodalom és nyugtalanság kínozza, továbbá ezeknek a bégeknek a szavai is hatással voltak a császárra.

Azonnal leveleket küldött szét minden irányba a nimcse parancsnokoknak, hogy a legnagyobb gyorsasággal szereljék fel és készítsék elő seregeiket, és siessenek szolgálatára.

Ezenközben Aba király is hírül vette, hogy a bégek a császárhoz menekültek, megijedt, hogy ezek nagy bajt fognak okozni. Azonkívül kémeket küldött a császárhoz Kizil Elmába. A kémek elmentek, kémkedtek, és látták, hogy a császár hadjáratra készülődik. Célját is megértették: bizonyosan Aba király ellen indul. Ekkor néhány kém visszatért, és hírt adtak Aba királynak. A király azonnal levelet írt a császárnak, [melyben] ezt mondta:

"Hatalmas császár! Azok az illetők, akik megszöktek [tőlünk] és szolgálatodba szegődtek, hírhedt árulók és rablók, lázadók és makacsfejű kocafiak. Halálfélelmükben meg-

szöktek és szolgálatodba álltak. Gonosz szándékuk nyilvánvaló: teljes ellenségeskedést akarnak [köztünk] létrehozni. Hatalmas császár! Az országodhoz illő eljárás tehát az lesz, ha rágalmaiktól nem hagyod magad félrevezetni, és nem adsz hitelt szavaiknak. Verd őket bilincsekbe, és küldd el őket küszöbömhöz, hogy megbüntethessem őket

A levelet befejezte, lepecsételte, és egy alkalmas egyénnel gyorsan a császárnak küldte. A levélvivő pedig pihenés és megállás nélkül, éjt is nappallá téve megérkezett Kizil Elmába, körülnézett, és látta, hogy megszámlálhatatlan tömegű katonaság gyűlt össze, minden zugban zsúfolva.

Amikor ez a személy ezt az óriási gyülekezetet látta, [csodálkozásában] az ujját a szájában [felejtette], s ámulatában-bámulatában ezernyi dicsérettel adózott. A császár vezireihez ment, és átadta a király levelét.

Amikor a császár elé terjesztették a levelet és elolvasta, haragra lobbant, és a király levelét darabokra tépte. (A király) szolgáját nem fogadta, és ezt a választ adta: "Itt az ideje, hogy készen legyetek!"

Az a személy pedig nagy sietve Aba királyhoz érkezett, és részletesen tudatta vele a valódi helyzetet. A király [azután] a tartomány minden irányába leveleket küldött, és katonaságot kezdett gyűjteni.

Ezenközben a császár is haditanácsot tartott, és a katonaság között kihirdették, hogy "Holnap lesz az indulás!". Amikor reggel lett, és a világ napja isteni fényével beragyogta a világot, a császári sátor előtt kibontották a zászlókat, a kis és nagy dobok és a trombiták hangja az égbolt csúcsáig felhangzott, az a roppant nyomorult hitetlen sereg hullámokban csapatonként elindult. Sok napi utat és állomást hagytak maguk után.

Közben Aba király is, miután kirobbant az ellenségeskedés, összegyűjtötte katonaságát, és egyáltalában nem törődve a császárral, neki látott a fegyverek és harci eszközök előkészítésének és [a felszerelés] tökéletesítésének. Haditanácsot tartott, s akiknek nem volt fegyvere, fegyvert, akiknek nem volt lova, lovat adott, és minden egyes [katonát] bátorított. Aztán a katonanépnek indulj-t vezényeltek.

Egy nap Aba király is lóra ült, sorjában kibontotta zászlait, és elindult. Meneteltek, megpihentek, ettek, ittak, járőrföldeket hagytak hátra, és eljutottak Nimcseország határára a Ribad folyóhoz, melyet Akszunak neveznek. Az említett folyó partján letelepedtek és megpihentek. Itt szállt szembe és állt ellen a császárnak. Azt szerette volna, ha sikerülne megakadályoznia a császárt abban, hogy a folyón átkeljen.

A krónikás a következőképpen beszéli és adja elő [a történetet]

Amikor Petrusz király hátrahagyva trónját, koronáját elmenekült és a császárhoz folyamodott, majd Üngürüsz tartományának néhány kiváló hőse Aba király zaklatása következtében [szintén] elmenekült és a császár szolgálatába szegődött. Azután a császár Aba király

megbüntetésére hadjáratra indult ellene, Petrusz király és az említett bégek is a császárral együtt mentek a hadjáratra.

De eközben a császár néhány kiváló embere a király katonáitól értékes híreket hallott, melyekből egészen pontosan megtudták a királynak azt a tervét és igyekezetét, hogy a császárt nem engedi átkelni az Akszu folyón. A császár azonban három helyen is talált gázlót, és az említett folyón átkelt a túlsó partra.

Amikor a király ezt észrevette, azonnal nyeregbe szállt az egész Üngürüsz sereggel, és elállta a császár útját. A túloldalról megjött maga a császár is, s mihelyt hírül vette a király intézkedését, egymással szemben elrendezték soraikat, sűrűn felsorakoztatták csapataikat, és összecsaptak.

A csatatéren egyenlő eséllyel küzdöttek, majd amikor heves és bősziült roham kezdődött, a csatasor felbomlott, az öldöklés folytonosan hevesedett, a csata és tusakodás mértéke azonban egyenlő volt. Egyszer csak az Üngürüsz sereg áttörte a császár sorait, teljesen összebonyolódtak, számtalan nimcse sereget hánytak kardélre, és szűkké tették fejüknek a világot.(71) Nem sok híja volt, hogy a nimcse sereg legyőzött és megalázva menekülni kényszerült. De amikor a nimcse sereg már majdnem megfutamodott, észrevették ezt Petrusz király és azok, akik a császárhoz menekültek, a pártfogását és támogatását kérő Üngürüsz főurak, így szóltak: "Ha most itt mi nem állunk bosszút, akkor mi tovább nem élhetünk. Először azért, mert kiűztek hazánkból és elűztek népünktől. Szégyenben maradtunk, mert elhagytuk szülőföldünket. Másodszor azért, mert a császár és Aba közötti elhidegülésnek és ennek a furcsa [oktalan] háborúnak mi vagyunk az okai. Ha tehát most ebben [a csatában] vereséget szenvedünk, minden becsületünket elvesztjük, és el kell menekülnünk, s ha életben maradunk is, tisztességünk nem lesz. Most tehát az a szükséges, hogy bosszút álljunk, máskülönben letehetünk arról a reményről, hogy életben maradunk ezen a világon. Mikorra tartogatjuk az alkalmat?"

Mikor ezt mondták, a császár [seregének] egyik szárnyán hirtelen támadásba lendültek, és oly csodálatos hősiességgel harcoltak, hogy atya a fiát, fia az atyját nem tudta megkülönböztetni, a fehér ló és fekete ló egyszínűvé vált, és Üngürüsz bégjei az embervértől tigrissé változtak, s a vér párája felhőként borította be az eget. A két sereg lovainak a lába alól felverődött a föld pora, mint a pamut[felleg]. Az ordítozás, jajgatás és jajveszékelés felharsogott az ég boltozatáig. A császár serege pedig ebben a gyilkos csatában ismét felülkekedett, kardot markolva rátámadtak a királyra, csodás lendülettel oly hatalmasan csatáztak, hogy a mezőt nem lehetett látni a holttestektől és a [levágott] fejektől. Bekerítették a királyi sereg szívét letépték a [királyi] zászlót, leterítették a zászlótartót, a sereget teljesen szétverték, és többségüket kardélre hányták.

Amikor a király ezt látta, azonnal a futásban keresett menedéket, becsületét elvesztve megfutamodott, és átkelt a Tuna folyón. Onnan tovább futva a Tisza folyóhoz ért, s azon is átkelt.

Volt azon a vidéken egy erős vár, egy bégzáde tulajdona volt, akiben megbízott. A bégzáde, aki a vár tulajdonosa volt, mivel [a király] megbízott benne, azon az éjjelen szállást adott neki. Vagyishogy Aba király abban a várban megpihent de nem árulta el magát. A vár tulajdonosa semmit kérdezett, de (mindenről) tudott, mert értesülve volt Petrusz király elleni cselekedeteiről, Üngürusz bégjei elleni rút viselkedéséről, a császár elleni ellenségeskedéséről, és a háborúban való legyőzetésének történetét is részben hallotta, s tudomása volt a királynak néhány [más] titkáról is.

Ekkor ez a bégzáde így szólt magában: "Ennek most kicsúszott a kezéből a trón is, a korona vagyon és a kincs is. Bárcsak sikerülne a császárnak a koronával és trónnal [együtt] az országot is elnyernie! Vagy pedig szálljon vissza [mindez] Petrusz királyra! Így tehát a császár és [Petrusz] király előtt nagyobb érdem nem lehet, mint ha most [kihasználom] a kínálkozó alkalmat, s azonnal levágom a fejét. Ennél nagyobb ajándékot és nagyszerűbb adományt nem adhatok a császár és királynak. S ezenfelül nem fér hozzá kétség, hogy elnyerem kedvezésüket és kegyüket, ő pedig nyerje el a büntetést mindazokért az igazságtalanságokért és károkért, amelyeket a királynak, Üngürusz bégjeinek okozott és a császár országi [elkövetett]."

Ezzel a gondolattal elhatározta, hogy Abát a meggyilkolja. Még azon az éjjelen megragadta az alkalmat, levágta a fejét, vérét bőségesen a földre ontotta, s megfosztván őt életétől, [lelkét] a szélnek eresztette.

Volt abban a várban egy nagy monostor, a fala tövében [gödröt] ásott, és [Aba] testét abba tett el. Fejét magával vitte, és gyorsan elindult a császárhoz.

A történetírók úgy beszélnek, hogy amikor Aba király a Ribád folyó mellett vereséget szenvedett és megfutamodott, a császár Petrusz királyt vissza küldte Üngürusz tartományába. Mielőtt azonban maga visszafordult volna Kizil Elma irányába. még Petrusz királlyal találkozott, elbúcsúzott és [csak] aztán indult el Kizil Elmába.

Onnan azután Petrusz király is megérkezett Üsztüni Belgrád várába. Az ország előkelőségei is összegyűltek a színe előtt, a trónra ültették, újból fejére tették az uralkodói koronát, s Üngürusz tartományának a királya lett. Attól az időtől kezdve a későbbi királyok is [mind] abban [a várban] léptek a trónra.

Amikor Petrusz király az ország gyékényére (72) lépett, elhatározta, hogy egy nagy várost fog építeni, hogy ezért a teremtett világon hírneve legyen és egyúttal belekerüljön a történelembe.

Ezenközben az a bégzáde, aki levágta Aba királynak a fejét, s [Petrusz] királynak ajándékkul hozta, egy nap a király küszöbéhez érkezett, dívánja elé járult, megcsókolta a föl-

det, imát mondott a királyért, elővette Aba király fejét, átadta és a trónhoz küldte. Mikor Petrusz meglátta Aba fejét, azonnal a levegőbe emelte koronáját, és keble táját szívrepeső öröm töltötte el. Még aznap nagy fejedelmi lakomát rendezett, kezébe vette a bíborszínű bort, és ivott.

Arra a bégzádéra, aki elhozta a lenyесett fejet, fejedelmi palástot öltetett, rengeteg aranyat, ezüstöt és rubin-drágakövet adott neki, amikkel nagyon megörvendeztette, és hívévé tette. Aztán azt a fejet [Petrusz] elküldte a császárnak.

Mivel így az ég kupolája az ő kívánsága szerint fordult, [hálából] egy nagy várat építetett, melyben egy hatalmas kolostort állíttatott fel. Abban az időben azonban a saját nemzetségéből volt egy magas rangú vezíre, akit Andrijásnak hívtak. Amikor Petrusz már hat éve uralkodott, ennek az Andrijás vezírnek az az alávaló terve [támadt], hogy a király életére tör, mert elfogta őt az uralkodás utáni vágy. Végül is egy nap alkalmat talált, a király ételébe mérget kevert, s [így] megölte.

Amikor Petrusz király azt a nagy várost megalapította, benne egy hatalmas kolostort is építtetett. [Ennek a városnak] a Pécsova nevet adta. Annak a kolostorában temették el.

Gyere, oh te, az értelem tengerének bűvára,
Hallgass meg figyelmesen egy pillanatra engem,
Ámbár amit mondok, az csak elbeszélés
És csak panasz a világ állapota ellen,
[Mely] senkihez sem hőséges és folyása nem szabályos,
Mindenkihez elmegy és valahogy eléri.
Hallgasd meg, mi történt Petrusszal,
Mivel tele pohár mérget akkor megivott,
Megölte őt a gyilkos zsarnokság,
Mivel az a méreg gyilkos méreg volt.
A világ hamis csillogása elől behunyta a szemét,
Fehér testét fekete földbe temették,
Szolgái jajgatva megsiratták,
Oh barátom, eltemették őt Púcseviben.

Próza: A világtörténelem krónikásai és Ádám fiai (73) kalandjainak elbeszélői Ádám fiairól és az alsó világ történetéről a következőket adják elő:

Miután Andrijás vezír Petrusz királynak mérget adott és gyalázatosan megölte, a helyére trónra lépett és uralkodott. Azután egy nap ez a hír a nimcse császár fülébe jutott, nagy haragra lobbant, és szerfölött bánkódott. Így szólt: "Veszítsem el a császárságomat, ha Petrusz király vérének meg nem bosszulom!".

[Azonnal] leveleket küldött széjjel az országba, hogy az összes tartományokból szállítsanak gabonát [a hadsereg élelmezésére]. [Közben] gyűjtötte a sereget. Amikor a gabonát beszállították, parancsot adott, hogy rakják hajókra. A hajókra számtalan katonát ültetett, és megparancsolta, hogy menjenek Pozson vára ellen. Maga pedig összegyűjtötte a cseh és nimcse katonaságot, mely puskával vagy nyíllal felszerelt gyalogosokból és vértess lovasságból állt, oly nagy számban, hogy azt leírni nem lehet és szóval sem lehet elmondani.

Az volt a szándéka, hogy maga is Pozson vára ellen megy, azt körülzárja, és az élelmiszert szállító hajókat [a Dunán] leúsztatja. Parancsot adott tehát, hogy az élelmiszert szállító hajók induljanak el Pozson felé. Maga pedig mérhetetlen lovas és gyalogos seregével, dobjaival, zászlóival elindult Pozson vára irányába.

Közben azonban Pozson uraihoz jutott ez a hír. Azok pedig egy embert küldtek a királyhoz ezzel az üzenettel: "A császár hajóhada jön ellenünk. Maga a császár is [annyi] katonával jön, hogy a föld nem bírja el őket!"

De a vár urai is el voltak foglalva a készülődéssel. A vár népéből sok katonát kiküldtek, hogy keveredjenek el az ellenség katonái között. Amikor az élelmiszert szállító hajókkal Pozsonhoz értek, azon az éjjel a várbeliek harci szerszámaikkal sok gabonaszállító hajót kiluggattak és elsüllyesztettek.

Azután megérkezett a császár is az említett várhoz, és ostrom alá fogta. Amikor elmondták neki, mi történt a gabonaszállító hajókkal, és a császár ezt az eseményt tudomásul vette, nagyon elszomorodott és elkeseredett. Nagyon megharagudott a [hajóhad] kapudánjára, és becsukatta őt. Ámbár halálosan el volt keseredve, azonnal parancsokat íratott, hogy a nimcse tartományok ismét küldjenek gabonát. [A leveleket] lepecsételte, és futárraival elküldte.

A krónikás szavai szerint Andrijás király abban az időben erre a vidékre tolmácsokat [kémekeket] küldött, akik éppen akkor érkeztek arra a tájra, és a gabonaszállítást [sürgető] parancsokat vivőkhöz csatlakoztak. Rábeszélték őket arra, hogy a király színe elé jöjjenek velük. Amikor a náluk levő parancsokba belenéztek, látták, hogy gabonaszállítási parancsok. Azonnal egy másik parancsot írtak a császár nevében, [mely így szólt]: "A Duna folyón levő és útnak indított hajókat azonnal térítsétek vissza és tartalékoljátok. Az itteni gabona évekig elégséges lesz, míg el nem fogy. Vegyétek tudomásul, hogy elindultam, és Iszkender- hídnál fogok telelni."

Ezt a parancsot lepecsételték, és titokban a nimcse tartományba küldték. Amikor ez a parancs a nimcse fejedelmekhez érkezett, a többi gabonaszállító hajót visszatérítették és lehorgonyozva hagyták

Közben a császár Pozson várát ostromolta. A várparancsnokoknak ezt a levelet írta: "Ti, akik a vár parancsnokai és bégjei vagytok, tudjátok meg, hogy ha jóakarattal átadjátok

nekem a várat, fejetek és vagyonotok üdvösséget nyer, és elmehettek, de ha parancsokkal ellenkeztek, és nem adjátok át, akkor én követ kövön nem hagyok, és beveszem a várat."

Azok pedig a válaszlevélben ezt írták: "Tudd meg, hogy egy követ sem adunk, amivel beverjed a fejedet! Ne fukarkodj megtenni, ami tőled kitelik!"

Ezenközben a császár seregében felütötte a fejét a nélkülözés, és a sereg az éhezés következtében inséges helyzetbe került. Másrészt pedig a király csapatai megakadályozták a gabonaszállítókat, mert a gabonát mind elvették.

Abban az egyben reménykedtek, hogy a nimcse tartományból megérkezik majd a szállítmány. Az éhínség következtében a ragály oly nagy fokban terjedt közöttük, hogy kezdték szétszóródni.

Amikor a császár ezt látta, futárokat küldött a gabonáért, melynek szállítására parancsot adott. Amikor [a futárok] odaértek, látták, hogy a gabonáért küldött szolgának is nyoma veszett. Akkor lepecsételték, hogy megküldik a császárnak azt a levelet, amit a király (a császár nevében) hozzájuk intézett. Mivel az a futár látta, hogy nyoma sincs a gabonának, azzal a paranccsal, [melyet a király cselvetésként írt], nagy gyorsasággal a császár színe elé járult, és előadta a valóságos helyzetet. A (császár] belepillantott a levélbe, és ámulatból bámulatba esett, s (rögtön] tudta, hogy ez az ellenség cselvetésének a bizonyítéka. A végén belátta, hogy az ő terve és gondolata nem valósul meg.

Azonnal barátságos levelet írt Andrijás királynak. Egyúttal sok és különféle drágaságot küldött neki ajándékba, és kiváló követekkel elküldte neki.

A király eközben figyelte a császár mozdulatait, hadseregét jól felszerelve készenlétben tartotta, és az volt a jól megfontolt szándéka, hogy [most], mivel a császár seregét az éhezés megtörte, ellene támad. Összevonta tehát seregét, hogy a császár ellen indul. Eközben meghallotta, hogy jön a császár tiszteletbeli [nagy]követe. "Vajon most mi lesz?" - gondolta. Indulását elhalasztotta, s megvárta az érkező követet. Egy nap a követ tényleg megérkezett, s a király vendégházában szállásolták el. Válogatott ételekkel vendégelték meg, aztán Andrijás király is [teljes királyi] díszben a trónteremben trónjára ült, fejére tette az ország koronáját, felöltötte a díszpalástot, és ülést tartott. Üngürüsz bégjei és hősei is jelen voltak ezen az ülésen, bal- és jobboldalt arany- és ezüstszékeken ültek, vagy álltak, kezüket [melükön] összekulcsolva, szolgálatra készen váraoztak. Azután a császár követe engedélyt nyert és belépett a tanács[terem]be. Helyet foglalt a trón előtt, és imát mondott a királyért, azután átadta a levelet.

Amikor elolvasták, tárták, hogy (a császár] békét és örök barátságot kíván. A király ennek nagyon megörült, és a szíve tája megtelt örömmel, s a császár levelét és ajándékait (szívesen] elfogadta. De a szíve mélyén nem hitte el az eljárás [őszinteségét], és szívében tudta, hogy ez színlelés.

Volt azonban Andrijás királynak egy kis fia, akit Szalamonnak hívtak. A császárnak is volt egy lánya, Szafije volt a neve, de még kiskorú volt.

A császár azért küldte a barátságot és kibékülést óhajtó levelet, mert [őszintén] kibékülési szándéka volt, de a király ezt színlelésnek vette s [ezért] így szólt a követhoz "Mivel a császárnak barátság és kibékülés szándéka, ezt elfogadjuk, de azzal a feltétellel, hogy adja jelét a barátságnak, úgyhogy köztünk örök barátság jöhessen létre."

Ezzel a feltétellel a király egy okiratot írt, lepecsételte, s töméntelen ajándékkal egy emberév elküldette a követeknek.

Egy nap a követek vándorolva-megpihelve megérkeztek a császár székvárosába. Részletesen beszámoltak a király seregéről és helyzetéről. Aztán átadták a császárnak azt az okiratot.

[A császár] átvette, feltörte a pecsétet, és elejétől végig elolvasta. Láta, hogy a királynak az a szándéka, hogy a császár lányát eljegyeztesse fiának és elnyerje a kezét. Azután kezét szakállára téve gondolkodás tengerébe merült. Pozson várától visszavonult, [s ezáltal] véget vetett az ellenségeskedésnek, majd visszatért saját birodalmát; Azután a császár elhatározta, hogy lányát Szalamonnak adja, s ezért a következő levelet írta királynak: "Hatalmas király, óhajtásodat és kívánságod tökéletes mértékben megértettem. Most szolgáljon tudomásodra, hogy ha azt akarod, hogy kívánságod célhoz érjen, először mondj le a koronádról és trónodról fiad, Szalamon javára, és add át neki én pedig óhajtásodnak és összes kívánságodnak eleget teszek. Ez az én elhatározott akaratom." Ezt adta [a király] tudomására.

A világtörténelem krónikásai és Ádám fiai kalandjainak a hírmondói úgy beszélnek és adják elő, hogy amikor Bejla király eltávozott a világból, Andrijás királynak a fia, Szalamon, akit annak előtte királlyá választottak, felfigyelt, felkerekedett, hódolattal a császár kapujához járult. Fejét engedelmesség jeléül lehajtotta, a császár elé terjesztette a szükséges teendőket, és ezt mondta: "Hatalmas császár! Tudd meg, és légy éber, hogy miután Bejla király eltávozott a világból, Üngürusz országa üresen maradt. Tulajdonképpen az a trón jogosan nekem adatott a hatalmas császár segítségével, amikor atyám életben volt. Így tehát, hatalmas császár, késedelem nélkül légy kegyes és irgalmas, s ebben az alkalmas pillanatban légy támogatóm. Ebben a nehéz pillanatban légy hozzám barátsággal, fogj kézen, és emelj fel engem a megaláztatás és nyomorúság porából!"

Így könyörgött és esdekelt, s ebben az alkalmas pillanatban támogatást és segítséget kért. A császár méltónak és alkalmasnak találta kérését, s leveleket küldött szét a tartomány oszlopaihoz (77) mind a négy [világ-] táj irányában. "Gyorsan szedjétek össze fegyvereiteket és harci eszközeiteket, legyetek figyelmesek és körültekintők, se egy percet, se egy órát ne késlekedjétek, (hanem) jöjjetek szolgálatomra!"

Néhány ezer nimcse katona és kiváló bátor vértés lovas jött össze, és Szalamon régi kíséretének bégjei és főurai is fegyveresen csatlakoztak a sereghez. A császár akkor kinyitotta a kincstárát, mindegyiküknek bőségesen osztotta szét a császári palástokat és ajándékokat, (s ezzel) jó nevet szerzett (magának).

Aztán hatalmas lakomát rendezett, Szalamonra felöltötte az "engedély-palástot", (78) rengeteg aranyat, ezüstöt, rubint és drágakövet ajándékozott neki, és töméntelen nimcse seregét kíséretül adta melléje. Azután a császár kapujának [szolgálatára] áldozván fejét, egy nap onnan nyeregbe pattanva elindult, és Üngürüsz székhelye irányában útra kelt.

De Bejla királynak Gejza és Ladiszlaus nevű két fia maradt. Közben ezek is hevesen vágyódtak a királyság elnyerése után. Ezek élénken figyelték Szalamon minden mozdulatát és titkos cselekedetét a császár környezetében, és megtudták, hogy seregével elindult, tudták, hogy mi a véleménye és nézete róluk, s számukra ebből semmi jó nem származhatott.

Abban az időben azonban volt egy nővérük, aki a cseh királynak volt a felesége. Végül is összegyűjtötték Bejla királynak minden kincsét-vagyonát, felmálházták, és néhány ezer emberrel Lehország irányába vették útjukat. Sehol sem időztek, sem nem pihentek, éjjelnappal haladva egy nap a leh uralkodó kapujához ének, lába elé borultak, arcukat a földre hajtották, és előadták helyzetüket. A leh uralkodó így szólt hozzájuk: "Nos, várjunk néhány napot, s meglátjuk, mit mutatnak korszakunk és időnk napjai!" Szívélyesen fogadta őket, és a leh tartományban helyet jelölt ki nekik. Ők aztán a leh uralkodó védelme alatt jól töltötték életüket, evésben, ivásban, szórakozásban, mulatásban nem volt hiányuk. De állandóan kínozták őket a vágy és óhajlás a királyság elnyerése iránt.

Egy idő múlva a leh királynak nővérüktől fia született. A királlyal együtt egy ideig nagy örömmel és vidáman a szórakozásnak és mulatozásnak szentelték magukat. Egy nap így szóltak a királyhoz: "Hatalmas király! Rajtatok kívül más támaszunk és menedékhelyünk nincs. Tőled magas kegyet és óvó szeretetet remélünk. Atyánk helyét add nekünk vissza, hogy életed folyamán barátaink örvendezzék, ellenségeink siránkozóak legyenek!" Esdekelve kívánták ezt a királytól. "Bárcsak úgy lenne!" - válaszolt a király.

A krónikások és hírmondók úgy beszélnek [tovább], hogy Szalamon egy nap megérkezett

Üngürüsz trónjához, s azt üresen találva azonnal a trónra ült, fejére tette a királyi koronát, és uralkodni (kezdet) Üngürüsz országában. Közben éberén figyelt Valadislaus felé. Tudomást szerzett annak minden cselekedetéről, dolgáról. Gejza és Valadislaus pedig igyekeztek az ország megszerzésére, s végül a leh királytól kértek segítséget. Ez oknál fogva a király segítséget nyújtott, és sereget gyűjtött nekik. Onnan aztán felkerekedtek, és a sereggel elindultak Erdel tartományába.

Eközben azonban Szalamon királynak, amikor tudomást szerzett arról, hogy sereget vontak össze és elindultak Erdel irányába, kétségei merültek fel, és így szólt "Mivel ezek a leh királyhoz pártoltak, végül is ebből valami baj származik. Ez ellen most az az orvosság, ha fáradságot nem kímélve barátságot színlelünk, hogy [tervük] ne sikerüljön, és ne húzzanak belőle hasznot. Ez megéri a fáradságot."

Azonnal levelet irt, lepecsételte, és elküldte a két testvérnek. Amikor a levél hozzájuk érkezett, feltörték a pecsétet, megnézték a tartalmát, mely így szólt: "Mostanában sereget vontatok össze, és elindultatok Erdelbe. Mi ezzel a célotok? Hisz ti az én igazi testvéreim vagytok, véretek ugyanabból a vérből, testetek ugyanabból a testből van, amint az enyém. Kegyeskedjete elűzni közülünk az ellenségeskedést, és gyertek az én trónusomhoz. A királyságon kívül bármit kívántok, teljesítjük."

Amikor a király levelét elolvasták és megtudták szándékát, habozás nélkül elfogadták és helyeselték. De mivel közben Erdel tartománya közelében telepedtek meg, és rendbe kellett hozni birtokaikat, csak egy idő múlva szedelődöztek össze és indultak el a királyhoz.

Egy nap megérkeztek a (király) kapujához, s találkoztak egymással. Egymás hogyléte felől kérdezősködtek, és hatalmas lakomát csaptak, s örök barátságot fogadtak. Azután a király ajándékokkal halmozta el őket, Gejzát kinevezte Erdel tartománya bánjává, Valadiszlausnak is egy bányságot adott. [Ezzel] szívüket felvidámította és megörvendeztette. Ilyen körülmények között hosszú ideig biztonságban és kellemesen töltötték életüket.

De Szalamon király idejében maga a király és az üngürusz bégek valahogy rossz viszonyba kerültek Kosztantin császárral, s elhidegültek egymástól. Erdel tartományának a bánja, Gejza azonban Kosztantin császárral barátságban volt s mivel nagy szimpátiával és barátsággal viselkedtek egymás iránt, követeik állandóan jöttek- mentek.

Abban az időben Szalamon királynak a bolgár uralkodó fiai közül volt egy vezíre, akit Rodannak hívtak. Ez roppant álnok, kétszínű, kegyetlen és gonosz személy volt. Ez hírért vette, hogy Gejza és Kosztantin császár között barátság áll fenn. Emiatt gyűlölte őket, és mindig azon járt az esze, hogy a királlyal meggyilkoltatja Gejzát azután Erdel tartományának bányságát magának kéri. Végül is egyszer a királyhoz ment, és így szólt: "Hatalmas király! Tudd meg, hogy Gejza Lehország és Rosztantin fejedelmeivel szövetkezett, és az igazi szándéka és valódi elhatározása, az, hogy [téged] eltegyen (az útból)."

[Ezzel] a valótlan állítással a királyt megtévesztette. A királynak kétsége támadt, és így szólt: "Hogyan lehetne védekezni ez ellen a baj ellen?" "Hatalmas király !" Válaszolt a vezír. "A helyes eljárás az lesz, ha most, amíg [Gejza] semmit sem gyanít, hadsereggel elene indulsz, kézre keríted őt, hogy gonoszságától megmeneküljünk."

A király pedig kiadta a parancsot, hogy gyűljön össze a sereg. Aztán Radvan vezír, leveleket küldött szét az országba. Volt Erdel tartományában néhány bég és főúr, akik hozzá

húztak azoknak is titokban leveleket küldött, és tudomásukra adta a történeteket. Ezekről aztán a hír, hogy valóban igaz, Gejza fülébe jutott. Mivel testvérének Ladiszlusnak [a bánésága alatt álló] terület a cseh tartományokkal volt határos, melynek fejedelmeivel jó barátságban volt, ezért Gejza is levelet küldött testvérének. "A mostani helyzetben - írta - a királynak az a szándéka, hogy éket verjen közénk. Szolgáljon tudomásodra, hogy már gyűjti a seregét. Elérkezett tehát a testvéri [segítség] ideje. Légy szíves és menj gyorsan Csehország fejedelmeihez és kérj tőlük segítséget. Azután menj Lehországba és mondd el nekik helyzetünket. Te pedig annyi sereget gyűjts, amennyit csak tudsz. Ami velem történt az, veled is megesik, ezt valahogy el ne felejtse."

Amikor a levél Valadiszlushoz érkezett egy pillanatot sem késlekedett, a cseh fejedelmekhez ment, könyörgött neki, és segítséget kért. Azok pedig sok ezer lovast, gyalogos puskásokból és íjas vértesekből álló sereget adtak neki. Ezen felül saját csapatait is összeszedte.

Közben Gejza leh királyának is könyörgő levelet küldött, és részletesen tudomására adta a kialakult helyzetet. Leh királya is azonnal parancsot adott, hogy gyűljön össze a leh hadsereg. [Valadiszlus] csakhamar hatalmas sereget gyűjtött össze.

A krónikás úgy adja elő, hogy amikor Ladiszlus a cseh tartományba érkezett, hogy segítséget kérjen, ez Radovan vezírnek a fülébe jutott. Azonnal a király elé ment, és így szólt: "Hatalmas király, tudd meg és légy éber, mert most Gejza testvére, Ladiszlus a cseh fejedelmekhez ment segítséget kérni. Megszámlálhatatlan sereget gyűjtött össze, s ma holnap találkozik Gejzával, aztán a veszély megnövekszik." Ezekkel a szavakkal a királyban kétséget ébresztett. "Mielőtt az a sereg [Gejzához] megérkezik, el kell indulnunk, és a Gejza dolgát be kell fejeznünk." Így sürgette a királyt. "Gyorsan készítsétek elő a hadi felszerelést és a sereget!" Adta ki a parancsot a király.

De most a mi elbeszélésünk Erdel tartományába, Gejza bánhoz érkezett. Ő pedig összetoborozta Erdel tartománya seregét, tanácsot tartott az erdéli főurakkal, és így szólt: "Vajon mi lehet az oka annak, hogy a király életünk ellen tör? Micsoda dolog ez? Miféle hibát követtetek el ti és mi, hogy ez méltó lenne az elítélésre? Mi ennek az oka?"

Tanácskozás közben a királyhoz húzó néhány bég így szólt "Hatalmas bán, tudd meg, hogy a királynak semmiféle rossz szándéka nincs. Ez nem igaz." De ezeknek a bégeknek az volt a szándéka, hogy Gejzát, anélkül hogy észrevenné, kiszolgáltassák a királynak. "Ez a sors rendelése - válaszolt Gejza -, de ha nekem sikerül megragadnom egy alkalmas napot, akkor olyan dolgot fogok neki elkövetni, hogy az egész világon meg fogják azt emlegetni."

Ezek után Gejza megértette a királyhoz húzó bégek azon szavaiból, hogy "a királynak nincs szándéka ellened törni, ez nem lehet igaz", hogy nekik van gonosz szándékuk, s ezért így szólt: "Aki engem akar, az jöjjön velem. Aki mást gondol, az maradjon meg magának!

[Ezek után Gejza] elindult onnan, és amikor a Tisza folyóhoz ért, a király irányába kémeket küldött. Közben ő maga figyelemmel kísérte testvérét, Ladiszlaut, és várakozott rá. [Ott] időzött [egy ideig], vajon mi a helyzet Lehországban. A leh király is töméntelen lovasból, gyalogos puskásokból és íjászokból álló sereget gyűjtött össze. Kinyitotta kincstárát, akinek nem volt harci eszköze, annak harci eszközt, fegyvert, lovat és ruhát adott.

Fentebb említettük, hogy Gejza nővérétől a leh uralkodónak egy fia született, akit Otonusznak hívtak. Őt nevezte ki a leh király fővezérnek, és rábízta a hatalmas leh sereget.

Közben a király töméntelen katonájával átkelt a Duna vizén, és elindult Erdel felé. Íme, ezek menetelnek.

Ezalatt Gejza kéme a király seregéhez érkezett, és látta, hogy a király végtelen seregével átkelt a Duna vizén és [tovább] halad.

A kém ekkor azonnal visszafordult, lova nyakába hajolva vágatott Gejza elé, és értesítette őt a király minden mozdulatáról. Azután Gejza a Lehországban [időző] testvérenek levelet írt, és futárral Ladiszlauhoz küldte. Amikor a futár megérkezett Ladiszlauhoz, megcsókolta a földet, színe elé járult, átadta a levelet, és szóval is előadta a történeteket. Ladiszlau bepillantott a levélbe, mely így szólt: "Te, aki testvérem, Vladiszlau vagy, tudd meg, hogy most ezen a helyen várakozok rád. De a király megszámlálhatatlan sereggel vágatva jön ellenem, és rövid időn belül ideér. Tudd meg, hogy az összecsapás elkerülhetetlen. Ha hű barátom vagy, rögtön siess segítségemre, [mert] hozzám hasonló testvért hol találsz. Ha nem jössz és nem csatlakozol hozzám, akkor tegyél le a rólam való reményről."

Amikor testvére ezt az értesítést elolvasta, azonnal nagy gyorsasággal sietett a leh uralkodóhoz, színe elé járult, lába elé borult, és Gejza segélykérését tudomására adta. A király azonnal parancsot adott, kinyitatta a kincstárát, fiának, Otonusznak, és Valadiszlauznak kiadták az engedélypalástokat. Azután az a hatalmas leh és cseh hadsereg lóra kapott és elindult. Gejza megsegítésére mentek, de eközben a király is éjjelt nappallá téve Gejza ellen menetelt.

Ezenközben Gejza szívében már megadta magát sorsának. Csekély és gyenge seregét buzdította, és figyelte, hogy testvérenek [hadi] jelvényei vajon mikor tűnnek majd elő.

A király pedig közeledett. [Gejza] azonnal átkelt ott a Tisza folyón, s elindult szembe a királlyal. Néhány állomásnyi utat megtettek, amikor kora hajnalban szembekerültek egymással. Mihelyt Gejza katonái megpillantották a király töméntelen seregét, félelmükben elsápadtak, de nem akartak [gyáván] meghátrálni. Felsorakoztak a királlyal szemben, és megütköztek a királyi sereggel. A király [seregének] bal- és jobbszárnyát megtámadták és leverték.

Amikor a király ezt látta, haragra gyulladt, mérgesen Radovan vezérre nézett, és dühösen így szólt hozzá: "Hát még egy bánnal sem bírunk? Kis híja, hogy le nem gyúrt bennünket, és testünket a megsemmisülésbe taszította!"

Radvan méregbe jött, és néhány ezer emberrel Gezára rontott. A két porral egyenlő sereg (79) összegomolyodva tusakodott. A lovak patkói alól a föld pora pamutgomolyagként szállt fel, és oly rettenetes csatározást és ordítózást csaptak, hogy azt leírni sem lehet.

Végezetül is a király serege kerekedett felül, Geza seregének a szívéhez hatolt, zászlait letépték, csapatait széjjelverték. Amikor Geza ezt látta, félelmében elmenekült, és Lehország irányában elvágatott.

Ezenközben Ladiszlus egy éjjel álmában testvérét, Gezát látta, amint kinyújtotta kezét, Szalamon király fejéről levette a koronát, és a saját fejére tette. Amikor ezt az álmod látta, örömeiben álmából felriadt.

Közben Geza, a vereség után, a leh tartomány felé vette útját, és amint ment, váratlanul egy helyen látta, hogy egy hatalmas sereg táborozik.

Annyi sátor díszítette a térséget, mint ahány csillag van az égen. "Vajon milyen sereg ez, barát vagy ellenség? Nézzük meg!" - mondta, és távolról embereket küldött ahhoz a sereghez.

Annak a töméntelen katonának a tulajdonosa a leh király fia, Otonusz, és az ő testvére, Ladiszlus volt, s neki hozták ezt a nagy segítséget. Amikor [az előre küldött emberek] megtudták, hogy ezek barátok, azonnal hírt adtak Gezának. Geza azonnal megfordult, és a sereg irányába vette útját. Eközben [Geza] seregéből az [előre küldött] csapatnyi katona odaért [a sereghez]. A földre borultak, majd Otonuszhoz és Vladiszlushoz mentek, és így szóltak: "Íme, Üngürusz országából egy sereg közeledik, de milyen különös, hogy ez a sereg nem hasonlít egy megvert sereghez." Mondták kétségeskedve. Közben azonban Geza is odaért, és elmagyarázta nekik az átélt eseményeket. Helyzete miatt nagyon elszomorodtak és csodálkoztak. Gezát vigasztalták. "Ne szomorkodj - így szólt Ladiszlus. - Végül is bizonyára sikerül majd elnyerned a királyságot, mert álmomban láttam, hogy Szalamon király felé nyújtottad ki a kezedet, levetted a koronáját, és a saját fejedre tetted. Most tehát ne búsulj, végül is eléred célodat."

Egész éjjel bizalmasan társalogtak, és Geza akkor megfogadta, hogy a király ellen mennek, és meg fognak a királlyal ütközni. És ha majd megjön a győzelem napja, akkor egy hatalmas várat és egy nagy székesegyházat fog építtetni. Így társalogtak bizalmasan azon az éjjelen.

Amikor elmúlt az éj és megérkezett a nappal, felkerekedtek onnan, átkeltek a Tisza folyón, s megindultak a király ellen.

A király Geza veresége után roppant jókedvű lett. De közben hír érkezett, hogy Geza segítséget kapott, visszafordult és a király ellen jön. Ez a hír nagyon megijesztette a királyt, és így szólt Radovan vezírhez "Gondoskodj és tedd meg a [szükséges] intézkedést !" "Hatalmas király" - válaszolt a vezír. - Most ő megmenekült a karmainkból. Azonnal ellene

kell fordulnunk, mert ha megállunk, akkor nincs lehetőség a [győzelmes] csatára. Először szerezzünk híreket !"

Gyorsan kémeket választottak, és elküldték őket. A kémek aztán elmentek, a leh seregéről értesüléseket szereztek, kipuhították helyzetüket, s amikor megtudták, hogy a leh király fia, Otonusz is ott van, nagyon elcsüggedtek.

Eközben Gejza [a leh sereggel] nagy távolságot tett meg, és a királyhoz közeli helyre érkezett. A király csatasorba állította és felsorakoztatta seregét s készenlétben figyelte az ellenséget. Látta, hogy a király fia, Otonusz vasból [készült] várhoz hasonló csapataival körülvéve, melyek tetőtől talpig acélból voltak öltözve, jobb oldalán Gejza, bal oldalán pedig Ladiszlus, rendben felsorakoztak a harcmezőn, hogy harcba bocsátkozzanak. I.

Fegyvereiket csörtetve égis felhatoló zajt csaptak Mikor a király ezt a csodálni való felsorakozást és ezt a bámulatos sereget látta, mellyel meg kell ütköznie, lelkét elfogta a félelem, és egész testében reszketett. Az igyekezet hurkába és az aggodalom béklyójába keveredett. Ekkor azonban ez a két sereg megütközött. Elkezdődött a csat, fejeket vágtak le, és vért fröcsköltek széjjel. Ladiszlus seregében voltak a cseh csapatok, melyek többnyire puskásokból és gyalogosokból álltak leh király fiának, Otonusznak a leh katonái Gejza erdéli serege lovasokból állott.

Mikor a két sereg a csatamezőn harcba bocsátkozott, Radovan vezír így szólt a királyhoz: "Hatalmas király, azonnal mennünk kell" Mikor ezt mondta, a király Gejza és Ladiszlus csapatait szemlélve megértette, hogy hamis tanáccsal őt félrevezette. Csapatával egyszerre felkerekedett, hogy Ladiszlus seregére rácsapjon. Mihelyt megindult és alighogy rácsapott Ladiszlus seregére, azonnal megfordult és Gejza ellen támadt. Ekkor azonban Radován is támadásba lendült, és a két sereg összekeveredve verekedett. Egymás után váltakozva folytak a heves támadások, és oly szörnyű volt a csata, hogy a föld is nyögött és a mellek döngtek. Mindkét oldalon nagy volt a veszteség túlságos volt a jajgatás és ordítás. A harc folyamán a vezír Radovanra rontott, késsedelem nélkül leterítette, és véréte a fekete földre folyatta.

Amikor a két sereg összekeveredve kaszabolta egymást, a leh uralkodó fia, Otonusz sem télenkedett, ő is egy sor katonájával támadásba lendült és oly mértékben csatáztak, hogy a világ a megsemmisülés felé sodródott. Ekkor a király csatasorait teljesen szétverték, sok kiváló bégjét és hősi vezérét kardélre hányták. A harc addig tartott, míg a nap az égen le nem hanyatlott

A király az [egész] csatát végignézte, látta, hogy a csatatér a vereség képét mutatja. Amikor ezt látta, reszketni kezdett, a lélegzete is elfulladt szó is a nyelvén [- torkán] akadt, a feje is forgott, mint ez a világ, szemére pedig az éj sötétje szállott.

Mielőtt azonban erre a hadjáratra elindult feleségét Pozson várába küldte. Ebben a csatában pedig a király teljes vereséget szenvedett. Mikor [emberei őt] ebben az állapotban

látták, rögtön elővezettek egy paripát, felültették a nyeregbe és azonnal elmenekült Pozson vára felé.

A király seregének legnagyobb részét lekaszabolták. Néhányan sebesülve elmenekültek. Mivelhogy a király elmenekült, összes kincsei, fejedelmi sátra és mindene [az ellenségnek] esett zsákmányául.

Ezután Gejza azt szerette volna tudni, hogy a bégek közül kik mentek el, s a király bégjei közül kik estek el. Az elesett katonák közé ment. Mikor erre az elszomorító szemlére indult, látta, hogy a király seregéből számtalan kiválóság esett el. Amint továbbment, egy helyen megpillantotta a cseh sereg fővezérének a holttestét az elesettek között, aki neki segítségére jött, és akit Szevenbutolognak hívtak. Amikor az elesett [fővezért] látta, nagyon elszomorodott, de tovább folytatta útját. Volt egy nagyon kedvelt és tiszteletre méltó bizalmi embere, amikor azt is megpillantotta az elesettek sorában, eszméletét veszítve lefordult a lováról. Szerfölött elszomorodott, és elfogta a bánat. Elkeseredve ment tovább, és egy helyen meglátta a király vezírének a holttestét. A cselszövő és makacs Radovan is a bosszú áldozata lett, vérbe fojtva a megvetés porába volt lesújtva a feje. Amikor őt ebben az állapotban látta, eltöltötte az öröm, koronáját a fejére tette, és hálát adott az Istennek. Aztán így szólt: "A hatalomvágytól ösztönözve cselvetéssel foglalkoztál. Irigyelted az én báni méltóságomat, gonosz szándékkal ellenségeskedést szítottál közöttünk. Most ez a hatalomvágy és az irigység ezt a szerencsétlenséget hozta a fejedre."

Amikor ellenségét megalázottan porba sújtott fejével látta, teljesen megvigasztalódott. Aztán ott hagyta és tovább folytatta útját pihenőhelyéig.

Ott aztán megpihent, és nyugalomba helyezte magát másnap reggelig.

A csatater másikon oldalán hegyes vidék terült el. A hegyeken egy tapasztalt agg remete élt. Ez egy gyenge aggastyán volt, aki nagy hírt és nevezetességet szerzett magának. A neve Vács volt.

Végre amikor reggel lett, Gejza ennek a szentnek a tartózkodási helyére ment, be ment hozzá, és tanácsát kérte. Onnan aztán visszatért, és Peste mellett átkelt a Dunán. Üngürüs trónját üresnek és elhagyottnak találta, és ez nagy örömmel töltötte el.

ARRÓL SZÓL, HOGY ÜNGÜRÜSZ TRÓNJÁN GEJZA LETT A KIRÁLY

Az elbeszélő szavai szerint:

Amikor Gejza megjött és Üngürüs trónjához érkezett, fejére tették az uralkodói koronát. Az említett ország királya lett, és uralkodni kezdett. De amikor (Szalamon) király ellen harcolt, akkor megesküdött, hogy ha majd megjön a sikeres alkalom, a csata helyén egy várat és egy hatalmas templomot fog építeni.

Mivel a háborút (megnyerte), eljött ez az atkalom is. Mivel a hegyek közt élő híres Vács nevű szenttől is ilyen tanácsot kapott látogatása alkalmával, most elhatározta, hogy

esküjét megvalósítja. Ezért azon a pusztán hegyen egy nagy templomot és kolostort építtetett. Azután, esküje szerint, a csata színhelyén egy várat és benne egy hatalmas templomot építtetett. Peste városát pedig a templom részére alapítványul adományozta.

Miután Üngürüsz trónjára került és király lett, testvérét, Ladiszlauzt erdélyi bánná nevezte ki. De most történetünkkel megérkeztünk Szalamon királyhoz, aki csatavesztetten Pozson várába menekült, s eltele keserűséggel ott-tartózkodott. Azután egy nap a következő levelet írta a császárnak: "Hatalmas császár! Tudomásod van arról, hogy milyen szerencsétlenség és baj szakadt, a fejemre. Most tehát a hatalmas császártól a kérésünk a következő: szíveskedjél nekünk segítséget nyújtani és engem támogatni."

Így könyörgött. Mivel ez a könyörgés őszintének látszott, a császár összehívta a dívánt, és a bégekkel tanácskozó tárgyalást kezdett. De némelyik bég nem mutatott beleegyezést, mások pedig így szóltak: "Hatalmas császár! Szalamon királynak segítettél, a trónra ültetted, ez a sérelem, ami őt érte, úgy tűnik fel, hogy magát a hatalmas császárt érinti. A döntés [ebben az ügyben] a császáré!" - mondták.

Ez után a tanácskozás után azt a parancsot adta vezíresnek, hogy gyűjtsenek katonaságot, menjenek a király segítségére, és ültessék vissza trónjára.

Míg az előkészületek folytak, a császár környezetében volt egy Gejza királyhoz húzó egyén, aki ezekről a történetekről részletesen értesítette Gejza királyt.

A király pedig a császár vezíreinek a következő levelet küldte: "Szolgáljon tudomástokra, hogy én ezt az országot a kardommal szereztem. Most pedig az a hír terjedt el, hogy az ország [visszaszerzéséért] katonaságot gyűjtötök, hogy ellenem támadjatok, és az országot Szalamon királynak visszaadjátok. Az igazság azonban az, hogy Szalamon király egy országát veszített egyén. Abban az esetben, ha ellenem jöttök, amíg ép egészségben leszek, és a szemem látni fog, olyan nincs, hogy saját magam jószántából [az országot] nektek adom. De ha mégis az összegyűjtött katonasággal ellenem jöttök, elhatároztam, hogy erőinket összemérjük. De szíveskedjete [tudomásul venni], hogy egy országát veszített személy miatt mennyi harcnak, csatának és pusztulásnak leszte okozói. Gyégezzete valamilyen módon lebeszélni a császárt. Cselekedeteite szerint részesültök majd ellenértékben." [Erre esküt tett (a király)].

Amikor a császár vezíres ezt az értesítést elolvasták, a király pártjára hajlottak, a császár színe elé járultak, és így szóltak: "Hatalmas császár! Leveleket küldtél a tartományok bégeinek azzal a parancssal, hogy gyűjtsenek katonaságot. Íme, a katonaság összegyűlt. A helyzet azonban az, hogy a király azt az országot kardjának csapásával szerezte. Az is szolgáljon tudomásodra, hogy Lehország királya az a pártján van, és segítséget nyújt neki. Aztán ha most ellene megyünk, az egész Üngürüsz tartományának seregeit összegyűjti, és a leh uralkodó is útra kél seregével. Az erdéli tartomány bánja pedig testvére neki, s biztos, hogy összevonja Dimiskár és Szebis seregeit is, és (ellenünk] hozza. Mi pedig megyünk, ők

meg jönnek ellenünk, és harcolni fogunk egy olyan személyért, aki rangjavesztett és koronáját szélnek eresztette. Nem tudjuk, hogy a szerencse kinek fog kedvezni. Határozatunkban nem mutatkozik szerencse országunk számára. A parancs [azonban] a hatalmas császáré!" Így válaszoltak. Ekkor a császár is meggondolta, hogy ebből a dologból a végén nagy baj és óriási pusztulás lehet, aminek beláthatatlan vége lesz. Végül is megnyugodott, és lemondott a hadjáratról. "Legalább egy kevés katonaságot [testőrséget] adjunk neki, hogy kérése ne maradjon eredménytelen" - adta ki a parancsot néhány bégnek. De végül azok sem mutattak hajlandóságot Szalamon iránt, és így az egész hadi készülődés semmivé vált. Ezek után a király azt hitte, hogy a császár vezírei saját maguk határoztak így, megköszönte nekik, és örök barátok lettek. Miután a császárt hadjárat indításáról lebeszélyték, Gejza a gondok tengerébe merült, vajon a végén Szalamon királlyal hogyan alakul a helyzet. "Mivel Szalamon király épségben van - így szólt egy nap -, nem vesztegeti az idejét, hanem állandóan lesi ellenünk az alkalmat. A mi sérelmünk is felejthetetlen, ezért erre a bajra az az orvosság, hogy gyerünk és rohanjuk meg Pozson várát, vegyük ostrom alá, ő magát kerítsük kézre, hogy rosszaságától és gonoszságától megszabaduljunk!" Azonnal katonaságot gyűjtött, s [elindult] a szárazföldön sereggel, a Dunán hajóhaddal, és egy nap hirtelenül körülzárt a várát, és az erődöt ostrom alá vette. Mindkét oldalról megszólaltak az ágyúk. Ekkor Szalamon király látta, hogy rosszra fordult a dolog, a képmutatás [gondolatával] kezdett foglalkozni, és a következő üzenetet küldte Gejzának "Egész életemben tudtam, hogy egy barátom sincs és hogy senki sem lesz hű társam. Ezért mostantól kezdve saját magam [elhatározásából] véglegesen lemondtam a hatalom utáni vágyról, és ezekről a tájakról levettem valóban a kezem.

Mit akartok még tőlem, mi a vádatok és kívánságok?" Miután ezt a választ küldte, esküvel megfogadták [Gejzával], hogy megsemmisítik a közöttük levő ellenségeskedést, és felépítik a barátság épületét. Azután az említett vártól felkerekedtek, és Szekszárd várába mentek. Ott Üngürüsz országát három részre osztották, egy részt Szalamonnak adtak, két részt pedig Gejzának. Azután eltávoztak onnan, Szalamon visszatért Pozson várába, Gejza király pedig bevonult székvárosába, ahol még három évig élt. Azután az idők királya lezárta szemét, eltávozott ebből a világból, és meghalt. Abban a templomban temették el, melyet Vács várának építésekor emeltetett.

Vers

Lehunyta a szemét a világ elől Gejza is,
Senkivel sem köt barátságot a világi elmúlás.
Mindenki, aki erre a világra jön, [egyszer] útra kel,
Akár alávaló, akár kiváló [ember] az, oh tiszteletre méltó [olvasó].

EZ AZ ELBESZÉLÉS ARRÓL SZÓL, HOGY LADISZLAUSZ KIRÁLY LETT ÉS AZ Ő TÖRTÉNETÉRŐL.

A világtörténelem krónikásai és Ádám fiai kalandjainak mesteri elbeszélése és könyvei szerint úgy szól az elbeszélés, hogy amikor Gejza király eltávozott a világból, Üngürüsz országa király nélkül maradt. De abban az időben a királynak a testvére, Ladiszlauz Erdel tartományának bánja volt, s mivel a király meghalt, Üngürüsz bégjei és magas rangú emírei együttesen Ladiszlauzhoz mentek felajánlották neki a királyságot, és meghívták a trónra. De Ladiszlauz azt mondta, hogy neki nincs szüksége a királyságra, nem mutatott határozott beleegyezést, és nem fogadta el a (meghívást). A tartomány bégjei és nagyjai azt mondták, hogy végül is emiatt az ország pusztulásnak indul és az ellenség gonoszsága le fogja taposni őket. (Ismét) összejöttek, közös akarattal Ladiszlauz színe elé járultak, és igyekeztek őt rábeszélni. Ladiszlauz látta, hogy nem fogadják el az ő véleményét, végül is elfogadta a királyi méltóságot, s királlyá választották. De a bégek azt kívánták, hogy meg legyen koronázva, mert addig nem egyeznek bele, hogy megkezdje az uralkodást.

Ugyanis a krónikás úgy beszéli el, hogy míg Szalamon király Pozson várában tartózkodott s ámbár kivetette a fejéből az uralkodás utáni vágyat állandóan azon töprengett, és mindig kereste az alkalmat, hogyan távolíthatná el Ladiszlauz királyt. Ladiszlauz kényszerű barátságban volt vele és amikor Üngürüsz trónjára lépett, Szalamonnak sok kincset és nagy vagyont ajándékozott. De Szalamonnak állandóan cselszövésen (járt az esze) és viszály felkeltésére törekedett. Végül is ennek a híre egy nap Ladiszlauz király fülébe jutott.

Ladiszlauz nem vette komolyan a dolgot és így szólt "Azzal, hogy ellenem tör, a maga élete ellen tör és remélem, hogy maga esik majd bele abba a verembe, melyet [nekem] ásott."

Szalamon azonban napról napra tovább folytatta a fondorkodást. Emiatt Ladiszlauz egy nap megragadta az alkalmat, elfogatta, Visegrád várába záratta, de egy idő múlva mégis szabadon engedte.

[Szalamon] látta, hogy a világi szerencse elfordult tőle, senkitől sem várhat segítséget, és senki sincs, akiben megbízhat. Ekkor elfogta a keserűség, és mardosta a bánat, mely tűzként égett elméjében. Eszébe jutott a sok átélt esemény számtalan kalandja. Látta, hogy mennyi szorongatás között élte életét, hogy csak a szenvedés társult hozzá, a szerencse pedig elkerülte. Ekkor a világ boldogságát elméjéből elűzte, és az uralkodás utáni vágyat kebléből kitépte, a rosszakaratot szívéből kiutasította, a teljes lemondást, darócot és a szegénységet választotta.(80) Nagy fájdalomában saját hazáját elhagyta, idegen vidékre költözött és az elválás tengerébe vetette magát. Végül is (-----) tartományába való utazás közben elérte a végzet, és a Pola nevű várban temették el.

Vers:

Őt is láthatatlanná tette a világ. [Még akkor is, ha] az Igazság sahi rangra emelte életedet, ez a világ olyan ház, melynek két kapuja van, senki sem maradhat ebben a házban örökké.

A krónikások tovább így beszélnek: Ezenközben Ladiszlus Üngürusz trónjára lépett, de nem engedte, hogy véglegesen megkoronázzák. Ezekben az időkben hozzája tartozott Csehország, melyet ő foglalt el. Valójában ez [az ország] a leh királyhoz tartozott felesége révén, aki neki nővére volt. De valami oknál fogva Valadiszlus nem volt jó viszonyban a cseh főurakkal, végül is a király elhatározta a hadjáratot a cseh főurak ellen. Összevonta hadait, mire a cseh főurak megrémültek, de egyikük sem mert vele szembeállni. Ekkor a király behatolt Csehországba, s mivel senki sem állt ellen, nem került harcra a sor. Azután annak az országnak a főuraitól erővel elvette kincseiket, majd visszatért saját székhelyére. A cseh zsarnokok kincseiből egy Várad nevű híres helyen egy nagyszerű várat építtetett, melyben egy hatalmas székesegyházat is alapított.

Ladiszlus király hősiességének a híre az egész országban elterjedt, és nagy nevet szerzett magának.

Abban az időben Firandzsija, Ingilija és Bertanija fejedelmeitől baráti követség érkezett hozzá, s felajánlották neki barátságukat és szeretetüket. Valadiszlus király ezután még egyfolytában tizenkilenc évig uralkodott. Végül is Iszá prófétának ezerkilencvennyolcadik évében eltávozott a világból, és az általa építtetett váradi székesegyházban temették el, nevének és cselekedeteinek dicsőségére.

KOLOMANUSZ KIRÁLYRÓL SZÓL

Vers:

Az idő annak a helyét kijelölte a földben
Megtépázván nyakát és karjait.

Próza: A krónikások úgy beszélnek, hogy Ladiszlus királynak, miután visszatért a földre, két fia maradt. Az egyiket Kolomanusznak, a másikat Almusznak hívták. A király még életében úgy végrendelkezett, hogy Almusz legyen az utódja, s őt tegyék meg Üngürusz országának királyává. Ezt a végrendelkezést azonban [a főurak] nem fogadták el, és Kolomanuszt választották meg királynak, [és így Almusznak] nem volt sikere.

Mihelyt Kolomanusz trónra lépett, testvérét, Almuszt Erdel bánjává nevezte ki. Kolomanusznak is két fia volt, az egyiket Ladiszlusnak, a másikat Isztefánusnak hívták.

De amikor még erdéli bán volt, felépíttette Dimiskárt, majd egy látogatásra [búcsújárásra] szánt székesegyházat építtetett benne. Dimiskárt várfalakkal és tornyokkal vette körül, és tökéletes erőddé alakította. Azután fellázadt testvére, Kolomanusz király ellen. Úgy ter-

vezte, hogy meghívja Dimiskár megszemlélésére, és a benne épült székesegyház meglátogatására és megtekintésére. A látogatást arra akarta felhasználni, hogy ez alkalmat szolgált majd neki [a király] meggyilkolására. Amikor ennek a gyilkosságnak a tervét szőtte, a híre elérkezett Kolomanuszhoz, aki emiatt nagyon megharagudott Almuszra, és figyelemmel hallgatta [testvére] aljas cselszövésének és romlott gondolatának hírét.

Egy nap Almusz embert küldött a királyhoz, és meghívta őt. Miután a király tudott Almusz szándékáról, szíve mélyén bosszút forralt. A meghívás után a király felfegyverkezve elindult Dimiskárba. Abban az órában, amikor odaért, nem szalasztotta el az alkalmat, Almuszt és fiát, Bélát azonnal elfogatta, s mindkettejüket megvakíttatta. Azután életfogytiglani járadékot biztosított nekik, és elrendelte, hogy amíg élnek, Dimiskárban lakjanak.

Kolomanusz király pedig még huszonöt évig, hat hónapig és öt napig ült a királyi trónon. Amikor meghalt, Váradon temették el.

Vers:

Kolomanuszt a kor [szelleme] megsemmisítette,
Életének romba dőlt palotáját betakarta.
Ő maga elment, megmaradt utána a neve,
Senki sem veheti el a világi érdemét [?].

Próza: A hírmondók azonban úgy beszélik el [a történetet], hogy Kolomanusznak két fia maradt, az egyiket Ladiszlusnak, a másikat Isztefánusnak hívták. Mivel Kolomanusz eltávozott a világból,

Isztefanust ültették a trónra, fejére tették a hatalom koronáját, és elkezdett uralkodni.

De Isztefánus király bizonyos mértékben zsarnok és vérszomjas egyén volt. Zsarnoksága és vérszomja hírhedtté tették őt a világon.

De fentebb említették, hogy Kolomanusz király (Almusz fiát) Bejlát Dimiskárban megvakíttatta, aki Isztefán király idejében is ott lakott és élt.

Ő is megrémült Isztefán király kegyetlen zsarnokságától és vérszomjától, és kétség esett a szívébe. "Ez egy könyörtelen ember - így szól [magában] -, vakságomra való tekintettel sem fog nekem irgalmazni, aztán valami ürügy alatt meggyilkoltat."

Félelem fogta el a szívét, és félelmében [még] a nevét is megváltoztatta, elhagyta az országot, és idegen (földre) menekült. Kosztantinijje vidékére ért, esdekelve borult Kosztantin uralkodói trónjához, és teljes egészében elbeszélte történetét. Kosztantin Almusz állapotáról tudomást szerzett, megbecsüléssel [fogadta], megsajnálta, Róm országában egy helyet adományozott neki, és egy várat építtetett számára, melynek Kosztantinijje nevet adott. Ott élt Almusz jó ideig, aztán eltávozott a világból.

Vers:

"Ő is útra kelt nagy sóvárgással,
Átadta a lelkét ezernyi bajával.
Öröktől fogva [így] szokott lenni a világon,
Minden tavasz végezetül őszre fordul.

Próza: De a hírmondó szavai arról értesítenek, hogy Valadiszlus király, aki Almusznak atya volt, életében Almuszra hagyományozta trónját, de nem nyerte el, mert testvérének, Kolomanusznak volt sikere [a trón elnyerésében]. Miután Isztefánusz király elől elmenekült és Róm tartományában halt meg, eljöttek érte, és hazavitték holttestét. Mivel atyja ráhagyományozta a királyságot, királyhoz illő halotti szertartással temették el. Úgy, mint a többi királyokat, őt is Üsztüni Belgirád székesegyházában helyezték örök nyugalomba.

A regös elbeszélése [tovább] arról szól, hogy Isztefánusz királynak nem volt sem fia, sem lánya, de volt egy nővére, akit Szafijének hívtak. Annak volt egy fia, akinek Szaul volt a neve. Miután Isztefánusz király tizenennyolc évig uralkodott, nagyon elaggott, és a végzet szabója életének ruháját darabokra tépte. Mivel elgyengült és életének végére ért, helyére nővérének fiát, Szault rendelte.

Rövid időn belül azonban ő is eltávozott a világból, és a sors az ő országának koronáját a szélnek eresztette.

Vers:

Ha valakit a világ forgása meg is örvendeztetett,
Utoljára mégis jajkiáltás lett a vége.

Próza: Fentebb meg van írva, hogy Isztefánusz király trónját testvérének fiára, Szaulra hagyományozta, Kolomanusz király pedig Dimiskárban

Almuszt és Bejla fiát megvakíttatta. Bejlát azonban Üngürusz bégjei Isztefán király gonoszságától megakarták védeni, mivelhogy vak volt. Ami azt az elbeszélést illeti, hogy Isztefán király trónját halála [előtt] nővérének fiára, Szaulra hagyományozta, de a végrendeletét [a főurak] nem fogadták el, mert nem találták [Szault] alkalmasnak a királyi méltóságra. Végül is Bejlát ültették a trónra, és királlyá koronázták.

Bejla királynak négy fia volt. Az egyiket Gejzának, a másodikat Vladiszlusnak, a harmadikat Isztefánnak, a negyediket Alamusznak hívták.

Abban az időben azonban Lehországnak a határán élt egy hatalmas bégfi, aki Boruh néven volt ismeretes. Mivel Bejla király vak volt, ez a bégfi azt állította, hogy ő Kolomanusz királynak a fia, és az ország őt illeti. Ezt a vádat emelte [Bejla ellen]. Azután a rusz, leh és a többi tartományokban sereget gyűjtött, és átlépte Erdel tartományának a határát. Majd Bejla

királynak levelet küldött, [melyben] ezt írta: "Ismerd el és vedd tudomásul, hogy Kolomanusz királynak valódi vérbeli fia vagyok, ennélfogva az ország engem illet." Ez volt a kívánsága.

Azután Bejla király Üngürüsz országának tapasztalt bégjeit trónjához hívatta, és ezt mondta nekik. "Egy Borh nevű személy azt mondja, hogy ő Kolomanusz fia. Most sereget gyűjtött és az országot akarja. Ti mit tudtok erről?" Kérdezte tőlük. A tapasztalt bégek így feleltek. "Mi magának Kolomanusz királynak a szolgálói vagyunk. Erről nem tudunk, sem származását nem ismerjük, de azt tudjuk, hogy ha tényleg Kolomanusz királynak a fia lenne, [ami történt, az], számunkra figyelmeztetés, hogy nem méltó egyén a kormányzásra, egy hamissággal teli romlott ember." Ezt a feleletet adták. Ennek ellenére viszály keletkezett az országban.

Így lévén [a helyzet], Üngürüsz tartományának néhány jeles bégje és fondorkodó embere titokban azt kezdte tervezni, hogy Boruhhoz mennek vele szövetkeznek, és eltávolítják a királyt. Mivel közben gonoszságuk kitudódott, és ennek híre a királyhoz érkezett, sokuakat (a király) elfogatott és lemészároltatott. Azután kiadta a parancsot hogy gyűljön össze a hadsereg. De Boruh is közeledett Erdel tartománya felől. Mihelyt Bejla meghallotta, hogy közeledik, seregével ellene indult. Amikor egymással találkozott a (két] sereg, harcba bocsátkoztak. Hatalmas ütközet folyt le, végül is Boruh seregét legyőzték, többségét kardélre hányták.

Nagyon sok kiváló leh és rusz bég esett el, sokuk fogságba jutott, minden kincsük, vagyonuk zsákmányul és martalékul esett.

Azután Bejla király visszatért trónjára és a zsákmányolt kincsekből felépítette a Tata néven ismert várat és egy templomot.

A hírmondó [továbbá] úgy beszéli el, hogy Bejla király kilenc évig, tizenegy hónapig és két napig uralkodott, azután meghalt, és Uszolni Belgirádban temették el.

A halál végez, se nem sokat, se nem keveset

A sors ez, [mely] se nem vak, se nem látó.

A hírmondó szavai szerint tehát Bejla elköltözött a világból. Fentebb meg volt említve, hogy négy fia volt. A legidősebbet Gejzának hívták. Atyjának minden kincse-vagyona, koronája és trónja őrá szállott, (mert] őt tették meg királlyá.

A hírnök szava és a krónikás előadása a következő: Mihelyt Gejza lett a király és trónra lépett a szomszédos világ oszlopaihoz (81) kémeket küldött, hogy ott fürkésszenek.

Abban az időben, amikor Bejla király meghalt a nimcse tartomány császára Konradur volt. Ennek a keblében az a szándék csírázott ki, hogy összevonja seregét, és elfoglalja Üngürüsz tartományát. Ezzel a gondolattal parancsot küldött tartománya minden részébe, és elrendelte, hogy Bidzs környékére hatalmas sereget vonjanak össze.

Ekkor a királynak néhány kémje császárhoz érkezett. Mihelyt értesültek [a császár] helyzetéről azonnal visszatértek a királyhoz, és tudatták vele a császár szándékát és tervét. [A király] azonnal leveleket küldött szét Üngürüsz minden irányába parancsnokainak: "Mihelyt parancsom hozzátok érkezik, se egy pillanatot, se egy órát ne késlekedjete, katonaságotokkal és fegyverzetetekkel azonnal jöjjetek elé!"

És az egész Üngürüsz seregeit mind összegyűjtötte. Abban az időben Pécsnek volt egy bánja,

Akit Herrikusznak hívtak. Híres nyomorult (82) volt. A császár őt nevezte ki a nagy sereg fővezérévé és saját maga helyettesévé. Aztán megparancsolta, hogy a sereg induljon el, és foglalja el Üngürüsz országát. De Gejza király az eseményeket éberem figyelte, összegyűjtve Üngürüsz seregeit, fel volt készülve [a csatára]. Aztán tanácsot tartott, melyen bégjeit buzdította, és így szólt: "A ti baráti hűségtek ebben a súlyos helyzetben fog megmutatkozni, én a császártól nem félek." Aztán díszköpenybe öltöztette, és megajándékozta őket, s ezzel mindenki előtt jó nevet szerzett magának.

Ebben az időben azonban Gejza királynak volt egy nővére és annak egy fia, akit Avoroznak hívtak. Az említett időben a hrvát tartományban volt a bánja. Azon a vidéken híres-neves ember volt. Amikor meghallotta, hogy a király és a császár között mi történt, haragra gerjedt, összegyűjtötte az összes hrvát sereget, és a király segítségére ment. A király azonnal fővezérnek nevezte ki őt, és egy pihenőhelynyi távolságra előreküldte. Azután ő maga is elindult, és Bidzs irányába menetelt.

A császár beglerbégje, Herrikusz is megszámlálhatatlan nemből seregével felkerekedett Pécsből, és elindult Üngürüsz felé. Egy nap Avaroz, aki a hrvát tartomány bánja volt és egy-két pihenőhelynyi távolságban járt a király előtt, értesült Herrikusz seregéről, s miután tudomást szerzett az ellenség állapotáról, azonnal üzenetet küldött a királynak, mely így szólt: "Hatalmas király, tudd meg, és légy elővigyázatos, mert a közelgő ellenség megszámlálhatatlan, és kevés híján összeütköztünk. Légy fegyvereiddel készenlétben, ki tudja, a helyzet mivé fog alakulni. Szíveskedj teljes erőfeszítésemet figyelembe venni, a ló hátáról le nem szállok, amíg az ellenséget el nem űzöm."

De közben az ellenség is nagy utat megtéve közeledett. Amikor reggel lett, Avaroz azonnal parancsot adott a fegyverek készenlétbe helyezésére. A hrvát és üngürüsz katonák harci felszereléseikkel állig felfegyverkeztek, aztán ő is felugrott a lovára. A nemből katonák is megérkeztek, és habozás nélkül lovasrohamot intéztek a sereg éle ellen, de azt nem tudták áttörni. Oly hősiességgel, hatalmasan és nagyszerűen harcoltak, hogy a csatater földjét tulipánhoz hasonló vörös színűre festették, és olyan sokáig, hogy a világot beragyogó nap is már lehanyatlott.

A király is a csataterre vágatott, miközben a hrvát parancsnokok kardot rántva úgy rohantak a császárra, mint az éhes farkasok a juhokra, s a nemből sereget összebonyolított-

ták. A heves harc közben látták, hogy az üngürusz oldalon por száll fel, s a porfelhő, mint valami oszlop, az ég csúcspontjáig emelkedik. A porfelhőből töméntelen vértés katona és a király zászlai tűntek elő.

Amikor Henrikusz ezt látta, reszketni kezdett, és amikor a fővezér Avaroz őt meglátta, még jobban odalett. A nimcse sereget egy óra alatt szétszórták. A nemcse bégek és parancsnokok közül nagyon sok személyt kardélre hánytak, a hátramaradottak pedig megfutmodtak. A császár töméntelen vagyonát zsákmányul ejtették, és azonnal visszatértek hazájukba.

A hírmondó a továbbiakban előadja, hogy Gejza király még húsz évig, három hónapig, tizenöt napig ült a fejedelmi trónon és uralkodott. Iszá prófétának 1161-ik évében élete végére ért, és Belgirádban temették el.

Az élet alapja nem szilárd és rendíthetetlen.

A végén bekövetkezik az utolsó rossz. 28

ISZTEFÁN LETT A KIRÁLY

A regösök tovább úgy magyarázzák, hogy Gejza királynak volt egy fia, Isztefánnak hívták. Atyja után ő került a trónra. Békésen tizenegy évig, kilenc hónapig és három napig ült a királyi trónon, [aztán] eltávozott a világból.

Vers:

Nézd az időt, mit tett Isztefánnal,

Vedd úgy, mintha nem is jött volna a világra.

LADISZLAUS LETT A KIRÁLY

A regös szavai szerint őt is Üsztürgonban temették el. De amint fentebb említettük és elbeszéltük, a megvakított Bejla királynak volt egy fia, akit Ladiszlausnak hívtak, és a múltban báni méltósága volt. Amikor Gejza király meghalt, az ország bégjei és bölcsei Ladiszlaust találták alkalmasnak és megfelelőnek az uralkodásra. A királyi trónra ültették, de csak hat hónapig uralkodott. Aztán a megsemmisülés birodalmába távozott.

Vers:

Fájdalommal átadva lelkét e világból [eltávozott].

Az ég neki sem adott kegyelmet.

A hírhozók úgy beszélnek, hogy a Ladiszlaus családjából származó Isztefán nevű személyt tették meg királlyá, de ez egy zsarnok ember volt. Az ország összes nagy és kis bégjei panaszkodtak rá, zsarnokságából és kegyetlenségétől sokat szenvedtek. Állandóan károm-

kodott, végül is kegyetlenségét nem tudták elviselni. A bégek, párthíveivel egyetértve, trónra lépése után szövetkeztek, és egy belső összejövetel alkalmával borába mérget kevertek. Őt hónapig volt király, amikor meggyilkolták. Isztefánust is Belgirádban temették el.

Neki is átnyújtotta az ég az utolsó poharat. Befejezte élete defterét, névtelenné tette [őt] élete elmúlt minden bajával és szerencsétlenségével. Ő is eltávozott a világból [fájdalmas] vágyódással.

Próza: A hírnök szavai szerint volt Isztefán királynak egy fia, akit Bejlának hívtak. Őt koronázták meg királlyá. Huszonhárom évig, egy hónapig és tizenkilenc napig uralkodott, aztán eltávozott a világból. Őt is Belgirád várában temették el.

Vers:

Furcsa sárkány ez a világ,
Elnyel [mindenkit], akár szegény, akár szultán.

Próza: A hírmondó szavai szerint Bejlának is volt egy fia, Emerikusznak hívták. Amikor apja meghalt, őt találták alkalmasnak a trónra és koronára. A hírhozó elbeszélése szerint Emerikusz király nyolc évi és héthónapi uralkodás után meghalt. Agrim városának templomában temették el.

Vers:

Megmosta homlokát az élet forrásvizében,
Lemondott a világ zajáról.

Próza: Emerikusz király tehát meghalt. Volt neki egy fia, akit Ladiszlusnak hívtak. Ő lépett a trónra. Hathónapi és ötnapi élet után meghalt. Őt is Belgirádban temették el.

Lesodorta a megsemmisülés szele a koronát a fejéről.

S mivel eltávozott a lelke,

Pihenőhelyre szállt le a megsemmisülés földjére s megszűnt létezni.

Ladiszlus királynak volt egy Anderjás nevű fia. Őrá szállt a királyság. Harminc évig uralta a királyságot, aztán meghalt. Egrü városában temették el.

Őt is az ég tette semmivé.

A pusztulás palotájába csukta és rázárta azt.

Amikor Andrijás meghalt, egy Bejla nevű fia maradt, aki atyja koronájának és trónjának padisahja lett. A trónt elfoglalta, és országa felett uralkodni kezdett.

De még ezelőtt volt a tatároknak egy kánjuk, akit Batusz Akdurnak hívtak. Abban az időben Batusz Akdur kánnak a tatár tartományban különféle tatár törzsekhez tartozó öt kis kán alattvalója volt. Ezek a kis kánok abban az időben megegyeztek egymás között, és

gyakran betörték Kara Bugdan tartományába. Bugdan tartományát feldúlták, erőszakoskodtak, és sok zsákmányt ejtettek.

Emiatt Bugdan népe állandóan szenvedett és végtelenül sínylődött, mert egy pillanatra sem volt a tatárok gonoszságától biztonságban.

Volt abban az időben Bugdan tartományában, egy nagy vojvoda, akinek Kuten volt neve. Mivelhogy a tatároktól kíméletet nem remélhetett és nem tudott zsarnokságuktól és kegyetlenkedéseiktől megszabadulni, egész törzsi népével, öreg és fiatal alattvalóival felkekedett, elhagyta hazáját, és Üngürüsz földjére menekült.

Bugdan vojvodája Bejla király színe elé járult és elpanaszolta helyzetüket. Amikor a király megtudta a történeteket, kívánságuk szerint helyet adott nekik az országban, szívesen fogadta és vigasztalta őket.

Itt a mi történetünk Batusz Akdur kánhoz érkezett. Amikor Bugdan tartományának a népe elhagyta hazáját, a hatalma alatt levő törzsek kánjait kapujához hívatta, és tanácskozott velük.

Az egyik elbeszélés szerint a célja az volt, először Ruszcsijja tartománya, majd Üngürüsz [ország] ellen fognak támadni.

Mivel ebben megegyeztek, megparancsolta a kánoknak, hogy menjenek és gyűjtsék össze seregeiket. Miután nekik ilyen kegyes engedélyt maga Batusz Akdur kán is magához rendelt a tatár tartomány összes katonaságát.

Az az öt kán is elindult, mindegyikük összegyűjtötte seregét, és a kán kapuja előtt felsorakoztak. Amikor azonban Ruszcsijja tartományának uralkodója erről a nagy tatár sereg összevonásról értesült, aggodalmi támadtak, és a töprengés tengerébe merült.

Elbeszélésünk során oda jutottunk, hogy Batusz Akdur kán összegyűjtötte az egész tatár tartomány katonáit. Számba vették, és úgy találták, hogy százezer főnyi tatár sereg gyűlt össze. Azután a tatár sereg Iszá próféta őfényességének 1241-ik esztendejében Ruszcsijja tartománya ellen támadt, nagy részét felperzselte, feldúlta és kirabolta.

Azokban a napokban Ruszcsijja tartományából elindult egy kereskedő, és a történetekről tudomása volt. Ez a személy Üngürüsz országába érkezett Bejla király színe elé járult, és hírül adta neki, hogy Batusz Akdur kán sereget gyűjtött össze, és Ruszcsijja tartományának egy részét elpusztította. "Most biztosan ellened jön, s nem olyan ellenség, akit figyelmen kívül [lehet] hagyni." Amikor ezt mondta, Bejla királynak kétségei támadtak, és csodálkozott, mert annak a személynek a híradását nem hitte el. Üngürüsz országa Ruszcsijja tartománya között ugyanis egy nagy hegység van, és egy roppant szűk szoros. Ezen úton érdemleges sereg nem tud átvonulni. Emiatt a király ezt a híradást nem vette komolyan.

Annak a szorosnak Vaskapu a neve. De a király szívében mégis felébredt a gyanú. Azonnal kémeket küldött arra a vidékre, majd leveleket küldött szét az egész országba, melyekben felszólította [a bégeket], hogy legyenek készen.

Azután a király szórakozással töltve idejét a tatárokhoz küldött kémek visszaérkezését várta, és reménykedett. Egy nap a kémek is visszatértek, meghozták a hírt, hogy [a tatárok] a ruszcsik tartományát feldúlták, és igaz az, hogy elhatározták, hogy aztán azonnal a király ellen jönnek. Mikor [ezt a hírt elmondták], a király nagyon megrémült.

Volt azonban abban az időben a király mellett egy hatalmas bégzáde, akit palatinusznak hívtak. Azonnal magához hívatta őt, és megparancsolta neki, hogy menjen, és őrizze a Vaskapu szorost, és ne engedje azon át a tatárok seregét. A [palatinusz] engedelmeskedett, és azonnal összegyűjtött néhány ezer embert. A király köpenyt öltetett rá, hogy lássa mennyire megbecsüli, aztán engedélyt adott neki,

Hogy a Vaskapu szoroshoz menjen.

Közben Bejla király is összehívta Üngürüsz országának baráti parancsnokait és katonaságukat. Belgirád vára előtt gyülekeztek össze, miközben szemmel tartották a tatár katonaság [mozdulatait]. Ezalatt a palatinusz is éjt nappallá téve a szoroshoz menetelt, és amikor a Vaskapuhoz érkezett, ott megpihent. Az utat eltorlaszolta, és készenlétben _menetben várakozott, vajon mit fog tenni az ellenség.

A krónikás úgy beszéli tovább, hogy közben a király is sereget gyűjtött, hogy idejében készen legyen. Azután összegyűjtötte minden értékes kincsét. A nimcse tartomány császárának leveleket írt, és kincseit feleségével együtt a nimcse tartományba küldte. Ő pedig azon töprengett, vajon mit hoz majd a sors, és a palatinusz helyzete felé fordította figyelmét.

Azután a hírmondók úgy beszélnek; hogy a tatár katonaságnak Kara Bugdan tartománya elleni támadásai miatt az említett tartomány fejedelmei és népe elhagyták hazájukat, és Üngürüsz országába menekültek, ahol hazát és földet kaptak. Emiatt a tatároknak az volt a céljuk, hogy Üngürüsz országára támadnak, és behatolnak földjére. Előrehaladva egy nap ahhoz a szoroshoz értek, és amikor az előcsapataik már a Vaskapuhoz érkeztek, látták, hogy az út el van torlaszolva, és katonaság őrzi.

A tatár sereg eleje ekkor meghökkent. Végül is az egész szorost megtöltötte a tatár nép, és a torlaszokon megkezdődött a harc, melyben nagyszámú tatár katonát gyilkoltak le. Amikor a csata egyre hevesebb lett, egy küldött érkezett a kánhoz. A tatár kán átvonulást kért tőle, de a palatinusz ezt határozottan megtagadta, és a küldöttet megölette. A kán ekkor támadásra indult. A torlaszon olyan hatalmas ütközet alakult ki, hogy azt elmondani sem lehet.

Végül is a tatár sereg győzött. A csatában a palatinusz súlyosan megsebesült, és elmenekült. Mivel a palatinusz elmenekült, a tatár sereg átment a szoroson, és Üngürüsz földjére lépett.

Amikor a palatinusz esetének a híre a királyhoz érkezett, mivel a cseh tartományból segítséget kért, ezért Usztołni Belgirád mellől felkerekedett, átkelt a Dunán és Moraván, s a cseh tartományba érkezett, hogy megvárja a segítséget.

Ezenközben a kán is megérkezett Üngürüsz földjére, és kánjaival való tanácskozás után úgy határoztak, hogy az egyik kánt, akit Patának hívtak, a leh tartomány ellen küldi.

A leh király sereget küldött [Pata ellen], és a Krako nevű ismert vár közelében a két sereg megütközött. Ebben a csatában Pata kán vereséget szenvedett, összes katonái kardéltre hányattak. Egy sem menekült meg közülük, és nyomuk semmivé vált. A másik tatár Kaikán hívták. [Batusz] őt is elválasztotta (a főszeregtől), s néhány ezer lovas katonával Bugdan irányába menesztette. Egy nap Kaikán átkelt Erdel nehezen járható hegyein. Zibin vára közelében az Otla nevű ismert folyó mellett egy nagy falu volt. Ehhez érkezett, és átkelt az említett folyón.

Ezenközben Erdel népe is hírt vette [érkezésének], azonnal összegyülekeztek, és ellene mentek. [A két sereg] találkozott és harcba bocsátkozott. Végül is a tatár sereg megfutamodott, és azokban a meredek hegyekben eltűnt. De amikor az erdéli sereg visszafordult, és azon a helyen megpihent, figyelmetlenségüket a kán kihasználta, meglepetésszerűen rájuk támadt, leverte őket, és Erdel vidékét elfoglalta. A lakosságot kardéltre hányatta, az egész országot felperzselte és elpusztította. Onnan aztán [a tatárok] visszafordultak a nagy kán felé, Hogy [egyesüljenek a főszereggel], Batusz Akdur kán is folytatta útját, és Szegedin mellett tábornok ült. Kaiká is odaért, és találkozott a nagy kánnal. Tanácsot tartottak, és a háborús helyzetről a következő levelet írták a királynak: "Te, aki Üngürüsz uralkodója, Bejla vagy, vedd tudomásul, hogy vallásod és hited hamis. A királyságra nem vagy méltó. A padisahság engem illet. Két padisah nem létezhet. Ha azt akarod, hogy a kardtól megmenekülj, köss kötelet a nyakadra, gyere, és vedd fel vallásunkat, légy a szolgám, és én neked visszaadom országodat. De ha azt mondd, hogy nem, időben készülj fel, mert íme, én ellened indultam. Ne mondd [aztán], hogy ezt nem tudtad!" Ezt a levelet elküldte a királynak, azután ő is megindult a király ellen. De a király is elindult arról a vidékről; és katonaságával bevonult Peste városába. A várat megerősítette, és senkit sem eresztett ki a várból mindaddig, míg a kán is; legyűrve a nagy távolságot, Pesthez közeli helyhez érkezett. A környék ellen támadást intézett, fosztogatott és rabolt, de senki sem tudott adni neki megbízható hírt arról, hol tartózkodik a király.

Amikor [a király] feleségét és kincseit a nimcse tartományba küldte, [egyúttal] segítséget is kért:

A nimcse bégek közül egy kiváló és híres bég sok katonát gyűjtött össze, s elindult a király segítségére. Éppen akkor érkezett Vács várának közelébe, amikor a kán elrendelte a támadást. A tatár katonaság meglepetésszerűen hirtelen megrohanta Vács várát, és bevette. Katonánépét leverte, családtagjaikat rabul ejtette. Azután az említett várat felgyújtotta és lerombolta.

Amikor [Vácsról] a tatárok visszafordultak, látták, hogy velük szemben katonai csapatok tűntek elő. Mivelhogy a király Nimcseországtól segítséget kért, ez volt a segítségül kül-

dött katonaság. Mikor a két sereg ott egymást megpillantotta, és megtudta egymás kilétét, azonnal összeütköztek. A tatár nép nyílzáport zúdított [az ellenségre], és győzött. A nimcse sereg pedig szétmorzsolódott, széjjelszóródott, és bégjeik fogságba estek.

Onnan aztán [a rabló tatár csapatok] visszatértek, és a tatár kánhoz csatlakoztak.

De már előbb meg volt említve, hogy a tatárok kegyetlenkedése elől Bugdan tartományának fejedelme, Kuten vojvoda országát elhagyta, és magával hozta alattvalóit. Elhagyván szállásait, a [magyar] királytól kértek menedéket. Emiatt sok bégnek, szipáhinak és alattvalóknak [a király] elvette birtokaikat, és Bugdan népének adományozta. Emiatt az üngürüsz bégek és a többi alattvalóik elégedetlenkedtek, és gyűlöletet tápláltak [a király iránt].

De amikor a tatár sereg betört az országba, a király szerfölött törődött és gondoskodott Kuten vojvodáról, mert nagyon szerette őt. De mielőtt még a tatár sereg betört, Üngürüsz országában töméntelen kár keletkezett, a bégek és a nép [sokat] szenvedett. "Most ez a Bugdan fejedelem az oka - így szóltak -, hogy a tatárok betörnek országunkba, mert vele szövetségben van!" [Ez a] gyanakvás merült fel közöttük. A Bugdan népet befogadták ugyan, de palástolt gyűlölet lett úrrá közöttük.

Végül is a tatár [veszedelem] növekedésének idején Üngürüsz népe és néhány bég azt hangoztatták, hogy: "Kuten vojvodát el kell tenni láb alól, mert hisz őmiatta jött ránk az ellenség, s ráadásul a király erőszakkal elvette birtokainkat, s neki és népének adományozta."

A nimcsepártiak egy része igazat adott nekik, hogy az országot pusztulásba taszították és így szóltak: "A király kész ellenséget hozott az országba.

Menjen hát Bugdan népével az ellenséghez, és feleljen [neki] !" - kiabálták.

Megrohanták azt a palotát, melyben Kuten tartózkodott, körülfogták, kezüket harcra és öldöklésre nyújtották. Végül is alkalmat találva behatoltak a palotába Kuten vojvodához, és irgalom nélkül lekaszabolták.

Azután [arra a hírre], hogy az ellenség [már] az országba hatolt, Bugdan népe összegyülekezett. Harci fegyverzettel felszerelve éppen a királyhoz akartak menni, amikor az üngürüsz sereg előretört, s fejedelmüket, Kuten vojvodát lemészárolták.

Amikor ennek a híre elterjedt Bugdan népe között, azonnal előretörtek, és elhatározták, hogy a tatár kánhoz mennek, vele egyesülnek, és az üngürüszökön bosszút állnak. De éppen akkor, amikor [elhatározták], hogy a [tatár kánhoz] mennek, a királytól egy ember jött hozzájuk, de egyáltalában nem vették figyelembe. Miután ez a követ tudatta a királlyal a helyzetet, [a király] sereget küldött ellenük. A sereg elindult, harcba bocsátkoztak, de a király seregének nagyobb részét sikerült letörniük, aztán széjjelszóródtak, és fejvesztetten elmenekülve felbomlottak.

De a történetek elbeszélői úgy adják elő, hogy ezenközben a tatár kán biztos hírért vette, hogy a király Peste [várában] van, ellene akart menni, de aztán lemondott erről [a szándékáról].

A király pedig mindenholnán segítséget remélve várakozott. Végül a nimcse és cseh tartományokból nagyszámú segítség érkezett. Ekkor [a király] lóra ült, elhagyta Pestét, hogy a tatár kán ellen támadjon. De a kán is éber volt, saját seregét több csapatra osztotta. Az egyes csapatokat egy-egy helyen lesbe állította, és megparancsolta nekik, hogy, nagyon vigyázzanak, ne ütközzenek meg a király seregével, és ne bocsátkozzanak vele harcba, csak távolról figyeljék. "Én előremegyek, ti gyertek utánam, és kövessétek őt." 59

Amikor ezt a parancsot adta, az volt a célja, hogy a király seregét csak később kényszeríti harcra, de szemmel tartotta a király mozdulatait, mivel a király célja nyilvánvaló volt. A kán azután lóra pattant, és egy pihenőnyi távolságra hátra vonta seregét.

A király azon az éjjelen azon a helyen [nyugodtan] pihent. Beszélgetés közben egyesek azt mondták neki, hogy a tatárok serege megfutamodott. Közben hajnal lett, és a király lóháton visszafelé indult, de alighogy egy pihenőhelynyire ment a tatár sereg a leshelyről előretört. Amikor ezt látta, azt hitte, hogy a kánnal került szembe. Az üngürüsz sereg állig felfegyverkezve lóra termett. "Íme, itt a kán!" És egész estig üldözték a tatár sereget. Azon az éjjelen, egész hajnalhasadtáig lóháton ülve virrasztottak. Amikor reggel lett és kivilágosodott, látták, hogy ismét felbukkant az ellenség. Aznap is üldözték [a tatárokat], egészen estig a nyomukban voltak, és megszalasztották őket. Olyan messzire mentek, hogy a Tisza folyó táján Agrija várának környékére érkeztek.

Közben beesteledett, elfáradva letelepedtek és megpihentek. A kán pedig az említett folyó közelében letáborozott, és egyesült seregével. Az az éjjel; zavartalanul telt el. A kán magához kérette főbb parancsnokait, és így szólt hozzájuk: "Tudjátok meg, hogy ennél jobb alkalmunk aligha lesz. Erre nincs remény. Azonnal legyetek, készen, ma éjjeli rajtaütést hajtunk végre." Azután seregét több csapatra osztotta, majd maga is lóra ült. A király seregét minden oldalról körül fogták, és nyílzáport zúdítottak rájuk. Azon az éjjelen, egész reggelig, töméntelen nyilat szórtak a magyarok seregére. Annyi embert és lovat pusztítottak el, hogy azt elmondani sem lehet, és számtalan katonát sebesítettek meg.

Amikor reggel lett, a király is lóra ült, és rendbe szedte csapatait. A királynak volt egy testvére, aki mellette jobboldalt harcolt. Bal oldalán a segítségre jött nemcse sereg sorakozott fel. Azon a napon egész napnyugtáig harcoltak és viaskodtak a tatár sereggel. Mindkét oldalon sokan elesetek.

Mivel a tatár sereg több csapatra oszlott, nyílzáporukkal sok katonát törtek le. Hevesen folyt a harc, és a csatatéren levő csapatok bőszerűen csatáztak. Mindkét fél nyílzáport zúdított egymásra. Végül is az üngürüsz sereg egy részét leverték, sokukat pedig megsebesítettek. A nimcse népet is teljesen legyűrték és lemészárolták.

Végül a király látta, hogy a tatárokat nem tudja legyőzni, seregének zöme meg van törve, s ezért menekülésre határozta el magát. Azon az éjjelen a király és testvére, Kolomanusz lóra ültek, és elmenekültek.

Vers:

Mi történt ezekkel, hallgasd meg barátom,
Kincsét, vagyonát, trónját, családját s mindenét, amije volt,
Mindenét elhagyta, ó, kedves [olvasó].
A menekülést választották habozás nélkül,
Válogatott lovakat nyergeltek fel,
Elmenekültek, elhagyván a becsületet és szégyent.
Mindenki így fut el útjára,
Senki sem néz sem előre, sem hátra,
Mivel testvérével szökött meg a király,
Mi lesz majd a sereggel, meglásd mi következik.

Próza: Amikor ezt a tatárok megtudták, azonnal lóra ültek, még az éjjel támadást intéztek, széjjelszórták

[magyar] sereget, s a Tisza vizének hajtották, sokukat lekaszabolták és kardélre hányták, raboltak és zsákmányoltak.

A király szomorúan menekült, a tatárok pedig a legyőzött sereg kincsét, vagyonát zsákmányul ejtették, a széles környéket felperzselték, elpusztították, az ország népét lekaszabolták, családnépüket pedig rabul ejtették.

Azután a kán elindult, átkelt a Tuna folyón, és Óbudán állapotodott meg. Egy ideig ott pihent, azután a kánokat egy-egy irányba támadásra küldte. Azok aztán a környéket kirabolták és elpusztították, Volt egy kánja, akit

Szafan kánnak hívtak. Ez megtámadta és elfoglalta az (egész környéket]. De már az előzőkben elbeszéltük, hogy [a király] a hadjárat megkezdése előtt feleségét és kincseit Nimcseországba küldte. Most a csatavesztés után ő is a császárhoz ment.

A krónikás úgy adja elő és úgy beszéli el, hogy a vereség után életben maradt császári bégek panaszt emeltek a császárnál a király és bégjei ellen: "Hatalmas császár!" így szóltak. "A tatár sereg mindenünket elpusztította, mert Bugdan népével az üngürüs bégek összekülönböztek. Ellenségeskedés támadt köztük, Bugdan fejedelmét meggyilkolták, s emiatt a tatárok ezt az alkalmat kihasználva végtelen kárt és veszteséget okoztak nekünk."

Ezt mondták, és szomorúan siránkoztak. Amikor a császár panaszukat tudomásul vette, megharagudott,

Bejla királyt elfogatta, és egy erős várban fogságba vetette.

Azután a krónikás szavai arról szólnak, hogy amikor a király harcban állt a tatár kánnal, a királyi pecsét a kán hatalmába jutott. Ezenkívül kézre került a király dívánjához tartozó néhány írnok (titkár), akik mint rabok kerültek a tatár kán hatalmába.

A király testvére, Kolomanusz azonban, aki a csatából elmenekült, azon a vidéken egy járhatatlan hegységben talált menedéket, és figyelte az eseményeket. Amikor a kán erről tudomást szerzett, azonnal levelet írt Kolomanusznak a király nevében, és ezt írta:

"Te, aki testvérem, Kolomanusz vagy, tudd meg, hogy én most sereget gyűjtöttem. Így tehát légy készen, nagy gyorsan gyere hozzám sereggel, hogy aztán megtámadjuk a kánt, és bosszút állunk."

Aztán ezt a levelet a király pecsétjével lepecsételte. A király népéből néhányan, akik a kán alattvalói lettek, ezt a levelet elküldték Kolomanusznak. A tatár kán közben néhány ezer emberből sereget választott ki, és Kolomanusz útjába csapdául lesbe állította.

Amikor a levél Kolomanuszhoz érkezett, és útnak indult, a tatár sereg megtámadta, [Kolomanusz] embereit leverte és széjjelszórta. Kolomanusznak nem sikerült megmenekülnie, kézre került.

De akkor, amikor a nimcse császár a királyt elfogatta, a király levelet írt neki: "Mi az értelme annak, hogy elfogattál?"

Amikor a levél a császárhoz jutott, a következő feleletet küldte neki: "Ellenség támadott meg téged, azután te segítséget kértél tőlem. Én meghallgattam kérésedet, segítség címén sok kiváló és hírneves bégemet és katonámat küldtem azonnal neked. Néped között régi viszálykodás és régi ellenségeskedés van, s közöttük nagyfokú az elhidegülés. Miért szálltál szembe az ellenséggel? Emiatt feleslegesen sok kiváló emberem elpusztulását okoztad. Azon kívül, hogy egy csomó kincsem megsemmisült, összes katonámat a porba [sírba] taszítottad. Ebben nyilvánvaló a vétked. Ha tehát irgalmat akarsz a kezemtől, amíg a nekem okozott kárt meg nem téríted, nem fog sikerülni neked tőlem megszabadulnod." Ezt a feleletet adta.

Miután a király látta, hogy fejére mennyi csapás, szerencsétlenség és ehhez hasonló baj és kaland zúdul, tudta, hogy senki sem fogja őt megsajnálani. Végül is a király összes kincseit a császárnak adta, és azonkívül egy drágakövekkel kirakott eszközt [fegyvert] is adott neki, és megfogadta, hogy ha sikerül az egész országot visszaszereznie, azután abból is ajándékot fog adni a császárnak.

Miután a király összes kincsét a császárnak adta, megszabadult tőle. Egy percet és egy órát sem időzött tovább azon a környéken. Rím tartományába ment, és a pápához fordult.

A rími pápa is megtiszteléssel fogadta, és megsajnálta. A király segítségül katonaságot és pénzt kért tőle. A pápa katonaságot gyűjtött, és szolgálatára bocsátotta. Azután [a király] hajóra szállt, és kedvező széllel Rodosz szigetére utazott. Az említett sziget fejedel-

meitől is katonaságot és pénzt kért. Azok is szívesen fogadták, elnyerte náluk az irgalom reményét és az emberiség megnyilvánulását. Azok is sereget adtak neki.

Elbeszélésünkkel most oda érkeztünk, hogy a tatárok Üngürüsz népét és országát elfoglalták és a népet erőszakkal kiűzték az országból. A csatákból megmenekült bégek némelyike a nimcse tartományban, némelyek pedig a határ menti vidéken [találtak menedéket]. "Lássuk, mit rajzol majd a jövő- mondván egyesek ragaszkodnak hazájukhoz, mások széjjelszóródtak a várakba vagy a távolabbi városokba. A háború következtében rossz viszonyba kerültek a nimcse néppel, másrészt a tatár kán is gyűjtögette, perzselte és pusztította az [üngürüsz] tartományokat. Amikor a császár látta, hogy a tatárok szakadatlanul pusztítják az országot nehogy felperzseljék és elpusztítsák Üngürüsz országának még nem érintett részét, parancsot adott, hogy menjenek a nimcsék, és dúlják fel azokat. Így aztán a nimcse nép támadást intézett azok ellen a még el nem pusztított helyek ellen, amelyek az ő országuk határaival szomszédosak voltak, és elpusztították azokat. És megmutatták az üngürüsz népnek, hogy a nimcse néppel való rossz kapcsolat a tatár kán pusztításánál sokkal nagyobb [pusztítást okoz], és a császár erre alkalmat adott nekik. Azután még sok más helyet is megtámadtak, kirabolnak és elpusztítottak. Az üngürüsz népből ellenségként kit megöltek, kit kifosztottak, és a parancs értelmében rengeteg szenvedést (okoztak) és erőszakot követtek el. Az üngürüsz nép ezek miatt a fosztogatások miatt nagyon sokat szenvedett.

Miután a király a római pápától segítséget kapott, Rodosz szigetének fejedelmeihez ment, hogy katonaságot kérjen. Azok is adtak katonaságot, és így elérkezett az ideje, hogy visszatérjen [országába]. Igyekezett állandóan értesüléseket szerezni. Mivel a nimcse nép ellenségként pusztította [az országot], az üngürüsz bégek összejöttek, szorult helyzetükben arra törekedtek, hogy bevonuljanak a Hirvát tartományba, és ott egyesüljenek a királlyal. Miután ezt javasolták, felkerekedtek és gyorsan elfoglaltak két császárhoz tartozó várat. A várak népét és családjaikat letörték, a várakat felgyújtották, kincseiket zsákmányul ejtették. A nimcse népet legyilkolták, néhány kiválóságukat pedig foglyul ejtették. Ekkor aztán behatoltak a Hirvát tartományba, és várakozva figyelték, milyen hírek jönnek a királytól.

A hírek tudói és a krónikások úgy beszélnek, hogy ezenközben a tatár kán a bolgár és róm vidékek ellen támadást intézett, és azokat a vidékeket is elpusztította; népüket és családjaikat kirabolta, rabságba hurcolta, a nép nagy részét lemészárolta és elpusztította. Mind-egyik (vezére) visszatért arról a vidékről, ahova mentek, [most] találkoztak a kánnal, és tanácsot tartottak. Amikor a tatár seregek összegyűltek, egyesült erővel a nimcse tartomány ellen akartak támadni, hogy leverjék és elpusztítsák.

De a császár is értesült cselekedeteikről, és kémek útján éberem figyelte mozdulataikat. Azonnal sereget gyűjtött, és megparancsolta, hogy őrizzék és erősítsék meg a határvidéki várakat, és legyenek óvatosak.

Amikor a kán értesült, hogy a császár sereget gyűjtött ellene, azonnal lemondott [a nimcsék elleni] lovasrohamról. Átkelt a Duna folyón, és a Cseh- Morva vidék ellen indult és azt is teljesen felperzselt és pusztasággá tette. A kán azokat a tartományokat három éven keresztül hallatlan módon kirabolta, tönkre tette, és az egész környéket pusztasággá változtatta.

Közben három év telt el.

Abban az időben Üsztürgon vára alatt a várral összefüggő hatalmas erődítmény volt. A kán a vár urait többször felszólította, hogy önként adják fel a várat, de azok egyáltalán nem voltak erre hajlandók. Végül is ellenük támadt, a várat körül vette, s nagy igyekezettel (ostrom alá fogta), de nem sikerült neki bevennie. Végül is parancsot adott, hogy a katonaság annyi tűzifát hordjon össze, amennyit elmondani sem lehet, és vegyék körül a várat fával. Magasabbra rakatta, mint a várfalak és tornyok, felgyújtatta. Az említett vár népe a tűzvész martaléka lett, és kő kövön nem maradt.

Aztán Üsztüni Belgirád vára ellen támadt. Azt is elpusztította. Bejla király közben látta és éberrel figyelte, egyrészt a kán, másrészt a császár perzseli és pusztítja az országot. Hol reménykedett, hol kesergett végül is megegyezett a rodoszi fejedelmekkel. A katonaságot hajóra ültette, vitorláit szélnek feszítette, és azzal a töméntelen sereggel elindult a kán ellen.

Mivel hajóra szálltak, oh, kellemes természet

Abban a percben megfelelő lett a szél.

Égig érő árbocot emeltek, olyat, mint s sárkány.

A keresztárbocokra helyel-közzel köteleket kötöttek

Az égig dugta csúcsát minden oszlop

S a tengerbe csapták a hajók az összes evezőket.

Próza: A kán is tudomást szerzett erről az eseményről, és azonnal elpusztította Óbudát. Aztán egész seregével átkelt a Dunán, és elindult Tatár ország felé. Eközben Bejla is útnak indult. Egy nap Üngürüsz földjére érkezett, és látta, hogy a korszak annak minden szögletét megrajzolta. (83) Ilyen állapotban [látva az országot], bevonult és trónjához érkezett. Teljesen el volt keseredve országa pusztulásán. Azután még tizenhat évig élt, s végül eltávozott ebből a világból. A Duna szigetén levő templomban temették el.

A szenvedés keserű poharát átnyújtotta neki a halál,

S elhagyta az elpusztított virágzó világot.

Próza: A hírnökök úgy beszélnek, hogy [utána] ötödik Isztefán lett a király, akiről fentebb megemlékeztünk. Ennek is maradt egy fia, akit Bejlának hívtak. Atyja után őt ültették a

trónra. Két évig uralkodott, amikor Csehország fejedelmei hadsereget gyűjtve ellene törtek. Peste városánál összeütköztek, és nagy csata keletkezett, de a cseh katonaság elvesztette a csatát, és megfutamodott.

Nagy részüket kardélre hányták.

A király [ezért] úgy határozott; hogy Csehország ellen háborút indít, és elpusztítja, de (közben] hűtlen lett az életéhez, és trónra jutásának harmadik évében eltávozott a világból. Atyja mellé, az említett sziget templomában temették el.

Vers:

Vajon a Teremtő mit tesz a világ népével
Sok sahot eltemet a földbe.

Próza: Annak is maradt egy fia, Ladiszlusnak hívták, Mivel atyja eltávozott a világból, az ő helye rámaradt. Egy bizonyos ideig az uralkodás trónján ült, evett, ivott, szórakozott.

De amint fentebb elbeszéltek, abban az időben, amikor öregapja, Bejla király a tatár kánnal háborúskodott, és az üngürüs nép szövetkezett a nimcse néppel, Bugdan tartományának régi fejedelme, Kuten a tatárok támadása miatt elhagyta országát, s a királyhoz fordult. De őt ellenségként megtámadva meggyilkolták. Maradt neki egy fia, akit Aldamurnak hívtak. Ez az Aldamur Ladiszlus királysága idején Bugdan földjének fejedelme volt, és elhatározta, hogy Üngürüs bégjein atyja vérét megbosszulja. Megparancsolta, hogy Bugdan tartományának összes serege gyűljön össze. A nagy sereg összegyűlt.

Ezenközben azonban Ladiszlus király erről értesült, azonnal kémeket küldött Bugdan tartományába, hogy megtudja a hír valóságát. Azok megérkeztek Bugdanba, és kipuhatolták, hogy Aldamur [tényleg] összegyűjtötte egész Bugdan seregeit. Ekkor a kémek azonnal visszatértek, a király színe elé járultak, és a valódi hírt töviről hegyire elmondták.

Ez oknál fogva Ladiszlus király is összegyűjtötte Üngürüs seregeit, kibontotta zászlait, és eliindult Bugdan irányába. Aldamur is felkerekedett a Bugdan sereggel, és megindult Üngürüs ellen.

Miután mindkét fél sok útszakaszt és távolságot tett meg, a király kémeket küldött, hogy Bugdan népéről hírt szerezzenek. A két fél, tetőtől talpig vértbe öltözve, Üngürüs országának a határán találkozott. A két sereg lóra szállt, és megkezdődött a csata. Sok veszedelmet legyűrve a Bugdan seregen a fáradtság jele kezdett mutatkozni. Amikor Aldamur ezt látta, félelmében megfutamodott és a tatárok országa felé menekült. Serege a csatamezőn kardélre hányatott, összes vagyonuk, kincsük, fejedelmi sátraik Üngürüs népének gazdag zsákmányául estek.

Aldamur megfutamodott, és egy nap a kán színe elé járult. Keserűen panaszkodott a királyra, és így könyörgött neki "Hatalmas kán, kegyeskedjél megkönyörülni ezen a szerencsétlenen. Ebben a súlyos pillanatban fogd meg a kezemet, nyújts nekem támogatást és segítséget!"

Mivel a tatár kán régóta ellenséges viszonyban volt Üngürüsszel, mindig ürügyet és alkalmat keresett, hogy Üngürüszet megtámadja. Ennélfogva Aldamur jövetele ürügyül szolgált neki, és így szólt Aldamurhoz: "Nekem is szándékom volt, hogy az ellen az ország ellen győzedelmes hadjáratot indítok!" Aztán kihirdette az egész Tatárországban, hogy fontos hadjáratra készül. Mérhetetlen sereg gyülekezett össze.

De a királyt is nyugtalanította, hogy Aldamur a kánhoz menekült. Ezért azonnal kérémet küldött a kán irányába, akik mihelyt hírvél vették, hogy a tatár kán megszámlálhatatlan sereget gyűjtött össze, azonnal visszatértek a király kapujához, és így szóltak: "Hatalmas király! A kémkedés szolgálatát teljesítettük, és szolgáljon tudomásodra, hogy Aldamur a kánhoz ment, és megtévesztően tájékoztatta. Most az a helyzet, hogy számtalan sereget gyűjtött össze, és elhatározta, hogy ellened tör." Amikor ezt mondták, a királyt ez a hír megrendítette. Ebben a nehéz helyzetben parancsot adott, hogy Üngürüsz bégjei és seregei hiánytalanul gyűljenek össze. A kán is elindult katonaságával. A király erre a hírre teljesen letörve indult útnak.

Amikor az ország határára érkeztek, Iszá próféta őfényességének ezerkétszáznegyvenedik (85) évében, Karaszcsig vára közelében a tatár kánnal találkoztak. Mindkét fél lóra pattant, harci sorokba rendeződött, és olyan hősieles küzdelem indult meg, hogy a világ is elborzadt. Rengeteg katona esett el, végül is a tatár seregnek sikerült felülkerekednie, és az üngürüsz sereget legyűrte. A csatateren a királyt is kézre kerítették és legyilkolták.

Legyilkolta akkor őt az ellenség. Élete épületét lerombolta.

Akkor aztán [a tatárok] támadást intéztek az egész Üngürüsz ország ellen, felperzseltek, romba döntötték, népét és családtagjaikat rabságba hurcolták, és Üngürüsz országát teljesen elpusztították.

Aztán visszatértek saját tartományaikba. Ladiszlus királynak azonban nem volt gyermeke. Még régebben Anderjás király valami oknál fogva a Firenk tartományba ment. Majlan városában egy nagy Firenk bégnek helytartója volt. Ennek volt egy gyönyörű, szeretetre méltó, ciprustermetű, [göndör] hajfürtű, hold arcú lánya. Anderjás király fülig szerelmes lett ebbe a lányba. Végül is hazahozta őt országába, (annak ellenére), hogy már volt felesége.

Amikor már látható volt, hogy a lány teherbe esett a királytól, a király összeveszett a feleségével.

Mivelhogy nem élhettek együtt, [a lány] arra kérte a királyt, hogy engedje őt vissza hazájába. Ez volt tehát az oka, hogy [a lányt] visszaküldte Firenk tartományába. Nemsokára

a lánynak fia született, és Ludovikusz nevet adtak neki. Egy nap [a lány] apjának tudomására jutott, hogy a (gyerek) a királytól van. Végül is elkeseredve elhatározta, hogy a gyereket és lányát meggyilkolja.

Amikor a lány erről értesült, álruhába öltözött, és Venedik városába menekült. Ott élt hosszúideig, anélkül azonban, hogy valaki is megtudta volna a valóságos helyzetet. Amikor a fiú felserdült, állandóan Venedik uralkodójának a szolgálatában állott. Egy nap, amikor a fejedelem figyelmesen nézegette a legényt, arcvonásaiból és viselkedéséből azonnal megértette [a valóságot], és ezt mondta (magában : Egész biztosan királyi vérből származik ez fiú, vagy pedig főnemesi (családból)." Mindig figyelmesen viselkedett vele szemben, és a fiút szolgálatába fogadta.

Egy nap valódi hazájáról kérdezősködött tőle. A fiú pedig elejétől végig elbeszélte neki történetét. Amikor az uralkodó tudomást szerzett a (legény) származásáról, ujjja a szájában maradt a csodálkozástól. Mivel apjának neve Anderjás volt, neki is Anderjás nevet adta. A legnagyobb előzékenységgel viselkedett vele szemben, mintha a saját leszármazottja lenne, és tekintete mindig rajta függött.

Mivel Ladiszlus király a tatár harcmezőn elesett, s nem maradt utódja, Venedik uralkodója azonnal sereget gyűjtött, és [a legényt] Üngürusz tartományba küldte.

A hírnök tovább úgy adja elő, hogy, amikor Anderjás megérkezett, Üngürusz trónjára lepett, és uralkodni kezdett. De a hírnök azt is elbeszéli, hogy köztudomású lett Ladiszlus király gyermektelensége, és hogy a tatárokkal vívott csatában elesett. Volt: azokban a napokban Rím pápájának a szolgálatában egy hatalmas bégfi, akit Karolusznak hívtak. A római pápa akkor elhatározta, hogy Üngürusz trónjára őt ülteti, és így Üngürusz országát a maga hatalma alá hajtja.

Anderjás királlyal barátságot színelve, ennek a bégfinek a római pápa egy csomó katonát és pénzt adott, s megbízta, hogy álljon a király szolgálatába. Azután Üngürusz tartományába a király szolgálatára küldte. De [titokban] azt tervezték, hogy a királyt majd valahogy elteszik láb alól, és magukhoz kaparintják az országot. Ha azonban ez a cselvetés nem sikerülne, akkor élete fogytáig maradjon a király szolgálatában.

Közben azonban Anderjás király szilárdan kezében tartotta az országot. A bégek is őszintén és lélekkel alávetették magukat, és engedelmeskedtek neki. Ez oknál fogva egy ellensége sem akadt, aki képes lett volna vele szembeállni. Tizenegy évi uralkodás után eltávozott a világból. Budán egy nagy templom volt, abban temették el.

Vers:

Mindenki, aki végül is erre a világra jött,
Elhagyva azt, eltávozott, oh vándor!

Próza: Mivel Anderjás király meghalt, néhány bég azt kívánta, hogy Karoluszt, akit a római pápa küldött, ültessék a trónra. De némelyek ezt ellenezték, és azzal érveltek, hogy az ő törvényeik szerint nem uralkodhat rajtuk olyan ember, aki Firenkből jött hozzájuk.

Viszály keletkezett közöttük. A bégek, akik ellenezték [Karoluszt], felkerekedtek, és Csehország császárához fordultak, mivel a cseh uralkodót volt egy derék fiatal fia akit Vincselausnak hívtak. Amikor a bégek megérkeztek, így szóltak a cseh uralkodóhoz: "Üngürüsz tartománya jelenleg üres, a királyságra Vincselaust akarjuk megtenni. Azért jötünk és kérjük, hogy adja őt nekünk, és Üngürüsz tartományának uralkodójává tesszük meg."

A király kívánságukat elfogadta, és így szólt: "Óhajástokat elfogadtam, de nagyon kell vigyázni, nehogy az ország (királyság) miatt fiam fejére bajt és szerencsétlenséget okozatok!"

Azonnal sok béget és katonaságot adott melléje. A bégek pedig elkísérték őt, a trónra ültették, királlyá koronázták.

Az Üngürüsz nép egy része azonban Karolusz pártján volt. Közben sok éjjel és nappal telt Egy nap Vincselaus király a gondolkodás tengerébe merülve törte a fejét, mivel látta, hogy az ország előkelői többségének hajlandósága és tekintete Karoluszon nyugszik, s az ő parancsa szerint cselekszik. "Ennek a dolognak nem lesz jó vége és következménye." Így szólt: "Ez nem jó jel! Két kard nem fér egy hüvelyben, mivel Karolusz az ország nagyobbik részét hatalmában tartja, itt nekem csak [üres királyi] címem van. Az Üngürüsz bégek pedig ennyi idő óta nem tudják, hogy kihez legyenek hűek. Másrészt, aki közülük hűséges lenne, hozzám jönne. - Így gondolkodott. -A vége ennek egy felfordulás lesz, nekem pedig mi szükségem van erre a királyságra? Ha ez a tartomány nem lenne, akkor Csehország [gond] és viszály nélkül az enyém lehetne."

Aztán visszaemlékezett [saját] országára. "Mire való és mire jó nekem ez a nagy torzsalkodás korszakom [életem] szerencsétlensége?" Gondolta [magában], és azonnal levelet küldött apjának (melyben) ezt írta: "Üngürüsz országának van még egy királya, aki az egész országot hatalmában tartja. Nekem csak nevem [királyi titulusom] van itt. Így tehát nincs lehetőség arra, hogy a helyzet elrendeződik. Ha tehát azt akarod, hogy életben maradjak, gyorsan gyere egy csomó katonával, és vigyél engem haza. Én erről az uralkodásról lemondok."

A levelet atyjának, a cseh uralkodónak küldte. Mihelyt a levél megérkezett, a cseh uralkodó a aggódni kezdett, hogy ez nem látszik szerencsés jelnek. Azonnal katonaságot gyűjtött. A még be nem érkezett seregrészek parancsnokául egy fővezért bízott meg, és megparancsolta neki, hogy mihelyt [újabb] parancsát megkapja, csapataival azonnal jöjjön utána.

Azután a készenlétben levő seregével sem egy pillanatot, sem egy órát sem késlel-
kedve elindult. Egy napon Peste városához ért, és Peste mellett letáborozott. Ott találkozott
fiával, Vincselausszal.

Üngürüs valamennyi érdemes bégje összejött a cseh király fogadására. Beszéd
közben [többek között] a cseh király ezt mondta: "Bégek! Nem a mi gondolatunk volt az, ha-
nem ti jöttetek hozzám, és a fiamat kértétek tőlem, noha országotoknak már volt egy uralko-
dója. Miért cselekedtetek így az én fiammal ? Nekem nem az a célom, hogy veszekedést és
vitát támasszak. Bárkit akartok, legyen vele országtok szerencsés."

Ezt mondta, aztán felszedte összes kincseit és fiát, Vincselaust, s visszaindult or-
szágába.

Vers:

Fiát magával vitte és visszaindult tartományába.
Nem volt kapzsi a világi uralom iránt.

Próza: A hírek tudói úgy beszélnek, hogy Üngürüs bégjei egymás közt nem tudtak
megegyezni, sokan fellázadtak, mert nem kívánták Karolusz királyságát.

Volt abban az időben a Bavorija törzsnek egy idegen bánja, akit Otonusznak hívtak. A
fellázadt bégek érte mentek, és erőszakkal királlyá választották. De mivel idegen származá-
sú volt, az ország többi bégjei sem fogadták el őt [királynak]. Az ország előkelői sem egyez-
tek ebbe bele. Végül is megértette, hogy ezt a méltóságot nem fogja tudni szilárdan megtar-
tani, és a királyság miatt a végén nagy baj és veszedelem zúdul majd rá. De aztán elhatároz-
ta, hogy megvárja, mit hoz majd az idő.

Vers:

Tudta, hogy a végén ez a méltóság nem marad meg neki,
Más valaki kerül majd a helyére sahnak.

Próza: Emiatt aztán mindig nagyon elővigyázatos volt, és bárhova ment, mindig ma-
gával hordozta a koronát. Bejla királynak abban az időben élt egy fia, aki azonban nem töre-
kedett a királyság elnyerésére, hanem saját birtokain Erdel tartományában visszavonulva
nyugodtan élt. [-----] nak hívták.

Amióta azonban Otonusz király a trónra lépett, a tartomány népe elégedetlenkedett.
Emiatt maga Otonusz király is elégedetlen és bánatos volt. Az ország népe is nyugtalan-
kodott, állandósultak a felkelések, amik miatt a király is folytonos bizonytalanságban volt. Végül
is egy nap elhatározta, hogy vadászatra indulás ürügye alatt elmegy Erdelbe, ott felkeresi

Bejla király fiát, megnyeri őt, és egyesül vele. Ez volt a terve. Azután felfegyverkezett, és felkészült az útra. ----- Tudomást szerzett az ő helyzetéről és az ország panaszairól.

Azután szélteben-hosszában az országban elterjedt a híre annak, hogy Otonusz király teljesen felfegyverkezve vadászatra indult. De a királyi koronát állandóan magánál tartotta, azután elindult.

Őnáluk az volt a szokás, hogy rokonaik közül volt egy borászmesterük, akinél egy edényből sohasem hiányzott a bor. Amikor a király indulóban volt, a királyi koronát abba a borba rejtette el. Akik

(az edényt] látták, azt hitték, hogy abban a király számára bor van (elkészítve).

A király aztán vadászatra indulás ürügye alatt Erdel tartományára felé vette útját. Volt azonban a kíséretében néhány bég a rokonai közül. Amint éjjel-nappal egyfolytában mentek, a borászmester figyelmetlenségéből nem vette észre, hogy az edény véletlenül leesett és elveszett. Amikor reggel lett, az illető csak akkor látta, hogy a boros edény eltűnt.

Azonnal értesítették erről a királyt. Amikor a király ezt megtudta, mindjárt visszafordult, és mivel aznap azon az úton senki sem haladt át, (az edényt) megtalálta. Így érkezett meg Bejla király fiához.

A hírnökök tovább úgy beszéltek el, hogy abban az időben volt Erdel tartományának egy nagy bánja, akit Ladiszlausnak hívtak. A régi királyok ivadékai közül való volt. Értesítették arról, hogy Otonusz király az uralkodói koronát kivitte az országból. Amikor erről értesült, azonnal embereket küldött a királyi udvarba, hogy megtudják, milyen irányban távozott el a király.

Amikor azok a hírvivők megtudták a király titkát is, azonnal vissza siettek a bánhoz, és tudomására hozták, hogy a király Erdel tartományának irányában távozott el.

A bán egy csomó katonával a király elé vágatva útját szegte. A királyt meglepve elfogták, a hatalom koronáját elvették tőle. Maga Ladiszlaus vette át [a koronát], és eltette.

Volt Erdel tartományában egy meredek (erős) vár, abba a királyt fogságba vetette. Így tehát Otonusz király fejére szakadt a szerencsétlenség, melytől mindig félt. Abban [a várban] foglyul ejtve örök rabságba esett.

Vers:

Börtönbe vetették őt megkötözve,
Sorsára az elválás pecsétjét égették.

Mivel Otonusz király rabságba esett, az ország [trónja] megüresedett. Amikor ez a hír elterjedt a világon, a római pápa fülébe is eljutott.

Úgy regélik, hogy amióta a római pápa Karoluszt Üngürüsz országába küldte, azóta már tíz év telt el. Mivel Otonusz király rabságba jutott, az ország trónja üresen maradt. Ami-

kor ez a hír elterjedt a világon, a római pápa is meghallotta, s azonnal levelet küldött Üngürüsz bégjeinek, melyben ezt írta: "Ti, akik Üngürüsz országának bégjei és legjobbjai vagytok, az én óhajvásomat nem fogadtátok el, és Karoluszt nem vártátok meg. Mostantól kezdve ne mondjátok, hogy [ezt] nem tudtuk. Méltók vagytok átkomra, s ezenkívül tudjátok meg, hogy szilárdan elhatároztam, hogy katonasággal személyesen megyünk ellenetek, hogy az én kívánságom teljesítve legyen. Nem bocsátok meg addig, amíg kívánságomat nem teljesítitek, s ha ezt megtagadjátok, azonnal készüljétek fel." Azután a levelet lepecsételte, egy futár kezébe adta, és sürgősen Üngürüsz bégjeihez küldte.

Amikor a levél Üngürüsz bégjeihez érkezett, örömmel fogadták, felállva fejezték ki tiszteletüket, és hallgatták tartalmát. A pápa átkától nagyon megijedtek, szükségesnek tartották, hogy parancsát teljesítsék. Összejöttek és tanácskoztak, a pápa parancsát elfogadták, és Karolusz királlyá választásával voltak elfoglalva. De mivel az ország koronáját Erdel bánja, Ladiszlus ejtette hatalmába, nagy figyelemmel kezdtek Erdel felé figyelni, vajon hogyan alakul majd Üngürüsz országának a sorsa.

De gyereünk tovább. Mivel Üngürüsz bégjei meg akarták várni Karoluszt, azonnal levelet küldtek a bánhoz a királyi korona ügyében. "Légy kegyes - írták -, és az ország koronáját kiváló embereiddel küldd el Üsztüni Belgirádba. Nehogy másképp cselekedjél!"

Amikor a levél a bánhoz érkezett, mivel ő is a királyi családból származott, a következőket mondta: "Én magam is valóban királyi családi vérből való vagyok. Az országot neki, idegennek adtátok, [hát akkor] miért ne követelhessem azt én, akinek ehhez joga van." Mondván haragra gyulladt, és nem adta át nekik a koronát. A bégek ebből megértették, hogy ő is trónkövetelő.

Összejöttek tehát Üngürüsz bégjei, és megtárgyalták [az ügyet], és újból levelet szerkesztettek a bánnak, melyben ezt írták: "Te, aki Erdei tartományának bánja és fejedelme vagy, levelünket az összes bégek közös megegyezésével küldjük neked, és tudatjuk, hogy te is [a királyi család] leszármazottai közül való vagy, [s elismerjük], hogy méltó vagy a hatalomra, és megértettük akaratomat, de most a pápának az a kívánsága és parancsa, hogy várjuk meg Karoluszt, és teljesítsük az a kívánságát, mert ha nem teljesítjük a parancsát, átok alá helyez bennünket, és biztos, hogy sereggel jön ellenünk. Most tehát légy kegyes, és az ország koronáját magad juttasd el hozzánk, vagy becsületes és érdemes embereiddel küldd el. Nehogy másképp cselekedjél. Küldd el, mert ha jóakarattal nem adod át, azonnal készülj fel. Nehogy azt mondd, hogy ezt nem tudtad. Ezután [további] követet nem küldünk. Így vedd ezt tudomásul!" Ezt a levelet küldték el a bánnak.

Azután az üngürüsz bégek katonaság gyűjtésével voltak elfoglalva, mert ha ő [a bán] megmakacsolja magát, [és nem adja vissza a koronát], sereggel mennek ellene, és bosszút állanak rajta.

Aztán ezt a levelet azonnal elküldték Erdel tartománya bánjának.

Amikor a bán megkapta a levelet, megértette tartalmát. Az üngürusz bégek és a római pápa szövetsége alapos meggondolásra kényszerítene őt. Ezért aztán néhány kiváló emberével elküldte az ország koronáját Üngürusz bégjeinek. Amikor az ország koronája megérkezett, és átvették, a római pápa parancsát teljesítették, bevárták Karloszt, és Iszá próféta őfényességének ezerháromszáztizedik évében megkoronázták.

Az ország összes bégjei meghódoltak neki. Azután Budinba mentek, ahol [Karlosz] elfoglalta a királyi trónt.

Vers:

A királyi méltóságra ő lett megkoronázva

És méltóságteljesen a trónra ült.

Karlosz király Iszá őfényességének ezerháromszázhuszonhatodik évében a Maros néven ismert folyó melletti Lipovában egy nagy kolostort építtetett. 65

A krónikás tovább úgy beszéli el, hogy mivel Erdel bánja az ország koronáját vonakodott visszaadni, kevés híján köztük kitört a háború. Mivel ez így történt, azt a törvényt hozták, hogy a királyi korona [ezentúl] Visegrádban legyen [egy elhelyezve] és megőrizve. Ahányszor új királyt választanak majd, abból a várból hozassák el a koronát és aztán vigyék oda vissza megőrzés céljából.

Ezek után a hírek tudója úgy adja elő, hogy amikor Karlosz király egyszer Visegrádra ment, váratlanul egy királyi udvarhoz tartozó ember rátámadt. Meztelen karddal rontott rá, levágta a királynak négy ujját, és megsebesítette.

Abban az időben Eflah országának volt egy fejedelme, akit Baszarat vajdának hívtak. Egyszer Karlosz király azt akarta, hogy támadjanak ellene és kerítsék kézre. Ebből a célból hadsereget gyűjtött, de Baszarat vajda is hírül vette a király készülődését, azonnal összehozta Eflah lovas és gyalogos seregeit, és bátran felkészülve figyelte [a király mozdulatait]. Közben a király is elindult seregével Eflak tartománya felé. Meneteltek, vándoroltak, ettek, ittak, nagy utat tettek meg, és a végén megérkeztek Eflah tartományába.

Ezenközben Eflah fejedelme az Eflah tartományban levő meredek hegyek szorosait gyalogos puskásokkal és nyilas hadsereggel elállta, és egyes helyeken lesben állva, a lovasság egy részével, a szoros kapuját megszállta. A király közben bevonult hegyszorosba. A gyalogság előretört a lesből, körülzárta a [király seregét]. A magas sziklákról puskatűz és nyílzápor alá vette, és köveket hengerítve a sziklaszorosban, Üngürusz tartományának kiválóságát elpusztította.

A király is harcba kezdett. Amikor arra helyre ért, ahol a sziklaszoros el volt zárva, Baszarat vajda Eflah seregével találta magát szemben: Aznap a király seregét teljesen letörték, és a sziklaszorosban sokan elpusztultak vagy megsebesültek. A szorosban élelemhiány

és szomjúság következtében sokat szenvedtek. Mivel aznap összeütköztek Eflah tartomány fejedelmével, mindkét oldalon heves küzdelem folyt, végül is a király seregét leverték, maradék embereit is megtörték.

Amikor a király ezt látta, volt egy kedves udvari embere, ezt mondta neki: "Légy az én- helyemben helyettesem, nekem abba kell hagynom a csatát!" Aztán elvált a seregtől. Azonnal átöltözött egy alattvalója ruhába, és a hegyek között elmenekült.

Vers

A félelemtől sohasem volt nyugta,
Seregét elhagyta és megszökött.

Próza: A király seregét leverték és szétszórták. A helyettesét elfogták, s mivel azt hitték, hogy ő Karlosz király, különféle kínzásokkal kivégezték. Azután a királynak minden vagyonát, kincsét fejedelmi sátrát zsákmányul ejtették.

A hírek tudója tovább azt beszéli el, hogy Karlosz király szolgának átöltözve megmenekült. Sok veszedelmen esett keresztül, egy nap azonban visszaérkezett saját tartományába.

Több idő elteltével azonban sereget gyűjtött, és elindult Nimcseország ellen. Sok tartományt legyőzött és adófizetésre kötelezett.

Abban az időben Lehországnak volt egy uralkodója, akit Kaszimiroznak hívtak. Ez Iszá őfényességnek ezerháromszázhamincnegyedik évében felkerekedett, és Visegrád várába jött.

Karlosz király meglátogatására. Nagy barátságot kötöttek, és a király sok napon keresztül fejedelmi vendéglátást rendezett számára. Azután elbúcsúztak, és a leh uralkodót szívélyes üdvözléssel hazaeresztette.

Abban az időben a cseh tartománynak is volt egy uralkodója, akit Johannesznek hívtak. Ő is félt a királytól, és ezért Iszá próféta 1335. évében Karlosz királyhoz [látogatásra] jött.

Visegrád várában találkoztak.

Iszá őfényességének ezerháromszázötvennyolcadik évében a tartomány különböző részéről híres és neves bégek jöttek [a királyhoz], és hódolatukat fejezték ki neki.

A hírek tudója elbeszélése tovább arról szól, hogy Karlosz királynak két fia volt. Az egyiket Anderjásnak, a másikat Ludovikusznak hívták. Azután a király egy bizonyos idő múlva katonaságot gyűjtött, Anderjás fiát is magával vitte, s mivel ő maga a puljai nemzetségből származott, azt akarta, hogy fiát, Anderjást Pulja vidékének királyává válasszák meg. Azután seregét összevonta, és elindult vele Szagirijja tartományába, ami egy hercegi tartomány. Ott három évig tartózkodott, s hajókat építtetett. Aztán rábízta a sereget fiára, Anderjásra, és

Pulja tartományába küldte. Ő maga azonban visszatért Visegrád várába, s ott megállapodott. Ludovikusz nevű fia is vele volt.

Ezenközben Anderjás hajóra szállt, és kedvező széllel Pulja közelébe érkezett. Egy nap partra értek a hajók, Pulja földjére léptek. Abban az időben Pulja trónja üresedésben volt, nem volt uralkodója. Miután Anderjás annak a tartománynak a földjére lépett, a nép szívélyesen fogadta és üdvözölte. Parancsainak alávetették magukat, és Pulja tartomány uralkodójává választották, ahol [aztán] sokáig uralkodott.

Azután Karlosz király még negyvenkét évig uralkodott Üngürusz országában. Aztán elhagyta a mulandóság palotáját, (86) és elutazott az örökkévalóság birodalmába.

Vers:

Nézd az eget, ennek a fejedelemnek is legörbítette a termetét,

Fáklyával meggyújtotta a világot, nagy tűzvészt okozott.

Oh, barátaim, ne tegyen benneteket dölyfössé a világ íze, (87)

Sok lelkes szeretetet osztott szét és sok keserű napot okozott.

Próza: Az évszázadok ismerői, a titkok tudói és a hírek elmondói úgy beszélnek el és adják elő, hogy amikor

Karolusz király meghalt, az uralkodás fiára, Ludovikuszra maradt, aki trónra lépett. Mint ahogy előbb már elbeszéltek, Erdelben volt egy törzs, mely szikuli néven volt ismeretes. Ezenközben azonban Ladiszlaus bán is eltávozott a világból. Ő volt az, aki a királyi koronát makacskodott visszaadni. Neki maradt egy fia, akit szintén erdéli bánná neveztek ki.

Amikor Karolusz király meghalt, és fia, Ludovikusz lett a király, az Erdel tartományában élő szikali törzs nem akarta őt elismerni királynak, megmakacsolták magukat, és fellázdak. Ez a törzs a királynak volt adófizetője. De azelőtt, amikor Karolusz király hadat viselt Iflah vajdája, Baszarat vajda ellen, és vereséget szenvedett, s Üngürusz kiválóságai közül sokan elestek, kincsei pedig zsákmányul estek, ennél az oknál fogva, amikor fia, Ludovikusz lett a király, bosszút akart rajtuk állni. Ezért mindig okot és ürügyet keresett, s mivel most a szejkuli törzs fellázdott, felhasználta ezt ürügyül, hogy a szejkuli nép ellen hadat indítson. Ezt ürügyül felhasználva Iflah fejedelmén is bosszút akart állni. Végül is a szejkuli nép ellen készüldött, és ezen ürügy alatt katonaságot gyűjtött. "Először csak ez ellen a nép ellen indulunk hadjáratra" - mondta Ludovikusz király, és elindult.

A szejkuli nép azonban híret vette, hogy a király ellenük fog jönni. Ekkor összejöttek, és tanácskoztak, mivel a királytól nagyon féltek, az aggodalom tengerébe merültek. Hűtlen cselekedetüket megbánták, [s emiatt] nagyon szomorkodtak. A király elé mentek, lábához borultak, és bocsánatért esedeztek. A király ugyan megbocsátotta bűnüket, de amikor

Erdelbe érkezett, és megtekintette azt a vidéket, a lázadókat és makacskodókat elfogatta és legyilkoltatta. Az említett tartományt pedig a régi törvények betartására szorította.

De a királynak a valódi célja az volt, hogy Iflah és Bugdan fejedelmeit megbüntesse. Iflah tartományának abban az időben volt egy vajdája, Alekszander volt a neve.

Amikor a király Erdel tartományát ismét adófizetőjévé tette, egy nap hirtelen megindult Iflah fejedelme, Alekszander ellen. Amikor ez a hír Alekszanderhez érkezett, rettentően megrémült. Néhány kiváló emberével és az ország előkelőivel lóra ült, és a királyhoz érve lába elé borult, és kegyelmet kért tőle. Azzal a feltétellel, hogy beleegyezett az adófizetésbe, barátjának barátja, ellenségének ellensége lesz. A király visszaadta neki országát. De azután azonnal bevonult Bugdan tartományába. Bugdan tartományának a fejedelme szembeszállt vele, de a végén meghódolt neki, és alávetette magát parancsainak. A király onnan azután visszatért székhelyére pihenni.

A krónikások úgy beszélik tovább, hogy abban az időben a tatárok serege rajtaütészerűen betört Bugdan tartományába, gyújtogattak és pusztítottak. Bugdan népe betöréseik előtt sohasem volt biztonságban. A tatár sereg ismét támadásra készült

Bugdan ellen. Amikor Bugdan fejedelme megtudta szándékukat, abban az időben Erdelnek volt egy hősies bánja, akit [-----]nak hívtak. Bugdan vajdája azonnal értesítette a bánt: "Szolgáljon tudomásodra, hatalmas bán, hogy a tatár seregnek az a szándéka, hogy ellenünk támad. Kegyeskedjél most [megengedni], hogy ezt a helyzetünket a királynak bejelentjük."

Mivel így esedeztek, a bán a helyzetüket a valóság szerint felterjesztette a király trónjához. A király azonnal fegyverbe hívott néhány béget, és saját seregéből is néhány ezer katonát adott. Fővezérül Erdel bánját nevezte ki, és a következő parancsot küldte neki: "Te, aki Erdel tartományának a bánja vagy, mihelyt parancsom hozzád érkezik, legyen tudomásodra, hogy ha a tatár sereg Bugdan tartományába betörne, íme ezzel a hozzád küldött sereggel és az erdéli csapatokkal szállj velük szembe, és büntesd meg őket. Nehogy másképpen cselekedjél."

Amikor ez a parancs megérkezett, a bán a parancs szerint hatalmas sereget gyűjtött össze, és készen várta [a tatárok támadását].

Miután azonban a tatár kánhoz megérkezett annak a híre, hogy Erdel tartományában a bánnak erős hadserege áll készen, lemondott arról, hogy betörjön Bugdan tartományába. Azonnal felkerekedett a tatár tartományból, és elindult a bán ellen.

De a bán is értesült [a kán] cselekedetéről és szándékáról, s elindult seregével ellene. Az ország határán találkoztak a kán és a bán. Mindkét fél nyeregbe pattant, és megkezdődött a csata, melyben rengeteg tatár katona esett el. Végül is az üngürüsz seregnek kedvezett a szerencse, a kán seregét legyőzte és szíjjelverte. Magát a kánt is elevenen kézre keltették és elfogták.

Közben Ludovikusz király, aki abban az időben Visegrádon tartózkodott, figyelemmel kísérte a bán cselekedeteit. Mivel a kán kézre került, [a bán] megkötözve azonnal a királyhoz küldte. Egy nap a kánt a király trónjához vezették, és a színe elé bocsátották. A királyt pedig ez az esemény nagyon megörvendeztette, és a bánnak s összes bégeknek értékes ajándékokat adott. Aztán megparancsolta, hogy az egész országot díszítsék fel, majd néhány napig ittak, mulattak.

Azután rövid időn belül a király összegyűjtötte seregét, és elindult a Hirvát és Szalavin országok ellen.

Azoknak az országoknak a fejedelmei nagyon féltek a királytól, eléje járultak, meghódtak, adófizetőivé váltak, és így megmenekültek.

Miután a király ezeknek a tartományoknak az ügyét elrendezte, Damacsija tartományába ment, mely hercegi tartomány és Venedikhez tartozik. Itt elfoglalta Zadrát, Sebeniket s ezeken kívül sok várat. Itt a tenger partján időzván, hirtelen megérkezett a tengeren Venedik hajóhada, megrohanták a király seregét, és Üngürusz kiváló és híres emberei közül sokat legyilkoltak.

A királynak ezzel a hadjáratral az volt a célja, hogy átkeljen Pulia tartományába, mivel Ludovikusz tetvére, Anderjás Pulia környékének volt az uralkodója. Azon a vidéken egy nagy firenk bégnek volt egy szépséges lánya, s Anderjás király ezt a lányt vette el feleségül. Volt azon a környéken egy nagy, virágzó város, melyet Tarentnek hívtak. Annak a városnak volt egy uralkodója, akinek Ludovikusz volt a neve.

A hírek ismerője elbeszélése arról szól, hogy Anderjás király felesége ezzel a Ludovikusz a béggel összeszúrta a levét, és vele szeretkezett. Annak a vidéknek a bégei pedig Anderjás király üngüruszi származása miatt nem szerették, és csak a kardtól való félelmükben színlelték az engedelmességet. Néha, amikor összejöttek, mondogatták egymásnak: "Nem akadt egy közülünk való alkalmas bégfi [királyunknak]? Mi értelme van annak, hogy idegen tartományból őt hozták a nyakunkra?"

Állandóan ilyen beszédeket hangoztattak. Közben Anderjás király felesége Ludovikusszal élte világát.

Egy nap az a bég [Ludovikusz] a római pápának a következő üzenetet küldte: "Kegyeskedjék Anderjás király helyét [királyságát] és feleségét nekem odaítélni. Ha nekem ezt megadja, akkor Kegyelmességednek nagy kincset fizetünk." Ezt az ajánlatot tette. A római pápa pedig kincsvágyó lévén ezt mondta: "Barátságot színlelve Anderjással fejezzétek be az ügyét. Mi Anderjás helyét és feleségét elveszük." Ezt a választ adta.

Amikor Ludovikusz ilyen választ kapott a római pápától, azonnal értesítette erről Anderjás király feleségét, és vele teljes egyetértésben elhatározták, hogy rövid időn belül a király életére törnek. A törték nagy igyekezettel a fejüket, hogy cselvetéssel teszik el láb alól a királyt. Végül is egy nap alkalmat talált az asszony, és a király ételébe mérget kevert.

Vers:

Ne higgy az asszonynak még ha huri is,
Ha híres is jóságáról és szépségéről.

Próza: Mikor az az átkozott asszony a királyt elpusztította, Ludivikusszal eljegyezte magát; Ludivikuszt Pulja trónjára ültette. Ez oknál fogva határozta el Ludivikus [magyar] király, hogy testvére vérének megbosszulja. Amikor a tengerpart vidékén időzött és a Puljába való átkelés előkészületeivel foglalkozott, a Firenk hajóhad őt megtámadta, és sok katonáját megölte. A király azután nem maradt ott, hanem közben hajóra szállt, felszerelte vitorláit, és kedvező széllel elindult Pulia tartománya felé.

De még mielőtt odaérkezett volna, [elindulásának a] híre fülébe jutott Pulia fejedelmének, Ludovikusznak. Lelkét eltöltötte a félelem, és reszketni kezdett. Azonnal összegyűjtötte minden kincsét feleségét is magával vitte, hajóra szállt, és a tengerre szökött.

Ezek után egy nap Ludivikus [magyar] király Pulia tartományának földjére lépett, és a trónt elhagyva találta. Mulatozással töltött el ott néhány napot. Volt két kiváló üngürüs bégje, az egyiket Bolfikarnak hívták. Mivel a királynak vissza kellett onnan térnie saját országába, ezeket nevezte ki Pulia trónjára helytartóknak. Megszámlálhatatlan katonaságot hagyott rendelkezésükre, aztán visszatért Üngürüs tartományába.

Annak a két bégnek pedig, akiket helytartóknak nevezett ki, megparancsolta, hogy azoknak a helyeknek, melyek önként meghódnak, adjanak kegyelmet, de amelyek nem hódolnak meg, azokat kíméletlenül verjék le, rabolják és fosszák ki. Azok pedig úgy cselekedtek.

Pulia tartományának a székhelyét Napoljának hívták. Egy idő elteltével a firenk bégek nem voltak megelégedve azokkal a helytartókkal, akiket a [magyar] király kinevezett. Ezért tehát elhagyták az országot. Az elmenekült Ludivikusz rokonai közül azon a vidéken volt egy hatalmas bég, Duka Vernerit volt a neve. Miután azok a bégek egymás közt nem tudtak megegyezni, összejöttek tehát, és Duka Vernerit színe elé járultak, őt találván a legalkalmasabbnak, s fővezérüké választották. Mindannyian azt kívánták tőle, hogy Napoljál vegye el az üngürüs bégektől, vagy verje ki, vagy űzze el őket a tartományból. Ezek aztán közös akarral összegyűjtötték a firenk sereget, Duka Vernerit állították az élére, és fegyverkezni kezdtek.

De azután erről a lázadásról a napoljai bégek is tudomást szereztek. Azonnal kémekeket küldtek arrafelé. Azok megérkeztek, és látták, hogy megszámlálhatatlan firenk sereg gyűlt össze. Jó ideig figyelték mozdulataikat. Mivel Napolja városában a régi firenk nép lakott, azok is szövetkeztek a firenk sereggel, és megesküdtek, hogy Napoljál átadják nekik.

Amikor a kémek a helyzetet kifürkészték és híreket szereztek, néhányan közülük visszatértek, mindent elmondtak Bolfikardnak, és pontos hírt adtak neki arról, hogy a firenk sereg ellenük fog jönni. Ezek [a helytartók] pedig az áruló firenkeket a várban összefogdoszták és kivégezték.

Duka Vernerri közben levelet írt Napolja bégjeinek, lepecsételte és elküldte. Amikor a levél megérkezett, elolvasták, és ezt tartalmazta: "Én a firenk hősök fővezére, Duka Vernerri vagyok. Ti, akik üngürüsz bégek vagytok, ide jöttetek, az üres tartományt kezetekre kerítettétek és elfoglaltátok. Most az ország saját birtokotok lett, de ne gondoljátok, hogy ez a tartomány annyira erőtlén, hogy azt elfoglalva királyi birtoknak tekintsétek. Íme, most mindnyájatok bűnét megbocsátottam, megmenekültök kardjainktól azzal a feltétellel, hogy mihelyt ez a parancsom hozzátok érkezik, se egy pillanatot, se egy órát se késlekedjete, készüljete fel utolsó órátokra, mert mindnyájatokat, apraját és nagyját kardélre hányatlak. [Így van ez] elhatározva, vegyéte tudomásul!"

Mikor a levél tartalmát Bolfikard [megtudta], rettentő haragra gyúlt, és megparancsolta, hogy a követnek vágják le az orrát és fülét: Ez nagy sértés volt. Aztán levelet írt, melyben ez állt: "Országotokat nem adjuk vissza. Ha saját birtokaitokat kívánjátok, (gyertek) és nyugodt szívvel foglaljátok el és vegyéte birtokba. Gyertek gyorsan! Halotti leplet öltsetek nyakatokra, s kardot tartva fogaitok között, hódoljatok meg a mi királyunknak. Akkor majd mi felterjesztjük az ügyet királyunk trónjához, és [kegycímet] kérünk számotokra. Ha azt mondjátok, hogy nem, és makacskodni fogtok, mi majd elmegyünk hozzája, és a király színe előtt feltárjuk [az igazságot]. Az alkalom a mi kezünkben van, s tőletek egy szemernyit sem félünk!"

Aztán elküldte a levelet azzal a követtel, aki [a firenektől] jött. Az pedig megalázva Duka Vernerri színe elé érkezett. "Jaj, de dübörgött, mint a villámcsapás utáni mennydörgés"(88) mintha ez a sérelem saját magát érte volna. Oly rettentő méregbe jött, hogy majdnem megütötte a guta. Fogta a levelet, és amint elolvasta, rettenetes haragra gyulladt. Aztán így szólt a mellette levő bégekhez: "Ezek a becstelének a halál fiai lettek! Ezzel a felelettel az a céljuk, hogy minket megijesszenek, s ezért lármáznak. Ellenük kell mennünk, és majd én megmutatom, mit teszek majd nekik!"

Aztán megesküdtek, és seregük nagy számában bizakodva néhány nap múlva kibontották zászlajaikat, lóra szálltak, és az állig felfegyverkezett gyalogosokkal, puskásokkal és vértésekkel elindultak Napolja irányába.

Ezenközben az üngürüsz bégek is sereget gyűjtöttek, és felkészülve várták [az eseményeket]. Duka Vernerri pedig abban reménykedett, hogy a [napoljai] firenk nép segítségével teljes győzelmet fog aratni. De amikor megérkezett a híre, hogy a [városbeli] népet letörték és a porba sújtották, nagy aggodalom töltötte őt el. Végül is [Duka Vernerri] kitudakolta a

helyzetüket, és (megtudta), hogy a nép néhány híres és kiváló előkelősége eltávozott, de egy részük életben maradt, újból reménykedni kezdett.

Közben Bolfikardnak is voltak kémei a firenk seregben. Hírül hozták, hogy a lázadók közül néhányat nem sikerült kézre keríteni. Ezt azonnal tudomására adták Napolja urainak, akik valamennyiüket elfogták, hogy magukat ártatlanoknak tüntessék fel.

Ezenközben a firenk sereg Napolja közelébe érkezett. A hírek tudói és a krónikások úgy adják elő tovább, hogy közben Bolfikard Napolja várát, tornyait és várfalait megerősítette és teljes hadi felszereléssel látta el. Aztán összehívta a haditanácsot, úgy döntöttek, hogy jobb lesz, ha hősiiesen kardjukra bízva magukat kirohanást intéznek a várból, mint ha gyáván bezárkózva a várban pusztulnának el.

Aztán felkészültek és kiadták a parancsot, hogy az áruló firenk népség előkelőit Duka Verner szeme láttára fogják majd felakasztani, se célból a vár előtt egy csomó akasztófát állítottak fel. Duka Verner pedig eltávozott a vártól, és Napolja közelében, a várostól egynapi távolságban letelepedett, és az éjszakát nyugalomban töltötte el.

Közben Bolfikard hajnalban kinyitatta a vár kapuit, lóra termett, és eltávozott a várból. A firenk sereggel szemben csatasorba állította seregét. De ekkor már a nap Kaf várából felemelte a fejét, és beragyogta a világot. Mikor azonban a firenk sereg közelre érkezte látta, hogy a vár kapui nyitva vannak, a napoljai bégek pedig tetőtől talpig felfegyverkezve csapaikkal csatasorba rendezve állnak, ekkor ők a megragadták fegyvereiket, lóra szálltak, és zászlajaikat kibontva csatasorba álltak.

Eközben Bolfikard kiadta a parancsot, hogy az áruló firenk népséget Duka Verner szeme láttára akasszák fel. Aztán ekkor mindkét sereg egymásra rontott, összebonyolódott, és a becsületért folyó küzdelemben tulipánszínűre festették vérrrel a földet.

Vers:

A két sereg összekeveredett akkor,
S ott nagy pusztítást végeztek.
A sereg nyilat szórt, hogy vért ontson,
A lándzsákat előre szegezték a gyilkolásra.
Az ellenségre mérgesen néztek,
A nyilak hegyén jajveszékelés tört ki
S mint a villám csapkodtak a kardok,
Mint a patak folyt a vér,
A földre terítették a hullákat,
A mezőn nagy rakásokban feküdtek a halottak,
Mint a tenger, annyi vér ömlött a földre,
A hullák nagy rakásokban feküdtek, mint a máglya,

A két sereg oly rettenetesen harcolt,
A vértől tulipánszínűre vált a föld.

Próza: A kor ismerői tovább úgy beszélnek, hogy a harc egyre hevesebben folyt. A napoljai bégek között volt egy Birnebard nevezetű, akire harc közben a firenk hősök rátámadtak és megölték. Amikor Napolja serege ezt látta, azt akarták, hogy vonuljanak vissza a várba, de Bolfikard erről lebeszélte, és ezeket mondta: "Hova! lett az eskütök, ha egy ember elpusztulása miatt csorbát ejtenétek a nevünkön? Az a férfiasság és hősiesség, ha a csataterén karddal [a kezünkben] halunk meg, és senkitől sem kérünk segítséget [jergalmat]. Vajon miért jöttünk ide? Most itt kell meghalnunk!" Ezekkel a szavakkal lebeszélte őket.

Aztán újból támadást intézett a firenk sereg ellen. Oly bátran és hősieen forgatták a kardjukat, és oly kétségbeesetten harcoltak, hogy a firenk sereget összetörték, zászlajukat és zászlóvivőjüket a földre tiporták. Amikor a firenk sereg ezt látta, azonnal meneküli kezdett. Harc közben a Dukát is letaszították kováról, és foglyul ejtették. A firenk sereg nagy részét kardélre hányták. Vagyonukat, kincseiket zsákmányul ejtették. Duka Vernerit pedig megbilincselve a királyhoz küldték. A király pedig Visegrádia fogságba vetette, és Bolfikarnak gazdag ajándékokat adott, és megvendégelte őt.

Ezek után [gyerünk tovább]. A lehek és ruszcsik tartománya között egy másik nép lakott, s országuknak Letonija volt a neve. Volt nekik egy fejedelmük. Ekkor a király sereget gyűjtött, és Letonija ellen indult. Fejedelmét elfogatta, és alatt valójává tette.

Innen aztán a Rusz tartomány ellen folytatott hadjáratot. Azt is engedelmességre kényszerítve adó fizetőjévé tette. Onnan aztán visszatért országába.

Volt abban az időben egy Bulgárország. Ez fellázadt a király ellen. A király hadjáratot akart ellene vezetni. Amikor a bolgár fejedelmek megtudták, hogy a király ellenük indul, azonnal elébe mentek, engedelmisséget fogadtak, és adófizetőivé váltak,

A király onnan hazatérve trónjára ült és megpihent. De a könyv szerzőjének elbeszélése szerint ezután közte és a Nencseország császára között keletkezett valami oknál fogva elhidegülés és ellenségeskedés. Mindkét fél sereg gyűjtésével volt elfoglalva. Végül is a tartomány híres bégjei összejöttek, és a két felet egymással kibékítették, és békeszerződést kötöttek egymással.

Azután a király egy idő múlva felkerekedett, átkelt a Duna folyón, Cseh és Morava ellen indult, és alattvalóivá tette.

Abban az időben a királynak egy nővére élt Lehországban, akinek nem volt gyermeke. Amikor a király Cseh- és Moravaországot elfoglalta, a leh király eltávozott a világból, és Lehország uralkodó nélkül maradt. Ez oknál fogva azt az országot is magáévá tette, és uralkodott benne.

Azután bármely ország ellen viselt háborút, olyan szerencséje volt, hogy azt elfoglalta. De aztán élete elgyengült, miután negyven évig, egy hónapig és huszonkét napig uralkodott, eltávozott a világból. Üsztüni Belgirád várában temették el.

Vers:

A megsemmisülés országába tért ő is.

Mindenki csak rövid ideig örvendhet e világon.

Próza: A krónikások úgy mesélik tovább, hogy Ludovikus királynak volt egy fia [!], akit Karloznak hívtak. Amikor a király eltávozott e világból, ez a Karlosz Pulia országának volt a fejedelme. [A királynak] két lánya is volt. Az idősebbiket Marijának nevezték. De abban az időben a Nencse tartomány császáranak volt egy fia. Még kiskorában annak jegyezték el Mariját. A császár fiát Szekizmundusznak hívták. Mivel még [kiskorú] gyermek volt, emiatt [apja] a császár mellett tartózkodott.

Mikor apja meghalt, Mariját voltak kénytelenek Üngürüsz trónjára ültetni, akit megkoronáztak, és uralkodni kezdett. Mihelyt azonban Karlosz hírül vette, hogy atyja (89) meghalt, azonnal kémeket küldött abba a tartományba [a valóság] kifürkészése céljából.

Két év telt el azóta, hogy Marija királynő lett, de az ország népe nem volt megelégedve. Egyes vidékeken az ország népe lázadott, felkelt, és zavargások keletkeztek az országban. Végül is a tartományok bégjei látták, hogy a lázadás elharapódzott, összejöttek, és megértették, hogy az asszony uralkodása rossz vért szül, s mivel a tartomány népe nyugtalanzkodott, nagy aggodalomba estek.

Azután abban állapodtak meg, hogy ennek elejét kell venni, mivel országuk népe macskodik, és már biztos, hogy teljesen fellázad és az ország pusztulásnak indul. Ez ellen az lesz az orvosság, hogy Napolja városában testvére, Karlosz az uralkodó, hírt küldenek neki, hogy jöjjön ide, és foglalja el az országot. Ebben megegyeztek, és Karloznak levelet írtak, melyben ezt közölték: "Hatalmas király! Légy elővigyázatos, és vedd tudomásul, hogy amióta atyád, Ludovikus király a világból eltávozott, két év telt el, és a trónra testvéred, Marija lépett, de a mostani helyzet az, hogy az ország népe nincs Marija királyné uralkodásával megelégedve, helyenként fel-fellázad, és kevés hűje, hogy az ország nem ment tönkre. Világos tehát, hogy a királynő alkalmatlan az uralkodásra. Ezért tehát az országban minden jó vagy rossz [ügy intézése] egy király becsületéhez illik. Ha tehát ennek az országnak a javát akarod, most az lesz a legjobb, ha elindulsz, és atyád örökségét nem hagyod elpusztulni, hanem virágzóvá teszed."

Így panaszkodtak. A levelet lepecsételték, egy becsületes egyénnek a kezébe adták, és Karlosz királyhoz küldték.

De még ezelőtt Karlosz király kémeket küldött Üngürusz tartományába, azok is tudomást szereztek ezekről a beszédekről, és mindenről, ami a helyzetre vonatkozik.

Amikor ezt a levelet Napolja uralkodójának elküldték, ezek a kémek is útra keltek, hajóra szálltak, és kedvező széllel a tengeren elindultak. Egy nap aztán megérkeztek Napolja kikötőjébe, és horgonyt vetettek. Az üngürusz bégek követe is megjött, és a király színe elé vezették. De mielőtt a király színe elé jutott, a király kémek hamarabb jutottak a királyhoz, és Napolja uralkodóját, Karoluszt értesítették Üngürusz tartományának állapotáról és arról, hogy mi az oka a követ érkezésének.

A király parancsot adott, hogy a követet szállásolják el a vendégházban, és vendégszolgálatot adjanak neki. Aztán előterjesztették neki a követ levelét, és kikérdezték őt a tartomány helyzetéről. A követ a következő választ adta: "Hatalmas király! Ha azt az országot nem tiszteled meg látogatásoddal, hamarosan kitör a lázadás, és a tartomány minden bizonnyal elpusztul."

Mikor ezt mondta, mindnyájan elhallgattak, a király pedig fejedelmi paláttal ajándékozta meg a követet, és megvendéglelte. Aztán Üngürusz bégjeinek és Budin főúrának barátságos levelet írt, lepecsételte és elküldte. Aztán megszámlálhatatlan sereget gyűjtött össze, minden kincsét is magával vitte, és számtalan seregével hajóra szállt. Kedvező szél keltével felvonta a vitorlákat, és elhajózott Hirvátország felé.

Néhány nap múlva kedvező széllel megérkezek a Hirvát tartományhoz tartozó Sebenk várának kikötőjébe, és lehorgonyoztak. Amint kihajózták a sereget a szárazföldre, azonnal zászlókat bontottak, és elindultak Szadra várába, amelyben néhány napig megpihentek. Ott [a király] rendbe szedte seregét, és a környék bégjeit is magához hívatta.

Aztán elindult, és Üngürusz határához közel eső helyen tábort ütött. De eközben Marija királynő is hírére vette, hogy testvére, Karlosz megszámlálhatatlan puljai sereggel megérkezett és Üngürusz földjére lépett. Mikor ezt neki hírről adták, a királynő a gondolkodás tengerébe merült, hogy vajon mi lehet jövetelük célja.

Végül is belső emberei közül néhányat a király elé küldött, hogy vele tanácskozzanak, és megbízta őket, hogy fűrészessék ki, vajon mi a király szándéka. Azok pedig a parancsnak engedelmességgel a király elé mentek, s megbízatásuknak eleget tettek.

A király, mintha titokban megtudta volna ezek küldetésének a célját, felébredt benne a gyanakvás. Azonnal serege megszervezésébe kezdett.

Ezenközben a király találkozott azokkal, akik üdvözlésére eléje jöttek, és beszéd közben elmondták, hogy a királynő az üngürusz bégekkel nincs jó viszonyban és hogy a tartomány népe is fellázadt. [A király] azt válaszolta nekik, hogy a lázadókat megbünteti, és a királynőnek szerencsét kíván. Ilyen értelemben adta tudtára [jóakarátát]. Azután elbocsátotta őket. Amikor elbúcsúzni jöttek a követek, kifejezték a királynak jókívánságukat, és tudomására hozták, hogy a királynő el van jegyezve a császár fiával, Szekizmundusszal. "Ez nagyon üdvös dolog, ezt nekünk is tudnunk kell", mondta a király.

A király azonban újonnan leveleket küldött a bégeknek és Budin várparancsnokának, melyekben arra szólította fel őket, hogy valami megbízható kifogással harc nélkül igyekezzenek a királynő kezéből hatalmukba keríteni [a várost]. De közben a királynő embere is megjött, és elmondta neki a király szavait. A királynő szíve ezeknek a híreknek a hallatára elkeseredett, mert felébredt benne a gyanakvás.

A király pedig elindult, és amikor Budinhoz közeledett, a királynő elébe sietett. Szívélyesen üdvözölték egymást, s egymás egészsége felől kérdezősködtek. Aztán Budin fővárosában tisztelettel egy palotát ajánlott fel neki szállásul. Majd hatalmas lakomát csaptak, és ivásnak adták magukat. Beszéd közben a királynő azt kérdezte tőle: "Hatalmas testvérem, vajon miért hagytad el országodat és trónodat, a mi országunkba fáradtál és megtiszteltél bennünket?" "Ej, kedves Marija - válaszolt a király. - Ne gondold, hogy őrizetlenül hagytam országomat. Helytartóm és katonaságom van ott." "Száz ezer köszönet a magas Teremtőnek - válaszolt tréfásan a királynő -, mert megérte a szemem, hogy viszontlássalak téged."

A valóság az, hogy mind a ketten barátságosan társalogtak. A király azonban azontörte a fejét, mi módon tudná biztosan kézre keríteni a trónt a királynő kezéből. Összebeszélte tehát néhány béggel és a várőrséggel. Vendégeskedés és szórakozás ideje lévén, a két sereg [katonái] a város körzetében sétáltak és nézelődtek. Végül is a királyhoz húzó bégek felhasználva [az alkalmat] összebeszéltek. A király hírneves emberei közül egy csomó hóst és nevezetes egyént állig felfegyvereztek. Palástot öltöttek rájuk, és sétálás ürügye alatt egyesével-kettesével beengedték a palotába, és teljesen megtöltötték a palotát a király embereivel.

A királynő hívei látták, hogy a király kiváló emberei közül milyen sokan kerültek be a palotába, azonnal a királynő elé járultak, és figyelmeztették, hogy vigyázzon. A királynő azt kívánta tőlük, hogy menjenek a királyhoz, és hívják őt hozzá. "Én bizonyos mértékben vágyódtam utánad, és jóakaród voltam - mondta [a király]. - Elhagytam országomat, és a te kedvedért sok fáradságot kiállva eljöttem hozzád, de te egy percet sem szenteltél nekem, ~ el akarsz menni."

Amikor ezt mondta, a királynő meglepetésében egy szót sem tudott szólni.

Eközben a királypártiak a király számára elfoglalták a trónt. Amikor a királynő emberei ezt látták, azonnal összegyűltek, és a királynő színe elé járultak. "Menyire tévedtél, hogy szeretett testvéred, akinek hittél, trónodat elvette kezedből, és elfoglalta palotádat. Mostantól kezdve fejed megmentésével törődj!"

Amikor ezt mondták, a királynő elhallgatott. Volt azonban belső szolgálatában néhány közel álló bég, és meghagyta nekik, hogy alkalmas órában a lakoma színhelyén gyilkolják meg a királyt, hogy az ügynek vége legyen. De azok meggondolták [a dolgot] mikor látták, hogy az üngürüs bégek nagy része a király pártján van, s azok nem fogják ezt tétlenül nézni. Ezért [szándékukról] lemondtak.

Amikor a király ezt a helyzetet látta, megijedt, hogy halálveszélybe került. [A királynő] így szólt a királyhoz: "Hatalmas testvérem! Éjjel-nappal benned reménykedtem. Azt reméltem, hogy hűséges segítőtársam leszel. Mit jelentsen az, hogy most trónomat cselvetéssel elvetted, és párthíveim előtt porig aláztál engem?"

Mikor ezeket a szemrehányó szavakat mondta, a király így válaszolt: "Én erről a dologról nem tudtam. Ez a bégek határozata!"

Azután behívták a bégeket. Amikor a bégek összejöttek, így szóltak a királynőhöz és királyhoz "A hatalmas király ezt a határozatot egyáltalában nem helyeselte. Ennek [a határozatunknak] az az oka, hogy sérti hírünket-becsületünket, hogy egy nő uralkodjék felettünk. Másrészt az egész ország népe ellenséged lett és fellázadt. Ezt az ország megalázásának lehet [minősíteni]. Ez oknál fogva a királyt mi hívtuk be hozzánk."

Azután nagy megtiszteléssel és megbecsüléssel a királyt abból a palotából a trónra kísérték, és hódolattal fejüket lehajtva szolgálatába állottak. A király pedig, hogy Marija királynőt megvigasztalja, a következő üzenetet küldte neki: "Testvérem, légy kegyes, és ne aggódjál, mert ha én nem jöttem volna ide, az ország népe ellenségeddé vált volna, és valami bajt hozott volna fejedre." "Kihez voltak az üngürűsz bégek ezen a világon hűségesek?" Válaszolt a királynő. "Ami engem és ezt [a dolgot] illeti, szánalomra méltó helyzetbe hoztak, és képmutatással a világ előtt megaláztak..

Azután [a bégek] a királlyal elindultak, s amikor Üsztüni Belgirádba érkeztek, megkoronázták és, [ezzel] a királyi méltóság feltételét megteremtették. Aztán néhány napon keresztül lakmároztak majd visszatértek Budinba, ahol [a király] megkezdte uralkodását.

A hírek tudói úgy beszélnek tovább, hogy elmúltával megunták Karlosz királyt, és megharagudtak rá.

Amikor még Ludvikusz király életben volt, egy Palatinusznak nevezett híres embert főemberévé és belső [bizalmi] emberévé nevezett ki. Ez pedig a király kegyéből és iránta való tiszteletből a királynénak állt szolgálatában, aki őt [szintén] belső emberévé nevezte ki. A királynő pedig a császár fiának, Szekizmunduznak volt a jegyese.

Közben [a palatinusz] a királynő szolgálatába egy tehetséges embert küldött, akinek Balázs Farkas volt a neve. Ez pedig a királynőnek bizalmi embere lett, és amióta a trónról letették, állandóan a királynő szolgálatában volt. Ezt a két embert a királynő magához hívatta, és azt a tervet hogy valami cselvetéssel a királyt közösen elteszik láb alól. Végül is a királynő ezt mondta: "A mi sebünkre az az orvosság és ír lesz jó, most elhíresztelek, hogy megbetegedtem. Ti pedig a lakosztályomban rejtőzködjete el. Aztán küldünk a királynak, hogy feltétlenül jöjjön engem megnézni. Biztos, hogy ő maga fut majd [egyedül]. Az én szobámba, rajta kívül, senkinek sem szabad belépni. Ennél jobb tervünk nem volt: Mihelyt a király belép a szobámba, a dolgot végre hajtjátok." Ezt beszéltek meg. Aztán ez az álnok [aszszony] azonnal üzenetet küldött a királynak "Most súlyos betegség támadott meg engem.

Nincs reményem az életben maradásra. Így te a hatalmas királytól az a kívánságom, hogy fáradjon hozzám, amíg a túlvilágra nem térek, és remélem, hogy szerencsés idejövetele gyógyszerként rám hatni."

Azután a palatínust és a Balázs Farkas nevű hitetlenek állig felfegyverkezve elrejtőztek a királynő lakosztályának ablakmélyedéseiben. Amikor az üzenet a királyhoz érkezett, kötelességének tartotta, hogy azonnal testvére látogatására menjen. Felült a lóra, és egyedül indult el a királynő palotájába így esett törbe. Mihelyt a király odaérkezett, engedélyt kért a királynőtől a látogatásra. A két cselszövő azonnal előugrott rejtekhelyéről. "A királynő lakosztályát szabaddá tesszük!" Így szóltak, és a két vérszomjas [gyilkos] azonnal kardot rántott, és rátámadt a királyra, Irgalom nélkül rárohantak, és darabokra szabdalták. Aztán a visegrádi székesegyházba szállították és eltemették

Azután a királynő újból elfoglalta trónját. A palatinuszt helyettesévé nevezte ki. Aztán a király hívei közül néhányat elfogatott, és bosszút állt rajtuk. "Mostantól kezdve nincs több ellenségem!" Mondta, és megkezdte az uralkodást.

A hírek tudói úgy beszélnek tovább, hogy a Hirvát tartománynak volt egy bégje, akit Jodzsanisznak hívtak. Ez Karlosz királynak régi híve volt, aki sok jót tett neki. Miután a királynő [a királyt] törbe csalta és árulással meggyilkoltatta, Johanisz bég e miatt s cselekedete miatt nagyon megharagudott a királynőre, és [elhatározta, hogy] a királynő ellen támad.

Azonnal összegyűjtötte a Hirvát tartomány seregeit, és elindult a királyné ellen. De a királynő még ezelőtt levelet küldött a császárnak és fiának, Szekizmunduznak, hogy a királyt már megölette, és elvette tőle a trónt.

Miután a hirvát bán, Johanisz seregével a királynő ellen támadt, a királynő is összehozta Üngürusz seregeit, és szembeszállt vele. Borzasztó csatát vívtak, melyet elmondani sem lehet. A végén a palatinusz és Balázs Farkas is elestek a csatában, és a királynő serege vereséget szenvedett. Sokukat kardélre hányták, sokan pedig megrémülve futásnak eredtek. A királynőt is elfogták ebben a csatában, a Hirvát tartományhoz tartozó Kurpa várába vitték, és szigorú fogságba vetették.

Amikor a királynő Hirvátországban fogságba került, tudatták ezt a császárral. A császár azonnal összegyűjtötte seregét, a sereg élére fiát, Szekizmunduzt nevezte ki, és Üngürusz országába küldte. Szekizmunduz pedig lóra ült, és Üngürusz országába érkezett.

Közben a bán is megbánta cselekedetét, s mivel a császártól és fiától rendkívül félt, a királynőnek üzenetet küldött, [és arra kérte], hogy mentse meg őt attól a veszedelemtől, mely a császártól és fiától fenyegeti. Ha ezt esküvel megfogadja, akkor szabadon bocsátja és visszaküldi országába.

Amikor a királynő erre megesküdött, Johanisz egy csomó kiváló katona kíséretében visszaküldte őt országába. Szekizmunduzzal találkoztak, és megbeszélték házasságkötésük feltételeit.

Üsztüni Belgirád várában hatalmas gyülekezet gyűlt össze, lakomát és ivászatot csaptak, és az akkori szokás szerint ettek, ittak, szórakoztak.

A királynő egy nap magához idézte a bégeket, és ezt mondta nekik: "Nem akartatok elfogadni engem a királyságra, most azonban a királyság teljesen az enyém lett. Most már nincs senki, aki rajtam kívül alkalmasabb lenne. Mivel engem nem találtak alkalmasnak, most a ti intrikáitok következtében a helyemet [királyi jogomat] átadom Szegizmunduznak, mivelhoggy egyrészt a törvények szerint ő a férjem, másrészt ő a császár fia, és méltó a hatalomra. Mit szóltok ehhez a határozatomhoz?" Mikor ezt mondta, a bégek azt felelték, hogy beleegyeznek, mert az ő akaratuk (céljuk) is ez.

Aztán megvárták a királyt, fejére tették az uralkodói koronát, meghódoltak neki, és alávetették magukat parancsainak.

De Szegizmunduz király nagy gyűlölettel viselkedett a Hirvát tartomány bánja, Johanisz iránt, mert elfogatta és fogságban tartotta a királynőt. Végül elhatározta, hogy boszút áll rajta. E célból a bán környezetébe kémeket küldött, aki ebben az időben Pozson [!] várában tartózkodott. Amikor ez a királynak tudomására jutott, hatalmas sereget gyűjtött össze, és a sereg fővezérévé egy hírneves béget nevezett ki. Megparancsolta nekik, hogy: "Menjetek, és vegyétek ostrom alá Pozsega várát, én is már elindultam." Mikor ezt a parancsot küldte, a bégek is rendben összegyűjtötték katonaságukat, és elindultak Pozsega vára felé.

Egy nap megérkeztek, és az említett várat körülzárták. Körös-körül ágyútűz alá vetették, és a várvédőket teljesen letörték. Amikor a bán látta, hogy a helyzet reménytelen, a várból egy rejtett kapun kimenekült. A Boszna tartományhoz tartozó Dobra néven ismert híres erődbe menekült.

Ezenközben Pozsega várának népe a várat feladta, meghódolt, és elmondták a királynak, hogy a bán alkalmat találva Dobra erődjébe menekült. A király azonnal összevonta seregét, és elindult Dobra vára felé, és azt a várat is körülzárta. A bán ismét azt tervezte, hogy onnan is megszökik, de szökés közben váratlanul elfogták, és megbilincselve a király színe elé vezették. Aztán a várat is elfoglalták. Közben Boszna, Hirvát és Bulgar tartományok is meghódoltak.

A király közben onnan is visszatért, és Pecsovába érkezett. Ott elrendelte a bán megbüntetését. Felszereltetett egy katapultát, melyre rákötötték a bán, és végighordoztatta őt Pícsova városán, és testét darabokra szaggattatva kínhalálra kárhoztatta. Nevét és rangját a világból kitörölte.

Amikor Szegizmunduz már negyedik éve volt Üngürusz országának királya, Kara Bugdan tartományának volt egy makacs fejedelme, aki nem akarta őt elismerni királynak. Ezért a király elhatározta, hogy hadat indít ellene. Összevonta seregét és elindult. De

Bugdan fejedelme, Isztefan vajda is sereget gyűjtött, és lesben állt seregével az Erdel és Bugdan országa határán elterülő hegységben.

Amikor a király megérkezett, itt-ott összecsaptak. A király serege nagyszámú és beláthatatlan sokaságú volt. Amikor ezt Isztefan vajda látta, azonnal a király elé járult, lába elé borult, bűnének és hibájának megbocsátását kérte, és adófizetésre kötelezte magát. A király megbocsátott, és visszaadta neki országát. A titkok tudói és a hírek elmondói úgy beszéltek tovább, hogy abban az időben Kosztantiniijének volt egy padisahja. Ludvikusz volt a neve, de ekkor eltávozott ebből a világból, és Kosztantin trónja üresen maradt.

De abban az időben Aszja tartományából, mely tulajdonképpen Anadoli, az Iszlám Padisahja a türk sereggel átkelt a tengeren, és elfoglalta Geliboli várát. Aztán kinyújtotta kezét a Róm tartományra, és győzedelmeskedett. Mivel Szegizmunduz király meghódította Bugdan tartományát, a róm bégek és fejedelmek összejöttek és tanácskoztak, [hogyan fordulnak]. "Országunk uralkodó nélkül maradt - mondták -, másrészt a türk padisah behatolt tartományunkba, ami nem jelent jót. Nekünk most uralkodóra van szükségünk, aki megmenti országunkat. Most kérjük ezt Üngürüsz országának uralkodójától, Szegizmunduztól, aki nagy és hatalmas király lett Tudassuk vele helyzetünket, és könyörögjünk neki."

Aztán közösen egy levelet küldtek neki, melyben ezt írták: "Hatalmas király! Szolgáljon tudomásodra, hogy most Kosztantiniije uralkodója, Ludovikosz király eltávozott a világból, és tartományunk [trónja] megürült. Ez az egyik [bajunk. A másik pedig az, hogy] Aszja tartományából a türk padisah betört országunkba, átkelt a tengeren, és elfoglalta Geliboli várát. Onnan a Róm tartományok felé nyújtotta ki karját, és sok területet elfoglalt. Most hódítását folytatja, és ahova behatolt, mint egy hatalmas sárkány, mindent felperzselt és lerombolt. Mindenhol győzedelmeskedik, meg nem áll, hanem növeli [hódítását]. Hatalmas király! Mi téged nagynak és hatalmasnak ismertünk meg, légy kegyes, se egy percet, se egy órát ne időzz azon a tájon, gyere és fáradj ide, mert a türk sereg állandóan növekszik, és senki sem fog tudni nekik ellenállni, mert ami minket érint, rövidesen a hatalmas királyt [azaz téged] is érinthet."

A levelet gyorsan Szekizmunduz királynak küldték.

Amikor a levél megérkezett a királyhoz, azonnal tanácskozásra hívta össze Üngürüsz bégjeit a Róm tartomány ügyében. A dívánban megkérdezte őket, és a bégek a következő feleletet adták: "Hatalmas király! Mi engedelmeskedünk parancsaidnak; de ilyen kevés katonával arra a vidékre menni [hatalmas] ellenség ellen roppant óvatosságra int bennünket. Ha kapunk segítséget a Nimcse, Firanrandzsija és az abban [az irányban] fekvő többi országtól, akkor elindulhatunk mondták.

A király okosnak találta ezt a feleletet, és a környező [országokból] katonaság gyűjtésébe kezdett.

Ezenközben a világ szultánjainak szultánja és korszakunk fejedelmeinek kánja, Allah hatalmas árnyéka, a legnagyobb sahok sahja, a hitetlenek gyilkosa, az állam és a vallás támasza, azaz Bajazid szultán kán, Muhammed kán fia őfényessége Szelanikot és környékét kardja csapásával legyőzte és elfoglalta.

Eközben az iszlám padisahja levelet küldött Üngürüsz királyának, melyben ezt írta:

Te, aki Üngürüsz országának királya, Szegizmunduz vagy, szolgáljon tudomásodra, hogy most Róm tartományába léptem, és ezt a tartományt szerencsés 'kardommal elfoglaltam. Ha van a fejedén szerencse, (90) gyere [hozzám], hódolj meg, mert ha nem, és ellenszegülsz parancsomnak, s nem mutatsz hajlandóságot, akkor készülj fel [utolsó] idődre! Ne mondd aztán, hogy nem tudtam, nem hallottam" Csak ennyit!"

A levelet aztán elküldte Szegizmunduznak.

Amikor a király a levelet megkapta és elolvasta és értelmét felfogta, a félelem tengerébe merült.

Azonnal leveleket irt Üngürüsz bégjeinek, a lehető leggyorsabban készüljenek fel seregükkel. Aztán figyelmeztető leveleket küldött szét. Az iszlám katonaság felé pedig kémeket menesztett.

Azután a Nimcse, Firandzsija és a többi országokból segítséget kért. A segítség meg is érkezett.

Amikor pedig a kémek megérkeztek az iszlám had sereghez, látták, hogy Róm tartományának számos nevezetes helyét elfoglalták, és [az iszlámnak] se vége, se hossza.

Vers:

Amikor pedig a kémeket kiküldték
és azok megérkeztek az iszlám katonasághoz,
látták, hogy végtelen nagy sereg az,
le voltak telepedve a mezőségen,
a sátrak tömege elborította a térséget,
Aki ezt hirtelen meglátta, elájult[az álmétkodástól].
A sátrak előtt ki voltak tűzve a kopják,
aki ezt látta, a keble darabokra szakadt [az ijedtségtől].
Tölgyfaerdőhöz hasonlított a katonák keble,
A vörös lobogók ellepték a zöld (mezőt)
Olyan rettenetes volt ez a sereg,
Mindegyik férfija ezer férfit volna képes letörni

Próza: Amikor a kémek az iszlám seregnek nagyságát meglátták és helyzetüket kifürkészték azonnal visszatértek, és a királynak hírül adták mindazt amit láttak. Amikor a király ezt a hírt meghallotta rögtvest megrémült.

Vers:

Abban a pillanatban reszketni kezdett, mint az őszi falevet, nem maradt a testében, kiszáradt a vére, félelmében remegett, mint a falevél, arcának a színe földszínűvé vált, az iszlám [sereg] félelmetessége megtöltötte szívét, elámult és kicsordult az esze, nem tudta, mit tegyen, mitevő legyen, mely tartományba szökjön el.

Próza: Közben azok a bégek, akik Firandzsija tartományból segítségül jöttek, látták, hogy a király lelkét milyen nagy félelem fogta el, azonnal hozzája fordultak: "Hatalmas király! Miért félsz ilyen rettenetesen az ellenségtől? Mi tudjuk a módját, hogyan kell [sikeresen] harcolni a türkök ellen. Egyetlen ellenségtől sem félünk a világon" - vigasztalták őt " "Hatalmas király! - mondták az üngürüsz bégek is. - Aminek meg kell történnie, az ellen nincs orvosság, az megtörténik. A félelem nem használ semmit.. Az, amit az [isteni] rendelés írója megirt a te fejedre, az feltétlenül megtörténik. Így tehát

padisahtól mi okunk van félni? Egy király legyen rendíthetetlen !"

A királyt rossz sejtelmek közepette útnak indították. Meneteltek, megpihentek, ettek, ittak, egy nap megérkeztek a Bulgár tartományba, és letáboroztak. Aztán azon is átmenetel-ve Vidinhez értek, ott ütöttek [ismét] tábor.

Ezenközben az iszlám sereg is kémeket küldött a hitetlenek seregéhez. Tökéletesen kikémlelték, és amikor látták, milyen harceszközökkel vannak felszerelve, az Ahzer tengerhez hasonló megszámlálhatatlan katonaságukat a király ellen zúdították.

Vers:

Összevonták katonaságukat, s a királyra [támadtak],
Az Isten, aki legyen felmagasztalva, segít barátainak.

Az iszlám katonák tömegesen elindultak, az úton hullámokban [csapatonként] menetel-ve, mindegyikük állig felfegyverkezve, harcra szánva magukat, oh, útra indulók!

Bőszülten elhatározták, hogy győzni fognak, mindegyikük rettentő akarással, ettek, ittak, vándoroltak, megpihentek, éjjel-nappal elindultak győzelmi cél akarásával.

Próza: Amikor közel értek ahhoz a helyhez, ahol az ellenséggel találkozni akartak, megálltak. Közben a király is elindult Vidin közeléből a nyomorult hitetlen sereggel, és Iszá próféta őfényességének ezerháromszázkilencvenhatodik évében Eszki Nigeboli mellett

megálltak, és táborot vertek. Ágyúikat felállították, s készen vártak az [alkalmas] időre, és figyeltek.

Egyszer csak egy nap váratlanul meghallották, hogy megperdültek a kis és nagy dobok. Magasabb helyre hágtak, hogy megnézzék, mi történt. Látták, hogy az iszlám hadsereg, őfényességével, Mura kánnal, a győzedelmessel [gázi] együtt mint az árvíz előrenyomult, és a királlyal szemben, félelem nélkül letelepedett. Az az éjjel nyugalomban telt el. Mindkét seregben a kikiáltók kihirdették, hogy másnap lesz a csata.

Mihelyt reggel lett, és a világot beragyogó nap Kaf várából felütötte a fejét, és isteni fényével beragyogta a világot, mind a két acélba öltözött tengernyi sereg lóra ült. Kibontották zászlajaikat, elrendezték soraikat, s felállították csapataikat. A firandzsija bégek, katonák és lovaik is tetőtől talpig fel voltak vértezve. Ezek a Firandzsija tartományból a király segítségére jöttek, és azzal dicsekedtek, hogy ők tudják, hogyan kell a türkök ellen sikeresen harcolni. Az üngürüs csapatok előtt álltak csatasorba, és arra kérték a királyt, hogy teret [elsőséget] engedjen nekik. Azonnal szabad teret engedtek nekik, és megkezdődött a csata.

Az ütközet egyre hevesebbé vált, a huj-huj csatakiáltás felhallatszott az éjig. Aznap oly [hevesen] dúlt az ütközet, hogy az iszlám katonák a hitetlen ellenség szemé láttára szűké tettek nekik a világ bárkáját. Annyira, hogy a térséget elöntötte az emberi vér, a köveket is korallszíneire festette, és az [emberi] húsból halmok keletkeztek.

Vers:

Hogyan írjam le neked, [kedves olvasó], azt a napot?

Az egekig felhangzott az ordítózás.

Az iszlám katonák Allah segítségével és Allah prófétájának csodatételében bízva, [a lelkesedés tüzeitől] izzó kardjaikat kirántva, lélekből fakadó "Allahu akbar!" kiáltással mint a tűz behatoltak a hitetlen katonaság [soraiba], és olyan öldöklést hajtottak végre, hogy a Végzet aggastyánjának az ezretlító (azaz mindent látó) sem látott még olyat.

Az örökkévaló Teremtő az iszlám katonaságnak alkalmat és segítséget nyújtott, és a hitetlenek seregét felbomlasztotta. A harcteret ellepték a holttestek és a [levágott] fejek. A harcmezőről az ellenséget visszaszorították, és a király ellen törtek. Csakhamar a király zászlaihoz értek, a zászlókat és a zászlósokat letiporták, és kiváló harcosainak nagy többségét kardélre hányták.

Amikor a király ezt látta, becsstelenül megfutamodott. Kosztantinije irányába futva elmenekült, s Kosztantinije városába érkezett. Néhány bég is megmenekült, és Üngürüs tartományába futott.

De még mielőtt a király erre a hadjáratra elindult, Üngürüs tartományában volt két hatalmas bégfi, akik Siklós várát bírták atyai örökségül. A király valami miatt megharagudott

rájuk, elfogatta őket, és örök börtönbe záratta. Mivel a király a Nigeboli melletti csatát elvesztette, és Kosztantiniije városába menekült, ez a két fogoly bégfi is visszanyerte szabadságát és birtokait. Az iszlám csatából megmenekült bégek is hazatérve szövetkeztek, és megesküdtek, hogy ha majd a király visszatér Üngürüsz tartományába, elfogják, és örök rabságra kárhoztatják.

De a hírmondó elbeszélése és a könyv tulajdonosának története tovább arról szól, hogy a királynak hat hónap elteltével az volt a terve, hogy elhagyja Kosztantiniijét, Rodosz szigetére megy az ottani bégekhez, és tőlük kér segítséget. Ezzel a reménnyel hajóra szállt, és elhajózott az említett szigetre. Ott megszakítás nélkül másfél évig tartózkodott, azután ismét hajóra szállt, és a Hirvát tartományba utazott. Onnan Üngürüsz tartományába akart menni, de félt a bégek gonoszságától.

Ezenközben a Nimcse birodalom császárától kérőlevél érkezett az üngürüsz bégekhez [a király támogatására], s ebben bízva a király visszatért Üngürüsz tartományába.

A régebben örök fogságba vetett bégfiak pedig megragadták az alkalmat, elfogták a királyt, és Siklós várában örök fogságba vetették.

Abban az időben volt Erdel tartományának egy bánja, aki a régi királyok nemzetségéből származott. Ladiszlus volt a neve. (A két bégfi) azt akarta, hogy őt teszik meg Üngürüsz királyának. Végül is elmentek érte Erdel tartományába, és Üngürüszbe hozták őt. Amikor azonban megtudta, hogy a király fogságban van, kijelentette, hogy a királyságot nem fogadhatja el, mert a király fogságban van, és ennek nem lesz jó vége.

Azonnal visszatért Erdel tartományába, és elhatározta, hogy visszaül régi állandó báni méltóságába. A királyt fogságban tartó bégeknek volt azonban egy tapasztalt atyjuk [!]. Egy nap fia lába elé borult, és a király szabadon bocsátását kérte tőlük. A bégek nem tudták atyjuk kérését visszautasítani, s a királyt szabadon bocsátották, és a trónra ültették.

De az üngürüsz bégek többsége és a többi nép mind ellensége volt a királynak, de ezt nem merték előtte mutatni. Amikor ezt a bégfiak látták, a királyt menekülésre kényszerítették, aki aztán átkelt a Dunán, és Cseh- Moravába ment. Ott egy ideig tartózkodott, a nimcse és cseh népből sok katonát gyűjtött össze, és visszatért. De azon a helyen, ahol trónjára akart volna lépni, az üngürüsz bégek is sereget gyűjtöttek, szembeszálltak vele, és nem akarták beengedni az országba. Ezzel a szándékkal a király ellen támadtak, és csatára került a sor, de a király leverte és széjjelszórta őket. Sok lázadót és bujtogatót elfogtak és lemészároltak. A tudományok ismerői és a hírek elmondói úgy adják elő tovább, hogy a király trónra lépésének huszonharmadik évében Rím tartományának a népe, amely szintén az ő alattvalója volt, azt kívánta tőle, hogy újból indítson hadjáratot az iszlám sereg ellen.

E célból megküldték neki Rím vidékének koronáját, és megkoronázták.

Csehországnak is volt egy uralkodója, de eltávozott a világból. Mivel nem volt fia, Csehország népe is (közös] megegyezéssel Szekizmunduzt választotta meg királyává. Meg-

hódoltak neki, és a cseh királyi koronát elhozták és átadták neki. Mivelhogy a Nimcseország császára is ezután rövid időn belül jelköltözött a világból, Nimcseország [trónja] is üresen maradt. Végezetül összejöttek a Nimcse-, Firenk- és Rimország bégjei és nagyjai és a többi éles eszű emberei, és a Majlan nevű híres várban hatalmas gyülekezetet rendeztek. Elhatározták, hogy Nimcseország császárságára megfelelő és méltó embert kívánnak választani.

Aztán fontolóra vették, hogy Szegizmunduz király abban az időben már három ország trónviselő uralkodója.

Másodszor, hogy tapasztalt és érett korú ember. Harmadszor, hogy régi császári család sarja, így tehát senki alkalmasabbat nem találhattak.

Azonnal jegy kiváló követet küldtek Szegizmunduzhoz, aki átadta neki azon gyülekezet bégjeinek pecsétes levelét, melyben esedeztek, hogy a király jöjjön el abba a gyülekezetbe.

Mivel annyira esedeztek, a király [kérésüket] elfogadta. Miután helytartókat nevezett ki a hatalma alatt álló területekre, egy idő múlva lóra szállt, és elindult Majlan vára felé.

Ettek, ittak, meneteltek, megpihentek, és egy nap közel érve ahhoz az óhajtott helyhez, egy helyen letáboroztak. Annak a gyülekezetnek összes bégjei és a vallásnagyk [főpapok] elébe jöttek, hogy fogadják, és tisztelettel Majlan városába kísérték, és ott elszállásolták. Néhány napon keresztül fejedelmi lakomát rendeztek számára, ettek, ittak, és az elmúlás meghazudtolására lakmározással mulatoztak.

Azután a Nimcse, Firenk és Rim nagyjai felkeltek (az asztaltól), és Szegizmunduznak felajánlották a Nimcseország császárságát. Szegizmundus állva hallgatta kitartó esdeklésüket, és így szólt. "Mivel engem a császári méltóságra méltónak láttok, bégjeitek határozatába és nagyjaitok döntésébe beleegyezek. Jó lesz !"

Amikor ezt a feleletet adta, azonnal fejére tetti a császári koronát. Azután mindnyájan, apraja nagya hódolatukat fejezték ki neki, kezet csókoltak, és mindnyájan méltóságuk szerint helyet foglaltak jobb és bal oldalán, és beszélgettek. Kezükbé vették a júdásfavirág színű (borral telt) poharakat balról és jobbról jázmin lábszárú szolgálók öntötték a kristálypoharakba a rubinszínű [bort], és elfelejtették a világ gondjait. Fejük kegyességgel, szívük gyengédséggel töltődött meg..

A császár mindegyiküket császári palástba öltöztette, gazdagon megajándékozta. Ily módon jó ideig ettek, ittak, szórakoztak, és sok hónapot és napot töltöttek mulatozással.

Végül is a király Üngürüz országára terelte szót, melynek császára lett. Üngürüz tartományában nyugtalanság ütötte fel a fejét és zavargás keletkezett, s azt hangoztatták, hogy vagy jöjjön vissza a császár, vagy [ha nem], akkor más királyt választanak.

Ezenkívül a Cseh tartományba kinevezett helytartója rossz viszonyba került Csehország bégjeivel, és dorbézoló életet folytatott. Üngürüz tartományának helytartója a [cseh] tartomány dolgait a valóság szerint [a császárnak] előadta: "Hatalmas császár" Szolgáljon

tudomásodra, hogy annak a tartománynak a népe elégedetlenkedik, mert nekik király kell. Ráadásul a Cseh tartomány bégjei a helytartójukkal rossz viszonyba vannak, elhidegülés és elégedetlenség keletkezett közöttük. Kevés híja, hogy az országban nem tört ki a lázadás. A további [teendő] a hatalmas császár tudja [azaz intézkedjen]!"

Ezt a levelet gyorsan a császár trónjához küldte Amikor a császár ezt a felterjesztést tudomásul vette, így szólt: "Valóban, azok a területek régóta üresek. A legjobb az lesz, ha oda megyünk és megnézzük!" , Azonnal előkészíttette fegyverzetét, az ottani gyülekezet bégjeivel megtárgyalta a teendőket, és elindult Üngürüsz tartománya felé. Meneteltek, megpihentek, ettek, ittak, és egy nap a trónhoz értek, aztán ott tartózkodtak.

Egy idő múlva [a király] elhatározta, hogy Csehországba megy, és kikutatja az ország [állapotát] a makacskodókat és lázadókat megbünteti, és az ország (helyzetét) megjavítja

A cseh székesfővárost Faragának hívták. A király Faraga felé vette útját, ott egy ideig tartózkodott, és az ország (állapotát) megjavította.

De már gyenge öreg lett, Üngürüszország trónjának ötven évig volt királya. Amióta sikerült elnyernie a Rím és Cseh tartományok koronáját, azóta hatvan év telt el. Császárrá koronázása után is öt év telt el, amióta a Cseh tartomány megjavítására ment, betegség lett úrrá egészségén, reményét veszítette az élettől, és Üngürüsz bégjeit színe elé hívatta. "Íme, a gyengeség ejtett hatalmába, életem csaknem teljes egészében elmúlt, és végéhez közeledik. Hogy állapotom jobbra forduljon, a tiszta [- szent] Mindenható ajándéka lenne. De ha én meghalok, határozottan tudom, hogy ti a cseh bégekkel nem lesztek jóban, sajnos, emiatt az ország pusztulásának lesztek okozói. Kegyeskedjete engem innen elvinni és kolostoromban elhelyezni. Ha meghalok, Várad városában temessetek el." Ezt a végrendeletet tette.

A bégek pedig a császárt onnan elvitték, és a cseh-moravai pihenőhelyére szállították. Ott életét befejezte, miután az uralkodás trónján teljes hetven évet töltött, eltávozott a világból. Parancsa szerint Várad városában temették el.

Vers:

Lelke eltávozott és itt hagyta ezt a világot.

Várad városában temették el őt.

Szemét a föld porával befedték

és sírjában eltemették.

A hírek ismerői úgy beszélnek tovább, hogy a császárnak is volt egy fia [!], akit Albertusznak hívtak. Életében Nimcseországban neveltette. Amikor atyja eltávozott e világból, Albertusz megérkezett egy csomó katonasággal, és Üngürüsz trónjára lépett. Ő is [mint atyja örökségén] a Cseh és Rím országok felett uralkodott. De az élet nem lett hozzá hűsé-

ges, egy év, kilenc hónap és nyolc nap múlva ő is elhalálozott Üsztüni Belgirádban temették el. De maradt egy négyéves fia [!]

Albertusz király felesége azt akarta, hogy fia helyett ő legyen királlyá koronázva, de aztán eszébe jutott Marija királynő [sorsa], aki régebben a trónra lépett, s emiatt sok szerencsétlenség és baj zúdult a fejére. Ezen a példán okulva szívéből ezt a gondolatot elűzte.

Végül is a pártján álló bégeket magához hívatta, és tanácsot tartott velük, s így szól hozzájuk: „Oh, bégek! Albertusz király eltávozott a világból, fia még kiskorú. A ti hozzájárulástok szükséges ahhoz, hogy amíg felnő, örökségét átvegyem én.”

A hozzá hű bégek ezt helyesnek találták. De néhány bég ezt mégsem találta helyesnek, és ezt a megoldást nem akarták elfogadni.

„Amíg Albertusz király fia felnő - mondták -, országunkba vagy más [császári] tartományba ellenség törhet be, és akkor vége mindennek. Nekünk feltétlenül királyra van szükségünk!” Mondták makacskodva.

De Albertusz király felesége az ország koronáját elvitte, és párthívei közül meghatalmazottakat nevezett ki Visegrád várába.

Ezenközben mi megérkeztünk innen a makacskodó bégekhez. Ezek egy helyen összegyűltek, és így szóltak

„Számunkra az lesz a jó, ha nekünk megfelelő királyt választunk, amíg az ország a kezünkben van.”

Volt Lehország uralkodójának egy testvére, Vuladislausnak hívták. Ezek a [makacskodó] bégek titokban Lehországba mentek, és meghívták őt. A leh király okosnak találta ezt a dolgot, és katonaság gyűjtésébe fogott.

Ezenközben ez a hír Albertusz király feleségének a fülébe jutott. Nagyon aggasztotta ez őt, és a gondolkodás tengerébe merült. Az a gondolata támadt, hogy Nimcseország császárához fordul, és segítséget kér tőle. Ezzel a gondolattal abban az órában magához hívatta párthíveit, és tudomásukra hozta a helyzetet.

„Az én akaratom most az - szólt hozzájuk -, hogy fiamat magammal viszem, és a császár színe elé járulok.”

Ezt a tervet párthívei is jónak találták és elfogadták. De az asszony tudta, hogy nem bízhat hűségükben, és így szólt:

„Én most elhatároztam, hogy az ország koronáját elviszem a császárhoz, mert korona nélküli királyság vadházasságban élő asszonyhoz és zabola nélküli lóhoz hasonlít. Ez egy súlyos eset !”

Aztán azonnal felkerekedett, magával vitte Üsztüni Belgirád kulcsait, és Visegrádba ment. Ott magához vette a hatalom koronáját és az említett vár kulcsait is, és elindult a nimcse császárhoz.

De azok a bégek, akik Lehországba mentek, a leh uralkodó testvérét, Vuladiszlavust a Leh tartományból elindítva Üngürüsz országába kísérték. Azt kívánták, hogy királlyá legyen koronázva. Ezért embert küldtek Visegrád várába a koronáért. Azok [a várbeliek] azt válasszolták neki, hogy a király felesége (a koronát) elvitte, és nem tudják, mit csinált vele.

Amikor az üngürüsz bégek ezt meghallották, nagyon elszomorodtak, elbúsultak és gondokba merültek. Végül is a királyt Üsztüni Belgirádba kísérték. Mivel nem tudták, mitevők legyenek, tanácskoztak a főpapokkal, s a végén azoknak az engedélyével azt találták jónak, hogy búzakalászból fonnak koronát, és ezzel koronázták meg királlyá. Aztán vártak, de mivel az ország népe nem egyezett bele, kitört emiatt köztük az ellenségeskedés. Azelőtt sem voltak hűzek a királyhoz, és igazán sohasem hódoltak meg. A király [emiatt] közülük sokat elfogatott és kivégeztetett. Az ország népével is szakadatlanul viszálykodott és háborúskodott. A tudományok ismerői és a hírek elmondói úgy beszélnek tovább, hogy amikor a király állandó háborúskodásban volt népével, akkor az iszlám padisahja, Murad szultán kán, Bajezid kán fia ökiválósága összegyűjtötte az iszlám országok katonaságát, és elindult Belgirád vára ellen.

Ebben az időben Johanisz volt Belgirád várának főparancsnoka, aki a Hirvát, Uszlovin és Bulgár országok bánjainak testvére (!) volt. Mivel az iszlám sereg közel ért Belgirád várához, Johanisz is előretört, és megütközött az iszlám előcsapatokkal. Közben az iszlám padisahja is szerencsével és boldogsággal megérkezett az említett várhoz, és a vár erődtímeit körülzárta.

De a hitetlenek oldaláról a vár védője, Johanisz a vár kapuit kinyitatta, és ez a gonosz [alak] éjjeli kirohanással az iszlám katonaságnak rendkívüli kárt okozott. Ez oknál fogva a világ fejedelme és az iszlám padisahja rettenetesen megharagudott, és parancsot adott a seregnek, hogy földdel hányják körül a várat. A várat annyi földdel töltötték körül, hogy a várfalak magasságáig ért. Aztán erre a sáncokra [havale] ágyúkat vontattak fel, és minden oldalról lövetni kezdték a várat, s nagy pusztítást vittek végbe.

A hírek tudói úgy beszélnek tovább, hogy amikor a vár népe látta, hogy a vár elpusztul, azonnal föld alatti folyosót kezdtek ásni, melyet láporral töltöttek meg, s ezzel az volt a céljuk, hogy végső támadás esetén a levegőbe repítik az alagutakat az iszlám néppel együtt.

Miután az [igaz] vallás népének katonái hét hónapon keresztül ostromolták a várat, hatalmas rohamot intéztek, de amikor a föld alatti folyosók fölé érkeztek, azok a gonoszok felrobbantották a folyosókat, és nagyon sok muszlimnek vértanúhalálát okozták. Végül is látták, hogy a várat nem tudják bevenni.

Azután az iszlám padisahja azt kívánta, hogy mondjanak le a vár bevételéről. Majd megtartotta a legfelső dívánt, melyen Iszhak pasának, kívánsága szerint, sereget és kegyes parancsot adott, hogy a várat őrizze. Ő maga pedig visszafordult, és hazatért az iszlám országa tájaira.

A parancs szerint Iszhak pasa a várat körülzárt, és folytatta az ostromot éjjel-nappal. Amikor elterjedt a híre, hogy az iszlám padisahja eltávozott a vártól, királyi részről Janko vajda néhány ezer főnyi serege Iszhak pasa ellen indult. Amikor Belgirád közelébe értek és Iszhak pasával találkoztak, összeütköztek. Isteni rendelés szerint Iszhak pasa vereséget szenvedett, Janko vajda pedig az iszlámhoz tartozó néhány helyet elfoglalt, felperzselt, sok kárt és pusztítást okozott.

Iszhak pasa azonban az iszlám padisahjával való találkozás [megbeszélés] után újból sereget gyűjtött, és Janko vajda ellen támadt. De Janko éber volt, Iszhak pasa ellen indult, és váratlan éjjeli megrohanással rátámadt. Az iszlám [népből] sokan elesetek, a csatatéren magát Iszhak pasát is elfogták, és az iszlám sereget széjjelverték. Azután Janko vajda a foglyos Iszhak pasával visszatért Üngürüs országába.

De még ezelőtt az iszlám padisahja Szerrendire környékén a deszpotnak rengeteg birtokát elfoglalta. Mivelhogy Iszhak pasa a hitetlen ellenség fogságába került, iszlám padisahja elhatározta, hogy a deszpot birtokait visszaadja a királynak. Ennek ellenében a király sértetlenül visszaküldte Iszhak pasát a padisah ökválóságának. Ettől kezdve megszűnt közöttük az ellenségeskedés.

Abban az időben azonban volt a király mellett egy nagy [tekintélyű] főpap, akit Polaposznak [!] hívtak. A király és az országnagyok ennek a főpapnak a [hitetlen vallás] szerinti döntései alapján cselekedtek. Előtte nagyon sok tiszteletre méltó főpap meghajolt, és ha valami nehézségük támadt, akkor ennek a színe előtt oldották azt meg.

Egy nap ez a főpap a király elé járult, és többek közt ezt mondta:

„A mi [szent] könyveinkben úgy van megparancsolva, hogy aki nem veti magát alá a mi vallásunk [rendelkezéseinek], az azzal kötött eskü betartása nem kötelező. Így tehát, hatalmas király, ha te most az ellenséggel eskü alatt megegyezel [azaz békét kötsz], ezt az alkalmat el ne szalajtsd, mert az ellenség napról napra terjeszkedik, és serege [állandóan] növekszik. Most pedig, hogy országodnak ilyen hős vajdája van, mint Janko, nem szabad elszalajtani ezt az alkalmat!"

Ezekkel a szavakkal a királyt teljesen félrevezette, és rosszakaratú megtévesztése következtében a király elhatározta, hogy az iszlám [nép] ellen támad. Azonnal leveleket küldött széjjel Üngürüs bégjeinek, hogy készüljenek fel. Megszámlálhatatlan sereget gyűjtött össze, és elindult.

De ezenközben a királynak ez a szégyenteljes cselekedete az iszlám padisahjának a fülébe jutott. Azonnal kémeket küldött Üngürüs vidékeire. Miután a hír valódiságáról értesült, ő is megszámlálhatatlan sereget gyűjtött össze, és éberrel figyelte az ellenség felől [érkező] híreket.

A király közben számtalan nyomorult katonájával felkerekedett, és a Fekete-tenger partján levő Várna nevű hely közelében letáborozott.

Az iszlám hadsereg is, csapat csapat után, zászlóalj zászlóalj után megindult a hitetlen ellenség ellen. Nagy távolságokat megtéve egy nap, egy szerencsés pillanatban és boldog órában megérkeztek, és félelmetesen letáboroztak a királlyal szemben.

Azon az éjjelen nyugalom volt. Mihelyt reggel lett, a két sereg lóra szállt, és megkezdődött a csata. Egymást öldökölve összekeveredtek, és olyan őrülten csatáztak, hogy amióta a világ kereke forog, olyan csata még nem volt. Oly hevesen folyt az ütközet, hogy az iszlám sereget már-már legyűrték, és nem sok híja, hogy arcuk vizét a földre szórták.

Ekkor azonban a hitetlenek serege elkezdett rabolni és fosztogatni. Amikor az [igaz] vallás népe ezt látta, újból megmarkolta kardját, és „Allahu akbar!” kiáltással a hitetlen seregre rontott. A hitetleneket annyira letörték, hogy egészen a király [vezéreinek a] csoportjához értek. Az arcátlan királyt letaszították lováról, és irgalmatlanul elválasztották fejét a testétől. Zászlait letiporták, zászlóvivőiket lemészárolták, és számtalan hitetlen katonát kaszaboltak le. A sereg maradványai félelmükben elmenekültek. Vagyonukat, sátraikat hátrahagyva senki sem maradt a csatatéren.

Vers

Az iszlám nép nagy tettet művelt azon a helyen,
A hitlenekkel ott nagy csatát vívtak.
Számptalan hitlent ott letörtek,
Életüket nagy nyomorúságba döntötték.
Mindegyiküket letaszították lovuk hátáról,
Szívüket összetörték és megölték,
Ki megsebesült, ki elpusztult,
Kinek meg a véres föld lett a helye.
Levágták a királynak is a fejét.
Amikor a hitlenek ezt látták, megfutamodtak,
Az igaz vallás népe karddal kaszabolta őket
És a pogányok ellen nem állhattak, [hanem] megfutamodtak.

Próza: Miután a nyomorult hitetlen sereg vereséget szenvedett és megfutamodott, az iszlám katonaság [kezére] szerfölött nagy hadizsákmány került.

A hírek tudói úgy beszélnek tovább, hogy abban az időben Iflah tartományának volt egy fejedelme. Daragul vajda volt a neve. Mivel az üngürüsz sereg vereséget szenvedett, és a király is elesett, Janko vajda azonnal Iflah tartományába menekült. Úgy tudta, hogy Iflah fejedelme neki barátja.

De amikor Daragul megtudta a [valóságos] helyzetet, Janko vajdát elfogatta és börtönbe záratta. Jó ideig fogságban volt, de óriási váltságdíj ellenében szabadon bocsátotta, és így megmenekült.

Mivel Üngürüs országának uralkodója, Vuladiszlavus iszlám padisahja kezétől elesett, összejöttek az ország bégjei, és elhatározták, hogy a szultanátus (királyság) palotájának felvirágoztatása céljából királyt választanak.

„Íme tudjátok - szolt néhány bég -, hogy Albertusz király felesége fiát, Ladiszlavust ezelőtt a nimcse császárhoz vitte. Most azonban már felnőtt. A császár őt fogja támogatni. Úgyhogy ha mi most másvalakit hozunk ide, biztos, hogy a császár és miközöttünk kitér az ellenségeskedés, és katonasággal jön ellenünk. Így tehát az lesz a jó, ha Albertusz király fiát, Ladiszlavust hozzuk ide, vagy pedig követet küldünk érte."

Ezt a határozatot Janko vajda is helyesnek találta, a többi bég és a tartomány népe is jónak látta. Az ország bégjeinek egyhangú határozata alapján tehát hírt küldtek Albertusz fiának, és meghívták őt [a trónra]. Ebben az időben azonban Ladiszlaus még gyermek volt. Végül is úgy határozott, hogy barátságos levelet ír Üngürüs bégjeinek.

„Amíg én felnövök, nevezetek ki valakit helytartómnak, akit alkalmasnak találtok." Aztán [a levelet] elküldte.

Amikor a bégek a levél tartalmát megértették, a parancsnak engedelmeskedtek, és Janko vajdát találva alkalmasnak a helytartóságra, megválasztották őt.

Egy idő múlva Janko vajda elhatározta, hogy Iflah fejedelmén, Darukul vajdán boszút áll. Azonnal összegyűjtötte seregét, és elindult ellene. Darukul vajdát leverte, fiával együtt elfogta, és Erdel tartományában kemény fogságba vetette, Iflah tartománya [élére pedig] egy más vajdát nevezett ki. Aztán visszatért Üngürüs tartományába.

Egy idő múlva [ismét] elhatározta, hogy hadjáratot indít az iszlám kapujának vidékei ellen. Ez az átkozott [Janko vajda] a hadjáratra teljesen felkészült, és az üngürüs bégeknek is levelet küldött, hogy készüljenek fel erre a fontos hadjáratra.

Rövid időn belül végeláthatatlan sereg gyűlt össze, és elindult az iszlám vidékek ellen. De az iszlám katonaság is készenlétben volt. Amikor Janko vajda Szeverin közelében átkelt a Dunán, és közel érkezett az iszlám vidékekhez, iszlám padisahja is azonnal ellene indult, és szembefordult vele. Mindkét fél lóra szállt, és oly csatát és öldöklést vittek végbe három napon keresztül, hogy [annak a dicsősége] szájról szájra járt.

Végül is a Sorsdöntő Király [Allah] kegyelméből az iszlám katonaság kerekedett felül és győzött, s a hitvány hitetlen sereget leverte és letiporta. Ki megszökött, kit kardélre hánytak, maga Janko vajda is elmenekült.

Menekülés közben véletlenül találkozott két moszlimmal, akik vadászaton voltak. Az az átkozott, felhasználva ezt az alkalmat, az egyik moszlimot vértanúvá tette. De közben beesteledett, és [az éj leple alatt] elmenekült.

Közel ahhoz a helyhez zord hegyvidék kezdődött. Ebbe a hegységbe vette be magát, és irányvesztetten bolyongott benne. Véletlenül találkozott egy bolgár emberrel, és attól kérdezte meg az utat. Bőséges pénzt adott neki, és kalauzul fogadta fel.

Még [jóval] ez előtt az iszlám padisahja elvette a deszpot kezéből Szemendirét, de most tengernyi kegyének hullámzása következtében azt neki visszaadta.

A hírek tudója tovább úgy beszéli, hogy az a kalauz Janko vajdát Szerrendire várába vezette.

Mivel a deszpot az eseményekről értesülve volt, Jankót azonnal elfogatta és börtönbe vetette. Hosszabb ideig fogságban tartotta, de azután hatalmas váltságdíjban megegyeztek. Janko fiát kezesül elfogadta, s a végén őt szabadon engedte.

Amikor Janko vajda ily módon megmenekült, azonnal átkelt a Dunán, és Szegedinbe ment. összegyűjtötte annak a vidéknek a csapatait, és visszafordulva átkelt az említett folyón, a deszpothoz tartozó vidék ellen támadt, felgyújtotta, feldúlta és kirabolta.

Onnan visszatérve azonnal Csehország ellen indult, azt is elfoglalta és feldúlta. Azután visszatért székhelyére.

Az események elmondói úgy adják elő tovább, hogy ezelőtt, amikor Janko vajdát az iszlám padisahja legyőzte, elmenekült, majd a deszpot kezébe került, aki aztán őt [Jankót] szabadon bocsátotta. Ez a hír az iszlám padisahjának a fülébe jutott. Emiatt rettenetesen megharagudott a deszpotra, és azonnal sereget küldött ellene.

Amikor a deszpot erről értesült, az aggodalom tengerébe merült, és azonnal levelet írt Janko vajdának:

„Én jót tettem neked. Szabadon engedtelek. Emiatt az iszlám padisahja megharagudott, és sereget küldött ellenem. Barátság és baráti hű segítség számomra csak tőled származhat.”

Egy hűséges emberével ezt a levelet Janko vajdának küldte, és segítséget kért tőle. Amikor Jankóhoz érkezett ez az üzenet, azonnal sereget gyűjtött, a deszpot [megsegítését] helyénvalónak ítélve, seregével elindult, és találkozott a deszpottal.

Azután egy helyen szembekerültek az iszlám sereggel, megütköztek, de az Úr bölcsessége és a Teremtő hatalma következtében leverték az iszlám sereget, s fővezéreit is elfogták. Janko vajda aztán visszafordult, és elindult Üngürusz földjére.

Ezek maradjanak ennyiben, a mi történetünk azonban Albertusz fiához, Ludovikuszhoz [!] érkezett, aki közben az ifjúság korszakába lépett, és jóra való legény lett. A császár trónja előtt [földre] hajtotta fejét, és így szólt:

„Hatalmas császár ! Fennkölt gondoskodásától kegyet remélek, hogy mostantól kezdve kegyes tekintettel forduljon felém, és küldjön el engem anyámtól (örökölt) birtokomba, és legyen az én támogatóm!”

Miután így esdekelt, a császár segítséget nyújtott neki, és rövid időn belül elküldte őt Üngürüsz országába.

Hát csak hadd menjen, mi pedig innen [gyerünk] Janko vajdához. Ő is elindult, és egy nap Budinba érkezett. Ez akkor volt, amikor Ladiszlavus Pedzs tartományának határára érkezett. Onnan kapta meg Janko vajda [érkezésének] hírét. Janko azonnal lóra termett a tartomány kiválóságaival és előkelőségeivel, és elindult szembe Ladiszlavus fogadására.

Pidzs közelében találkoztak a királlyal. [Janko] a király elé járult, és leborult előtte. Janko hírnevét és hősiességét a király [jól] ismerte, s ezért a legnagyobb tisztelettel és megbecsüléssel fogadta.

Azután Janko vajda Íszá próféta őfényességének ezernégyszázötvenkettedik évében Üngürüsz tartományát Ladiszlavusnak átadta. Beszéd közben ezt mondta neki

„Hatalmas király! Tudd meg, hogy nyolc év telt el azóta, hogy engem a te helytartónak kineveztek. Attól az időtől a mai napig megszakítatlanul háborúskodtam, és egy pillanaty nyugalom sem volt !”

Ladiszlavus aztán szívélyesen megvendégelte Jankót, és ajándékokkal halmozta el. Onnan aztán elindultak, és Üngürüsz tartományába érkeztek. A tartomány bégjei és aprajánagyja [szívélyesen] fogadták a királyt, nagy tisztelettel és megbecsüléssel a palotájába kísérték.

Vers

Nagy tisztelettel a trónjára ültették őt,
Palotájába helyezték és otthagyták őt.

Próza: Miután Ladiszlavus király megérkezett, fejére tették a hatalom koronáját, [s ezzel] a királyi hatalom feltételét megadták. Azután sok napot evéssel-ivással töltöttek el.

A király szilárd barátságot mutatott Janko vajda iránt. Királyi paláttal ajándékozta meg, és tudatta Jankóval, hogy Bisztricsa városát néhány várral együtt Erdel tartományához csatolta és neki birtokul adományozta. Aztán fejére tette a koronát, egy pecsétet adott neki, mely oroszlán alakú volt, és a tartomány összes bégjeinek megparancsolta, hogy olyan tisztelettel viselkedjenek vele szemben, mint egy király iránt. Aztán visszaküldte őt Erdel tartományába.

A hírek tudóinak elbeszélései arról szólnak tovább, hogy Ladiszlavus király tizenhárom éves volt, amikor Íszá őfényességének ezerháromszázötvenharmadik [!] évében Üngürüsz trónjára lépett.

Az események ismerői továbbá azt beszélnek el, hogy Ladiszlavus király idejében nálunk Mehmed szultán kán, a győzedelmes, a virágzó Kosztantiniijje ellen összevonta az iszlám sereget, megtámadta és ostrom alá vette. Végül is a Mindentudó Király [Allah] kegyel-

méből az iszlám sereg [sok] éjjeli és nappali harc után [a várost] letörte és elfoglalta. Az ellenséges sereget legyőzte. Kosztantinijje tartományát elfoglalta, a kolostorokat felgyújtatta, s helyükre mecseteket és medreszékét építtetett. Ez oknál fogva neve és dicsősége elterjedt az egész világon, és kardja csapásától való félelem következtében a hitetlenek szíve reszketett.

Miután Muhammed szultán kán - (legyen vele Allah] kegyelme és megbocsátása - Kosztantinijje bevétele után egy idő múlva elhatározta, hogy Allah dicsőségére a hitetlen tartományok ellen győzelmes hadjáratot indít. Amikor hallotta, hogy a hajdani Murad szultán és kán az iszlám sereggel Belgirád ellen indult, és ellene sok hónapon és napon keresztül szent háborút vezetett, és az ostrom folyamán az igazhivők közül sok vértanú lett. A várat azonban nem sikerült bevennie, azonnal elhatározta, hogy ez ellen a vidék ellen fog győzelmes hadjáratot vezetni.

Az volt a célja, hogy Belgirád várán bosszút áll. Egy nap aztán parancsot adott, hogy a Tuna folyón hajóhadat építsenek. A keze alatt levő tartományokba értesítést küldött, hogy készüljenek fel a hadjáratra. Rövid időn belül számtalan igazhitű katona gyűlt össze, és elkészült a hajóhad is az említett folyón.

Egy nap aztán elindult Belgirád várának irányába. Egy nap szerencsésen és a [jó] sors irányításával megérkeztek az említett várhoz, és körülzárták. Rövidesen megérkezett a hajóhad is. A folyón és a szárazföldön a várat ostrom alá fogták, s azonnal megkezdődött a harc.

Amikor a királyhoz érkezett a hír, hogy ökiválósága Muhammed szultán és kán, a győzedelmes, akinek Kosztantinijje bevétele után a hírneve és a rettenthetetlenségének híre szárnyra kelt az egész világon és megrendítette azt, azonnal összegyűjtötte Üngürüsz seregét. Közben valódinak bizonyult az a híresztelés, hogy az iszlám és a muszlimok padisahja a hitetlenek és pogányok megsemmisítésére az iszlám kardját kirántva Belgirád környékére érkezett. Ennek a hírnek a hallatára a király az aggodalom tengerébe merült. Az iszlám padisahja elleni hadjáratot mérlegelve azonnal bezáratta Budin kapuit, felszedte seregét, és Pécs határa felé elmenekült. Gondokba merülve egy hónapig időzött ott seregével. Trónja [székváros] elzárva, és az a hitetlen onnan figyelte az [igaz] vallás népének mozdulatait.

Ezenközben ökiválósága Muhammed szultán Es kán, a győzedelmes, egy ideig Belgirád várát ostrom alatt tartotta, és az összecsapások folytak. Mikor a várostrom híre a királyhoz jutott, ismét felkerekedett seregével, Es visszatért Budinba. Ott felszerelt egy hajóhadat azzal a céllal, hogy Belgirád felé útba indítja. Amikor a hajóhad teljesen elkészült, elindította Belgirád felé.

A hírek ismerői elbeszélései szerint eközben Erdelben Janko vajda is összegyűjtötte Erdel tartományának seregét, és elhatározta, hogy az iszlám népe ellen indul a vár népének megsegítésére.

Erdel tartományából seregével felkerekedett, és egy nap, amikor a Tuna folyóhoz érkezett, ott letáborozott. Az akkor volt, amikor a király hajóhada odaérkezett, és ott találkoztak. Közben híret vették, hogy Muhammed szultán és kán, akire szálljon [Allah] áldása és megbocsátása, hajóhada is oda [Belgirádhoz] érkezett. Janko vajda azonnal olyan rendelkezéseket és intézkedéseket tett, hogy a hajóhad egyes egységeiből a katonaságot kiürítette, és átrakta a többi hajóra. Az üres hajókat azután félig megtöltötte homokkal, és ágyúkkal alaposan felszerelte, azzal a gonosz céllal, hogy az iszlám hajóhad ellen éjjeli támadást hajtsanak végre.

Az üres hajókat arcvonalba állítva, bölcs előre látással egymással összekötötték, és a többi hajó előtt az éjjeli támadás alkalmával az iszlám hadsereg [hajóhada] ellen leúszatták. Aztán a valódi hajókra őrséget raktak, és egészen Belgirádig lehajóztak. Amikor az iszlám hadsereg hírül vette, hogy a király hajóhada közeleg, várakoztak az alkalmas időpontra, de nem voltak elkészülve éjjeli támadásra.

Ezenközben a király hajóhada közel ért Belgirád várához, elől az arcvonalban összekötött üres hajókkal. A rajtuk levő ágyúkat rendszeresen megtöltötték

[lőporral], és kanóccokkal ellátva készenlétbe helyezték. A kanócgyújtókat gyors járatú csónakokba ültették, és az éjjeli támadásra így előkészített hajókat a Tuna folyón úszni engedték. Egy idő múlva a (valódi) hajóhad is elindult utána. Ez addig tartott, míg az [üres] hajók az éj sötétjében elérték az iszlám hajóhadat. Ezek ellene [akartak] támadni, de ekkor egyszerre meggyújtották a kanócokat, és [az ágyútűz] óriási kárt okozott az [igaz] vallás népének hajóiban, melyek közül egy csomót elsüllyesztettek. Az iszlám hajóhad ágyútüze [teljesen] hatástalan volt.

Azután megérkezett a hitetlenek [igazi] hajóhada. Az iszlám hajóhad [a veszteség következtében] márt gyenge volt, és ismét sok hajóját elsüllyesztették. Azt látván az iszlám padisahja haragra gyulladt, és parancsot adott a vár megrohanására. Saját maga is boldogságos személyével az összecsapáshoz közeli helyre ment. Amint szemlélte a harcot és a vár helyzetét, úgy adják elő [a történetírók], boldogságos szívét egy várból kilőtt golyó megsebesítette.

Amikor ez történt, az iszlám nép nem törődött tovább a várral. Az iszlám padisahjával visszatért az iszlám vidékekre. A király pedig nagy örömmel visszatért trónjára.

De ezenközben Üngürusz bégjei összekülönböztek egymással, és vak gyűlölettel intrikáltak egymás ellen a királynál. A király ezért sokat közülük megöletett, többeket pedig börtönbe vetett. Emiatt azonban a tartomány népe gyűlölte a királyt. Az egész nemzet népe macskodni kezdett, és mindenhol lázadás és forrongás ütötte fel a fejét. Amikor a király a forrongásoknak híret vette, nehogy az egész ország népe egyszerre fellázadjon, és hogy eltávolítsa az ellenségeskedést, felkerekedett, és tartózkodási helyét megváltoztatva a Cseh tartományban levő Faraga városába ment.

De a királynak magva nem maradván, élete pohara is betelt, és Faraga városában el-
távozott e világhól, és ott is temették el.

Vers

Ő is elment, itt hagyván e világot,
melyben senki sem maradhat örökké.

Próza: A kor ismerői és a hírek tudói úgy adják elő tovább, hogy abban az időben élt Erdelben a régi királyok nemzedékéből [származó] bán [!], akinek Matijás volt a neve. A tartomány bégjei érte mentek, és elhozták őt. Íszá próféta őfényességének ezernégyszázötvennyolc évében Matijást a trónra ültették, és királlyá választották.

Az elbeszélő szavai szerint Matijás király nem került szembe az iszlám padisahjával, hanem barátságot színelte, annak ellenére, hogy más országok ellen sok hadjáratot viselt. Egy nap Matijás király Lehország ellen indított hadat. Amikor ezt a tartományt teljességgel legyőzte, onnan Veltüvanija és a Tatár tartományok ellen indult. Ezeket is kardja csapásával alattvalóivá tette, aztán visszatért országába.

Ezenközben az iszlám sereg felkerekedett, és Bögürdelen vára ellen támadt, s elfoglalta. Amikor Matijás visszatért Üngürüszebe, elértesztették neki Bögürdelen helyzetét. Elhatározta, hogy az iszlám népe ellen indul, de még ezelőtt közte és a nimcse császár között valami oknál fogva kirobbant az ellenségeskedés, és nagyon elhidegültek egymástól.

De ezenközben az iszlám nép a világ fejedelmének [Allahnak] a segítségével Bögürdelen várát elfoglalta.

Vers

Elfoglalták ők azt a tartományt,
Mivelhogy a Mindenható alkalmat nyújtott az iszlám [népnek].
Megtisztították azt a vidéket a hitetlenektől,
Szállásaikat és lakásaikat egyenlővé tették a földdel.
Elfoglalták azokat a birtokokat Allah segítségével
S azon a vidéken az iszlám nép lett uralkodó.
Felperzselték templomaikat és mecseteket emeltek helyükre,
A mecsetekben imádságokat mondtak,
Az átkozott népet az Igazság megveti,
Az igazhivők elleni gonoszságukat megállítja az Igazság.

Közben a nimcse császár és a király közötti ellenségeskedés kiélesedett. [A császár] meg akarta előzni [a királyt], s védtelen tartományai ellen akart támadni, s azokat kirabolni.

Ezért azonnal szigorú intézkedéseket tett, és elrendelte a Nimcse és Cseh tartományok bégeinek, hogy seregeikkel készüljenek fel, s jöjjenek színe elé.

A császár rendelkezései és célja azonban a királynak levél útján tudomására jutott. Ez a hír akkor érkezett a királyhoz, amikor éppen elhatározta, hogy az iszlám hadsereg ellen indul hadjáratra. Mivel megtudta, hogy a császár az ő tartományai ellen készül támadásra, azonnal lemondott a Bögürdelen ellen indítandó hadjáratról, és visszatért trónjára.

Amikor visszatért székhelyére, nem oszlatta fel seregét, hanem azonnal a Nimcse tartomány ellen indult. Sok helyét legyőzve elfoglalta. Azután visszafordult, és Pedzs vára ellen ment, melyet ostrom alá vett.

Sok csatározás után trónra lépésének harminckettedik évében Pécsset is elfoglalta. Három nap múlva azonban Matijás király is eltávozott a világból, és Üsztüni Belgirádban temették el.

A sors keze elvette erejét

S ő is elköltözött ebből a világból.

Mivel Matijás király eltávozott ebből a világból, Íszá próféta őfényességének ezer-négyszázkilencvenedik évében Ladiszlaust tették a trónra. Ő is sok hadjáratot viselt a környező vidékek ellen. Trónra lépésének huszonhatodik évében meghalt. Üsztüni Belgirád városában temették el.

Vers

Elhagyta ezt a világot és ő is eltávozott.

Ilyen a világ állapota, tudd meg, oh testvér.

A hírek tudója elbeszélése szerint Ladiszlausnak maradt egy fia, akit Ludovikusnak hívtak. Mivelhog Ladiszlaus eltávozott a világból, koronája, trónja, birtokai Ludovikusra maradtak, s ezért a hatalom koronáját fejére tették, és az ország uralkodójává választották.

Annak a korszaknak az ura azonban a leghatalmasabb sahok sahja volt, a legnagyobb kán, Allah árnyéka, az emberi nem nemes lelkű dicsősége, a világ szultánjainak vezére, vagyis őfelsége, korszakunk Szülejmán szultánja - hosszabbítsa meg Allah életét és boldogságát a megbocsátás [=utolsó ítélet] napjáig!

Vers

Oh, Allah, éjjel-nappal azt kívánom tőled, hogy

Az utolsó ítéletig hosszabbítsd meg ennek a sahnak az életét!

Forog a világ kereke éjjel[-nappal] hónapokon, éveken keresztül.
Boldogsága napjait, oh, Uram, tartsd meg örökké
Hét világtáj padisahját, igazságossággal.
Igazságosságod kegye tartja fenn e világon a rendet,
Kardod csapásaitól való rettegés, oh Világ Sahja [Allah] !
Az ellenség katonái megfutamodnak, s [csak] Kaf vidékén állnak meg!
Akár szegény, akár gazdag, akár dervis, vagy éhező,
Mind imát mond boldogságodért, akár előkelő, akár köznép.
A Nap aranyból van, oh, beragyogja konyhátat [!]
A telihold a fáklyája a te magas palotádnak.
Utolsó ítéletig kifogyhatatlan a dicséreted, oh sah!
Mivelhogy nekem, dervisnek, ez lett a legfőbb kívánságom.
A krónikások így mondták el ezt a dicséneket,
Hallgasd meg: ebben az időben ő az emberi nem padisahja.

A hírek elbeszélője szavai szerint az iszlám nép padisahja az egész földkerekség kalifája volt. Egyszer elhatározta, hogy Belgirád vára ellen bosszúhadjáratot indít. Azonnal futárokat küldött szét egész országába, és megszámlálhatatlan iszlám katonaságot gyűjtött össze. Mivel éppen megkezdődött a tavaszi időszak, egységeit és csapatait elindította Belgirád vára felé.

Egy nap szerencsésen az említett várhoz ért, és körülzárta. Körös-körül villámoktat szóró ágyúkat szereltetett fel, és azonnal megkezdte a támadást. Az ágyúk füstfelhője az égig emelkedett, melyek a hitetlen nép fejére a halál esőjét szórták. Ilyen módon, sem egy szemhunyorításnyi, sem egy pillanatnyi kegyelmet sem engedve, egy-két napon belül a várat minden oldalról a földig lerombolták. Egy szerencsés pillanatban rohamot intéztek. Az említett várnak mind a négy oldalát körülvevő iszlám katonaság egy fejedelmi virágcsokorhoz hasonlított.

Azon a napon az Igazság - aki legyen felmagasztalva! - kegyelmével és öfényességének, Allah prófétájának - akinek bőséges imádságok és a legtökéletesebb jókívánságok legyenek szentelve! - csodatételével a várat teljesen elfoglalták, és a benne talált átkozottak felett győzelmet aratva kardélre hányták őket. Szentélyeiket lerombolták, helyükre mecseteket építettek, és az egész várat betelepítették iszlám néppel. Onnan aztán visszatértek az iszlám területekre mint hősök, mert dicsőséget szereztek az iszlám országának.

Azután hosszabb ideig nyugalom uralkodott. Majd Rodosz szigete ellen folytattak hadjáratot. A Győzedelmes Király [Allah] kegyelméből azt is elfoglalták, a hitetleneket letörték, templomaikat lerombolták, és helyettük mecseteket és medreszéket építettek.

A padisah szíve egy nap kezdett ismét lelkesedni, és elhatározta, hogy Allah útján⁹¹ Üngürüs tartománya ellen vezet hadjáratot. Belgirád várának elfoglalása úgyszólván súlyosan megsebezte Ludivikus király szívét.

Vers

Hallgasd meg most, [kedves olvasó], hogy a világ sahjainak sahja,

Vagyis korszakunk Szülejurán szultánja

Elhatározta egy nap, hogy dzhihadot indít,

Ezt kívánta nagy igyekezettel.

A hősök mind összejöttek azonnal,

Mindvalamennyien kardokat és lándzsákat hoztak

S azonnal útra keltek, ej, szerencsés [olvasó].

Mindegyikük gyorsan vértanú akart lenni.

Oh, Allah, nyújts nekik alkalmat,

Hogy a hitetlenek felett sikeresek legyenek.

Próza: Azután, Ludivikus király trónra lépésének tizedik évében, egy nap szerencsés órájában [a szultán] Iszlám városából elindult [seregéve]. A legmagasztosabb Teremtő Gfényességének jóváhagyásával és a prófétaság támaszának [azaz Mohamed prófétának] - legyenek neki szentelve a legkiválóbb imádságok és legtökéletesebb jókívánások - csodatételében bizakodva elhatározta, hogy a hitetlen ellenség zsarnokságát ebből a világból kiirtja.

Azonnal el is indult Üngürüs tartományának megbüntetésére. Mentek, meneteltek, letáboroztak, megpihentek, és egy nap megérkeztek az említett országba. Petrevaradin várát és Oszekin várát ostrom alá vették, és rövid időn belül halált osztó kardcsapásukkal elfoglalták, és az összes ellenséget elpusztították.

Azután onnan a győzedelmes hadsereg elindult Budin székesfőváros felé.

Eközben Ludovikus király is megszámlálhatatlan nyomorult katonaságot gyűjtött össze, s azonnal felkerekedett, és megfontolatlanul szembeszállt az iszlám padisahjával. Mihács városa néven ismert helyre érkezett, és táborot ütött. Agyúit készültségbe helyezte, hogy idejében készen legyen.

Eközben az iszlám padisahja is megszámlálhatatlan igazhitű seregével az említett helyhez érkezett. Irgalmatlanul kardot rántva, késedelem nélkül rárohantak a hitetlenek sere-

gére, és megkezdődött a csata. Azon a napon világos reggeltől napnyugtáig olyan csatát vívtak, hogy a hitetlenek szemének szűkké tették a világot. Végül is a Megsemmisítő Király [azaz Allah] segítségével az átkozott hitetlenek seregét legyőzték, és ezzel az iszlám Lett a győztes és győzedelmes. A hitetlenek katonáit kardélre hányták. Azután [a szultán] visszatért székhelyére, a szultanátus trónjára ült, és megpihent.

A KÖNYV ZÁRÓSZAVA

Hála legyen Allahnak, befejeződött ez a könyv
Az Igazságos [Allah] segítségével, hallgasd meg,oh, boldog [olvasó]
Ha nem lett volna irányítóm az Igazságos kegye,
Vajon képes lettem volna-e e szép szavakat [el mondani].
Mivel kegyét nyújtotta nekem a Népek Ura,
Üdvösen befejezhettem ezt a könyvet.
Az értelem sok árnyalatát fektettem bele,
Beleötvöztem sok finom drágakövet.
Verset, prózát írtam kellemes szavakkal,
Ámbár minden dalomban akadhat egy-egy hiba,
[Nincs] olyan ember, aki tökéletes és mindentudó,
Aki a művészet terén a teljes igazságot nyújthatná,
Sohasem szabad annak csupán a hibájára tekinteni,
Oh, tiszteletre méltó [olvasó], boríts leplet minden hibájára,
Ha valaki tökéletlenségére nem borít fátylat,
Borítson leplet vétkére a Bűnbocsátó [Allah],
Oh, Allah, személyednek tisztelet és megbecsülés,
Végtelen sok tulajdonságod iránt tisztelet,
Légy kegyes az engedetlenek és bűnösök iránt is,
A Próféta becsülésére és tiszteletére.
Oh, Allah, ez az utolsó kívánságom,
Ezt óhajtom Tőled, oh, [világ] padisahja,
Hosszabbítsd meg életét a mi padisahunknak [Szülejmanna],
Aki ezen a világon a Dicsőség [=Allah] árnyéka,
Sikerét, győzelmét, igazságosságát,
E világon tiszteletét és megbecsülését,
Országá és gyermekei számára is [biztosítsd mindezt], oh, Allah !
Mindegyiküket tedd a világ birtokai sahjának.
Oh, Uram, boldogságukat tedd örökkévalóvá,
Halálukig és az utolsó ítélet napjáig.
Ezen a helyen végződjék az én előadásom,
Megemlékezés és dicsőség legyen olvasójának és meghallgatójának.
Add áldásodat [Allah] mindnyájunknak a holnapi napon is,
Akkor, ha majd nagyon erőtlenek leszünk.

Íródeákodra is add áldásodat,
A pokol kínjai ne adassanak meg ennek a nyomorultnak [=nekem].
Örvendeztesd meg a mestere lelkét is,
A Te tiszteletedre, oh, Szolgák Ura [=az emberiség ura].
Befejeződik most itt ez a költemény,
Adja áldását mindnyájunkra a Könyörületes !

(Vége)

A kézirat 418-ik oldalán a „vége” után margón baloldalt, alul, ez a perzsa vers található

Mindenki, aki értem imádkozik, esdekelve kérje (bűneim bocsánatát)
Mert én (Allah] bűnös szolgája vagyok!

UTÓSZÓ ÉS JEGYZETEK

Mahmud Terdzsüman Ungürüsz történetéhez

A TARİH-I ÜNGÜRÜSZRŐL

Az utolsó két-három évtized folyamán, nemcsak tudományos körökben, hanem a nemzet széles rétegeiben, sőt külföldön is, nagy érdeklődés mutatkozott a magyarság történeti, főleg őstörténeti kérdései iránt. Ezzel kapcsolatban mint őstörténetünk egyik fontos forráscsoportja, a krónikák iránt is felébredt az érdeklődés, mert felszínre került egy¹ latinból törökre fordított magyar krónika, a Tarih-i Üngürüsz (Magyarország története), mely Magyarország történetét az ősmundáktól a mohácsi vészig tárgyalja, és becses történelmi anyagot tartalmaz.

A latinul írt magyar krónikára Szülejmán szultán tolmácsa, Mahmúd Terdzsüman bukkant rá Székesfehérvár elfoglalása után, 1543-ban, amikor a török hódítók hatalmába került a helybéli levéltár is. Ez alkalommal jutott kezébe a latin nyelvű krónika, mely „Üngürüsz tartományának a régi időktől fogva való történelmét tartalmazza, hogyan virágzott fel, miért és mi módon lett a neve Üngürüsz, Budin nevű fővárosát miért nevezték Budinnak, régi fővárosuknak mi volt a neve, kik voltak a királyaik egymás után, mikor és kik ellen harcoltak és háborúskodtak, mennyi ideig uralkodtak és hogyan töltötték életüket". Ez annyira felkeltette Mahmúd érdeklődését, hogy a könyvet lefordította törökre, és Szülejurán szultánnak ajánlotta.

Mahmúd Terdzsüman művét háromszáz év múlva Vámbéry Ármin fedezte fel és hozta haza törökországi útjáról a múlt század ötvenes éveiben. A becses kézirat aztán az MTA könyvtárába került, ahol a Török F. 57. sz. könyvtári jelzet alatt található.

A 210 lapos, csinos, ún. szülüsöz írástípussal írt kódex címe, későbbi kézírással bejegyezve, az első oldalon van: Tarih-i Üngürüsz. Alatta alcím Iskendernáme (Nagy Sándor könyve). A címek alatt két bejegyzés található: „A tulajdonos neve: a nyomorult Mehmed Emin el-Válá Szuad Túsizjúnzáde" és „Ex libris Resid el-Üngürüszí (ez Vámbéry török neve). Mindkét bejegyzés alatt egy-egy halvány, olvashatatlan pecsétlenyomat.

Vámbéry az értékes kéziratról 1860-ban a Magyar Akadémiai Értesítőben (I. köt. 4, sz. 360-362. o.) közzétett egy rövid ismertetést, melyben többek között ezeket írja: „Azt hinném, nehezen lehetne [a török szerző] művében, hasonlítás útján is, az eredeti szövegre ráismerni. Az irány tiszta keleti. Mahmúd a török olvasóvilág ábrándos-regés olvasmánya iránt táplált hajlamának hódolt, ő Kliót nemigen kímélte, és számtalan mesével szötte át a beszéd fonalát." Megjegyzi továbbá, hogy Mahmúd művének megítélésénél nemcsak egy

„nyugoti tudományos mű” fordításáról, hanem „egészen keleti ruhába való átöltöztetéséről” van szó.

A rákövetkező évben Budenz József tett közzé a Magyar Akadémiai Értesítőben (II. köt. 3. sz. 1861) részletesebb ismertetést (261-292. o.), melyhez mutatókat is csatolt a kódex fordításából (293-316. o.). Vámbéry véleményével ellentétben Budenz dicsérő szavakkal kezdi ismertetését, és a „török nyelven írt tüzetes magyar krónikát” a „magyar historikus előtt igen értékes, de még magyar nyelvész előtt is igen becses irodalmi emlékek” minősíti.

Ezzel azonban Budenz kifogott a dicsérő szavakból, és kizárólag történelmi faktográfiai szempontból veszi bírálat alá a kódexet, mellőzve őstörténeti, irodalomtörténeti és török nyelvtudományi értékeinek méltatását.

„A török szerző előadta factumai - folytatja Budenz - mind a latin-magyar kútfők előadásával megegyezők, legalább azokban feltalálhatók. Nem költött tehát új történeteket, nem is használt ismeretlen kútfőket, teszem keletieket. Még a magyar őstörténeti mesék Nemrod, Hunor, Magorról, Sicambriáról, Franco Paris fiáról stb. mind ott vannak krónikáinkban. Nincs is mit csudálkoznunk ezen: hiszen maga mondja, hogy latin könyvből merített.”

De Budenz ezzel a lesújtó ítélettel sem elégedett meg. Szerinte nemcsak hogy semmi újat nem nyújt Mahmúd műve, hanem „nagyon föltetsző az, hogy török szerzőnk a magyar történetek némely pontjait egy szóval sem említi, olyanokat is [!], amelyekről legkevésbé sem tehetjük fel, hogy magyar krónikában, akármily silány volt legyen is az, nem találhatta volna fölemlítve”.

Ezután Budenz részletesen felsorolja azokat a „hiányosságokat, tévedéseket és félreértéseket”, melyek Mahmúd művében találhatók. Legfőbb vádja az, hogy Mahmúd nem tudott jól latinul, és emiatt sok helyen nem értette vagy félreértette a latin krónika szövegét, fontos eseményeket pedig (a fejedelmek kora, több Arpád-házi király kora, Mátyás király uralkodásának nagy része) egyszerűen kihagyott művéből.

Budenz ismertetéséből nyilvánvaló, hogy nem ismerte fel Mahmúd művének valódi értékét, sem Mahmúd célját, de még annak műfaját sem. (Erről alább lesz még szó.)

Vámbéry és Budenz kedvezőtlen ismertetései után a Tárih-i Üngürüs egy teljes évszázadra feledésbe merült. 1961-ben Hazai György *Notes sur le Tarih-i Ungurus de Terdzuman Mahmud* (AOH XIII. 1-2, pp. 71-84.), majd Grandpierre K. Endre *A csodaszarvas-monda új változatai egy latinból törökre fordított magyar ósgesztában* (Kortárs, 1979. 12.) c. cikke nyomán felébredt az érdeklődés Mahmúd műve iránt. (Dr. Sárkány Kálmán kezdeményezésére, ő és Geönczeöl Gyula segítségével! és a Magvető Kiadó közreműködésével elkészülhetett a török kódex teljes szövegének fordítása. Mindhármuknak hálás köszönettel tartopunk.)

Mahmúd műve bevezetésében csak annyit mond, hogy Székesfehérvár elfoglalásakor (1543ban) „egy latin nyelvű könyv” került a kezébe, és azt lefordította törökre. Határozottan csak egy könyvet említ, és azt „fordította le”. Erre művében gyakran hivatkozik: a krónikás úgy adja elő (137.), az elbeszélő szavai szerint (123.), az elbeszélő és a könyv tulajdonosának előadása szerint (379), a könyv szerzőjének szavai szerint (352.) stb.

Azonnal felvetődik néhány kérdés. Először vegyük szemügyre az „egy könyv” kérdését. Nehezen képzelhető el, hogy Mahmúd csak egy és éppen a legújabb (tehát legkevésbé értékes) könyvet választotta volna ki, amikor korlátlan lehetősége volt a régi értékes könyvek és kéziratok között válogatni. De ha csak egy könyv volt is az, nem volt-e az több, egy kötetbe kötött, különböző korú kéziratok műve, vagy több szakaszban folytatásokban megírt kódex? Vagy talán óvatosságból és szerénységhől írta, hogy csak egy könyv került a kezébe? Ez az egy könyv tartalmazta volna Íngürüş történetét az ősmundáktól a mohácsi csatáig? Vagy a legújabb kort, az oszmán-törökök megjelenésétől a mohácsi csatáig maga írta volna meg saját tudása vagy más korabeli források alapján?

Nagyobb a valószínűsége annak, hogy Mahmúd műve megírásához több forrást (kódexet) használt fel. Erre a következtetésre magának Mahmúdnak a szavai bátorítanak fel, mert ilyen kifejezésekkel támasztja alá elbeszélését: Az emberi történelem krónikásai és a világ eseményeinek elbeszélői úgy beszélnek (143. o.), vagy: a világtörténelem krónikásai és *Ádám* fiai kalandjainak elbeszélői Ádám fiairól és az alsó világ történetéről a következőket adják elő (212., 235., 263. o.) stb.

További kérdés a Mahmúd elbeszélésébe szőtt epizódokkal (Iszkender története, Róma, Marseille, Bécs alapítása stb.) kapcsolatosan merül fel. Iszkender történetében szembeötlő, hogy az évszámokat „Ádám próféta időszámítása” szerint (vagyis a világ teremtésétől) számítja, ami a nyugati krónikákban szokás. Nyugati forrásokra mutatnak az epizód egyes motívumai, de főleg az a körülmény, hogy hiányzanak a legenda keleti motívumai (az élet vizének keresése, a sötétség birodalma stb.). Vajon ezek az epizódok benne voltak-e a Mahmúd által forrásul használt „könyvben”, vagy más forrásokból merítette?

Az a körülmény, hogy váltakozva hol egyes, hol többes számban beszél az elbeszélőről, krónikásról, azt bizonyítja, hogy több forrásból merítette anyagát a Üngürüş megírásához. Ezek között kell lenni egy nagyon régi krónikának, mert hisz Mahmúd művében az őstörténeti rész részletesebb és terjedelmesebb, mint a királyok korának leírása, más a koncepciója, és több szakaszra tagolódik: a csodaszarvas-legendára, Kadar történetére Es Attila korára. (Kattar neve a krónikáinkban Kadar, nem Kádár. A név a török nyelvből értelmezhető, és jelentése „hozzácsatoló, összekapcsoló, egyesítő”. A török kat- igéből szabályosan képzett melléknévi igenév.) A legfeltűnőbb azonban az, hogy az Árpád és Szent István kora közötti időszak eseményei hiányzanak Mahmúd művéből. Ezért olybá tűnik, mintha itt az

alapul vett latin krónika vagy annak első szakasza véget ért volna, és a további kort egy másik krónika folytatná.

Ami a fordítás kérdését illeti, számos részlet tényleg fordításnak látszik, azonban a mű egészét tekintve, történelmi anyag szépirodalmi feldolgozásának jellegét viseli magán. Erre már Budenz is önkéntelenül rátapintott, amikor ezt írja cikkének 289. oldalán: „Szultánjának inkább kedves olvasmányt, mintsem tudományos munkát akarván nyújtani, előadása lehetőleg könnyű, és török embernek élvezhetővé igyekszik tenni, és ebben annyira célt ér, hogy nemcsak kortársait, hanem minket is, minden tárgybeli fogyatékosága mellett, élénk, egyszerű elbeszélésével gyönyörködtet.”

Ha figyelembe vesszük a Tárih-i Ü'ngürüş egész koncepcióját, stílusát, szerkezeti felépítését és jellegzetességeit, azonnal feltűnik, hogy a török szépirodalmi művek egy műfajával mutat közeli rokonságot, mely a török irodalomtörténetben népi desztánok vagy népi regények (halk desztánlari) néven ismeretes. Ennek a műfajnak a keletkezése a középkorba nyúlik vissza, és a legújabb időkig a török nép körében nagy közkedveltségnek örvendett.

A desztán klasszikus keleti irodalmi műfaj, mely megfelel a nálunk hősi eposznak nevezett műveknek, mint pl. az Iliász vagy Odisszea. A klasszikus desztánok versben írt művek, melyek sokszor több ezer versnyi terjedelműek. Ilyen például a perzsáknál Firdauszi (934-1021) műve, a Sahnáme (Királyok Könyve), az azerbajdzsánoknál Nizámí (1147-1206) Pentalógiája vagy a törököknél Ahmedi (i334-i413) Iskendernáméja (Nagy Sándor Könyve) stb.

A desztánoknak egyik csoportját alkotják az említett népi desztánok, mint pl. a Köroglu, Iszmail Sah, Ásik Garíb, Kerem és Aszli, Júszuf és Zülejha stb. Ezek a művek a rendkívül gazdag török folklór alkotásai. Jellegzetes tulajdonságaik (vö. Spies Otto: *Die türkische Volksliteratur*. Handbuch der Orientalistik. Bd. V. pp. 384-417. Leiden 1963.) a következők

1. Prózában vannak írva, mely tele van tűzdelve verses részekkel, rendszerint népdalokkal és romantikus epizódokkal.

2. Nyelvezetük és stílusuk eltér a klasszikus irodalmi művekéitől: a nép nyelvén, kellemes és érdekes elbeszélő stílusban mondják el hősük vagy hőseik történetét.

3. Valamilyen csodálatos eseménnyel kezdődnek.

4. Egy titokzatos bölcs aggastyán jelenik meg a „semmiből”, és tanácsokkal látja el a nehéz helyzetben levő hőst, aztán nyomtalanul eltűnik. Ez a titokzatos aggastyán nem más, mint Hizir (Iljasz = Éliás) próféta, a bajban levők vagy tanácstalanok támogatója és segítője. De ha Iljasz próféta nem jelenik meg, akkor a hős felkeres egy „vallásna gyot” (remetét, szent életű embert), akihez bizalommal fordul jó tanácsért.

5. A verseknek fontos szerepük van a népi deszfánokban. Ezek legtöbbször hét, nyolc vagy tizenegy (tujúg) szótagos négysoros versszakokból álló népdalok „aaba” vagy „aabb” rímeléssel, ellentétben a klasszikus versekkel, melyek csak kétsoros versszakokból, időmértékes és nem szótagszámú, egyhangú rímelésű verssorokból állnak.

6. A versek témája sokszor nem *függ* össze a prózai szöveggel. Legtöbbször szomorú, melankolikus hangulatot fejeznek ki, de gyakoriak a természet szépségéről vagy valamilyen hatalmasság dicsőségéről szóló versek.

A népi desztánokat az ozanok („regösök” - hírmondók), később az ásíkok (vándor költők, trubadúrok), népi elbeszélők (recitátorok, rávijján, nákilán) terjesztették évszázadokon keresztül szóbeli úton. Írásba foglalásuk csak a legújabb időkben történt meg.

Mahmúd tehát a népi desztánokat választotta mintául, művére ezeknek minden sajátosága ráillik. Egy „mű” népi desztánt alkotott. A csodálatos elem (a csodaszarvas) felbukkan mindjárt a mű elején, a titokzatos bölcs aggastyán is megjelenik a semmiből már Hunornak és Magornak, majd Iszkendernek kétszer is (59. és 81. o.), végül Szent Istvánnak (189. o.), és tanácsot ad nekik. Attila (125-128. o.) és Géza király pedig (256. o.) egy szent remetétől kérnek tanácsot.

A verseket Mahmúd a népdalok mintájára maga költötte. Versei tizenegy szótagosak, páros rímelésűek, és a szöveg hangulatához alkalmazva 4-20 sorosak. Sőt van egy 30 és egy 40 soros is köztük, de sokszor megelégszik kétsoros verssel. A versforma egy-kettő kivételével, a tujúg, mely török nemzeti versforma. Tizenegy szótagos (4-4-3) verssorokból, páros rímelésű négysoros versszakokból áll. A tujúgnak verslába is van: /- . - - /- . - - /- . - /, azaz a mi skandálásunk szerint tá-ti-tá-tá / tá-ti-tá-tá / tá -ti-tá

Mahmúd annyiban gazdagította a népi desztánokat, hogy neki nem egy vagy több személy a hőse, hanem egy nemzet. És ez nagy érdem.

Ha mindezt figyelembe vesszük, megállapíthatjuk, hogy Mahmúd irodalmi értékű művet alkotott, mely méltó helyet foglalhat el a török irodalomtörténetben. Olyan „hibák és tévedések”, mint amilyeneket Budenz is rovására ír, pl. hogy apuliai Károly Nagy Lajos fia volt, vagy Attilát Budán temették el, Bendegusz Attila nővérének a fia volt stb., teljesen közömbösek a török olvasó számára, és a mű irodalmi értékére semmi befolyással sincsenek, mert magának a műfajnak a koncepciójából következnek. A kitűnő újkori és modern történelmi regényekben is sokszor közölnek történelmi tényekkel nem egyező adatokat az írók.

Mahmúd műve a keleti irodalom más jellegzetes tulajdonságaival is rendelkezik. Magától értetődő, hogy ha kedves olvasmányt akart nyújtani olvasóinak, és azt akarta, hogy az idegen fogalmakat, szokásokat, történeteket megértsék, alkalmaznia kellett azokat a XVI. századi török szokásokhoz, fogalmakhoz, társadalmi légkörhöz. Ezért szerepelnek művében padisahok, bégek, bégfiak, szerdárok, vezírek, díván, defter, huri, rája stb. Üngürüsz, Len-

gyelország, Németország stb. csak egy-egy „tartomány” volt az óriási oszmán birodalom lakójának szemében.

Az ókori és népvándorlás kori hely- és személyneveket is a XVI. század neveivel helyettesítette. Még Nagy Sándor korában is nemcse, leh, cseh, firenk tartományokról beszél, sőt Bécset is abban a korban említi. Mindez azonban nem Mahmúd tudatlanságát és tévedéseit bizonyítja, hanem aktualizálási törekvését, mely művének műfajából és művészeti törekvéseiből következik. A török irodalomban később is szokás volt idegen irodalmi műveknek illetően „adaptálása”, mohamedán mezbe való átöltöztetése. (Vö. Shakespeare és Molière műveinek adaptálását a XIX. században.)

Annak ellenére, hogy a mohamedán és keresztény társadalmak között éles volt az ellentét századokon keresztül, Mahmúd a megalázó gyaur (törökül kjáfir, többes száma küffár) szót sohasem használja általánosítva valamelyik népre vagy a kereszténységre, hanem csak az ellenséges seregre vagy csapatra : a föld porával egyenlő nyomorult sereg (aszker-i küffár ve hákszár, 204), eltévelyedett katonaság (gümráh aszkeri, 109.), átkozott sereg (lesker-i meláin, 100.). De a gyilkosokat, méregkeverőket a legsúlyosabb szavakkal bélyegzi meg: Balázs Farkas és a palatínus két vallástalan (bídin) vérszomjas (húnhór) gyilkos; a királynő, aki férjét megmérgezte, egy „átkozott nőszemély” (mel'ún avrat, 342.) vagy a „világ boszorkánya” (adzszúze-i dehr, 27.) stb.

A magyar, német vagy francia bégek említésekor azonban nem feledkezik meg az elismerő és dicsérő szavakról, noha a „keresztény” szót egyszer sem említi, p1. Üngürüsz kiváló hősei (jarar merdánlari, 205.), Üngürüsz kiváló (vitéz) bégjei (320.), a Nemcse tartomány kiváló (vitéz) és hírneves (jarar ve námdár) bégjei (133.), a cseh uralkodó fia derék és nemes lelkű (dzsuvánmerd, 371.), az itáliai, római és cseh tartományoknak kiváló hősei és bégjei (jarar begleri ve diláverleri, 115.) voltak stb.

Mahmúd stílusa a dagályos, terjengős klasszikus irodalmi stílussal ellentétben egyszerűbb, világosabb és gördülékenyebb. Nyelvezete közel áll a XVI. századi beszélt nyelvhez. Művének második felében azonban már sokszor homályos, mesterkéltséges és bőbeszédűbb, több arab szóval zsúfolja szinte végtelen hosszú mondatait. Ezeket számos helyen egyszerűsítettem, sőt néhol valósággal transzponálnom kellett, hogy a mai olvasó számára érthetőek legyenek.

Mindamelletttel kifejezései zamatosan keletiek és számunkra is érthetőek, noha sokszor teljesen szokatlanok és egzotikus színezetűek. P1. a csillagjósok a gondolkodás tengerébe merültek; rászégezte szemét a halál, és a végzet vihara elsüllyesztvén testének hajóját s szemét lezárta a világ elől (19.); a királylány holdsarló szemöldökű, pézsmailatú, ciprustermetű, cukorajakú, ezüstszínű tokájú gyönyörűséges szépség (140.); a szellő üdvözlete jázminszóró (1.), sőt a szolgálók is jázmin lábszárúak (383.) stb.

Néha egy kis túlzás is előfordul: Attila 124 éves korában halt meg (24.); a kis és nagy dobok hangja az égbolt csúcspontjáig felhangzott (102.); a nemicse sereg kettőszáztízezer, Kattar serege százhuszonötezer katonát veszített (102.) stb.

A tulajdonneveket és török kölcsönszavakat magyar betűkkel, fonetikusán írtam át, de lehetőleg hűen követtem a Mahmúd által jelölt kiejtésüket: Dzsidijsza, dervis, szipáhi, iszlám, Bursza, Akszu stb. Az arab betűs írás hátránya, hogy némely nevet többféleképpen lehet olvasni, vagy írni : Karlosz - Karolusz, Bedzs - Becs - Pedzs - Pidzs - Pícs, Andarjás - Anderjás - Andrijás, Usztolní - Usztóni - Isztolní - Üsztüni, Szegizmunduz - Szekizmundusz. Az előzőben a török olvasó az „üsztüni" (legfelső), az utóbbiban a „szekiz" (nyolc) szót véli felismerni. Tolna városa Tolun alakban is előfordul, ami viszont törökül „teliholdat" jelent.

A török nyelvben meghonosodott személy- és tulajdonneveket Mahmúd törökösen írta: Iszkender, Dáráb, Tuna, Kosztantinijsza, Arnavud, Venedik stb. A többit úgy írta, ahogy a krónikában találta (latinus alakban): Atilusz, karolusz, Otonusz, Isztefanusz, Kolomanusz stb. Három névnél azonban -us [!] végzetet ír: Ladiszlavus, Valadiszlau, Vincselaus.

Több magyar nevet azonban meghagyott változatlanul: Buda, Árpád, Aba, Erdel, Tata, Siklós, Visegrád. Néhányat kisebb változtatással alkalmazott a török kiejtéshez: Bejsza, Gejsza, szejkuli, Napoljsza, Paragsza, Pestsza, Szekszár. Több nevet azonban erősen eltorzított: Belhemusz (Wilhelmus), Szivatopolud (Szatopluk), Bolfikard (Wolffhard), Dimiskar (Demes), Balázs Farkas (Forgács Balázs), Veltüvanjsza (Litvánia) stb.

Néhány név a latin alak helyes olvasatának fel nem ismerése miatt torzult el: Kaba (Csaba), Amintam (Amintasz acc.), Agrim (Eger), Egrü (Egres), Paradisz (Paris, gen. Paridis alakból). Másolási hiba vagy az arab betűs írásban helytelenül kitett diakritikus pontok következtében keletkezett: Polapusz (Julanus, Julián), Borh (Borics), Berjaajjsza (Bertanija, Britannia).

*

A Tárih-i Üngürüszenek mint történelmi, főleg őstörténeti forrásnak az értéke feltétlenül becses. Azok a tévedések, melyeket Budenz felró Mahmúdnak, a történelmi forrásokkal való összehasonlítás után könnyen felismerhetők, s nehogy zavarba ejtsék a mai olvasót, a már említetteken kívül néhányat még felsorolok.

Mahmúd Kosztantinijsza (Bizánc) császárává teszi Szegizmunduzt, akinek feleségül vette a lányát, és tőle született Csaba nevű fia. (Attila felesége Honorius császár lánya volt. Noha Honorius 423-ban meghalt, hozzája fordult Csaba, mint nagyapjához, Attila halála után, 453-ban!)

Bécset Mahmúd már Iszkender korában említi, noha csak néhány száz évvel később alapították a rómaiak Vindobona néven mint határerődöt. Szerinte a nemicse, rím, firenk,

cseh és a többi tartományok királyai alapították. (A saját korabeli népneveket belevetítette Nagy Sándor korába.)

A nemicse császár székhelyét Kolonija városába teszi, ami nem más, mint Kizil Elma (Piros alma, 193. o.). A törökök régebben Rómát Kizil Elmának nevezték a Szt. Péter templomának csúcsán levő gömbről.

Péter király Szt. István fia volt (190. o.). (Szt. István nővérének volt a fia.)

Béla herceg bátyját, András királyt kivégeztette (235-254. o.). András a csatában szerzett sebesüléseibe halt bele.)

A megvakított Álmos († 1129) Szt. László fia volt. (I. Géza fia volt, Szt. László a nagybátyja volt, Kálmán király pedig a testvére.)

Szaul anyja, Szafije (271. o.) II. Isztefánusz király nővére volt. (Nem nővére, hanem nagynénje volt, Kálmán király lánya.)

Bejla király Isztefánusz fia volt (282. o.). (III. Béla II. Géza fia volt, III. István a testvére volt.)

III. Lászlónak († 1205) volt egy András nevű fia. (II. András nem a fia volt, hanem nagybátyja, apjának, Imre királynak a testvére.)

Albert király (386-388. o.) Zsigmond királynak volt a fia. (Nem fia, hanem veje volt.)

*

Mahmúd Terdzsümanról kell még megemlékeznünk. (A terdzsüman szó arab eredetű, és tolmácsot jelent. Törökül dilmacs, s ebből lett a magyar tolmács szó.)

Mahmúdot Vámbéry magyar származásúnak tartotta. Ezt a nézetét arra építette, hogy Pecseví és Szolakzáde török történetírók említenek egy magyar származású Mahmúd tolmácsot (de pontosabb kormeghatározás nélkül). Vámbéry második érve az volt, hogy a fordításról és „keleti ruhába való átöltöztetéséről ítélve a fordítóban, minden hitváloztatása mellett, oly tiszta honfikeblű magyarra találunk, aki azon célt látszott magának kitűzni, hogy Szolimán országnagyjaival a magyar nemzet dicső múltját, harczias jellemét, de leginkább szabadságszeretétét megismertesse".

Az elmúlt száz év alatt azonban előkerültek olyan történelmi források és okiratok, melyekből Mahmúd származását és élettörténetét elég részletesen megtudhatjuk. A portai tolmácsok életrajzát legújabbban Matuz József, a freiburgi egyetem tudós turkológus professzora írta meg a *Südstforschungen* 1975. évi kötetében: *Pfortendolmetscher zur Herrschaftszeit Süleymans der Prächtigen*. A tanulmány 49-51. oldalain foglalta össze a Mahmúd Terdzsüman életéről szóló adatokat.

Mahmúd 1550-től portai tolmács, 1573-tól portai főtolmács volt haláláig. Bajor nemesi családból származott. 1510-ben Passauban született. 1526-ban II. Lajos magyar király ap-

ródja volt, és a mohácsi csata után török fogságba került. Mint szokás volt az oszmán birodalomban, a magasabb rangú szülők gyermekeit a szultáni udvar vette pártfogásába, és az udvari tanintézetekben helyezte el, ahol kitűnő iskoláztatásban és nevelésben részesültek.

Mahmúd is egy ilyen szerájiskolába került, és Pigafetta olasz utazó állítása szerint kimagasló nyelvtudással rendelkezett. Kitűnően beszélt latinul, németül és törökül. Hamarosan elnyerte az aga címet, később pedig a bég rangfokozatot.

Első külföldi diplomáciai kiküldetése alkalmával, 1550-ben egy szultáni fermánt kézbesített az erdélyi szászoknak, melyben (a szultán) felhívta őket, hogy hűségesen szolgálják a fiatal magyar királyt, János Zsigmondot.

1553-ban egy lengyelországi, 1554-ben egy magyarországi, 1559-ben egy franciaországi, 1570-ben pedig egy velencei diplomáciai misszióban vett részt.

Velencében Ciprus szigetének a törökök számára való átengedéséről tárgyalt. A velenceiek azonban a szultán követelését visszautasították, és kitört a háború. Mahmúdot Veronában elfogatták. A béke a Magas Porta és Velence között csak 1573 márciusában jött létre, s Mahmúd kiszabadult a fogságból. 1573. júl. 25-én tért vissza Isztambulba.

Még ebben az évben a császári nagykövetekkel való tárgyalásokon vett részt, amiért 1000 tallér ajándékot kapott tőlük.

1574. dec. 4-én Mahmúdot Bécsbe küldték a békeszerződésnek nyolcévi időtartamra való meghosszabbítása tárgyában.

Mahmúd 1575-ben, prágai diplomáciai kiküldetése alatt halt meg. Holttestét cinkoporsóban Esztergomba szállították, amely akkor az oszmán birodalomhoz tartozott.

Kortársai nagyra becsülték nagyszerű ítélőképessége, diplomáciai ügyessége és mérsékelt egyénisége miatt. A császári követek is bizonyították, hogy velük szemben jóakarattal viselkedett. Egyéniségét mi sem jellemzi jobban, mint az, hogy halála után három szolgálója „kiszökött” az oszmán birodalomból a keresztényekhez, és nem akart a mohamedán uraknak szolgálni.

Mahmúd anyanyelve tehát *a német* volt. Minden okiratnál fényesebben bizonyítja ezt az a néhány germanizmus, mely művében szórványosan előfordul. Elég legyen megemlíteni egy hangtani változást. Ismeretes, hogy a németek a beszédben felcserélnek néhány zöngés mássalhangzót zöngétlen párjukkal, vagy fordítva. Különösen áll ez a b-p, d-t, g-k és a dzs-cs mássalhangzópórokra, pl. Pozsonyt hol Bozonnak (215.), hol Pozonnak (213.). Prágát Baragának (385.), majd Parágának (385., 409.), a bürüme török szót pürümének (377.) írja.

Továbbá Detre helyett Tetricuszt, Kadar helyett Kattart, Bendeguz (162.) helyett Bendekuszt (162., 263.), medzsál török szó helyett pedig mecsált (253.) ír.

A Tarih-i Üngürüşz keletkezésének időpontjára kell még rámutatni. Mivel Mahmúd művét Szülejmán szultánnak ajánlotta, aki 1566-ban Szigetvár ostrománál meghalt, valószínűleg egy-két évvel előbb kellett művével elkészülnie. A latin könyv elolvasása is, sok más teendője mellett, évekig tarthatott, ezért közel járunk a valósághoz, ha a mű elkészítését az 1550-1560 közti évekre tesszük.

Mahmúd műve, keletkezési idejét és egyszerű, tiszta török nyelvezetét tekintve a XVI. századi török nyelvnek, az ún. közép-oszmánlinak becses nyelvemléke. Török nyelvtörténeti szempontból fokozza értékét az a körülmény, hogy a szöveg vokalizálva van, vagyis a magánhangzók jelölve vannak. Ez alkalmassá teszi a nyelvtörténeti feldolgozásra, ami nagyon igényes, kitűnő felkészültséget és szaktudást igénylő, de turkológiai szempontból roppant értékes munka. A műnek török nyelvtudományi szempontból való nagy értékére Hazai György, a kelet-berlini egyetem kiváló turkológus professzora hívta fel a figyelmet és vállalta feldolgozását. A Tarih-i Üngürüşz részletes kritikai és nyelvtudományi feldolgozása azonban jelen kiadásunk kereteit meghaladja. Célunk és feladatunk megismertetni a művelt olvasóközönsséggel Mahmúd művének hű és teljes fordítását és a vele összefüggő alapvető problémákat.

Blaskovics József

JEGYZETEK

1. *Feltétlenül létező* = az egy igaz Istennek, Allahnak első és legfontosabb tulajdonsága. A feltétlenül létező Padisah = Allah, a Világmindenség Ura.
2. *Elemek világa* = az ókori bölcsélet szerint a világ négy elemből állt: tűz, víz, levegő és föld. Az elemek világa = a világmindenség.
3. A padisahokat a keleti írók a „világ legtökéletesebb teremtményeinek” nevezték, akikhez hasonló nincs a földön.
4. *A világmindenség uralkodója* = Allah.
5. *Szent mondása, a Hadisz* = Mohamed prófétának vagy az első kalifáknak a vallásos élettel kapcsolatos mondásai, kijelentései, melyeket a szájhagyomány őrzött meg, és csak később gyűjtötték össze s foglalták írásba. A több kötetes kanonizált gyűjtemény a Koránon kívül az iszlám vallás legfontosabb forrása és szent könyve.
6. Arab nyelvű Hádisz-idézet.
7. *Nagyság és Szépség* = Allah állandó jelzői.
8. *A teremtett világ dicsősége* = Mohamed próféta.
9. *A teremtett lények dicsősége* = Mohamed próféta.
10. *A próféták pecsétje* = Mohamed próféta, a próféták sorában az utolsó, aki mint egy „pecsét”, lezárja a próféták sorát.
11. *A „ser”* = az iszlám törvényeinek és elírásainak összessége.
12. *Adja áldását rájuk Allah, és az ő ősszel segítő társaira* = gyakran használt arab szent mondás.
13. *A boldogság trónjának fejedelme* = Szülejmán szultán, akit a török történelem a „törvényhozó” (kanuni) melléknévvel tisztelt meg. A török történelemben I, az európaiban sokszor II. Szulejmán (1520-1566) vagy Szolimán néven ismeretes.
14. *Szülejmnán* = a bibliai Salamon király. A szultánok gyakran használt állandó jelzője. Itt szójáték, Szülejmán szultán mint Bölcs Salamon.
15. Az ókori csillagászok az északi földgömböt (tehát az akkor ismert világot) hét éghajlati világsávra vagy világvögre (iklim) osztották fel.
16. *Ő* = Szulejmán szultán.
17. *A Korán 30 fejezetre (szakaszra = dzsüz)*, illetőleg 114 szára tagolódik.
18. *Szegény és nyomorult szolga* = Allah alázatos (a föld porához hasonló) szolgálja, vagyis „Én”, Mahmud Terdzüman.

19. Rubá'i perzsa eredetű négysoros versfajta, aaaa, vagy aaaxa rímeléssel és sajátos verslábbal: mafáilun mafáilun fatlun, azaz / . - . - / . - . - / - - / vagyis ti-tá-ti-tá / ti-tá-ti-tá / tá-tá.

20. A szúrákat kezdő szavukról (betűjükről) szokták elnevezni.

21. *Adzsem szerhaddlari* = Perzsia végvidékei, azaz a mai Érszak-Kaukázus.

22. A tatár kán vagy a tatár tartomány bárhol előforduló fogalma történetírói visszavetítés; a XVI. századi Krími Kánság, vagy kán területének jelölését a korábbi évszázadokra, sőt évezredekre is felhasználta, amikor a kán és a kánság nem is létezett. Tehát Mahmúd Terdzsüman a XVI. századi földrajzi elhelyezkedés szerint írta le a hunok, majd a magyarok vándorlását a Duna mellé, a változásokat nem vette figyelembe.

23. A „nem rendkívüli teremtmények”-en a más (közönséges) népeket érti. Ezekkel szemben Hunor népe „rendkívüli”, azaz nem közönséges, átlagon felüli, előkelő s vitéz nép.

24. [-----] = így jelöltem a kéziratban üresen hagyott helyeket. Mahmúd Terdzsüman több helyen a sorokban üres hézagokat hagyott ki a neveknek, hogy folyamatosan írhasson fekete tintával. Az üresen hagyott hézagokba piros tintával utólagosan volt szokás a neveket beírni. Ez azonban valami oknál fogva elmaradt, s így hiányzanak a piros tintás névbeírások.

25. A tizedik atya (leszármazott) makedónisi Nagy Fülöp volt, Nagy Sándor apja. Mahmúd Terdzsüman adatai szerint a „Tíz Atya” a következő:

1. *atya* = Karalu; Ádám próféta időszámítása szerint a 4391. évben = i. e. 814-ben lépett trónra. Uralkodott 27 évig.

2. *atya* = Karalu fia, I. Pertika, a 4416. évben = i. e. 789-ben. Uralkodott 37 évig.

3. *atya* = Argaiosz, I. Perútra fia, a 4453. évben = i. e. 752-ben. Uralkodott 55 évig.

4. *atya* = I. Filiposz a 4508. évben = i. e. 697-ben. Uralkodott 42 évig.

5. *atya* = I. Filiposz fia, a 4550 évben = i. e. 655-ben. Uralkodott 13 évig.

6. *atya* = I. Amintasz, a 4563. évben = i. e. 642-ben. Uralkodott 19 évig.

7. *atya* = I. Iszkender, a 4572. évben = i. e. 633-ban. Uralkodott 38 évig.

8. *atya* = II. Amintasz, Karalu ivadéka, a 4610. évben = i. e. 595-ben. Uralkodott 18 évig.

9. *atya* = II. Iszkender, a 4628. évben = i. e. 577-en.

10. *atya* = III. Filiposz, Nagy Sándor apja, a 4640. évben = i. e. 565-ben.

Nagy Sándor (Iszkender) tehát a II. leszármazott.

Több tévedés is van Mahmúd számításában I. Amintasz csak kilenc évig uralkodott, Mahmúd tizenkilencet említ. Nagy Fülöp nem 4640-ben, hanem 4846-ban lépett a trónra (i. e. 359-ben). Nagy Sándor húszéves korában lépett a trónra, Mahmúd huszonöt évesnek mondja. (Szül. i. e. 356-ban = Ádám i. sz. 4849, trónra lépése 4869-ben volt = i. e. 336-ban.)

26. Ádámot, az első embert, a mohamedánok egyúttal első prófétának tisztelik.
27. „Ádám próféta időszámítása” - Ádám teremtésével kezdődik az ómacedón szoláris kalendárium szerint. (i. sz. = 5205)
28. A „lélek-madár” keleti mesebeli madár, más néven Anka vagy Zümrüd-Anka, mely a Kaf hegyén él, a dél-arábiai Ádenben.
29. *Ádám próféta i. sz. 4416 = i. e.789.*
30. Az „élet vize” (ábihaját) sokat szerepel a keleti népek irodalmában. A legenda szerint ez mesebeli forrásvíz, s aki iszik belőle, halhatatlanná válik. Egyedül Hizir próféta (Éliás, Ijasz) tudta, hol van a forrása, és ivott is belőle. Nagy Sándornak (Iszkendernek) is az volt a célja, hogy felkutassa az „élet vizének” forrását, ezért indított hadjáratot Kelet felé. De a „sötétség országában” elvesztette kalauzát, Éliás prófétát, s ezért a csodaforrást nem találta meg.
31. A Hold képviseli a keleti költészetben a szépség legtökéletesebb fokát, főleg a te-lihold.
32. Rúm = az európai Görögország, Rúmi = görögországi. Nagy Sándor állandó jelzője: Iszkender-i Rúmi.
33. *Ádám i. sz. 4653 = i. e. 638.*
34. *Ádám i. sz. 4542 = i. e. 663.*
35. *A világ oltalmazója (álempenáh)* = a bibliai Bölcs Salamon állandó jelzője, amit a szultán állandó címeként is használtak.
36. *Ádám i. sz. 4655 = i. e. 640.*
37. *Vendég-hán - képes kifejezés* = ez a múlandó világ, melynek csak vendégei vagyunk. *Hán* = keleti vendégfogadó-hotel. (Karaván-szeráj).
38. Iszkendert (Nagy Sándort) a keleti irodalomban isteni származásúnak tartják. Anyját tehát az isteni hatalom ejtette teherbe. Ez volt az az „igazság és valóság”, amit Iszkender keresett: származásának titka.
39. Idejére legyen felkészülve, azaz az „utolsó idejére” (órájára).
40. Az összesek legyőzhetetlenje, azaz a világ legnagyobb hőse, a világ ura.
41. *Arca vizét a földre szórja* - török szólásmondás - elveszti a becsületét, megvetett ember lesz.
42. *Menzil* = országutak állomáshelye.
43. Lakmározta, majd köszönetet mondtak. - török szólásmondás, mely tökéletes megelégedettséget fejez ki.
44. *Hitvány sereg* = hitetlen, keresztény.
45. *Nyomorult katonaság* = hitetlen, keresztény.
46. *(Ezeket) ne hagyjátok* = ne hagyjátok életben, pusztítsátok el.

47. *átkozott sereg* = hitetlen, keresztény.
48. *Hazret-i Íszá* = Jézus őfényessége, őexcellenciája. Az iszlám vallás szerint Jézus Krisztus az utolsó előtti próféta volt, akit nagy tisztelettel emlegetnek.
49. Alázatos katona, azaz Allah alázatos szolgája = mohamedán katona.
50. Eltévelyedett katona, azaz hitetlen, nem moszlim, keresztény, aki nem találta (vagy nem akarta megtalálni) az egy igaz vallás útját.
51. *A kardot a fogak közé venni* = a teljes megalázkodás és megadás jele.
52. *A klasszikus verslábak megjegyzését megkönnyítő, értelem nélküli szócsoport: fáilátün fáilátön fáilát /- . - - /- . - - /- . - /* Ebben az esetben kifejezi az ún. tujúg versforma verslábát, melyben ez a vers íródott.
53. A Hold tizennegyedik, vagyis a holdtölte, mely a szépség legtökéletesebb foka a keleti költészetben.
54. A Szidrében a mennyország hetedik, legfelsőbb helyén áll a csodálatos *Tubafa*, mely beárnyékolja az egész Paradicsomot.
55. Mahmúd téves adata: Tuna folyót Irt Rodan (Rhóne) helyett.
56. *Vallási „nagyság”* = szent ember, remete.
57. „Tengri” volt az iszlám felvétele előtt a török népek legfőbb istene.
58. Mahmúd tévedése. Tetrikusz nem firandzsa, (francia), hanem nimcse (német) császár volt.
59. *Bánatában megharapta a kezét* = a legnagyobb bánat kifejezése.
60. *Ádám próféta időszámítása szerint a 4443. év* = i. e. 762.
61. *Gazel* = klasszikus versfajta, amely kétsoros versszakokból áll. Leggyakoribb versláb a remel: / - . - - / - . - - / - . - - / - . - /
62. *Kevszer* = az iszlám szerint a paradicsomi folyó neve.
63. *Pecsét* = azaz olyan folt, mintha tüzes vassal rásütötték volna.
64. *Megadták magukat* = meghódoltak ennyi szépség láttára.
65. *Kiterjesztette árnyékát* = oltalmába vette.
66. *Egy pihenőhelynyi* = egy napi menettávolság.
67. A „halál angyala” a mohamedánoknál Rafael, aki a lelkeket vezeti a túlvilágra.
68. *Az alanti sors* = ez a földi élet.
69. *Kizil Elma* = Piros alma, a királyi hatalom 'jelképe, uralkodók városainak megjelölésére is használták, pl. Róma).
70. *Arcát a földköz súrolta* = a teljes hódolat és alázatosság jele.
71. „*Szűkké tették fejüknek a világot*” = levágták őket.
72. *A, e ország gyékényére lépni* = elfoglalni a trónt, trónra lépni.
73. *Ádám fiai* = az egész emberiség.

74. *A kor ellenére* = e mulandó korszak (világ), az elmúlás ellenére.
75. *Azaz* : a halála után.
76. *A lelke a szájába ugrott* = nagyon megrémült.
77. *A tartomány oszlopai* = a főurak.
78. *Engedély-palást* = fontos útra induló magas rangú személyeknek távozásukkor palástot adott az uralkodó.
79. *Porral egyenlő sereg* = hitvány, nyomorult, azaz keresztény.
80. *A szegénységet választotta* = kolostorba vonult.
81. *A szomszédos világ oszlopai* = a szomszédos országok fejedelmei.
82. *Híres nyomorult* - híres keresztény.
83. *A korszak annak minden szögletét megrajzolta* = látta, milyen állapotban van az ország.
84. Téves adat; V. István volt IV. Béla fia.
85. Téves évszám: 1240 helyett 1290-nek kellene lennie.
86. *A mulandóság palotája* = ez a világ.
87. *A világ íze* = a világ örömei.
88. *Vay ki kakidi, yildirim gibi sakidi* = török szólás a nagy harag kifejezésére.
89. Téves adat. Karlosz (II. Károly) nem volt Ludovikus (Nagy Lajos) király fia.
90. *Ha van a fejedem szerencse* = ha van egy kis eszed.
91. *Allah Útján* = az igaz vallás érdekében.